KUN BÉLA

TÖRTÉNELMI GRIMASZ

ÍRTA:

HERCZEG GÉZA

GEDE TESTVÉREK BT. Budapest 2002
©GEDE TESTVÉREK BT. BUDAPEST 2002
Ez a mű eredetiben német nyelven jelent meg, 1928 júliusában, a berlini Verlag Zur Kulturpolitik kiadásában.
Az első magyar nyelvű kiadás 1929-ben jelent meg Budapesten, az Általános Nyomda, Könyv és Lapkiadó RT. gondozásában.
Olvasószerkesztő: Tudós-Takács János
Fedélterv: Dobszay Károly grafikusművész
Szedés, tördelés: Gede Testvérek Bt.
Felelős kiadó: GEDE TIBOR
GEDE TESTVÉREK BT.
1385 Budapest 62. Pf. 849 TELEFON: 349-4552
ISBN 963 9298 30 1

„Mundus vult decipi?...
A világ azt akarja, hogy becsapják?
Ha csak erről van szó, erről aztán
igazán lehet beszélni..."

Tartalom

I.

A jó Isten háta mögött feküdt némán, mélyen elrejtőzve, talán szégyenkezve is a sárfészek, amelyből kibújt. Milyen jellemző ez a tipikusan magyar földrajzi meghatározás távolságokra, amelyeket nem lehet se menetrendi órákkal, se kilométerekkel kifejezni. A régi békebeli nagy Magyarországon, különösen ott az erdélyi hegyek között voltak még helységek, amelyek a fővárostól távolabb

feküdtek és nehezebben voltak elérhetők, mint manapság — a repülőgép korszakában — a brit világbirodalom egyes gyarmatai Londontól, mert se vasút, se igazi rendes országút nem vezetett ezekhez a községekhez. Amerre még a madár se jár... Az Isten háta mögött, amerre még a madár se jár... ez a két tősgyökeresen magyar helyrajzi körülírás adja meg plasztikusan és érthetően, szinte az utazás élményének közvetlenségével annak a mérhetetlen távolságnak az igazi fokát, hogy milyen borzasztóan messze estek az erdélyi hegyek kis községei az ország szívétől, milyen nagy utat kellett megtenni a magyar állami élet vérkeringésének, amíg a szívnek a kamrájából a legtávolabbi sejtekig eljutott. Kincses Kolozsvárig tizenkét gyorsvonati óráig tartott az út, Kolozsvártól már csak egy ugrás — hat-nyolc óra személyvonaton — Csúcsáig és Csúcsától még egy végtelen szekérút vezetett ahhoz a kis községhez, amely mintha már előre szégyenkezett volna a nagy titok felett, amelyet egykor rejteni fog. A magas hegyek között, Erdély titokzatosságában, nem messze a régi országhatártól, szóval igazán az Isten háta mögött feküdt a jobb sorsra érdemes — Szilágycsehi. Egy nagy sáros utca volt az egész község, sáros az út, amely odáig vezetett, és amely egyszerre csak egy másik szűkebb sáros utcába torkollott, és az az utca volt maga a falu, egyetlen utca; mint annyi más kevésbé híres a régi nagy Magyarországon, csendben, igazi békebeli békében élte le az erdélyi hegyek közé rejtett kis falvak monoton egyszerű életét, sár és sár és napfény és eső és csend és nyugalom között, álmosan, elmerülve, elfelejtve. Szilágycsehinek volt egy nevezetessége: az öreg Kohn bácsi, a falusi jegyző. Nagy állás volt a falusi jegyzőé „anno dazumal", azokban a régi — szép? — időkben, amikor az írás és olvasás a falu túlnyomó többségének ismeretlen művészet volt, amikor az analfabétizmus és alkoholizmus és még annyi más -izmus pusztította a népet, korlátlan úr volt a maga primitív műveltségével, az ő írni- és olvasni-tudásával, főként ha nem ivott, ha józan fejjel tudott uralkodni néhány száz vagy néhány ezer alattvalója felett, akiket a jó vagy a rossz sors az erdélyi hegyek közé vetett. A falusi jegyző — örök regényalak — egyformán lehetett jóságos apja vagy zsarnoki megrontója a népnek, igazán csak tőle függött, az ő hajlamától és temperamentumától, nem pedig magasabb erőktől, hogy hatalmával hogy él vagy hogy él vissza, hogy segít-e a falu népén vagy kizsákmányolja-e a lakosságot. Kohn bácsi, a szilágycsehi falusi jegyző, az volt a híre, nem bánt rosszul a falu népével. Kohn bácsi megértést mutatott a szegény erdélyi magyarok gondjaival, szenvedéseivel és küszködéseivel szemben, segített az adóproblémáikon, és ha megkérték, megírta a leveleiket a messze Kolozsvárra, a távoli Budapestre, vagy a katonának berukkolt fiúnak, esetleg még fel a világ végére, Bécsbe, a császárvárosba is, Kohn bácsi, aki — mint már annak idején megkülönböztették — „rendezetlen felekezeti viszonyai dacára" falusi jegyzővé emelkedett, a jobb és emberiesebb képviselői közé tartozott ama özönvíz előtti közigazgatásnak, amely immár a történelmi múlté, és amelyet — a békeidők minden romantikája mellett — nyilván senki se kíván vissza.

A falusi jegyző a falu közigazgatása volt egy személyben, a demokratikus alapon választott falusi bíró mellett minden hatalom és minden teendő az ő kezében összpontosult. A falusi jegyző valami furcsa keveréke volt egy állami és városi hatóságnak, egy adminisztrációs unikum ott és abban az időben, ahol és amikor az adóhivatali ügyek és az anyakönyv vezetése mellett tulajdonképpen egy zugügyvéd munkáit is el kellett látnia. Mindent a falusi jegyző csinált, minden jót és minden rosszat, valóságos ezermester volt a közigazgatásnak ez a vidéki ripacsa, mert hiszen a kis községekben nem volt se ügyvéd, se jegyző, se orvos, se állatorvos, a népnek minden gondját-baját, minden könnyű és nehéz problémáját a falusi jegyzőnek kellett megoldania. Kaputos (=hosszú, idegen szabású felöltőt viselő személy) ember számára a száműzetésnek egy Ördögszigete volt egy olyan Isten háta mögötti Szilágycsehi, amerre a madár se járt, és ahol csak a jegyző járt úri viseletben, csak a jegyző hordott — az is csak néhanapján — pantallót, tán még cilindert is, az egyetlen, aki a nép szemében az osztálykülönbséget képviselte, mert hiszen rendesen még az „urak", akiknek a birtokához a falu tartozott, sem laktak szívesen a sárfészekben: a falu népének bele kellett törődnie abba, hogy az egyetlen „úr", akit ismer és akit maga felett elismer, a falusi jegyző, és áldott vagy átkozott nemtörődömségével még azt se bánta, ha ez az úr, ha nem is volt mindentudó, mindenhatóvá vált felette. Mindenesetre ritkaság volt Kohn bácsi, mint falusi jegyző; maga a tény, hogy azokban az időkben minden liberalizmus mellett a közigazgatásnak egy mégse jelentéktelen őrhelyén — akármilyen kis községről legyen szó, és akármilyen

messze is legyen az Isten háta mögött — egy „Kohn bácsi" lehetett a falusi jegyző, az igazán nem volt mindennapi jelenség. De talán — ez sincs kizárva — megérdemelte, talán képességei és bizonyos kvalitásai predesztinálták erre az állásra, mert mindenképpen hosszú éveken keresztül meg tudta magának tartani, és sok víznek kellett lefolynia a Dunán vagy, hogy földrajzilag közelebb legyünk hozzá, a Szamoson, amíg egy világháború és az azt követő forradalmak után — majd meglátjuk, hogy milyen körülmények között — elkerült az állásából. Az erdélyiek valami egészen különös viszonylatban álltak a zsidó vallású polgártársaikhoz anélkül, hogy akár dühöngő antiszemitizmus vagy túlságos filoszemitizmus ezt a kapcsolatot befolyásolta volna. Erdélyben háromféle zsidót ismertek, és a nép nyelvének karakterisztikusan kifejező ereje meg is találta a három fajtára a három megfelelő és jellemző kifejezést.
A Galíciából bevándorolt, „pajeszos" zsidókat, akik csak nagy-nehezen vagy sehogy sem sajátították el a magyar nyelvet és valami furcsa lengyel-német zsargont beszéltek, bóti zsidónak nevezték. A nagyobb városok kereskedőit, akik már magyarul beszéltek, ha hibásan is. némi zsargonkeverékkel, akik, ha magyarul megtanultak, magyarul folyékonyan és szabatosan tudtak beszélni, és zsargonba csak akkor estek, ha németre fordult a beszéd, ezek voltak a kövi-zsidók, a kövezetről, amin a boltjaik előtt álltak. Mezei zsidónak nevezték végül azokat, akik életüket állandóan a vidéken, mindig a nép között töltötték, akik a nép szokásait felvették, nyelvüket eltanulták, tulajdonságaikat elsajátították, és szinte szívesen túlozták a nép primitív szokásaival való hasonlatosságot. A mezei zsidó úgy beszél magyarul, mint egy paraszt, nem tud idegen nyelvet megtanulni, akárcsak a paraszt, még németül se tud, úgy, mint a paraszt, de talán mert eltanulta, még dühösebben pipázik és még nagyobbakat köp. A mezei zsidó csizmát hordott és zsinóros nadrágot, tiszaújlaki finom pomádéval hegyesre pödörte a bajuszát, született vagy naturalizált nacionalista, örök ellenzéki, mindig egy véleményen a néppel, és ha csak egy kicsit tisztességes, ha nemcsak a külsőségekben, de valahogy a szíve dobogásában is egyformán érez a néppel, könnyen válhatott népszerűvé.
Ebből az atmoszférából támadhatott az a szállóige, hogy ha te ütöd az én zsidómat, én is ütöm a te zsidódat, mert minden falu büszke volt a maga zsidajára, szívesen hasonlította össze a maga választását a szomszéd faluéval, és ha kellett, tűzbe is ment érte, de szívesebben elverte a szomszéd zsidaját, ha az övét megbántották. Kohn bácsi mezei zsidó volt, már azért is lényegesen népszerűbb, mintha kövi vagy bóti zsidó lett volna. A népnek tetszett, hogy eltanulta a szokásait, és talán még használt is népszerűségének Szilágycsehi jámbor népe előtt az a specialitása, hogy nem boltos volt, hanem jegyző, talán még büszkék is voltak rá. Kohn bácsi, már fiatalon „bácsi", talán azért is, hogy ne kelljen úton-út-félen úrnak szólítani, ami esetleg sok lett volna, pláne bácsi lett, amikor jegyzői állásának teljében megnősült, a szomszéd falu vegyeskereskedőjének hithű leányát feleségül vette, és igazi bácsi lett végül akkor, amikor 1886-ban elsőszülött fia a világra jött, amikor a Kohn bácsiból büszke apa lett. Nagy ünnep volt egy ilyen esemény végig a határban, megünnepelte az egész falu, de még a szomszédság is azt a napot, amelyen a családfenntartó megszületett, még inkább az eseményt, amikor volt nagy eszem-iszom és dínomdánom, amelyen nevet adtak az újszülöttnek. Kohn bácsi magyar ember volt, nemcsak a külsőségekben, nemcsak azért, mert zsinóros nadrágot és csizmát hordott, mert pipát szítt és mert köpködött, mert egy idegen szó a magyaron kívül nem került az ajkára — Kohn bácsi magyarul is érzett, ha őt a keresztnevén Száminak is nevezték. A fiának a szép Béla nevet választotta, amelyet magyar királyok hordtak. Talán gondolt is erre Kohn bácsi, minthogy nem a rokonságból, hanem talán a történelemből ragadt rá a Béla név. Talán azért döntött Kohn bácsi e szép magyar név mellett, mert azt ő nyilván tudta, csendes falusi estéken a népnek biztosan mesélt róla, hogy egyszer, valamikor réges-régen IV. Béla alatt volt a tatárjárás Magyarországon. Mindenképpen százpercentes magyar nevet választott Kohn bácsi a fiának, hogy százpercentesen dokumentálja ahhoz a Magyarországhoz való kapcsolatát, amelyhez a maga felfogása és a maga módja szerint hűen és odaadóan húzott és érzett, amelyhez nyelvében, szokásaiban és minden életnyilvánulásában, de a foglalkozásában is tartozott.
A „kis Kohn" megszületett. Ki hitte volna, hogy ebből a kis Kohnból lesz egyszer a „nagy" Kun Béla.

II.

„Majd én megmutatom!" — mondhatta magában gyakran a kis Kohn, a falusi jegyző elsőszülött fia, miközben a kis falu mélységes csendjében nevelődött. Majd én megmutatom — ez több lehetett, mint az életnek egy kezdeményező önjóslata, ez több volt, mint kívánság, és erősebb, mint szándék, ez valami nagyon kemény akarat lehetett. Inkább fenyegetően hangzott, mint öntudatosan. Egy egész életre való programnak elég az ilyen tudatos vagy öntudatlan autoszuggesztió, ez a tudat alatt nagyranövő és veszedelmesen kibontakozó célkitűzés. „Majd én megmutatom", ez úgy hangzik, mint csatakiáltása az elnyomottaknak, mint jelszava az ambiciózusoknak, az ok nélkül nagyra töröknek, a mindenáron érvényesülni akaróknak... „Majd én megmutatom!!!" — suttogják és mormolják, majd mondják, végül bömbölik állhatatosan olyan soká és olyan erősen és addig ezek az örökké lelkesedő, ezek a valamely elérhetetlen cél felé törekvők, amíg végül valamit tényleg elérnek, amíg valamit tényleg megmutatnak: ők maguk se tudják, hogy mit akarnak, fogalmuk sincs róla, hogy mit akarnak megmutatni vagy mit tudnak megmutatni, és a vége az, hogy mégis csak megmutatják, hogy „mit tudnak"...

Négy évig tart az elemi iskola. Az ilyen kis Kohn furcsa atmoszférában nő fel, mert nem lehet az a falu olyan messze az Isten háta mögött, hogy el ne jusson odáig a nagyváros lármájából a sláger a kis Kohnról, a gúnydal arról az örök viccalanyról, akár úgy énekelték, hogy „Hab'n Sie nicht den kleinen Kohn gesehen?" vagy évek múlva úgy, hogy „Esti újság, Abendblatt, kis Kohn van az ágy alatt", és ha nem is volt még meg a nóta, a talaj, amiből kinőtt, s az ellenszenv műtrágyája, amely az ilyen szólamokat életre kelti és nagyra növeszti, mindenesetre már megvolt. Kis Kohnnak lenni nem lehetett valami szerencsés sors, inkább valami átkozott végzet, egy láthatatlan sárga folt, egy arcra szabott szabadjegy, vagy ahogy a Gesichtsentrée-t magyarra fordították, egy pofajegy a megaláztatás, a gúny és az alsóbbrendűség útjára és arra a bizonyos karrierre, amelynek a végén a kis Kohnból legfeljebb „Kohn bácsi" vagy „az öreg Kohn" lehetett. A kis Kohn sorsa már maga a neve, a kis Kohn végzete már meg van pecsételve azzal, hogy úgy hívják, ahogy az anyakönyvbe bevezették, és hogy a katasztrófa teljes legyen, legfeljebb még az hiányoznék, hogy a veszedelmes vezetéknév mellé a nemzetközi viszonylatban is kétségbeejtő Móric nevet ragasszák. A mi kis Kohnunkat szerencséjére nem hívták Móricnak, Bélának nevezték: de nem maradt soká Kohn se; volt annyi esze, hogy ne sokáig viselje azt a nyűgöt, amit nevének a járma jelentett számára.

Nagy porció energia szükséges ahhoz, hogy egy kis Kohn valamire vigye, hogy valami legyen belőle. Hiába volt az örök vigasztalás. hogy az olmützi érseket is Kohnnak hívták, habár C-vel Cohn-nak; a Kohnok, pláne a kis Kohnok tudták és érezhették és szenvedhették a nevüknek a súlyát. Semmi esetre sem volt azonban jó, ha a kis Kohnnak még a neve mellett görbe krumpliorra is volt, lelógó csúnya ajkai és elálló fülei voltak, otromba szája, szétszórott fogai, tisztátlan bőre, tömzsi rossz termete, ha egy úgynevezett „szép" gyerek volt, „ein schönes Kind", ahogy otthon a családi szeretet szemüvegén át az ilyen szerencsétlent végül mégis szépnek látták. Csoda-e, ha a kis Kohnban kora ifjúságától kezdve forrt és gőzölgött a vágy, szinte kiugrani a maga bőréből, fellázadni a sorsa, a neve, a külseje és a környezete és az egész nyomorult egzisztenciája ellen. Már a falusi iskolában kezdődik a harc, már a hittanórán, amelyen ő egyedül nem vesz részt, és szégyenkezve, megbántva vagy az utcára kerül vagy a sakterhoz megy, hogy különállóságát, sorsának különösségét már gyermekkorának első idejében végigszenvedje. Már az elemi iskolában kezdődhetett az a belső forrongás, amely mint örökös mormolás a nagy lávakitörés előtt duzzasztotta azt a beteges ambíciót, amelynek a végcélja az volt, igazán nem más, nem több, de sajnos nem is kevesebb, mint az, hogy „ő majd meg fogja mutatni".

Az elemi iskolából már a nagyvárosba kerül a tízéves fiú. Szobaúr máris, holott még szobagyerek sem lehetne, önálló albérlő; korán kezdi azt, hogy a saját erejére és a saját maga ellenőrizésére bízzák, hogy a saját félméternyi kis egzisztenciájának az önálló irányítója legyen. Kohn bácsi Szilágycsehin arra dolgozott, azért küzdött, azért spórolta a pénzt és rakta össze a krajcárokat, amíg pengő forintok lettek belőle, hogy a fia a kolozsvári gimnáziumban folytathassa a tanulmányait, hogy az legyen belőle, ami a falusi jegyző álma lehetett, a kilencvenes évek középosztályának egyetlen ambíciója: nyolc év gimnázium, érettségi, aztán egyetemi tanulmányok — ügyvéd legyen a gyerekből.

Amit az apa diploma nélkül kizárólag a maga józan eszének a doktorátusával egy emberöltőn át végzett, folytassa azt a fiú több vagy kevesebb dicsőséggel. Legyen belőle igazi ügyvéd, doktor úr, süvegeljék meg a borbélyok és a pincérek. Egy oklevél az egyetemről kutyabőrön, rajta a lelógó nagy pecséttel, felejtesse el vele származásának minden keserű emlékét, első küszködésének minden nehézségét.
Addig még több metamorfózison kell átesni. A falusi jegyző Bélának nevezte el a fiát, de ez nem elég: Kohn Béla az mégis csak egy kis Kohn, ez a név nem túlságosan jó ajánlólevél egy nagyvárosi karrierre. Az öreg Kohn bácsi, aki írástudó, aki kiismerte magát a törvények, rendeletek közön, aki a maga számára és a maga karrierjének a támogatására se a nevét, se a vallását a világért el nem hagyta volna, egy koncessziót mégis csak tesz, már csak a gyerek kedvéért is, aki előtte a legszentebb. Megfogalmazza egy nagy árkus miniszterpapiroson a kérvényt a Belügyminisztériumhoz Budapesten, ráragaszt egy ötven krajcáros okmány bélyeget — innen fogták rá, az okmánybélyegről, a magyarosított nevekre az ötvenkrajcáros név stigmáját —, mellékeli a szükséges erkölcsi bizonyítványt, fiának a születési bizonyítványát is, és egy rövidebb családi értekezlet után, amelyen a családtagoknak nincs sem hozzászólási. sem szavazati, sem vétójoga, mert hisz úgyis csak az történik, amit az öreg akar, elhatározzák, hogy a Belügyminisztériumtól az idegen hangzású Kohn névnek „Kun"-ra való átváltoztatását fogják kérni. Nagy divat volt abban az időben a névmagyarosítás, népszerű és hazafias divat, lelkes és nagynevű férfiak agitáltak az asszimilációnak e hathatós és értékes eszköze mellett. Maga az aktus csak egy formalitás volt, nem több, mint ma egy vízum, és tán akkor is vízum volt, határátlépési engedély egy név lápjából, egy név mocsaras, fertőző és ártalmas atmoszférájából egy szebb, felvilágosultabb és simább talajra, amelyen a név nem akadályoz, hanem segít. A névmagyarosítást minden körülmények között, kivéve, ha a kérvényező szerénytelenül dicső történelmi nevek után kapkodott vagy merészségében ravasz fondorlattal egy y-t vagy h-t próbált a név utolsó betűjének kiügyeskedni, minden további nehézség nélkül meg is engedték. Épp hogy az elemi iskolát elvégezte a gyerek, abban az időben, amikor a falusi iskolából a városi gimnáziumba került, jelent meg a hivatalos lapban annyi sok száz más hasonló rendelkezés között a végzés, amellyel ennyi és ennyi szám alatt, törve lehetőleg egy római számmal, a belügyminiszter engedélyezte, hogy Kohn Samu, Szilágycsehi falusi jegyzője és annak kiskorú fia, Béla idegen hangzású Kohn nevét Kunra változtassa át.
Kun Béla, hej, de eredetien, tősgyökeresen és magyarosan hangzik ez a név, milyen jól összepasszol a vezetéknév a keresztnévvel, mintha mindig együvé is tartozott volna, milyen egyszerű formalitás volt az egész, és íme, a kis Kohnból Kun Béla lett. Úgy hangzik a név, mintha a jászok vagy a kunok földjén termett volna. Van is ebből a névből több száz eredeti és igazi, de az sem hangzik másképp, azt sem írják különben, végeredményben egy és ugyanaz, az egyik Kun Béla név és a másik Kun Béla név egészen egyformán cseng, csak a név viselőjétől függ, hogy a névnek a tartalmát is megfelelően betöltse, és van is rá eset, hogy a megváltozott név megváltoztatott irányt is szab a viselőjének.
A kis Kohn-gyerekből szóval Kun Béla lett. Ez volt életében az első metamorfózis, de nem az utolsó.

III.

Az Ér nagy, álmos, furcsa árok,
Pocsolyás víz, sás, káka lakják.
De Kraszna, Szamos, Tisza, Duna
Óceánig hordják a habját.

S ha rám dől a szittya magasság,
Ha száz átok fogja a vérem,
Ha gátat túr föl ezer vakond,
Az Óceánt mégis elérem.

Akarom, mert ez bús merészség,

Akarom, mert világ csodája:
Valaki az Értől indul el
S befut a szent, nagy Óceánba.

Ady Endre, aki ezt a csodálatosan szép verset írta, Petőfi óta a legnagyobb magyar lírikus, az új század nagy költője, aki a sors valamilyen csodálatosan véletlen játéka folytán összeköttetésbe került Kun Bélával, ebben a versében megrendítő divinációval igazi prófétának mutatkozott. Megjósolta a maga sorsát, megjósolta az ország tragédiáját, és ebben a gyönyörű versében egyúttal a karrier himnuszát énekli meg. Közvetlenül azelőtt halt meg, mielőtt bekövetkezett volna hazájának előre megjósolt végzete, főként, mielőtt megérte volna azt, hogy az a Kun Béla, akit ő gyerekkorában jól ismert, a falusi jegyző fia Szilágycsehiből, akinek ő mint nyolcadik gimnazista az első gimnazistának házitanítója volt, milyen nagyot vétkezett a hazája ellen. Megrendítő végzet és furcsaságában szinte megdöbbentő, hogy ez a két név, Ady Endre fénylő tisztaságú neve Kun Béla nevével, bármikor és bármilyen vonatkozásban együvé kerülhetett, hogy volt idő, amikor Kun Béla egy levegőt szívhatott Ady Endrével. Legalább a különös sorstréfának a végső felismerésétől megóvta a nagy költőt a végzet, minthogy alig néhány héttel Kun Béla úgynevezett kormányrajutása előtt hunyta le a szemét, és így örök titok maradt előtte az, hogy Kun Béla miféle tatárjárással pusztított végig Magyarországon.
„Az Értől az Óceánig" minden szóban fedi a nagy költő sorsát, aki valóban az Ér melletti pocsolyás környezetből indult el és immár visszavonhatatlanul befutott a halhatatlanság szent, nagy óceánjába. Szinte kétségbevonhatatlan pszichológiai holtbizonyosság, hogy Kun Béla, akinek talán egyetlen nem ellenszenves tulajdonsága annyi sok visszataszító jellegzetessége között, hogy istenítette Ady Endrét, egykori házitanítóját és a későbbi nagy költőt mindig és mindenkor és minden körülmények között és már akkor is, amikor még nem volt elismert nagy költő, mint imát imádkozhatta ezt a verset.
Az Értől az Óceánig... talán szertelen és beképzelt becsvágyában, határtalan ambíciójában mint életprogramot fogta fel, talán odáig is merészkedett beteg fantáziájában, hogy magára vonatkoztatta e szavakat. S miért ne? Ő is az Ér mellől jött, ő neki is megvolt a bús merészsége, hogy az Ér mellől elindulván, befusson a nagy Óceánba. El is indult, be is futott, az Ér pocsolyájából a pocsolyák óceánjába. Ha a kölyök elemista már azt mormolta magában, hogy „majd én megmutatom", hogy lelkesíthette, hogy felborzolhatta a lelkét, ha volt neki, ez a vers, nagy földijének, egykori házitanítójának egyszerűségében klasszikus költeménye. Kun Béla az ambíció, a beteg érvényesülési vágy lázában azt hitte, hogy ez a vers, ez a csodálatos tizenkét sor, nem egyéb, mint költői formába való öltöztetése annak a mottónak, amely őt egész életén át végigkísérte, és amely nyilván az utolsó órájáig nem fogja békében hagyni, „majd én megmutatom"...
Szilágycsehiről Kolozsvárra Csucsán át vezetett az út. Csucsán laktak Adyék. Az erdélyiek összetartanak: a fiatal Ady nem nézte rossz szemmel a kis szilágycsehi jövevényt, és aztán, mert pénzre is volt szüksége, s mert a tanárok úgy akarták, mint nagy diák szívesen adott leckeórákat a kis diáknak, és tagadhatatlanul némi érdeklődést mutatott később is, mikor már sorsaik elváltak, egykori tanítványa iránt. Az egykori házitanító fényes, merész ívelésű pályát futott meg, a tanítvány pedig meg-megbotlott a maga útján s csodálkozással, talán irigységgel is kísérte volt házitanítójának rohamosan magasra törő karrierjét. Talán mint a gyerek a szivárvány után, vágyakozva és ábrándokkal telve, nyúlt és kapkodott a számára elérhetetlen fény után, amitől, ha belenézett, kápráztak a szemei.
Az új század elején egyszerre csak itt állt egy fiatalember, aki elvégezte a gimnáziumot, letette az érettségit, tulajdonképpen nem tanult semmit, de mindent tudott. Letette az érettségit, érett lett, csak azt nem tudni, hogy miben; megérett, korán megérett, csak még azt nem lehetett tudni, hogy mire! Négy elemi osztály után a falusi iskolában, nyolc gimnázium után Kolozsvárott, egyszerre csak itt állt egy fiatalember, egy önfejű nulla, aki egész egyéni erkölcsi törvényeket szerkesztett össze magának, saját külön felfogást hitről, szerelemről, társaságról, társadalomról, egy fiatalember, aki tisztában volt származásának akadályaival és tudásának fogyatékosságaival, itt állott dohogva, mint egy megindított, de még nem mozgó motor, vad műveletlensége feszítő erejével, a kirobbanásig telített akaraterővel. Furcsa keveréke volt ez a tehetségtelenségnek és a tudatlanságnak, az arroganciának és a műveletlenségnek.

Nyolc középiskolai év egy gazdag, boldog, elragadó városban, az ismeretség egy fiatalemberrel, akiből egyszer az új irodalom hérosza válik, Szilágycsehi és Kolozsvár, az ötvenkrajcáros név és a változatlan vágy: „majd én megmutatom", „majd én leszek valaki", „muszáj, hogy legyek valamivé", mindez egyre fejlesztette, szinte szenvedéllyé tette az akaratát, hogy az időt, mint zavaró gátat eltüntesse abból az akadályversenyből, amely az élet, hogy minél hamarább előbbre és mindig előbbre jusson, a stréberség diplomájával a zsebében, az ököl jogán és az „akarom", „majd én megmutatom" szárnyain.
Mi a csuda legyen egy ilyen rossz útra tévedett fiatalemberből? Ügyvéd, ahogy az öreg Kohn bácsi ezt magának olyan szépen elképzelte és kiszínezte, ahogy ő ezt csendes vasárnapi estéken a falusi kocsmában a parasztoknak elmesélte: hogy az ő drágalátos Béla fia az érettségi után az egyetemre kerül, hogy ott öt évig jogász lesz, azután leteszi a jog- és államtudományi doktorátust, hogy később mint ügyvédbojtár a városban egy ügyvédi irodában dolgozhasson, licitációkra is eljárhasson, foglalásokat foganatosíthasson, a bíróság előtt fényes beszédeket tartson és végül — egy nagy védőügyvéd váljon belőle. Öt év és három év, ez összesen sok idő, és ennyi ideje Kun Bélának nem volt. Ez túl sok munka és túl hosszú idő lett volna. Elég, nagyon is elég, ha az érettségi a zsebben van, ha nem kell három esztendeig szolgálni a katonaságnál, ha megvan az önkéntességi jog. Az élet, az a nagy, nehéz élet, az igazi főiskola, majd az élet meg fogja mutatni, hogy neki van igaza. A vén trotlik — mert vén trotli egy ilyen tizennyolc évesnek már egy harmincéves is — nem tudnak semmit, az öregeknek fogalmuk sincs arról, hogy mi minden forr és lázong a világban. Honnan is tudnának azok arról, hogy mi áll Marx és Lasalle és Bebel könyveiben, amelyeknek egy-egy népies kiadványát ő már eldugva az iskola padjaiban a matematika óra alatt olvasgatta? Mit tudnak az öregek arról, hogy az új század egy új világrendet hoz magával, mit tudnak arról, hogy mi forr a világ kohójában. Új idők jönnek, minden másképp lesz, mint volt... Nem kell ahhoz egyetem, se doktorátus, se ügyvédség, erre a pályára, amelyre ez a tizennyolc éves lázadó készülődött, a maga számára kitűzött „majd én megmutatom" életprogrammal, erre még egy rektor se avatott valakit doktorrá. Néhány üres frázis, rendszertelenül összedobált olvasmányok morzsái, elcsent idegen kifejezések, fenyegető jelszavai ismeretlen bölcsességeknek és új igazságoknak, ez volt az ő egész szellemi vagyona, de ez számára már elegendőnek látszott az élet versenyére. Ha céltudatosan beleáll a kiabálók kórusába, ha együtt lármázik a lármázókkal, ha nem hagyja magát letorkolni, sőt ellenkezőleg, ha elég arcátlan ahhoz, hogy másokat kiáltson túl — csak akarni kell és lármázni kell és jó torok kell hozzá — és egy-kettő, az ember már is benne van a nagy politikában. Még el se indult a starttól és már ott loholt a célnál. Az ilyen karrierek nem a startnál kezdődnek, hanem mindjárt a cél előtt.
Mi lehet egy ilyen rossz útra tévedt fiatalemberből? Falusi emlékek, humanisztikus iskola, szocialista brosúrák, új versek néhány rímfoszlánya — furcsa konglomerátum ez az egész. Ebből a vegyülékből az érvényesülési vágy lombikján keresztül csak egy úgynevezett álhírlapíró állhat elő. Kun Béla álhírlapíró lesz.

IV.

A Wesselényi utca és a Szép utca sarkán, eldugott kis mellékutcában, Kolozsvár főutcája mögött volt Újhelyi & Co. papírkereskedése. Szép kis kirakata volt a papírkereskedésnek, „gyönyörű" olajnyomatok, régi képek fájdalmas másolatai, Petőfi, ahogy a vérével leírja azt, hogy „hazám", Kossuth a debreceni Nagytemplom szószékén, az elmaradhatatlan Stuart Mária, ahogy méltóságteljes léptekkel a vérpad felé tart, és Hamlet az ő nagyjelenetében és a többi kép egy elmerült világból, amelyben még nagy fontossága volt ama fej nélküli huszárképeknek is, amelyeken a zsinóros-mentés huszár kirántott karddal vágtat előre és, amelyre csak a fejet kellett ráragasztani, hogy néhány krajcárért mindenki megörökíthesse a maga hősiességét. Sokan nézték a szép kirakatot; mindenkinek valami más tetszett az Újhelyi & Co. boltjában. Vevő csak ritkán vetődött be a boltba, hanem annál több néző gyülekezett a kirakat előtt. Ha néha mégis betévedt egy-egy vásárló, akkor pár lépcsőn kellett felmennie az ajtóig, és az ajtón, ha kinyitotta, erősen csengetni kezdett egy kis harang, hogy az

üres boltban legalább a hangnak a rezgése keltsen valami életet. Erősen kellett csengetnie, de az is előfordult, hogy a vevőnek még kiabálnia is kellett a bolt tulajdonosa, Újhelyi úr után, mert Újhelyi úr, a cég tulajdonosa, a papírkereskedő, sőt, amit kívülről a firmatábla se árult el, nyomdatulajdonos, egyre kevesebb érdeklődést tanúsított a papíráruk vétele és eladása, a „szép" képeknek a vidékről bejövő Kundschaftra való rátukmálása iránt, mert inkább az ő saját külön orgánuma, a „Kolozsvári Friss Újság" felé fordult minden szenvedélyes érdeklődése. Újhelyi úr, a papírkereskedő és nyomdász egy rossz órában rá hagyta magát beszélni a kávéházban, hogy újságot alapítson. Meg is alapította annak rendje és módja szerint. Az újság természetesen szigorúan ellenzéki, egykrajcáros politikai napilap volt, amelynek Újhelyi & Co. volt a kiadó tulajdonosa. Hátul az udvarban volt a nyomda s ugyancsak hátul, az udvarra eső kis szobákban a szerkesztőség. Lassanként népszerű lett a „Kolozsvári Friss Újság", az Újhelyi-féle politikai orgánum, meg is jelent egy óriási példányszámban, nyomhattak belőle jó nyelvek szerint tizenkétezer, rossz nyelvek szerint hatezer példányt. A függetlenségi és 48-as Kossuth-párti nép esküdött a Kossuth-párt zászlajára, de a helybeli párt hatalmas orgánumának minden szavára is, és minél primitívebben volt írva, minél egyszerűbben előállítva, úgy szellemi, mint anyagi értelemben, annál népszerűbb lett, annál jobban szerették, annál jobban terjedt.
Boldog idők voltak azok. Szinte vérfagyasztó béke uralkodott. Minden harcot vértelenül bár, de a végkimerülésig, szinte az utolsó leheletig küzdve vívtak meg egymás között a vidéki krajcáros újságok. Mindig egymás szívére céloztak, mindig egymás torkára mentek, élethalálharcokat vívtak, ólommal, de olyannal, amiből nem golyót, hanem betűket öntöttek. Édes egy gerillaharc örökké kombattáns ellenfelek között, ma úgy hat az egész, mint a gyerekek játéka az ólomkatonákkal. Szép és boldog idők lehettek, mintha a világ egy nagy ideggyógyintézet lett volna, amikor a legizgalmasabb harcok, a legnagyobb csaták, a legveszedelmesebb összeütközések szegény kis rongyos, négyoldalas újságok hasábjain folytak le, mindig és minden körülmények között minden konzekvencia nélkül.
Óriási rotációs masina nem dübörgött az udvaron, szedőgépek se zakatoltak, csak egy szerény kis flachgép, úgynevezett gyors-sajtó nyomta ki az újságot, amely tulajdonképpen és végeredményben ökonómiai szükséglete volt Újhelyi úr vállalatának, mintsem egy politikai hiány pótlása. Az egész újság annak köszönhette a létét, hogy Újhelyi úrnak megvolt a nyomdája, amelyben levélpapirosokat, eljegyzési kártyákat, névjegyeket, plakátokat gyártott, ezenkívül a szomszédos gyárak és gazdasági irodák szükségleteit állította elő, de nem lévén elegendő munkája, a szedőszekrények éjjel hiába álltak a helyükön, és a gyorssajtót sem lehetett éjjel semmire se felhasználni. Érthető tehát, hogy ezek után Újhelyi & Co.-ban fellángolt az ellenzéki hazafiasság szelleme, és életre kelt a „Kolozsvári Friss Újság", amely nem hozhatott olyan keveset, hogy a nyomda ne legyen vele megelégedve. Így lett az Újhelyi & Co. kolozsvári sajtóorgánuma, amelynek segítségével — ezt aztán igazán nem hitte volna Újhelyi úr — egy veszedelmes hírlapíró, helyesebben álhírlapíró karrier indult „világot hódító" útjára.
A nagykapu, a kocsibejáró hátulról nyílott be a mellékutcából a házba, s ez volt a tulajdonképpeni főbejáró a szerkesztőségbe. Az udvar, amelynek közepén szanaszét újságkötegek és papírhalmazok álltak, ha nem is zúgott szedőgép, ha nem is dübörgött rotációs masina, elárulta a szerkesztőséget és a nyomdát már a szagáról is, arról az átható festékszagról, amely a nyomdaüzemeknek örök illata. Nagy akácfák álltak az udvaron, édes illatuk furcsán keveredett össze az átható festékszaggal, valami egész különös parfüm keletkezett így: akácillat-festékszag, drága keverék. A Times biztosan nem dicsekedhetik ilyen gyönyörű illattal, mint amilyen a kolozsvári lap szerkesztőségének ablakain betódult. Nagy újság lehet a Times, de az illata biztosan egészen más, ha már az egyes újságokat az illatuk után vagyunk hajlandók osztályozni. Ilyen édes aromájuk csak békebeli kis vidéki lapoknak lehetett, azoknak se mindig, csak ha akácfa állt az udvar közepén, mint itt a kolozsvári Szép utca és Wesselényi utca sarkán.
Egy elhanyagolt külsejű, tömzsi, korán elzsírosodott fiatalember, mindig ugyanabban az elnyűtt, zsíros, kék ruhájában, vörös Lavaliére-nyakkendővel, szinte szándékosan mit sem adva a külsejére, nagy puha kalappal a fején, örökösen újságokkal a hóna alatt, jobbról-balról könyvekkel és pamfletokkal

telirakosgatva, tűnt fel naponként — szinte az óra pontosságával — a Wesselényi utca és Szép utca sarkán, fordult be a Szép utcai nagy kapun, amelyen át a szerkesztőséghez vezetett az út.
A szerkesztőségnek alig volt néhány munkatársa. Nagy úr volt a főszerkesztő, Jacobi úr. Hogy is ne! Lehetett legalábbis jó száz forint havi fizetése, szerelmes volt a helyi társulat éppen aktuális primadonnájába, törzsasztala volt a kávéházban, Budapesten csináltatta a ruháit és állandóan cilindert hordott. Ő inkább reprezentálta a lapot, mintsem írta vagy szerkesztette, az egész munkát tulajdonképpen Müller úr, a szorgalmas, a lelkes, az önfeláldozó Müller úr végezte, aki értett is valamit a mesterségéhez, németül is tudott, ami nagy ritkaság volt abban az időben, olykor-olykor kezébe vette a Pressét, lefordította belőle a legújabb híreket, de még franciához is konyított valamit, és ha a kávéházban kezébe került egy francia újság, másnapra fabrikált belőle olyan eredeti tudósítást Párizsból, hogy akár a világlapok is megirigyelhették volna érte. Jacobi úron és Müller úron kívül, a tekintélyes főszerkesztő és a szorgalmas segédszerkesztő mellett, tulajdonképpen csak volontőrök voltak a szerkesztőségben, pályatévesztett fiatalemberek, tíz-tizenkét forint havi fizetéssel, akik maguk sem tudták, hogyan kerültek az újságírásba. Mindegyiknek valami baja lehetett a kréta körül, valahol valami nem volt rendben, valahol valamelyik szervben vagy több volt valamiből, vagy hiányzott valami. Néha az aggyal volt baj, gyakrabban a szívvel, és egy kis szerelem — olthatatlan és gyógyíthatatlan — egy kartündér iránt, egy szerelmes vers belevésve az iskolapadba, egy elcsúszás a matúrán vagy egy bukás az alapvizsgán — ilyesvalami —, és ha hozzá még egy kis írásbeli készség is járult, ha nem is több, mint egy jól sikerült iskolai dolgozat vagy egy önképzőköri pályamű, amely messziről tárcának látszott, már elegendő volt, hogy ezek a lelkes fiatalemberek otthagyják az eltévesztett rendes pályát és zátonyra kerüljenek egy ilyen szerkesztőségben.
Két szobából állt az egész szerkesztőség, s egy üvegfal választotta el a kettőt egymástól. Tekintélye tulajdonképpen csak a főszerkesztő úrnak volt, Jacobi úrnak, annak is abból a furcsa gazdasági mellékkörülményből kifolyólag, hogy Újhelyi úr, a laptulajdonos, akit csúfnevén Majkének tiszteltek, néhány ezer forinttal tartozott a főszerkesztő úrnak elmaradt gázsik és meg nem térített költségátalányok címén. Néhány ezer pengő nagy összeg, szinte kifizethetetlen, elegendő volt ahhoz, hogy a főszerkesztő örökre megmaradjon az állásában. Sokkal inkább volt politikai a szerkesztőség, mint politikai a napilap, a „Kolozsvári Friss Újság". Nem a lap hasábjain, egymás között egész nap politizáltak a munkatársak, többet „smuzoltak", mint cselekedtek, és végeredményben az olló volt a legszorgalmasabb munkatárs, nem kért fizetést, sem előleget, az olló elvégezte, ha kellett, a szerkesztőség egész munkáját, és a lap, akármi volt benne, akármi hiányzott belőle, mégis csak megjelent.
Egy ilyen aranyos szerkesztőségbe az ember nem lép be, az ilyen vállalathoz az embert nem veszik fel, az ilyen lapnál egyszerre csak ott van az ember. Nem hívnak ide senkit, de nincs is senki, aki elutasítana valakit. Aki jön, leül, ha egy szék éppen szabaddá válik, és már ott is ragad. Előbb „lapunk barátja", aztán külső, majd belső munkatárs, vesz magának egy kis kéziratpapírt, kihegyezi a ceruzát és elkezd írni. Mit és hogyan és miről, az egészen mellékes, hisz úgyse nagyon fizetnek érte, és ama nem remélt esetben, ha mégis fizetnének, a honorárium éppen egy kávéra elég, amivel egyébként adós is lehetne maradni. Végeredményben a fontos csak az, hogy a kávéházban ülni kell, sőt élni muszáj, a New York-kávéházban a nagy Piac-téren, amelynek ablakaiból a gyönyörű dómra nyílik a kilátás, Fadrusz szépséges Mátyás-szobrára, ahonnan a Bánffy grófok barokk palotája is látszik, ahonnan belátni az egész teret, a várost, az egész világot, mert hisz az egész világ itt játszódott le a kolozsvári Piac-téren a New York-kávéház ablakai előtt.
A New York-kávéházban ismerkedett meg Kun Béla Müller segédszerkesztő úrral, és lett neki márvány-asztaltársa a kávéházban, aztán íróasztaltársa a szerkesztőségben. Müller szerkesztő úr egyszerre csak azon vette észre magát, hogy Kun Béla a barátja. Hogyan keletkezett ez, hogy lett a kávéházi ismeretségből barátság, azt azután egyikük se tudta. A lényeges az, hogy Kun Béla egyszerre csak itt volt, mert a tömzsi, elhanyagolt külsejű fiatalember, aki délutánonként a szerkesztőségi munka kezdetén be-befordult a Wesselényi-és Szép utca sarkán és eltűnt a szerkesztőség ajtajában, Kun Béla volt, akiről csak annyit tudtak, hogy Müller úr barátja, hogy Müller úrhoz jön, tehát szívesen

látták. Kun Béla adta a bankot, szóval tartotta az egész társaságot, történeteket mesélt katonakorából — mert közben katona is volt —, szocialista igazságokat hirdetett, amelyeket frissen aznap szedett bele magába az Isten tudja, honnan szerzett nyomtatványokból, és vitatkozott, vagy ahogy még tán annak idején nem nevezték, „dumált", l'art pour Part, duma a dumáért, beszélt, hogy beszélhessen, egy alkoholistája a folyó szónak, a végkimerülésig beszélt, addig beszélt, amíg be nem rúgott a saját szavainak áradatától. Állandó vendége volt a szerkesztőségnek Szász Ernő úr is, a híres református püspöknek az unokája, dühös antiszemita; vele vitatkozott legszívesebben Kun Béla, és különös öröme telt benne, ha kvázi teológiai vitákat provokálhatott: a hitetlen, a semmiben sem hívő, inkább adta a hithű jámbor zsidót, csak hogy Szász urat ingerelje. Szenvedélyes vitákban hangoztatta a zsidók hatezer éves kultúráját, védekezett és támadott, lármázott a lármáért és hangos volt, és mindez csak azért, hogy a vitában, mint hangosabb, ő maradjon felül.
Müller szerkesztő úr, csendes, higgadt ember, elfogadta mint változtathatatlan befejezett tényt, hogy neki Kun Béla a barátja. Nem volt kíváncsi az előéletére, nem törődött a képességeivel, nem kérdezte tőle, hogy honnan jön és hova tart, azt se, hogy mi a foglalkozása, tanult-e vagy tud-e valamit: itt volt és punktum, annyi baj legyen! Az sem baj, hogy állítólag egyetemi hallgató. Müller úr kezdte lassan észrevenni, hogy tetszik neki a hangos fiatalember, vagy lehet, hogy nem tudta megkülönböztetni, hogy tetszik-e neki vagy megszokta. Hiányzott neki, ha egyszer nem jött, jólesett neki, ha kibicelt mellette a kávéházban a délutáni kártyapartinál, és szinte megrögzött szokásává vált, hogy az új barát éjszakánként hazakísérje a szerkesztőségi munka után, az úton még annyi minden furcsaságot a fülébe duruzsoljon, hogy még órákig fel- és alájárjanak a bezárt kapu előtt...
Kun Béla barát lett, szerkesztőségi és kávéházi kibic, vitapartner és éjszakai hazakísérő, végül nélkülözhetetlen „titkár" és Müller úr egyszerre csak azt tapasztalta, hogy egyre kevesebb a munkája, mindent elvégez neki Kun Béla: segít a tördelésnél, megírja a cikkeket, kivágja a pesti híreket, leragasztja a távirati jelentéseket.
— Ki ez az ismeretlen itt a szerkesztőségben? — kérdezte Majke bácsi ijedten és aggódva vállalatának pénzügyei miatt, amikor a szerkesztőségben egyre többször látta Kun Bélát, aki végül már úgy intézkedett és úgy szerkesztett, mintha minden az övé volna.
— Kun Béla! — válaszolták — hát nem ismeri? Szinte el sem tudta képzelni senki, hogy legyen valaki, aki Kun Bélát, — akit ők olyan jó alaposan nem ismernek, hogy szinte a legjobb ismerősük, — még nem ismeri.
— Akárki legyen, én nem szerződtettem, én nem fizetek neki semmit — dohogta dühösen Majke bácsi —, én őt nem fogadtam fel, nekem ne jöjjön pénzért!
— Kuss, Majke! — ordították le az ijedt kiadótulajdonost —, ne avatkozzon a szerkesztőség ügyeibe, magára ez nem tartozik, ő a mi barátunk és ez elég legyen magának.
Újhelyi bácsi ijedten hagyta el a csatateret, különösen, mikor a nagy vitára az üvegfal mögül előlépett Jacobi úr, a főszerkesztő, aki követelésére csapkodva nagy tekintélyt tudott tartani Majkével szemben és anélkül, hogy tárgyilagosan beavatkozni csak meg is kísérelte volna, egyszerűen és mindig Majke ellen döntött, kikérte magának, hogy Majke beleavatkozzék a szerkesztőség ügyeibe, pláne mint jelen esetben, amikor egyszerűen egy ostobaságot akar elkövetni, zsugoriságával egy értékes hasznavehető munkaerőt akar elhessegetni. A szamár Majke! Nem tudja, hogy milyen értékes ember Kun Béla, aki ismeri az összes konkurens lapok titkait, egész biztos, hogy odavennék az „Újság"-hoz, de szívesen látnák az „Ellenzékinél, az „Előre"-nél is, és Majke ahelyett, hogy hálás volna Müller úrnak, hogy minden anyagi áldozat nélkül, tisztára személyes barátsága folytán egy értékes munkatársat szerzett a szerkesztőségnek, jön és beleüti az orrát a dologba, hogy mindent elrontson. Majke bácsi, az izgatott kiadótulajdonos, kiröpül a saját szobájából; Kun Béla győzedelmeskedik, maradhat tovább és írhatja dühös, szabálytalan vonásaival, szinte dohogó betűvetésével az ő úgynevezett „színes híreit", tördelhet, szerkeszthet, csinálhat, amit akar: ő Müller barátja, lassanként a lapnak, bár fizetés nélküli, de nélkülözhetetlen belső, és ha úgy tetszik, főmunkatársa, később Jacobi úrnak is jobbkeze. Hogy nem kap fizetést, az legfeljebb egy kis szépséghiba, de nem azon múlik a karrier.
Ötkor ment be Kun Béla a redakcióba, de bement volna már háromkor, ha nyitva

lett volna az ajtó, és legszívesebben ott maradt volna reggelig. Vacsoraidőben sem távozott el a szerkesztőségből, akkor sem, amikor a főszerkesztő úr, aki úgynevezett mondén életet élt, és aki ezt a színház kis kapujánál és a kávéház sarokasztalánál folytatta, már eltűnt, és Müller úrra hagyta a lapot. Müller úr nem élt mondén életet, Müllernek nem volt színésznő barátnője, Müller úr csendes nyárspolgár volt, a vacsoráját pontosan nyolc órakor, hangos barátságos köszöntéssel, friss melegen, finoman, igazi erdélyi illatossággal elkészítve hozta a cselédlány úgy, ahogy Müllerné gondosan és szeretettel szervírozta. Müller úrnak jobb a szíve, mint az étvágya — a gyomrával mindig baja volt —, de a jó Müllerné amúgy is annyi ételt küldött, hogy nem kettőnek, hanem háromnak is elég volna. Müller úr egyszer felajánlotta a vacsorája egy részét, aztán meghívta Kun Bélát, hogy együtt egyenek, végül se felajánlania nem kellett semmit, se meghívni Kun Bélát, mert ahogy a cselédlány belépett az étellel, ez már felugrott az íróasztalától, már rávetette magát a friss vacsorára, és szerencséje volt Müller úrnak, ha az új igazságok új hirdetője valami csekélységet meghagyott neki is a vacsorából. Mert Kun Bélának viszont nagyobb volt az étvágya, mint a szíve, és a gyomra is rendben lévén, evett és evett, amennyi belefért; nyilván barátsága, hűsége és ingyen munkatársi jellege díjául és cikkei honoráriuma gyanánt fogta fel az esténkénti közös vacsorát. Müller úr viszont úgy gondolkodott, hogy a szegény fiúnak sok, ha egy meleg kávé van a gyomrában, egyen csak — az ételt nem szokás irigyelni —, legalább nem veszik éhen.

Jól megvacsorázva, az éjszakai szerkesztőség, az úgynevezett inspekció csöndes órái alatt ültek, üldögéltek Müller úr és Kun Béla a szerkesztőségben, és beszélgettek, amit rendesen úgy kellett felfogni, hogy Kun Béla beszélt, és Müller úr vagy hallgatta vagy lassan elbóbiskolt mellette. Ezekben a csöndes éjszakai órákban és ebben az akácillatos vidéki kis szerkesztőségben hirdette Kun Béla először a maga igazát; szertelen ambíciójának, beteges érvényesülési vágyának vallomásai itt, a „Kolozsvári Friss Újság" szerkesztőségében hangzottak el először; hogy ő mi minden szeretne lenni, elsősorban és főként újságíró, de olyan, aki megírja az igazat, az igazságot és csak az igazságot és a teljes igazságot, aki felett nincs se Majke, se Jacobi, aki a maga ura, és aki szembeszállhat az egész világgal a maga igazságának a pajzsával. Müller úr, aki igazi 48-as komoly hazafi, nagy szemeket mereszt, amikor megtudja, hogy inasa, a gyerkőc, aki hazafiasságtól csöpögő színes híreket ír, aki a katonaságról olyan szépeket tud mesélni, aki éppen tegnap kapott öt koronát azért, hogy egy új újság szenvedélyesen hazafias, függetlenségi és 48-as Kossuth-párti előfizetési felhívását megszerkessze, alapjában véve egy vörös szocialista, sőt, ahogy akkor mondták, cucilista, akinek a feje zavaros felforgató ideákkal van tele. A csöndes Müller úr egészen meg van hatva, de meg is van döbbenve, az ifjú csupa ellentétből álló egyéniségétől; mindenesetre azonban rendkívül imponál neki.

— Bizony, kedves kollégám — mondja Kun Béla —, új világ következik, új rend, a régi világ, az osztályok közötti igazságtalanságok világa el fog tűnni. Meglátja, rövidesen valami nagy dolog fog történni...

És elfecsegi, hogy van neki egy barátja, Klein bádogosmester, aki Pestről jött Kolozsvárra, akinek jár a szociáldemokrata újság, aki lelkes és osztálytudatos szociáldemokrata, és ennek köszönheti, hogy ő már korán, még gimnazista korában felvilágosodott. Klein bádogosnál lakott gimnazista korában, és ő járta ki neki, hogy már 1902-ben, még az érettségi előtt, mint középiskolai tanulót felvették a kolozsvári organizációba. Büszke erre a rendkívüli kedvezményre, és ha kell kivágja az asztalra a legitimációt, párttagságának igazolását, amelyre a legbüszkébb. A derék Müller mindig nagyobb és nagyobb szemeket mereszt, hát még, amikor megtudja, hogy a gyerkőc, akinek a zsebe tele van röpiratokkal és különböző egyéb nyomtatványokkal, aki megvetéssel beszél mindenről, ami neki szent, tekintélyes szerepet visz a helyi szervezetben, és legutóbb is előadásokat tartott a bádogosok és szabók szakszervezetében. Müller úr nem tudja, hova tegye az egészet, a köpcös kis lármás álhírlapírót, a dühös forradalmárt, a kávéházi kibicet, a hazafias „színes hírek" íróját, aki közben — talán éppen azért, mert amit legjobban ambicionál, hogy álhírlapíróból igazi hírlapíróvá válhasson, nem tudja elérni — titokban egyre a munkásság szervezetei felé sandít és kizárólag abból él, hogy Klein bádogos úr révén előadásokat tarthat, amelyeket aztán a szervezet pénzéből meg is fizetnek.

Egyre érdekesebb lesz Müller úr számára a váratlanul a szerkesztőség előterébe nyomult fiatal álhírlapíró, aki több, mint egy volontőr, de kevesebb, mint egy

igazi hírlapíró, inkább hivatásos-, szinte szenvedélyes-, valódi tipikus álhírlapíró, s méghozzá ennek a fajtának ama nem ritka példányai közül való, amelyek sorsukkal meg is vannak elégedve, mert jobb híján elegendő számukra az, hogy megszerezték maguknak a jogot a nyomtatott betűhöz.
A „Kolozsvári Friss Újság" titokzatos munkatársa ugyancsak titokzatos életet folytat. Klein bádogosnál nem fizet a lakásért, soha sincs egy krajcárja se, a kávéházban is rendesen adós marad a kávé árával, és tulajdonképpen abból él, hogy esténként, hol igazságosan, hol igazságtalanul, megosztja magával a Müller úr vacsoráját. Valahogy azonban mégis arriváltnak érzi magát, mert észrevették, mert beszélnek róla, mert a világon van — írok, tehát vagyok —, gondolhatta az újságírásnak ez a szenvedélyes Descartes-ja, ha közben nem is túlságosan sokat gondolkodott. Már afférjai is voltak a vitákból, már komolyabb összeütközései is támadtak, a jelentősége mintha nőni kezdett volna, hiszen már, hála Istennek, ellenségei is voltak. Minél elhanyagoltabban, ziláltabban és piszkosabban jelenik meg, annál jobb. Szinte beleugratja, belehecceli magát a vidéki kis forradalmár szerepébe. Forradalom a kávéházi vizespohárban... A vörös nyakkendő egyre több jelentőséget kapott.
Titokban a botcsinálta forradalmár, a kényszerűségből lett világfelforgató és cucilista, bensejében, de anélkül, hogy akár a legintimebb percekben is elárulná, mégis csak arra gondol, hogy de jó volna igazi újságírónak lenni, de jó volna rendes állásba jutni, szerkesztő úrnak tituláltatni, elsején ötven-hatvan forint gázsit kapni — elérhetetlen álom. Most még lehetne beszélni arról, hogy a polgári társadalomban is szívesen elhelyezkedne. Klein bádogosnak, a pártszervezetnek szívesen hátat tudna fordítani, és arról a szerencséről is lemondana, hogy a bádogosok vagy a szabók szakszervezetében előadásokat tartson Marx igéiről. A titkos és az igazi vágya csak nem akar valóra válni, az igazi, az áhítozott nagy karrier sehogy se akar megindulni. Mintha valami mesterséges lehetetlen kőfal meredne eléje, sehol, semerre, semmi sem sikerül neki. De azt a mindenségit a konkurenciának! Mégis csak többet tud mint ez a két volontőr a szerkesztőségben vagy a többiek a többi lapoknál; mindenki viszi valamire, csak ő nem, mindenki révbe jut, ha csak egy harminc pengős kis egzisztencia kikötőjébe is, de valahol célhoz ér —, csak őneki nem sikerül semmi, csak ő marad lármás álhírlapíró, kávéházi kibic, piactéri vitatkozó, kalandora a saját ambícióinak.
Az úgynevezett női ügyekben sincs szerencséje, pedig meglátni és megszeretni halálosan az Orfeum-kávéház nagy sztárját, a csudálatos Gizát, egyetlen pillanat műve volt. Hz a szerelem, ez az orfeumi affér majdnem hogy kilendítette a pályájáról, még arról a labilisról is, amelyet álhírlapírás és álpolitizálás, polgári szerkesztőség és szociáldemokrata szakszervezet között valahogy megteremtett magának. Néha eltűnik már a szerkesztőségből is, egyedül hagyja hazamenni Müller segédszerkesztő urat, egyre ritkábban tart előadásokat a szakszervezetben, de egyre több időt tölt az Orfeumban. Az orfeumi epizód csak úgy lett volna veszélyes intermezzo az életében, ha szerencséje lett volna, de szerencséje nem volt, hanem annál nagyobb a konkurenciája és az orfeumi csillag kinevette a lelkes imádót, akinek a gondolatai lehettek tiszták, de a gallérjai piszkosak, akinek a szavai pezseghettek, de pezsgő a kávéházban, amit neki a főpincér sehogy se akart hitelbe adni, mégiscsak jobban pezsegne. Kun Béla egykettőre megkapta az obsitot az orfeumi manővernél, s csalódottan, kiábrándultan csak visszatért a jó Müllerhez és a bádogos Kleinhez, és a sztárral való pezsgős vacsorák helyett megmaradt a fél vacsoránál Müller úrral a szerkesztőség asztalánál és újra abból élt, hogy előadásokat tartott a szabók és a bádogosok, esetleg a már közben megalakult lakatosok és asztalosok szakszervezetében is.
Így pedig ez nem mehet tovább. Valaminek történnie kell. Ez mégsem egzisztencia. Mindig és mindenben csak sikertelenség, valami fordulatnak kell bekövetkeznie, valaminek történnie kell. Itt az idő, most vagy soha, és a jelszó a régi, most keserűbben tán, most már nem is ok nélkül elkeseredetten, kiábrándultan és csalódottan, de egyre dühösebben, most már szinte fogcsikorgatva hangzik: „Majd én megmutatom!"

V.

Kun Béla mindenáron karriert akart csinálni, de a karrier, amely után oly forrón vágyakozott, sehogyse akart megindulni. Sem jobbról, sem balról, sem a gyűlölt burzsoázia részéről, sem a szociáldemokratáktól nem kecsegtetett semmi siker. A piszkos kis fiatalemberből közben csúnya, kövér, szélesvállú, zsíros, görbevállú férfi lett, erősen hízásnak induló, ami nem is csoda, hiszen alig végez mozgásokat, mindig csak ül, akár a szobában, akár a kávéházban, akár a szerkesztőségben, nem marad tehát ideje sétára vagy testmozgásra. Az egész élete egy egészen kis keretben játszódik le: a lichthofra nyíló kis szobából, a Klein bádogos lakásától a New York-kávéházig, onnan a közeli szerkesztőségbe — vendéglőbe nem is kell menni, hiszen úgyis eleszi Müller szerkesztő fél vacsoráját —, aztán megint a kávéház következik a végtelen kártyapartikkal, álmos kibicezéssel vagy hangos vitatkozással. Sakkot és dominót is játszanak a kávéházban, s ő inkább sakkozik vagy dominózik — a kártyához vagy nem ért vagy nincs hozzá pénze. A szociáldemokrata bohém, a vörös Lavalliére-nyakkendővel, amelynek szalagja mint fékezhetetlen ambíciójának a zászlaja lobogott a nyakán, lassanként egy visszataszító alakká vált. Belesüppedve a sikertelenség mocsarába, unta magát és unta az életét és unta a környezetét és unta az egész kisvárosi atmoszférát, amit hamarabb kiismert, mint ahogy őt kiismerték.

Egy szép vasárnap délelőtt a piactéri napfényes korzón megtörtént a nevezetes fordulat. Kun Béla találkozott és megismerkedett Irénkével, Gál fűszeres szép leányával, aki úgynevezett „kimondott szépség" volt. Igazi kimondott szépség, igazi „ideál", az egyetemi ifjúság és az egész fiatal helyi és környéki bohémvilág ideálja, és külön nevezetessége az volt, hogy élénken hasonlított az egyik, akkoriban nagyon híres pesti művésznőhöz, akinek a képe gyakran díszítette a színházi lapok címlapját. Nagy fekete, mindig csodálkozó szemei, dús szőke hajkoronája, gömbölyű gyermekes arca, bájos alakja, divatossá bélyegezve a hasonlatosságtól egy ünnepelt nagy színésznőhöz, ez volt Irénke, a kolozsvári korzó szépe. Az ifjúság bolondult utána, verseket írtak hozzá, udvaroltak neki, vagy ahogy mondani szokták, imádták az imádottat, aki némi méltósággal tűrte és viselte nem jelentéktelen női diadalát.

Kun Béla, a potrohos bonviván, nem riadt vissza az első sikertelenségtől, amely az orfeumi primadonna szerelméért való versenyben érte, beleszeretett Irénkébe és elhatározta, hogy ha kell, az utolsó leheletig küzd érte. Kezdte izgatni az ő immár közmondásossá vált sikertelensége a nőknél, kezdte idegessé tenni, hogy az összes barátai egyre-másra sikereket aratnak, egyszerűen az idegeire ment, hogy a legkisebb volontőr, a legtehetségtelenebb kolléga, sőt kollégái az álhírlapírásban is már hősei lettek kisebb vagy nagyobb szerelmi kalandoknak, csak ő, csak ő egyedül áll itt kinevetve és meg nem hallgatva, szinte komikusan, a férfiak nemes versengésében. A peches ember vehemenciájával, a sikertelen szerelmes dühével vetette magát bele ebbe a harcba, mintha már akkor tudta volna vagy mondta volna magának az internacionálé szavaival, hogy „ez a harc lesz a végső" — „la lutte finale" — Irénke szerelméért. Gál Irén valóban igen csinos volt és semmiképpen sem való az ízléstelen, rossz külsejű, kellemetlen illatú ál-hírlapíróhoz, túlságosan előkelő és rendes a rendetlen és zilált viszonyú fiatalember mellett. Mégis valami csoda történhetett, habár csak regényekben fordulnak ilyen csodák elő: a fiatalember svádája, a szóbőség, amely ömlött petyhüdt néger ajkairól, mint a vízesés, állandó, szinte feltartóztathatatlan erőlködésének a dinamikája kezdte a leányt érdekelni, kezdte izgatni az is, hogy a hősszerelmes a városban valami egészen különleges pozíciót foglal el, hogy felforgatónak, forradalmárnak tartják, és szimpatikussá tette számára talán az is, hogy mindenki másnak ellenszenves volt. Talán a leány is átélte már a saját csalódásait, és talán van annak valami törvénye, hogy ha egyformán csalódottak találkoznak, ők könnyebben gyúlnak rokonszenvre még akkor is, ha különben semmi külső ok vagy belső lényeg a közeledést meg nem magyarázhatná. Kun Béla szerelmes lett. Gál Irén nem mondott sem igent, sem nemet — senki se tudta volna elképzelni, hogy ebből a két emberből egy pár legyen valaha —, de a leány határozatlanságában és bizonytalanságában már több igen volt, mint nem, inkább közeledés, mint elutasítás.

Gál fűszeres bizonyára szívesebben adta volna a leányát egy tisztességes adóhivatalnokhoz — habár titokban nyilván ügyvédre vagy orvosra gondolt, de tekintélyesebb hozomány nélkül ilyesmi nehezen ment —, mint egy olyan alaptalan

egzisztenciához, mint amilyen Kun Béla volt. Gál fűszeres rendes ember volt, előbb beszerezte a maga információit, és az információk lesújtóak voltak: állástalan fiatalember, minden kilátás nélkül egy pozícióra, sem pénze, sem műveltsége, sem diplomája, sem képzettsége, még csak halvány remény sincs valamilyen komolyabb karrierre, amellett egy hitehagyott, bolondos rögeszméktől üldözött szocialista, még csak bajuszt sem hord, borotváltatja a bajuszát, mint a színészek. Nem lehet komoly ember, az ilyennel nem szabad elkezdeni. Gál úr rövidesen kiteszi a szűrét a kéretlen kérőnek, szívesebben veszi, ha nem tiszteli meg látogatásával az üzletét; vásárolja inkább máshol az ő hölgycigarettáit, semmint az ő vegyeskereskedésében, amelynek természetesen trafikjoga is volt, mert hisz az ilyen vidéki fűszeresboltokban a világon mindenfélét árultak. Gál úr röviden, de alaposan megmondta a véleményét Kun Bélának, akármilyen kínos — már megint kidobták.
Az impulzív fiatal leány nyilván csak erre várt. A vétó, az apai szigor, a szenvedélyes szerelmes kínos elutasítása némi részvétet keltettek az elutasított iránt. A tilosnak mindig megvan a maga varázsa, és ez a varázs volt talán az első és az egyetlen dicsfény, amit egy fiatal leány fantáziája font Kun Béla feje köré. Kun Béla pedig szintén csak erre várt, az első kis lángra, amelynek a tüzét aztán szavakkal és szavakkal és mindig csak szavakkal és minél üresebbekkel, annál hathatósabban élesztgette és élesztette addig, amíg az érdeklődésből és a részvétből rokonszenv, később valami olyasmi, mint szerelem támadt. Ő a maga részéről elkövetett minden lehetőt, hogy a leányt megszerezze magának, megígért a világon mindent, állást és tisztességes elhelyezkedést, pozíciót, nyugdíjképességet és azt, hogy ha törik, ha szakad, viszi valamire, hogy ami eddig is életének mottója volt és ami most még több tartalmat kapott, hogy „ő majd megmutatja". Kun Béla összeszorította a fogait, mert most igazán nagy díjról volt szó, élete nagy díjáról, a forrón szeretett leány kezéről, egész karrierjéről, az egész életéről... Egyszerre kis vidéki fészeknek tűnt számára a szép hely, amelynek lehet romantikus az öreg kultúrája, lehetnek elragadok a kis utcái a nagy dóm mögött, lehet csodálatos atmoszférája, és lehetnek isteni hangulatai, de azért mégiscsak egy kis vidéki város, szűkre vont határokkal, amelyek minden valamire való fejlődést megakasztanak. Itt már mindent elért, amit elérhetett, volt már szónok a szakszervezetekben és titkos cikkíró a politikai lapoknál, kibic a kávéházi kártyaszobákban és szóvivő a hangos, de üres vitákban. megjelentek már nyomtatásban is a cikkei —, szóval itt már mindenki ismerte, és ő is ismert mindenkit, itt már nincs mit keresnie. Itt nem lehet karriert csinálni. El ebből a városból! El máshova, talán Nagyváradra. Ott is megpróbálja, előbb némi sikerrel. azután megint reménytelenül és csalódottan ismét csak belátja, hogy ott sem viheti semmire. Nagyvárad sem különb, sem több, sem más, mint Kolozsvár, ott sem nyílik számára siker. Tovább, tovább... El innen is! Talán mindjárt Budapestre kellett volna mennie? Az mégis a főváros, egy ország közepe, ott talán mégiscsak más alkalom nyílik számára. Az egykori házitanító, aki az öreg falusi jegyző félretett garasaiért szegénységében privátórákat adott az ifjúnak, a nagy költő, Ady Endre, közben országos hírű tisztelt névvé vált. Ha még támadták is, kritizálták is, mégiscsak sokra vitte: belső munkatársa lett egy népszerű budapesti napilapnak, prímhegedűs az új irodalomban, talán ő segíthetne, hiszen ő ott ül már egy budapesti szerkesztőségben.
Kolozsvár és Nagyvárad után Budapest lett a következő, de megint csak átmeneti állomás.

VI.

A háború előtti Budapestnek rossz volt a híre, de a rosszhírű város valóságban sokkal jobb és tisztességesebb volt, mint amilyennek mondták. Budapest sohase volt az a veszedelmes Szodoma, aminek átutazó részegek és felületes éjszakai impressziók után ítélők útleírásaiból tartották; egy élni vágyó, kedves, hangos tempójú, mulatós város volt, de hírhedt éjszakai élete egyáltalában nem volt se különös, se veszedelmes. A híres Casino de Paris, a kedves Orfeum-kávéház, a Tátra mulató, a Wekerle-kávéház és talán egy-két hasonló éjszakai mulatóhely, a Café Francaise, a Helvetia-kávéház, meg a Beliczay — ez volt az egész éjszakai élet, és ezek a helyek is erősen küszködtek a megélhetésért, mert ama bizonyos

mulatós nagybirtokosok, akik duzzadt erszényekkel a fővárosba jöttek, hogy a pénzüknek a nyakára hágjanak, már abban az időben sem teremtek úton-útfélen. A jó bor és a kitűnő pezsgő, a nagyszerű étel, a kitűnő cigányzene, szép asszonyok, pompás fiákerek megvoltak: de Pest éjszakai élete sem volt sem jobb. sem rosszabb, mint Bécsé, vagy más külföldi városé, és legfeljebb abban különbözött már akkor a külföldi városok éjszakai életétől, hogy feltűnően és szinte napról napra szaporodva előteremtődtek a kávéházak. Budapest valóban a kávéházak városa volt, a szó legstatisztikusabb értelmében minden utcában és sarkon voltak kávéházak. Minden rangnak és rendnek, minden foglalkozásnak és minden foglalkozásnélkülinek megvolt a maga speciális kávéháza. Úgy, ahogy New York-kávéháznak hívták Kolozsváron a leghíresebbet, a budapesti első kávéház szintén a New York-kávéház volt. Idejárt a bohémvilág, színészek, művészek, írók és hírlapírók voltak a törzsvendégei. De ez a kávéház talán túl nobilis, túl fényes, túl előkelő lett volna a fővárosba vetődött huszonhat éves fiatalembernek, aki nagy fába vágta a fejszéjét: Budapestre jött, hogy itt végre vagy ismét — új életet kezdjen.
Az új élet a Meteor-kávéházban kezdődön. A nagy kávéházak boulevardján, a New York-kávéházzal szemben az Erzsébet körút elején állon ez a kávéház; berendezése és kvalitása után lehetett volna másodrendű, a vendégei után becsülve még utolsórendűnél is utolsóbb volt. Az óriási helyiségnek csak keskeny frontja nyílt az utcára, annál mélyebb és annál tágasabb helyisége volt hátul az udvarban, egy udvarból hotelhallá, és hotelhallból kávéházzá átalakított csarnokban. Levegőtlen, mindig sötét, mindig dohos kávéház volt ez a Meteor-kávéház, sehogyse passzolt a fénylő nevéhez, napfény oda sohasem jutott be, de talán a vendégei is olyanok voltak, hogy szívesebben elkerülték az igazi világosságot. Éjjel-nappal villannyal kellett világítani a kávéházat, amely éppen hogy a rendőri ellenőrzés határain mozgott. Ritkán, vagy talán sohase tartottak itt razziákat, mert ki gondolt volna azokban a boldog békebeli időkben forradalmárokra vagy felforgatókra, arra, hogy itt egy asztalnál össze lehetne fogdosni valamennyit. A rendőrség munkája abban az időben legfeljebb sikkasztók, tolvajok és zsebmetszők üldözésében merült ki, azoknak pedig más törzskávéházuk volt. Ennek a kávéháznak megvoltak a maga törzsvendégei: ami úgynevezett igazi zsaroló hírlapíró és nem igazi álhírlapíró, ami kétes egzisztencia, kalandor, strici és egyéb éjszakai személy egy nagy város mélységében összegyűlik, hivatásos és hamiskártyások — azok mind itt jöttek össze, ezen az igazi nagyvárosi szemétlerakodó helyen. Nem csoda, ha Kun Béla, részint az objektum vonzóereje folytán, részint saját ösztönének irányítása következtében idetévedt. A kávéház felett szálloda is volt, és véletlenül ebben a szállodában lakott a költő is, aki azonban sohase vagy csak nagy ritkán volt látható a kávéházban és sohase abban a társaságban, amelyet Kun Béla felkeresett. Lehet, hogy ez a kapcsolat vonzotta Kun Bélát a Meteor-kávéházhoz, amelyben az ugyancsak Erdélyből felszármazott hasonló pályatévesztettek törzsasztalánál megtalálta a maga helyét. Valószínű, hogy szeretett volna ezen az úton is a nagy költő közelébe jutni, az azonban többnyire a külföldön élt, leggyakrabban Párizsban vagy a falujában, és csak ritkán volt látható Budapesten. A nagy zsenik szerencsétlensége érte el, reménytelen szerelmek és reménytelen betegségek következtében az ivásnak adta magát eldugott kis éjszakai vendéglőkben itta az olcsó, mámorosító borokat. Legtöbbször egyedül ült az asztalnál, már kora este leitta magát és csak ha ivott, akkor indult meg lelkének zakatoló motorja, amit a gyilkos benzin, az alkohol fűtött. Ócska kis vendéglők eldugott asztalánál ült, ott dolgozott leggyakrabban a költő; a késő éjszakai órákban redakciókból távozó barátai és hívei, ismerősei és csodálói itt keresték őt fel, aki a késő éjszakai órákban, amikor mások, még a leggyakorlottabb éjszakázok is fáradtan ültek az asztal körül, felderült és felragyogott. A gyilkos részegség fátyla mögül egy megrendítő zseni lett láthatóvá. Nem gyakran, de mégis néhányszor előfordult, hogy az egykori diáktanítvány odamerészkedett a nagy költő asztalához, az is előfordult, elég kortárs volt rá a tanúja, hogy az egykori házitanító mélyen belenyúlt a nadrágzsebébe és egy egykoronással avagy egy kétkoronással, de ha több pénze volt akkor egy ötkoronással távolította el az asztalától a hívatlan vendéget, aki már nem is jött egyébért, mint ezért az éjszakai obulusért. Már nem is volt hangos, nem akart és nem mert részt venni a vitákban, nem vett ki magának annyi jogot, hogy egyenlőnek tartsa magát azokkal, akik az asztal körül ültek, hanem örült a pénznek, amit „vágott" magának, és eltűnt, úgy ahogy jött. Kamatostól visszaszedte magának lassanként ama éjszakai

látogatásokkal a „Három hollódnál és az egyéb hasonló éjszakai vendéglőkben, amit egykor apja, a falusi jegyző, a privátórákért fizetett. Azután elment a Népszínház utcába vagy más külvárosi vendéglőbe, ahol neki magának is megvolt a törzsasztala, ahol ő maga ülhetett az asztal közepén, ahol ő maga vihette a szót. Az asztaltársak pedig nyilván méltók voltak ahhoz, aki az asztalfőn ült.
Sok poggyásszal nem érkezett a fővárosba, és egy biztosan nem volt a kofferjében: meggyőződés, valami határozott program. Egy-két piszkos ing, néhány gallér, valami fehérnemű, piszkos pamfletok és elnyűtt papírok, ebből állt a vagyona. Egyetlen foltos kék öltönyét nem kellett becsomagolnia, azt a testén hordta. A kis kézitáskával szánalmas kalandor a nagyvárosban, ahogy megérkezett, nyomorult életének kis egzisztenciáját ráeresztette a nagyváros óceánjának a hullámaira. Mit bánta ő, és mit törődött vele, hová veti a sors életének rongyos kis csónakját. Ha sziklák is merednek az útján jobbra-balra, és a sorsának kis bizonytalan járműve össze is törik kisebb vagy nagyobb inkorrektségeknek a zátonyán, csak valahol fusson már egyszer be, csak valahol megérkezzék, csak egyszer egy kikötőbe érjen, csak egyszer — arriváljon... Arriválni, arrivénak lenni, ez volt az akkori idők jelszava; arrivé volt, akinek szerencséje, akinek sikere van, irigyelt arrivé, aki hatvan vagy nyolcvan korona havi fizetésig vitte, arrivé az, aki a kávéját és a két kiflijét ki tudta fizetni a kávéházban, arrivé, aki mint rendes vagy belső munkatárs egy szerkesztőségben ült. Ilyen arrivé szeretett volna Kun Béla lenni. Arriválni mindenáron, megérkezni valami állomásra, maga se tudta, hova és milyenre, talán a végállomására annak a fővonalnak, amelynek „majd én megmutatom" volt a kiinduló állomása.
Kun Bélának ki kellett cserélnie a vörös Lavalliére-nyakkendőjét egy más színűre. Nem a divat, hanem a szükség parancsolta, a vörös nyakkendő indoka és jelentősége megváltozott, majd megszűnt. Vörös nyakkendő helyett nagy feketepettyes művésznyakkendőt hordott, de hordott volna ő kéket, akár hupikéket is, csak vöröset nem. Kun Béla ugyanis egyik napról a másikra polgári újságíró lett.
Kun Béla egyszerre csak ott ült a Budapesti Napló szerkesztőségében, ama polgári demokratikus, erősen liberális, igen modernül szerkesztett és talán éppen azért nem túlságosan prosperáló napilapnál, amelynek élén a magyar újságírásnak két legértékesebb talentuma állt, két ízig-vérig igazi, minden porcikájában szenvedélyes nagyszerű újságíró, kiknek külön öröme volt új tehetségek felfedezése. Erősen kellett harcolnia a lapnak az egzisztenciájáért a nagy konkurencia mellett, de ha nem is ment túlságosan jól, annál lelkesebben s annál érdekesebben szerkesztették. A magyar irodalom későbbi nagy nevei — világhírűvé vált nevek — kezdték meg ennél a lapnál a karrierjüket, kapták az első fényt ennek az újságnak a sugaraitól.
Kun Béla egyszerre csak ott ült a redakcióban. Senki sem tudta, hogyan jött és honnan jött, úgy került oda mint a „Kolozsvári Friss Újság"-hoz, hívás nélkül, szerződés nélkül — egyszerűen csak ott volt. Ha nem is volt még fix az állása, ha nem is volt megszabva a hatásköre, ha túlságosan nagy gázsit nem is várhatott, maga a remény, maga a legalaptalanabb kilátás egy állásra, az elhelyezkedésre már elegendő volt ahhoz, hogy a veszedelmes felforgató vörös cucilistából egyik napról a másikra higgadt polgári újságíró legyen, hogy egyszer és mindenkorra elfelejtse Marxot és Lassalle-t, Bebelt és mindent és mindenkit, a szociáldemokrata mozgalom összes vezéreit, de elfelejtette Klein bádogost és a kolozsvári szakszervezetet, az egész osztályharcot és a proletariátust is, mindent feladott és mindent elfelejtett, csak egy volt a vágya és egy volt az álma: egyszer végre igazán igazi újságíró akart lenni.
A politikailag megbízhatatlan, a Budapesten járatlan vidéki fiatalember mihez kezdhetett volna a nagyváros lármájában? A fővárosi napilap mégiscsak más tempójú szerkesztőségében se politikára, se rendőri riportra, se egyéb olyan munkára, amihez tájékozódottság vagy összeköttetések, helyismeret vagy alaposság lett volna szükséges, nem lehetett felhasználni. Ha már ott ült, ha már befurakodott, ha már valahogyan egy asztal előtt elterpeszkedett, valamit mégis reá kellett bízni, valamit kellett vele dolgoztatni, jobbról-balról dolgoznak mellette, neki is kell csinálnia valamit: rábízták a „Vegyes" rovatot. Kun Béla lett rövid időn keresztül a Budapesti Napló „Vegyes"-rovatának a szerkesztője és minthogy abban a lapban ez a rovat leggyakrabban a tárcavonal alatt jelent meg, nyilván bebeszélte magának, hogy ő lett a tárcarovat szerkesztője, ami pláne idegen nyelven, mint „Feuilleton-redakteur" egész tekintélyes hírlapírói beosztásnak látszik. Idegen nyelveket nem tudott, fordítással nem tudott

segíteni magán, az ollóval és a fantáziájával pótolta azt, ami hozzáértéséből hiányzott, és valahogyan összetákolta a „Vegyes" rovatát, amelynek élén naponta egy-egy vers is megjelent. Itt került még egyszer összeköttetésbe az egykori tanítvány a házitanítójával. Kun Béla itt adta le nyomtatásban, gondosan korrigálva, Ady Endrének a Budapesti Napló számára írott verseit, és ezt olyan alapossággal végezte és olyan gondossággal, a maga ítélete szerint való olyan hűséggel, hogy más költőket a lapban nem is engedett szóhoz jutni, ezzel is meg akarván hálálni a koronákat, a forintokat és az ötkoronásokat és talán azt is, hogy a költővel való ismeretsége szerezte neki azt az állást, amely a „Vegyes"-rovat szerkesztéséhez juttatta. Kun Béla mindenesetre bizonyos diktatúrával vezette ezt a rovatot, akármilyen jó költők jelentkeztek, nem lévén az ő ismerőse, nem engedte verseiket megjelenni.
Az egész epizód a „Vegyes"-rovatban rövid ideig tartott. Alig néhány hónapi próbálkozás után ebből a redakcióból is kirepült, és amikor eltávozott, meglepő felfedezést tettek a fiókjában: íróasztalában eldugva feküdtek azok a versek, amelyeket — köztük egészen jókat, sőt nagyon jókat is — eltüntetett, hogy meg ne jelenhessenek, egyszerűen elsikkasztott, hogy ezzel a különös metódussal a maga módján segítsen annak a költőnek, akinek ez biztosan nem volt a kívánsága. Kun Béla ebben a szerkesztőségben csak verseket sikkasztott. Ez volt az első sikkasztása, amelyre aztán később kiadósabb és nem verssikkasztások következtek.

VII.

A szegényes garderobból újra előkerült a vörös nyakkendő. Kun Béla rövid kis vendégszereplése után a polgári sajtóban kénytelen volt észrevenni és belátni, hogy itten sincsen szerencséje. Polgári újságírónak lenni és amellett nem is igazi formában szóhoz jutni, még csak annyira sem, mint azt Kolozsváron tehette, minden reménye nélkül annak, hogy kiélhesse magát és amellett a renegát keserű szerepét is viselni, ez a sors kezdett elviselhetetlen lenni Kun Béla számára. Ha a polgári világban nem volt szerencséje — a Meteor-kávéházban éjszakai vitatkozásokban eléggé hangsúlyozta, hogy ő legfeljebb felfüggesztette csak az elveit, de azokhoz
hűtlenné nem vált — most mégis újból megkísérelte a szociáldemokráciával. Klein bádogos, az egykori házigazda, a kolozsvári barátok, az ottani pártvezetőség bizalmi emberei, azok akik tanúi az ő vidéki munkásságának, akik tanúságot tehetnek arról, hogy milyen lángolóan vörös előadásokat tartott a bádogosok, a szabók stb. szakszervezeteiben, azok segíthetnek most, azok megcsinálhatnák az útját a Népszavához, a szociáldemokrata párt tekintélyében és elterjedtségében egyre növekvő orgánumához, amely az új század első évtizedében a háború előtti ipar fejlődésével lépést tartva napról napra jelentékenyebb lett, és habár egy olyan párt szócsöve volt, amely a Parlamentben még csak képviseletet sem kapott, a sajtóban igen tekintélyes állást harcolt ki magának.
A Népszava élén Garami Ernő állt, egy igen kiváló publicista és komoly politikus, aki rendkívül komolyan vette a mesterségét, szentnek tartotta a lapját és alaposan belenézett annak a szemébe, akit munkatársul választott. Protekció, különböző ajánlások, vidéki agitátorsikerek mind nem érdekelték Garamit. Az ajánlkozó, ha nem tetszett neki, még csak közelébe sem jöhetett, Kun Béla egyáltalán nem tehetett rá túlságosan kedvező benyomást, mert rövid úton tudtára adta, hogy még csak szó se lehet arról, hogy bármilyen formában bejuthat a Népszava szerkesztőségébe. A vidéki szájhős csalódottan s megint eredménytelenül és kilátás nélkül távozhatott. A vereség Kun Bélát visszasodorta a Meteor-kávéház törzsasztalához.
Közben a lángoló szerelmes levelek csakúgy repültek Kolozsvárra: Irénke várjon, Irénke legyen türelemmel, minden jól megy, a legjobb kilátások vannak, a forrón óhajtott állás, a pozíció, a nyudíjképességü elhelyezkedés most már csak percek kérdése, minden rendbe jön, egy nagy karriernek most már semmi sem áll az útjába, rövidesen visszatér Kolozsvárra, az apa majd megváltoztatja az álláspontját, és semmi sem fogja boldogságukat megakadályozni. Kun Béla meg volt győződve róla, hogy „ő majd megmutatja", holott eddig csak őneki mutatták meg, hogy nincs sehol rá szükség, holott, ahova befurakodott, ott rövidesen kitették a szűrét, holott kudarcai után most már csekély kilátás mutatkozott arra, hogy az újságírásban valamire vihesse.

Szerencsétlensége a polgári sajtóban, az egész majdnem nevetséges hiba a karrier krétája körül, Kun Bélát egyre jobban kergette tovább előre... és hova? Természetesen: ellenzékbe! Ha semmi sem sikerült, ha mindenünnen elutasították, ha a párt hallani se akar róla, ha olyan hálátlanok hozzá — hát „ő majd megmutatja". Ő lett a leghevesebb ellenzéke a kezdeti nehézségekkel küzdő, alapjában még gyenge szociáldemokrata pártnak. A fejébe vette, hogy addig dorombol a párt falán, ha kell, belülről, a szigorú párt-fegyelem kapuin belül, vagy ha kidobják a pártból, kívülről, amíg el nem éri a célját és a célja nem volt egyéb, mint hogy akár kívülről, akár belülről dorombolva addig döngesse a falat, amíg — mindegy, hogy hova — valahova beengedik.
A Meteor-kávéház törzsasztalánál egy rettenetes társaság került össze, igazi cimborái a későbbi diktátornak, egy elképzelhetetlen világnak, amely ha csak százharminchárom napig is tartott, mint egy történelmi szégyenfolt véste magát Magyarország históriájába. Mint állásnélküli lázongók piszkosan, foltosan, éhesen ültek a kávéjuk vagy a pár virslijük előtt a későbbi népbiztosok, mint egy párt ellenzéke, valóban egy minden pártkereten kívül álló söpredék: Kun Béla, Alpári Gyula, Szántó Béla, Biermann, Kelen, Hevesi, Rudas, ahogy ezeket a valóban elvtelen elvtársakat hívták, elkeseredve sorsuk reménytelenségén, dühösen gúnyolták az úgynevezett párthierarchiát, szidták a jól fizetett állásokban elhelyezkedett pártvezetőket, akik irigységből és állásuk féltéséből nem engedik a hatalom közelébe az igazi elvhű pártembereket, akiknek magukat tartották. A Meteor-kávéház törzsasztala körül összegyűlt piszkos kis ellenzéki csoport, éppen mert annyira piszkos volt és annyira elkeseredett, mint amilyenné az éhesség és a sikertelenség tette őket, egyre kellemetlenebbé lett a pártnak. Elég gondja volt úgyis a szervezkedés nehézségeivel, a hatóságok szigorúságával, a munkásság kezdeti közömbösségével a mozgalom iránt, még csak éppen az hiányzott, hogy ez a kávéházi oppozíció kielégítetlen ambíciók dühével ostromolja a fejlődésben levő pártot, hiszen az erős és nagy és stabil pártok sem nagyon bírják el az ellenzéket, hát még a minden oldalról nehézségekkel körülvett, fejlődésének elején álló, akkor még gyenge Szociáldemokrata Párt. A pártvezetőségnek, amelynek keretein belül sem dühöngött túlságosan az egyetértés, be kellett látnia, hogy az ellenzéki bandával valami módon végeznie kell.
Le kell velük számolni. A leszámolás csak kétféle módon történhetett: vagy kidobják őket a pártból, vagy megegyeznek velük.
Kun Béla elvtelen elvtársai között is akadtak olyan viszonylag tisztességesek, akik némiképpen vagy látszólag elveikhez hűek akartak maradni és akik inkább ki hagyták zárni magukat a pártból, semhogy olcsón vagy bárhogy is egyezkedjenek. Kizárták őket és maradtak ellenzékben, és éveknek kellett elmúlni, egy egész világnak kellett felfordulások lángjában elpusztulnia, hogy egy világ romjain, az elveknek és a meggyőződéseknek ezek a kalózai újra összekerüljenek, ahogy egyszer tényleg valamennyien össze is kerültek, a romokon arriválók végre, mint nagy katasztrófák után a fosztogatók, Kun Béla személyes vezetése alatt, aki őket a kompromisszum reményében ezúttal átmenetileg faképnél hagyta.
Kun Béla, hogy befogja a száját, egy egész jó álláshoz jutott, nagy fizetéssel és végre tényleg nyugdíjképességgel a párt kebelén belül maradt, sőt a meleg kebelen most már kereshetett pénzt, és amellett, ha akarta, hű maradhatott az elveihez. Most már lehet és maradhat végleg szocialista, most már nemcsak tehet, de kell is tennie valamit a pártmozgalom érdekében, most már nem kell titokban Klein bádogos jószántából részt vennie a szakszervezetek gyűlésein, most már muszáj szerepet vállalnia a mozgalomban, mert ez együtt jár az állásával. Kun Béla mindent elért, amit akart, Kun Béla künn volt a vízből, Kun Béla egy minden tekintetben kész ember, „ein gemachter Mann". Zsebében az igazgatóhelyettesi kinevezéssel a kolozsvári Munkásbiztosító Pénztárhoz, száguldott haza Kolozsvárra.

VIII.

A munkásbetegsegélyző- és biztosító pénztár — legalábbis annak idején a munkásmozgalmak kezdetén Magyarországon —, csak részben volt a beteg munkások biztosító intézete. Tulajdonképpen — vagy főként vagy esetenként, ahogy vesszük, előfordult, hogy inkább — az „egészséges" munkásvezérek biztosító intézete volt.

A munkásbetegsegélyző-pénztár szinte melegágya volt a kompromisszumoknak, üvegháza a legkülönfélébb politikai gsefteknek (=üzleteknek).
Sok viharos karrier kezdődött a munkásbetegsegélyző-pénztár íróasztalánál, de még több — végződött ugyanott. A jól fizetett stallumokban. A szegény munkások betegsegélyző úgynevezett „hozzájárulásaiból", a munkaadók törvényesen előírt, „illetményeiből" tekintélyes tőkék halmozódtak fel, óriási összegek, amelyek nagy kiadásokat és bevételeket, invesztíciókat, építkezéseket tettek lehetővé, szóval lehetőségeket nyitottak meg, lehetőségeket, hogy akiknek hajlamuk volt hozzá, a munkásbetegsegélyző-pénztár könyveinek „Tartozik" és „Követel" rovatában, ezekben a csábítóan veszedelmes labirintusokban eltévedjenek. Azokat a gyengébb jelleműeket, akik a politikát, mint zsíros üzletet fogták fel, az sem zavarta, hogy ama pénzek, amelyek felett gazdálkodtak, amikben esetleg dúskálkodtak, a vagyon, amellyel néha visszaéltek, a szegény munkások verejtékeinek Péter-filléreiből szaporodott fel.
A munkásbetegsegélyző-pénztár állásai igazi békebeli szinekúrák (= gond nélküli, henye hivatal) voltak, és ha több olyan eset is mutatkozott, amelyek erősen politikai korrupció-gyanúsak voltak, az egész intézményt távolról se szabadna elítélni, a munkásság nagy szeretettel és őszinte hittel ragaszkodott első nevezetesebb szociális intézményéhez, és az egyes korrupcióeseteket inkább mint kezdeti nehézségeket, mint első kisikamlásokat kell felfogni, mert az a tény-körülmény, hogy valaki a munkásbiztosító-pénztár tisztviselője lett, jelenthette esetleg azt is, hogy az illető tényleg szorgalmasan és önfeláldozóan dolgozott a munkásság érdekében, jelenthette azt is, hogy jól fizetett állásának magas javadalmazását tisztességes munkával megszolgálta és megérdemelte, és hogy esetleg sejtelme sem volt arról, hogy körülötte tombol a korrupció.
Mert tombolt a korrupció. A betegsegélyző-pénztárban ott ültek a barátok és a barátnők és a barátok barátnői és a barátnők barátai, a sógorok és a nagybácsik és a nagybácsik sógorai és a sógorok összes nagybácsijai, szóval az egész társaság a protekció lombikjából kelt mesterséges életére. A kéz kezet mos elve alaposan és szó szerint véve diadalmaskodott, ami, tekintve a tisztálkodási aktus időszerűségét vagy indokoltságát, néha egészen a helyén is lehetett.
Hogy Kun Béla nem simán jutott be a munkásbiztosító-pénztár vezető állásába, hogy az ő kinevezése a kolozsvári Munkásbetegsegélyező Pénztár igazgató-helyettesi állásába a politikai panama egy frappáns esete volt, az már abból is kétségtelen, hogy Kun Béla számára tulajdonképpen külön kreáltak egy állást. Ő mindenáron igazgató szeretett volna lenni, de mert ahhoz jogvégzettség kellett volna, és jogvégzettsége Kun Bélának nem volt, kinevezték — az akkor viszonyok között tekintélyes fizetéssel, nyugdíjképességgel és szabad lakással, sőt mint látni fogjuk, szabad lopással — igazgatóhelyettessé.
Kun Béla minden követ megmozgatott, hogy a kolozsvári Munkásbetegsegélyző Pénztár igazgatóhelyettese lehessen; igénybevette összes barátait; Klein bádogostól kezdve a főszerkesztőig, a főorvostól kezdve a szakszervezeti vezérig mindenkinek segítenie kellett. Külön nyomatékot adott protekciós összeköttetései fáradozásainak azzal, hogy éppen a legjobbkor, akkor, amikor talán a legkellemetlenebb volt, mindenünnen elutasítva, mindenhol az ajtó elé kitéve ellenzékbe ment, úgynevezett vérességszájú ellenzékbe, ellenzéki csahos lett, aki addig csaholt, amíg a jó állással be nem tömték a csaholó száját. Ez a szájbetömés rövid úton sikerült. A baloldali túlzó ellenzékiből, a pártviszonyok kérlelhetetlen kritikusából a lehető legmérsékeltebb higgadt hivatalnok lett, akinek igen kicsiny lett a hangja, miközben nyelve úgyis már hivatalból is a hallgatás kellett, hogy legyen. Kun Béla úgy hallgatott, mint a parancsolat, egyik napról a másikra csendes hivatalnok lett belőle, egy megcsontosodott bürokrata, aki a múltját, az egészet — a Meteor-kávéházzal cakumpakk — elfelejtette.
A fényes állás, a kolozsvári Munkásbetegsegélyző Pénztár igazgató-helyettesi címe és jellege, a nyugdíjképesség és a tekintély, ami a kis nagyvárosban, Kolozsvárott Kun Bélának az egész múltját elfelejtette, Kun Bélának a szerencséje lett. Elérte, amit akart; az öreg szatócs, Gál bácsi, nem vonakodott többé attól, hogy leányát a megbízhatatlan egzisztenciájú álhírlapíróhoz adja, a Munkásbetegsegélyző Pénztár igazgatóhelyettesétől nem tagadhatta meg sem a leányát, sem az áldását. Kun Béla és Gál Irén egymáséi lettek. Egy év, és Kun Bélából boldog apa lett, egy kisleánya született, akinek az Ágnes nevet adták. Kun Béla boldog családi életet élt, istenítette a gyerekét, imádta a feleségét, úgy szerette a kislányát, hogy mint egy Liliom talán még a csillagokat is

lelopta volna az égről érte. Kun Béla, aki kevésbé volt romantikus, mint léha, profánul nem a csillagok után nyúlt, sokkal szerényebb volt, nem volt híve a nagy effektusoknak, igazi lényének megfelelően az égboltozat helyett inkább a kasszába nyúlt. Alig melegedett meg az állásában, alighogy megházasodott, hogy apa lett, hogy a tekintély szinte felvetette, tolvaj lett belőle, alig egy évi működés után rábizonyították, hogy — milyen prózai — postabélyegeket lopott és egy kis pénzt sikkasztott hozzá, úgyhogy alig másféléves dicsőség után Kun Béla eljátszotta az állását.
A sikkasztást felfedezték. A történelem, az ő esetében talán a világtörténelem, itt kezdi már torz játékát, azt a torz játékot, aminek eredménye az a történelmi grimasz lett, ami Kun Béla. Az első történelmi grimasz már az a ténykörülmény volt, hogy Kun Béla bárhogy szeretett volna, nem tudott bejutni, szinte igazi vágyának megfelelően, egy polgári szerkesztőség kötelékébe. A második történelmi grimasz most lett aktuális, amikor nem juthatott be, ahova a munkásbiztosító pénztárnál történt vétségei után kerülnie kellett volna — a börtönbe...
Milyen egyszerű lett volna, az egész karrierjét talán itt, ezúttal Kolozsvárott elvágta volna. Új komplikációktól talán nem is kellett volna többé tartani, a történelemnek sok következő lapja megíratlanul maradhatott volna, a lopás és sikkasztás miatt elítélt fiatalember egész bizonyosan egyszer és mindenkorra el lett volna intézve. A sors vagy a történelem, vagy nevezzük akárhogy azt a végzetet, amelyik másképp akarta, tragikus kerítőnője fatális viszonyoknak, nem hagyta magát, a történelem újabb és újabb grimaszokat vágott: Kun Béla ekkor még elkerülte a börtönt.
A pártvezetőség akcióba lépett, a botrányt annak rendje és módja szerint, erősen polgári mód és rend és úzus és hozzá annak a világnak az erkölcsei szerint, amely ellen éppen ők élethalálharcot folytattak, eltussolták. Az igazságszolgáltatás apparátusa, amelyet hasonló botrányok esetében hangos kiáltozással szoktak segítségül hívni, ezúttal tétlenül maradt, az igazságszolgáltatásnak nem lett dolga Kun Bélával. Kun Bélának megkegyelmeztek. Ahelyett, hogy kiszolgáltatták volna az igazságszolgáltatásnak, furcsa igazságot szolgáltattak neki a fellebbvalói: diszkréten elmozdították az állásából, és nehogy még ő lármázzon vagy nehogy még őneki álljon feljebb, tekintélyes végkielégítést adtak neki.

IX.

Clio, állj elő vén Clio, a történelem Istennője és adj számot róla, hogy vállalod-e a felelősséget azért a sok csúf gúnyos grimaszért, azokért a történelmi véletlenségekért, azokért a szinte megmagyarázhatatlan esetlegességekért, amelyeknek a vége, eredménye és összessége lett a történelmi szégyenfolt: Kun Béla.
Ha csak az a „ha" nem volna... Ha Kun Béla már Kolozsvárott el tudott volna helyezkedni, ha az öreg vegyeskereskedő Gál bácsi fix-fizetésű állás és nyugdíjképesség nélkül is odaadta volna neki a leányát, ha ott tudott volna ragadni a budapesti napilap szerkesztőségében, ha felvette volna kötelékébe a szociáldemokrata újság, ha meg tudta volna magát becsülni a Munkásbiztosító Pénztárnál Kolozsvárott, ha nem nyúlt volna be a kasszába, és végül, ha 1914. június 28-án Gavrilo Princip golyója le nem teríti Szarajevóban a Monarchia trónörökösét, ha nem tör ki a világháború... hogyha az a „ha", ha az a veszedelmes, végzetes „ha" nem lett volna, mennyi mindent elkerülhettünk volna, ha ez a sok „ha" — mint fájdalmas gúnyos ha-ha-ha — egy egész nemzedék arcába nem fröccsentette volna azt a piszkot, amit Kun Béla az ő egzisztenciájával összehordott.
Minden, ami ezután következik, tragikus események, felejthetetlen fájdalmak és ki nem reparálható szégyenszennyek, katasztrófák, amelyek majdnem egy egész nemzetet, mindenesetre egy társadalmi rendet és egy évezredes kultúrát fenyegettek pusztulással, mind-mind elkerülhetők lettek volna. És milyen borzasztó még csak gondolni is, hogy mindez a szörnyű eshetőség összevissza egy ilyen „ha" hajszálán múlott... Ha Kun Béla a háború kitörése előtt nem sikkaszt, ha a mozgósítás idején nem elbocsájtott munkásbiztosító pénztári hivatalnok és elcsapott párttag, hanem ellenkezőleg jó melegen benne ül még a régi állásában, úgy egészen bizonyos, hogy akkor felmentették volna, mint — óh mennyire

nélkülözhető! — nélkülözhetetlent, állásában meghagyták volna, sohase rukkolt volna be, sohase került volna hadifogságba, az orosz bolsevista forradalom véres és vörös csodáját a közvetlen közelből nem élte volna át, sohase kerülhetett volna abba a helyzetbe, hogy egy piszkos vörös zászlóval a kezében egyszerre csak megjelenjen: korlátlan diktátor a korlátolt munkásbiztosító pénztári sikkasztóból.
Az általános mozgósítást elrendelték. „Bosszú", „bosszúhadjárat", „vesszen Szerbia!" „fel a bosszúálló hadjáratra", „fel a ránk kényszerített öldöklésre", ezektől visszhangzott a Monarchia; egy ötvenmilliós kettős birodalomnak a felrobbanásig „egységes" keretei szinte szétrepedtek a néptörzseknek nevezett népek buzgó lelkesedésétől, részeg mámorától, nagy részben jóhiszemű, sok esetben naiv, de minden esetben tragikus fanatizmusától. Igazi isteni béke hangulata szállta meg a nagy Monarchia két államát, eltűntek a nemzetiségi, osztály- és egyéb különbségek; Budapesten magyar cigányok a Gott erhalte-t játszották, a bécsi utcákon a Kossuth-nótával és a Rákóczi-indulóval masíroztak, az első órák lázában úgy tűnt, mintha egy nagy veszedelemtől való félelemben valami szent testvériesülés vágya szállta volna meg az embereket; megrendítő hangulat volt, ha nem is soká tartott. Pántlikás magyarok fellobogózott vonatokon dalolva mentek — hogy hova? — akkor azt hitték, hogy a győzelemre, a háborúba, a diadalra és a többi... most már tudjuk, hogy — a tömeghalálba.
Az általános mozgósítás meglepően simán ment, pontosan és precízen dolgozott, akik azt hitték, hogy a rothadó, aszott, porladó Monarchia már a mozgósítást se éli túl, azok alaposan tévedtek; a Monarchia mozgósítása bámulatosan sikerült, nem azért, mert az apparátus volt jó, hanem azért, mert egy tömegszuggesztió, egy lázas vágy valami változás után, egy különös lelkesedés különös paroxizmusa (=lázroham) hajtotta a különben bizonyára akcióképtelen apparátus motorjait. Még a legmegbízhatatlanabb nemzetiségek is szinte némi lelkesedéssel vonultak be a zászlók alá.
Kun Béla is bevonult. Azt csak ő tudta, hogy hogyan és miért és milyen kedvvel és milyen hangulatban, de körülötte félelmetes lázban, egy szinte félrebeszélő lelkesedés lázában égett az egész ország. Kun Béla, a 21-es kolozsvári honvédezred egyéves önkéntes káplárja (=tizedese), egyszerre csak ott állt — ha akart, ha nem akart, akár a muszáj vitte, akár az érdek — a kaszárnya udvarán. A világtörténelem beleavatkozott az ő legprivátabb privátügyébe, a mozgósítás, a harci láz, a háborús lelkesedés olyan atmoszférát teremtett, amelyben szívesen szemet hunytak egy olyan kicsiség előtt, mint amilyen a sikkasztás a munkásbiztosítónál volt. A mozgósítás, a háborús láz több és nagyobb és veszedelmesebb afférra is fátyolt borított, mint amilyen az ő — alapjában véve bagatell — piszkos ügye volt. Mindenesetre nem csekélység, hogy egy világháborúnak kellett jönnie, hogy Kun Bélát rehabilitálhassák, egy tömeghitnek kellett kialakulnia egy állítólagos hősiességben, hogy a csukaszürke uniformis tompa, de akkor dicsőnek látott fénye a vegytisztítás szerepét végezze el a Kun Béla becsületén ejtett zsírfolton.
...Kun Béla bevonult. Örömmel használta ki a mozgósítás hangulatát és a bevonulás tényét veszett helyzetének némiképpen való megjavítására; belebújt a császár kabátjába, hogy egyúttal jó mélyen elbújjék a sikkasztás kellemetlenségeinek következményei elől is. Ki beszélt többé Kun Béla lopási és sikkasztási eseteiről, ki törődött többé az egész munkásbiztosításbeli botránnyal. Kun Béla peckesen feszíthetett az uniformisában, merően a szemébe nézhetett azoknak, akik előtt, ha nem jön a világháború, ha nem vonul be katonának, ha nincs háborús láz és csukaszürke glória, jó mélyen a földre süthette volna a szemeit.
Kun Bélának a sikkasztóból bátor katonává átvedlett figurája sokáig, tovább a kelleténél, mindenesetre tovább, mint a többiek, Kolozsvár korzójának a látványossága maradt, Kun Béla, míg csak lehetett, a kádernél maradt és azt hánytorgatta meg a fejében, hogy a bevonulással már szerinte amúgy is elintézett ügye annak rendje és módja szerint a civilek által is elintéztessék, és hogy, hacsak lehet, visszaerőszakolja magát a betegsegélyző pénztárba. A frontra semmi esetre se sietett.
Mint katona bátrabbnak érezte magát, bátorság alatt természetesen szemtelenséget értvén, és mindent elkövetett, hogy az eltussolással és végkielégítéssel már egyszer elintézett afférját újból „elintézze". Beadványokkal és részletes, az alaposan gyanúsított hosszú lére eresztett védekező írásaival ostromolni kezdte a kolozsvári Munkásbiztosító Pénztár vezetőségét, tanúkkal és tanúk nélkül,

kérlelve s fenyegetőzve, azt kezdte bizonyítani, hogy „ő nem lopott és nem sikkasztott", hogy „ővele valami nagy igazságtalanság történt". Azt igyekezett kimutatni, hogy az ellene emelt vád nem tartható fenn, mert az egész differencia, ami még fennmaradt, mindössze annyi, hogy ő bizonyos vidéki utazási költségeket — utazásokat, amelyeket nyilván sohase tett meg — nem pontosan számolt el, hol többet költött, hol kevesebbet, lehet, hogy egyszer a munkásbiztosító kárára is tévedett, miután többször a maga kárára hibázott. Nehezen, de mégis sikerült, amit akart — furcsa rehabilitáció — végül mégiscsak rehabilitálták: napidíjas lett ugyanannál a betegsegélyző pénztárnál, ugyanabban az irodában, ugyanazokban a helyiségekben, ahol még az imént, nem is olyan régen igazgatóhelyettes volt. Bírái, úgy látszik, enyhe szívűek voltak, de talán más nyomósabb okuk is lehetett rá, talán általában nem volt minden rendben a kréta körül, hogy arra az álláspontra helyezkedtek, hogy a kis bélyeglopásért és útiköltség-sikkasztásért halálos büntetés mégsem jár, még akkor se, ha a halált akkor bevonulásnak, frontra menésnek és hősi halálnak hívták.
Kun Béla egyszerre csak szerényebb lett. Ő, aki egy állítólagos jogvégzettséggel, amelyet éppen csak, hogy a diploma — teljes, eddig talán észre sem vett, de most fájdalmas — hiánya miatt nem tudott bizonyítani, nem lett igazgató, hanem csak igazgatóhelyettes, az afférja után megelégedett a napidíjas állással is. A kolozsvári Munkásbiztosító Pénztár irodájának jól cementezett fedezékében csendes ember lett belőle; nem ok nélkül csendes és szerény, mindent a világon elkövetett volna, csak el ne vigyék a frontra. A mozgósításon, a káderhez való bevonuláson és az egyenruhán már megcsinálta a maga kis üzletét; az ő további szükséglete a katonáskodásból fedezve volt.
A háború azonban, amelyről Vilmos császár azt állította az első nyáron, hogy vége lesz, mire a levelek lehullanak, sehogyse akart véget érni; Vilmos császárnak igaza lett, a háború mégiscsak véget ért őszre, egy szörnyű őszön, amikor a levelekkel együtt sok minden lehullott, többek között a nem csalhatatlan jós koronája is, csakhogy a negyedik őszön és nem az elsőn. Mindenkire rákerül a sor, egyévi napidíjas-bujkálása után Kun Bélára is, a felmentéseket kezdték szigorúbban kezelni, a nélkülözhetőség és nélkülözhetetlenség fogalmának ismét és ismét újabb és újabb tartalmat kezdtek adni, Kun Béla nem tudta magát tovább tartani a kolozsvári Munkásbiztosító Pénztárnál való felmentett állásában, Kun Bélának 1915-ben mégiscsak be kellett vonulnia, Kun Béla kikerült a frontra.
A menetszázad ott állt a kaszárnya udvarán. Ave Oberst, morituri te salutant!, a káder ezredesének szavától ezrek és ezrek sorsa függött, ott álltak a halálra kiszemeltek és várták a sorsuk megpecsételését. Végzetes ítélethirdetési órák voltak ezek a menetszázad összeállító reggelek a kaszárnyák udvarán. Egyszerre csak elhangzott a Kun Béla neve is. A bajtársa, aki mellette állt, akinek a neve szintén elhangzott és aki némán fogadta a sorsát, ami akkor a világon milliók végzete volt, szinte megriadva hallgatta, hogy a mellette álló Kun Béla, mint merészkedik félhangosan abban a szörnyű hangulatban, ami a katonák lelkére ült, maga elé mormolni:
— Disznó kutyák, gazemberek, majd én megmutatom nektek, majd én visszaadom nektek, majd én megmutatom nektek...
A százados, aki az ezredes mellett állt, figyelmes lett a mormolásra, valamit meghallhatott, az is feltűnt neki, hogy a katonák Kun Béla körül mintha furcsa nevetést fojtottak volna vissza.
— Ki volt az, jelentkezzék? — kiáltotta a százados harsányan.
Harsányan kiáltotta, de kiálthatta volna még harsányabban is,
senki sem jelentkezett.
Kun Béla elkerült, így került el a frontra. Hogyan, hogy nem, az uzsoki szorosnál már — hős. Állítólag nem messze tőle esett el a híres író, felejthetetlen kitűnő ember, drága szellem, pótolhatatlan érték: Zuboly. Kolozsvárra írott tábori lapokon Kun Béla, a vitéz, nem fukarkodik a jelzőkkel saját hősiességének a jellemzésénél, részletesen előadja, hogy milyen véres csatákban vett részt, azt állítja — nincs rá más tanú —, hogy Zuboly mellette esett el, ő temette el a valóban kiváló, nem harctéri, hanem békebeli értelemben hős férfiút, büszkén tudatja azokkal, akiket érdekel, hogy „beadták a nagy ezüstre". Mindenesetre tény, hogyha a nagy ezüstöt nem is kapta meg, dicsekedett vele vagy vágyott utána, hogy eszmeileg szinte saját maga feltűzte a saját maga blúzára.
Kun Béla nem sokáig maradt a fronton. Kun Béla nem sokáig volt „hős". Alig

néhány hónap után, harctéri hősiességének rövid, de önmaga által bőven megénekelt epizódja után, egyszerre csak orosz fogságba került.

X.

A tomszki fogolytáborban egy Kun nevű zászlós vitte a nagy szót. Kun Béla időközben „zászlós" lett.
— Mikor a fogságba kerültél, csak hadapródjelölt voltál! — jegyezték meg néha a bajtársai.
— Én bizony zászlós vagyok, „közben" zászlós lettem és a „nagy ezüstöt" is megkaptam! — válaszolt a gyanakvó megjegyzésekre indulatosan Kun Béla.
Erélyesen visszautasított mindenféle célzást, mintha bizony ő talán nem jogosan viselné a rangját, vagy mintha bizony ő az olló segítségével, a gallérján végzett kis szabóoperációval csinált volna a három csillagból egyet, a dupla stráfból egyszerűt, az őrmesterből, ami tényleg volt — zászlóst. Úgy látszik, hogyha a császár elmulasztotta az előléptetését, hát ő maga a saját legfelsőbb elhatározásából pótolta ezt a mulasztást és egyszerűen megkövetelte, hogy azt pedig, miszerint ő zászlós, azt mindenki — elhiggye. Ez az öncsinálta rangemelés közben feljogosította őt arra, hogy a tiszti táborban élhessen és neki megfelelőbb „jobb" társaságban tölthesse az idejét. Volt a táborban néhány bécsi kommunista, illetve akkor talán még nem is egészen kész kommunisták, csak az osztrák szociáldemokraták ellenzéki pártjának tagjai, akik azonban már így is meglehetős szerepet játszottak. Rövid harctéri vendégszerepléséről Kun Béla hajmeresztő dolgokat tudott mesélni, és társai lelkesedéssel hallgatták a hőstetteiről és a Kárpátokban végigszenvedett nehéz csatákról szóló regéit.
A fogolytáborban lassanként kisebb csoportok képződtek, olyanok, amelyeknek vezetői azok a későbbi szorosabb értelemben vett elvtársak lettek, akik közül később „kormányzása" idején egynéhányan igen magas állásokat töltöttek be. A sok ezer egyenrangú elvtárs sorában nehezen tudta magát Kun Béla valamiképpen kitüntetni vagy valamilyen különös pozíciót, amelyre ott is áhítozott, magának kiküzdeni. Rabinowics elvtárs, egykori aranyműves, amolyan véresszájú, zabolátlan szocialista lett a legbensőbb barátja, aki valamilyen úton-módon szocialista írásokat és könyveket is tudott a fogolytáborba becsempészni. Kun Béla csak úgy falta ezeket a nyomtatványokat és azon melegében, még a tomszki fogolytáborban hozzálátott, hogy a frissen szerzett tudományt érvényesítse. A fogság unalmában a foglyok szívesen hallgattak meg mindenkit, lett volna az akár a buddhista vallás igéinek hirdetője is. A szibériai magányban, a bizonytalan és reménytelen atmoszférában tartott forradalmi előadásai azonban mit sem tértek el azoktól a szónoklatoktól, amelyeket annak idején egészen más okokból és személyes érdektől vezéreltetve a kolozsvári szabó- avagy más szakszervezetekben tartott, legfeljebb, hogy az újonnan szerzett marxista bölcsességekkel és harctéri tapasztalataival spékelte tele a kantinban szokványos agitációs beszédeit. A fogolytáborban futótűzként terjedt el a hír: él itt Tomszkban egy nagy, egy igazi marxista, egy magyar zászlós, pompás fiú, az aztán tud beszélni, nem úgy, mint a többi hallgatag, szűkszavú, csendes, szomorú fogoly. Kun Béla szája nem állt meg egy percre sem...
A Kerenszkij-forradalom lezajlása és másfélévi fogság után a biztonsági intézkedések, a tábori őrzés rendje is, engedtek valamit szigorúságukból. Az orosz forradalomnak katonákra volt szüksége. A különböző politikai szempontok szerint különböző légiók alakultak. Mindenki megszökhetett, aki csak akart, és legkönnyebben Moszkvába vezetett az út, ahol nagy események álltak küszöbön.
A bolsevista forradalom idején, 1917. november havában, Kun Béla egyszerre csak Moszkvában termett. Senki sem kérdezte, ki ő, micsoda, hogyan és honnan került oda? Ilyesmire senki sem volt akkor kíváncsi. Aki jobban tudott kiabálni, akinek a hangja a leglármásabb volt, amellett volt a jog és igazság, az volt a tulajdonképpen úr a helyzet felett, különösen, ha fegyveres csapatokkal is rendelkezett. Kun Béla egykettőre bent volt az agitátor-iskolában, amely minden erővel azon volt, hogy minél több hívőt szerezzen és használható vezetőt képezzen ki. Ha valaki — ez nem volt Kun Béla esete — akár józan ésszel lépett is ebbe az iskolába, biztos, hogy mint kész bolond került ki az agitátor-automatából. Kun, a fogolytábor nagy marxistája, a foglyokból egy osztrák — magyar csoportot szervezett meg, amelyet ösztönszerűen nem az árnyékoldalra,

hanem a kilátásosabb másik oldalra, Lenin mellé állított, oda, ahonnan a vörös napnak kellett felkelnie. Szívesen látták, és meg is kapta szépen lebélyegzett írását, első bolsevista igazolványát, a forradalmaknak e varázserővel bíró szimbólumát, az első karrierpasszusát. Ilyen időkben egészen mindegy különben, mi áll a papiroson, mert úgysem vesz magának senki se időt, se fáradságot, hogy azt elolvassa. A fő és a legfontosabb a bélyegzőnyomás. Az ilyen forradalmi írásnak bűvös ereje van; előtte minden ajtó feltárul.
A régi Szerbia volt képviselői a bolsevista forradalom kitörése után ijedten elhagyták a követségi palotát; a cár volt szövetségesei a moszkvai utcák izgalmait nem tudták elviselni. A novemberi forradalom viharos napjaiban Kun Béla és csapatai egyszer csak egész egyszerűen elfoglalták ezt a palotát és ott a Voronzovo polje 3. szám alatt lett Kun Béla agitációs működésének az első központja. A szép termek részint szállodai szobákká, részint katonai szállásokká alakíttattak át. Kun Béla itt végre úrnak érzi magát, itt már helyben van, ha még nem is egészen, de mindenesetre itt bújik a kis Kohn bőréből először elő a nagy „diktátor", akinek hatalma napról napra növekszik. Minden újabb félrevezetett hívő és minden egyes, fegyveres csoportja tagjául megnyert újabb szerencsétlen áldozat csak fokozza a befolyását és hatalmát. A biztos szállás, a jó ellátás, a szabad mozgás és főként maga a fegyverviselés joga, mint kilátásokkal kecsegtető lehetőség, nagy vonzóerőt gyakorolt a hadifoglyok egy bizonyos rétegére.
Kun Béla a fogság unalmas idejét nem töltötte üres lustálkodással. A Tomszkba csempészett szocialista írások és könyvek legnagyobbrészt orosz nyelvűek voltak. Ezért gőzerővel megtanult oroszul, és tulajdonképpen nagy befolyása fogolytársaira, és későbbi hatalma főleg arra vezethető vissza, hogy a többi foglyokkal ellentétben csak ő bírta folyékonyan az akkori helyzetben egyedül üdvözítő nyelvet. A többiek, akik csak keveset tudtak oroszul és csak utcai árusokkal tudták magukat megértetni, leplezetlen nagyrabecsüléssel csodálták a nagy férfiút, aki a népbiztossági hivatalokban orosz nyelven tárgyalt és tanácskozott és orosz nyelven adta elő javaslatait. Mert javaslatokkal, legyenek azok még oly fantasztikusak is, aztán igazán nem fösvénykedett. Egyszer fogta magát és elment két elvtársa, Jancsik és Vántus kíséretében a Kremlbe; a harmadik Internacionálé titkárságában előadta, hogy ő tudná a módját, hogyan lehetne forradalmi eszközökkel a bolsevizmus áldásait a Nyugatra is kiterjeszteni. A Breszt-Litovszkban folytatott béketárgyalások idején történt:
— Elvtársak! A szociális forradalom két nagy ellenségét, a háború két legveszedelmesebb oszlopát, Vilmos császárt és gróf Tisza Istvánt kell sürgősen eltenni láb alól. Barátaim, Jancsik és Vántus, hajlandók volnának megfelelő hamis papírokkal felszerelve Németországba és Magyarországba utazni és Vilmos császár és Tisza István gróf ellen merényletet szervezni.
A javaslatokat lelkesedéssel fogadták és — elfogadták: a merénylőjelöltek megkapták vasúti jegyeiket, okmányaikat és a szükséges pénzösszeget. Mint két jámbor, vándorló mechanikus keltek útra, Kun Béla áldásától kísérve, hogy a nagy tettet végrehajtsák, de már a finn határon elfogták és Moszkvába visszatoloncolták őket.
Kun Béla gorombán förmedt a két barátra, amikor a Voronzovo polje 3. szám alatt nála ismét jelentkeznek:
— Adjátok vissza a pénzt, ti gaz kutyák, hisz készakarva hagytátok magatokat elfogatni!...
Ismerte az embereit. Aztán nevetett egyet az egészen és megosztozkodott a „kereseten". Hisz, ő maga sem vette az egész komédiát komolyan, jól tudta, hogy társai is csak a pénzt akarták megkaparintani. Az üzlet és az elv mindenkor teljes harmóniában egészítették ki egymást a lelkében. Nappal hevesen és szenvedélyesen vitatkozott nagy barátjával és protektorával, Buharinnal a legelvontabb marxista problémákról; éjjel pedig azon törte a fejét, hogyan lehetne újabb pénzhez jutni. Kormányozható forradalmár.
Az osztrák — magyar hadifoglyok csoportjából nemsokára különvált és kialakult a magyar kommunista párt. Kun Béla teljes erővel vetette magát a bolsevista propagandára, és ha már hőstetteiről és merényleteiről szóló meséivel nem volt sok szerencséje, annál jobban virágzott a könyvkiadói üzlet, amelyhez mindenesetre több hajlama és bizonyos kapcsolata is volt.
A magyar kommunista párt nemcsak harcszerű vállalkozásokkal foglalkozott. Könyvkiadó vállalatot is alapított. A „Kommunista könyvtár" és a „Forradalmi iratok" óriási példányszámban két-három íves pamfleteket terjesztettek. Azután

kiadott egy újságot is, magyar újságot a magyar foglyok számára. Bőven vetette el a bolsevizmus magvait. Az Oroszországban levő magyar hadifoglyok élvezhették a moszkvai magyar kommunista napilap propaganda-üvöltéseit: a hazájukba visszatérő foglyokat viszont nagy csomó röpirattal látták el, hogy azokat otthon szétosszák. Kun Béla egyik legbensőbb cinkostársa.— már ekkor! — ugyancsak álhírlapíró, tehát kolléga, Szamuely Tibor vele együtt adott ki egy röpiratot: „Milyen mély a papok zsebe?" Kun Béla is írt egyet: „Ki fizet a háborúért!?" címen. Sok szerencséjük nem volt az agitációs irodalmukkal, a gseftet inkább a nyomdaszámlánál csinálták meg.
A moszkvai külügyi népbiztosság, illetve annak propagandaosztálya számlálatlanul adta a pénzt. Szorgalmasak voltak, született propagandisták, írtak és fordítottak, de elkövettek volna minden lehetőt és lehetetlent, hogy a propagandaosztályból minél több pénzt zsebeljenek be. Az oroszok, akik talán akkor még maguk is hihettek a bolsevizmusnak nyugatra való átplántálásának lehetőségében, szívesen látták, ha a híresebb propagandaírások a hadifoglyok nyelvére lefordíttattak és minél nagyobb nyilvánossághoz jutottak. Lenin híres levelét „A taktikáról" „A harc útja" címen fordították le, majd ugyancsak abból a számításból, hogy a hivatalos orosz köröket még barátságosabbra hangolják, egyre fordították Leninnek a szovjet kongresszuson tartott nagy beszédeit. Kun Béla értett hozzá, hogy lehet újra és újra, ismét és ismét és minél több pénzt „kivágni". Kun Béla kitűnő üzletet csinált a bolsevista propagandával, író és fordító és kiadó és szerkesztő lett és volt egy személyben, és tekintélye a propagandista munkájának szaporodásával nőttön-nőtt.
Az oroszországi magyar foglyok számára kiadott lap, a röpiratok elvégezték az izgatást a hadifoglyok között, de az egyre növekvő nyomor és egyre fájdalmasabb honvágy még a nyomatott lázításoknál is lázítóbban megkönnyítette Kun Béla agitációs tevékenységét. A moszkvai kormánykörökkel egyetértésben, azzal a hazug ígérettel, hogy a foglyok előbb szabadulnak, ha belépnek a Vörös Hadseregbe, de ha kellett, a legfantasztikusabb zsarolási eszközökkel, sikerült neki a magyar hadifoglyokból, az érthető okokból elégedetlen, sokat szenvedett, hazavágyó, a háború alatt elkeseredett és agyongyötört szegény magyar katonákból egy magyar vörös légiót szerveznie.
Egyre több szerephez jutott. Miután fegyveres csapata már volt és fegyverhez jutott, hatalmat szuggerált a fegyverek mögé, mindenhol ott volt, mindenbe beleavatkozott. Állítólag utcai harcokban is részt vett, és végül, mint egy szenzációéhes riporter, önmaga lett saját állítólagos hőstetteinek a hirdetője, és végül odáig vitte, hogy állítólag egy több hadifogolycsoportból alakított hadosztálynak a parancsnoka lett. Igaz-e, nem-e, az erre illetékes illetéktelenek nevezték-e ki divízió-kommandánsnak, vagy ő maga ruházta-e magára ezt a magas, ha vörös is, jelentős katonai méltóságot, nem lehet tudni; tény, hogy jelentősége egyre nőtt, népszerűsége egyre gyarapodott, annyit beszélt és annyit beszéltetett magáról, hogy végül mindenki ismerte, mindenki tudott róla, és ha nem is tudták róla pontosan, hogy kicsoda és micsoda, honnan jött és mik a céljai, egyszerre csak jelen volt, megvolt, sőt jelentékenyen nagyra nőve volt meg.
Egy vörös hős lett belőle. Képe — talán ő gondoskodott arról, hogy népszerűségének ez az olajnyomatú instrumentuma is dicsőségének emelésére szolgáljon — ott lógott a kirakatokban Lenin és Trockij és a többiek képe mellett. Fantasztikus egy út, amely idáig vezetett; talán már érezni is, hogy milyen veszedelmes mellékutcába fog egyszer torkollani: a szilágycsehi Kohn-gyerek orosz nemzeti hérosz lett.

XI.

Az összeomlás novemberén — az első hónap a Monarchia összeomlása után szomorú siralmas őszi hónap volt —, mintha az elveszett háború egész nyomora egyszerre felszínre került volna, dühöngött a spanyol-járvány, és nemcsak az emberek lettek betegek, lázas volt az egész ország. A háború utáni első november talán a legszomorúbb hónapja volt a magyar nemzet történetének, egy nemzetnek, amely érdemtelenebbül, mint a világtörténelemben valaha egy nép, valóban minden cél nélkül, minden várható eredmény nélkül és főként a saját akarata ellenére szinte belezuhant a háborúba, és amely most, mint „felelős főbűnös", minden oldalról

ellenségektől körülvéve, darabokra szaggatva, vérző friss sebektől elcsúfítva, négyszeres amputáció után mint egy csonk feküdt a vérében. Egy nyomorék lett a szép nagy országból, egy végtagjaitól megfosztott törzs és a csonka törzsön a láztól reszketett fej, Budapest, a főváros. Úgy, ahogy a spanyolnátha pusztított, úgy pusztított egy politikai „grippe" is, tombolt az egyenetlenség, a bizonytalanság kormányozott és a veszedelmes jövendő horizontján fenyegetően gyülekeztek egy már-már bekövetkezett végzet viharfelhői.
Egy alig harminchárom éves fiatal ember, fiatal, de öreg kalandor múltjával, nyugtalan életfolyása után Szilágycsehiből elindulva, Kolozsváron és Nagyváradon és Budapesten, aztán megint Kolozsváron — a világháború átszállójegyével — Tomszkon és Moszkván keresztül hamis név alatt, mint dr. Sebestyén Jenő ezred-orvos megérkezett Budapestre. Úgy látszik, elérkezett az ideje vagy már itt volt, vagy vele együtt érkezett el. Mindenesetre jobban maga sem képzelhette volna el magának az időt, amely érte és terveiért dolgozott, a talajt, amit ő bízvást jobban elő nem készíthetett volna magának, mint ahogy a szörnyű idők számára megtrágyázták. A határon nem álltak többé egy szigorúan organizált véderő úgynevezett megbízható csapatai, útleveleket nem kértek többé, a papírokat senki sem vizsgálta felül, sőt ama bizonyos koncentrációs táborokat, ahol a háború vége felé az Oroszországból visszatért volt orosz foglyokat összpontosították, hogy mielőtt az ország belsejébe beengednék őket előbb — lelki karantén —, kikergessék belőlük az esetleg beléjük ragadt bolsevista szellemet, már régen feloszlatták. Igazi forradalmi állapotok voltak, talán anélkül, hogy azok, akik az állapotokat előidézték, sejtették volna, hogy ezek az állapotok forradalmiak, és hogy mik is azok a forradalmi állapotok.
Az anarchia állt a kapuk előtt, talán már voltak is bizonyos kapuk, ahol bebocsáttatást is nyert. A kormány rúdja mellett sehogy sem fértek meg egymás mellett a polgári radikális pártok és a szociáldemokraták, a dühöngő egyenetlenségben a hatalmi eszközök felosztásában tombolt a féltékenység, mindenki ellenfele vagy ellensége volt egymásnak, és végül egyre-másra jelentkeztek az új és veszedelmes csoportok, amelyek aztán ellenségei és ellenfelei lettek az ellenségeknek és az ellenfeleknek: veszedelmesen felütötte a fejét a munkanélküliség, megoldhatatlan volt a nyomor, hiányzott a szén, és nem volt elég élelmiszer. Egyre nagyobb lett a munkanélküliek száma, és a leszerelt katonák egy új hadsereggé gyarapodtak. A leghangosabbak a leszerelt katonák voltak, és a legveszedelmesebbek is; először az érdemeikre, aztán a sebeikre hivatkoztak, végül, mert még mindig voltak fegyvereik, nem beszéltek, hanem fenyegetődztek. A pénz értéke egyre romlott, de a leszerelt katonák követeléseinek inflációja nem tartott lépést még a pénz értékének romlásával sem. A kormánynak nem volt elegendő pénze, a kormány nem tudta kielégíteni a leszerelt katonákat, a leszerelt katonák államot alkottak az államban és fegyverüket minden ellen irányítva, ami a rendnek, de a konszolidációnak csak az árnyékát is jelenthette, szíves készséggel bocsátották magukat rendelkezésére annak, akinél pénz volt. És Kun Béla — mert ő volt az a bizonyos dr. Sebestyén Jenő ezredorvos Moszkvából — dúskálkodott a pénzben. Nem kevesebb, mint háromszázezer — akkor még nagyon értékes — német márkát hozott magával veszedelmes és szörnyű agitációjának a finanszírozására.
Néhány napra a Royal Szállodában ütötte fel a főhadiszállását. A Royal Szállodában ekkor már volt egy orosz vöröskereszt — inkább vörös, mint kereszt — misszió. A Royal szállóbeli oroszok már tudták, hogy tulajdonképpen kicsoda is az a dr. Sebestyén Jenő ezredorvos úr és hogy mi járatban van. Kun Béla a Royal szállóbeli orosz missziós hivatal szobájából kezdte el végzetes működését, ami lényegesen könnyebben ment, mint ahogy ő maga remélte. Az elégedetlenek, a ki nem elégítettek, a csalódottak, a ki nem nevezettek, a félretoltak — és ilyen volt természetes rengeteg — gyorsan a rendelkezésére álltak és Kun Béla rekedt hangjánál csengősebben beszélt az orosz pénz.
A Royal szálló nem sokáig maradt Kun Béla tanyája. Megérkezett a család is a vidékről, Kun Béláné és leánya már egy csendes mellékutca eldugott albérleti lakásában ünnepelték a viszontlátást az időközben híressé lett férjjel és papával. „Irénke", ahogy Kun Béla a feleségét nevezte, ünnepelhette és csodálhatta nagyranőtt férjét, Lenin barátját, Trotzki intimusát, Bucharin kollégáját, aki annak idején egy vas nélkül indult el Kolozsvárról és aki anyagi eszközökkel dúsan felszerelve, mint úgynevezett „nagy ember" tért egyszerre vissza, aki most már némi joggal, némi önbizalommal, de mindenesetre más nyomatékkal a hangjában ismételgethette a jelszót: „Majd én megmutatom!" Most

már kezdte megmutatni...
A Lipótvárosban, az eldugott Ügynök utcában volt Kun Béla lakása és e lakásán tartotta meg az első titokzatos — titokzatosságra nagy súlyt fektetett — konventikulumait (=titkos összejövetel). Először csak egyes látogatók jöttek, aztán kisebb csoportokban szállingóztak a hívők, majd nagy csoportok vonultak fel az Ügynök utcai lakásba, végül nemcsak összeesküvő értekezleteket, hanem formális nagygyűléseket tartottak az albérleti lakás — különben egy elesett kapitány özvegyének azelőtt csendes, békés hajléka — szobáiban.
Hetekbe tartott — ez karakterisztikusabb az akkori idők viszonyaira, mint Kun Béla organizációjának a titkosságára — amíg megjelent az első detektív. Hetekbe tartott, amíg a hatóságok észrevették, vagy észre akarták venni az Ügynök utcai machinációkat, hosszú hetekbe tartott, míg végre a házat, amelyben az állítólagos ezredorvos lakott — „megfigyelték".
Kun Béla közben jól élt, a legjobb kávéházakba járt, a Klub-kávéház és a Vígszínház-kávéház lettek a törzshelyiségei: nem főzetett otthon, étkezni is egy kis vendéglőbe járt a Vígszínházzal szemben. Végre elérte álmát, oda került, ahova akart, az asztalfőre, bőségesen táplálkozott, de táplálta híveit is, akik az asztalfőn ülő „pali"-ra, minden, még oly borsos számla elintézőjére, úgy tekintettek fel, mint egy új Messiásra. Az első asztaltársaságból lettek a későbbi népbiztosok, az első asztaltársak végezték el a Kun Béla számára legfontosabb munkát azzal, hogy nagy titokban, még a titokzatosságnál is túlzottabb jelentőséggel terjeszteni kezdték a hírt: „Itt van a Kun Béla! Megjött a Kun Béla! Majd a Kun Béla...!"
Még senki se tudta, hogy ki az a Kun Béla, talán ő maga sem, még senki sem sejtette, hogy mit akar az a Kun Béla, talán ő a legkevésbé... A moszkvai vörös hadosztály dicső tettei, általában a moszkvai véres események túlzott részletekkel szivárogtak ki Kun Béla asztaltársainak rádiószolgálata útján a nagy nyilvánosságba. Miközben Kun Béla tovább tartotta a kis összejöveteleket, a nagyobb értekezleteket és az egyre hangosabb gyűléseket, jelentkezni kezdtek a régi barátok, a pártból kilökött cimborák, az asztaltársak a Meteor-kávéházból, az egykori elvtársak a pártbeli ellenzékből, mindazok, akik sem a magán-, sem a párterkölcsöt nem vették túlságosan komolyan, ezekből lett Kun Béla első pártvezetősége, vezetősége egy olyan pártnak, amely egyelőre csak egy bomlott agyú és zilált erkölcsű kalandor fantáziájában élt.
Kun Béla tudta, hogy az első és legfontosabb eszköze minden agitációnak egy nyomda, az első dolga volt tehát, hogy az Oroszországból hozott sok pénzből rövid úton egy kis nyomdát vett magának. Nagy volt a papírhiány, alig néhány oldalon jelentek meg a napilapok, kormányrendelet szabályozta a papírterjesztés módozatait, új lapokra nem adtak engedélyt, Kun Béla mégis tudott papírt szerezni, Kun Béla meg tudott jelenni papírvásárlási engedély nélkül is. Kun Béla hamarosan üzembe hozta az ő kis agitációs műhelyét. Ahogy az első röpiratok megjelentek, először röppent fel az idegen szó és alig megértett kifejezés: „tanácsköztársaság", mert Kun Béla mindjárt a telibe célozva elsőnek egy röpiratot adott ki, egy nyolcoldalas kis brosúrát, amelynek az volt a címe: „Mi is tulajdonképpen a tanácsköztársaság?"
Első földalatti agitációjának a folyamán német, cseh, tót, szerb és román nyelvű pamfletokat terjesztett, mert nyilván abból indult ki, hogyha a Magyarország körül fenyegetően fegyverkező, fegyverben maradó nemzetek az országot veszélyeztetik, úgy végül — nem hazafiasságból tette, hanem az ő bolseviki számításából — nem marad számára Magyarország, ahol agitációját megkezdheti, nem marad meg az a bizonyos talpalatnyi föld, „ahol a tagadás a lábát megvetheti". Német, cseh, szerb és román felhívásokban a szomszédos államok katonáit arra szólította fel, hogy sürgősen tegyék le a fegyvereiket, vagy ha nem teszik le a fegyvereiket, fordítsák inkább saját tisztjeik, semmint a magyar proletariátus ellen, mert ez a megkülönböztetés, ország és annak lakosságösszessége, nemzet vagy nép helyett mindig csak a proletariátusról beszélni, már ezekben a röpiratokban kezdődött.
A röpiratok terjesztésének a sikere után egy kis hetilapot adott ki, ez volt az első „időszaki nyomtatványa" Kun Bélának; a „Vörös katona" volt a címe. Ezt egy második „A proletár", majd egy harmadik „A szegény ember" követte, és végül 1919 januárjában, amikor a kormányzat ereje már teljesen hanyatlóban volt, mikor a dezoláltság a legmagasabb fokára hágott, még tovább merészkedett és megjelentette a napilapját, amelynek a címe egészen a bukásáig átkozott emlékének jellemző slágercíme maradt: „Vörös Újság!"

Kun Béla valóban új hangot ütött meg az új újságjában. A Vörös Újság mindjárt az első számával „letette a garast". „Fütyülök az összes törvényekre" volt az első vezércikk címe. A második vezércikk pedig már arról szólt, hogy egy igazi kommunista mindennapi kötelessége, hogy a maga burzsuját agyonverje. A vezércikkek nem tartalmaztak egyebet, mint fékevesztett zavaros izgatást, viszont a lap maga unalmas, ostoba és értelmetlen volt, főként durva hangú és műveletlen, mint a szerkesztői. A Vörös Újság annyira naivnak, minden lármás fenyegetődzése mellett annyira veszélytelennek látszott, a közönség annyira el volt foglalva a maga sokkal súlyosabb gondjaival, a lap annyira nem tett sehol semmiféle különösebb benyomást, hogy egyáltalán nem méltatták figyelemre. Kun Béla nem is vette túlságosan komolyan az ő hírlapi agitációját, kétségtelen, hogy nem várta tőle azt az eredményt, amely váratlanul, de annál meglepőbben és nagyszabásúbban készen az ölébe hullott. Egyelőre megelégedett azzal, hogy lázító nyomtatványainak támpéldányait pontosan és hűségesen elküldte Moszkvába, mire az oroszok még hűségesebben és még pontosabban fizettek, úgyhogy Kun Béla egyszerre csak azon vette magát észre, hogy szinte felveti a pénz, egy helyzet, amit a kapitalista társadalom kétségbeesett ostromlója egyáltalán nem vetett meg.
Egyetlenegy elhatározott energiájú kormány férfiú, egyetlenegy szigorú rendőrtisztviselői, nem is kormányintézkedés, egyetlenegy céltudatos rendőri közbelépés elegendő lehetett volna arra, hogy az Ügynök utcai tűzzel való játéknak rövid úton véget vessenek. De nem akadt sem határozott kormányférfiú, sem szigorú rendőrtisztviselő, a sors úgynevezett könyvében már meg volt írva, a történelmi grimasz tovább vigyorgott, mert Kun Béla sorsában éppen az a legdöntőbb és legjellegzetesebb, hogy, mint ezúttal is, mindig mások cselekedtek helyette, mások tették meg az ő első lépéseit előre. Amit mások tettek, vagy tenni elmulasztottak, abból profitált az ő egész egzisztenciája.

XII.

1919. február 20. Ez a nap felejthetetlen dátuma marad végzetének; ezen a napon Kun Béla nagy fába vágta fejszéjét. Ezen a napon ügynökei közbejöttével nagy munkanélküli tüntetést rendeztetett. A Vörös Újság szerkesztősége előtt az ablakból ő tartotta — először a nyilvánosság előtt — a lázító beszédet:
— Legnagyobb ellenségeink a szociáldemokraták! Azokat el kell pusztítanunk. A szociáldemokraták harcolnak ellenünk a leghevesebben és hatalomra jutván elfelejtkeznek a kötelességükről. Felszólítalak benneteket, vonuljatok a szociáldemokrata újság szerkesztősége elé, romboljátok le a házat, pusztítsátok el a gépeket. Le a proletariátus árulóival!
Miközben Kun Bélának sikerült a ki- és beszámíthatatlan tömeget fellázítani, miközben a felizgatott tömeg elindult a Józsefváros felé, hogy vakon teljesítse a vakmerő és lelketlen izgató végzetes utasítását, ő maga előbb jól bevacsorázott a kis törzskocsmájában, majd beült egy egyfogatúba, elhajtott a Rákóczi útra, a Rákóczi út és a Síp utca sarkán levő házba, amelynek első emeletén voltak az Újságíró Egyesület helyiségei. Hogy időközben vörös hadosztályparancsnok lett, Lenin bizalmasa, hogy kommunista vezér, és hogy úgynevezett politikai feladatok előtt áll vagy nem áll, mindent elfelejtett, ha abba az atmoszférába került, amely kezdettől fogva olthatatlan vágya és be nem teljesedett ambíciója maradt. Minden vágyakozása az újságírók közé hozta, azt még mindig nem tudta elfelejteni, hogy sok minden sikerülhetett az életében, csak egy nem, nem tudott igazi, valódi, elfogadott és elismert újságíró lenni, nem jutott be egy rendes szerkesztőségbe, nem tudott sikerre jutni ott, ahol a sikert a legszenvedélyesebben kívánta magának.
Miközben Kun Béla az Újságíró Egyesületben néhány híve és néhány olyan hallgatója előtt, akit vagy ő tartott hívének, vagy akik csak képzelték magukat Kun Béla hívének, mindenesetre úgy számban, mint értékben jelentéktelen társaságnak az egyedül üdvözítő világforradalomról tartott fantasztikus előadást, a Népszínház utcában sortüzek ropogtak, vér folyt az aszfaltra, a tömeg megtámadta a Népszavát, a rendőrség hűségesen védelmezni próbálta a megtámadott szerkesztőségi épületet: hét derék rendőr maradt holtan a kövezeten... a különben vértelen forradalmak első áldozatai vérükben feküdtek a Népszínház utca kövezetén.

Az Újságíró Egyesület Rákóczi úti helyiségétől néhány lépésnyire volt az Otthon-kör, az írók és hírlapírók klubja, egy népszerű társaskör, amely úgy a háború alatt, mint a forradalom idején az úgynevezett felfüggesztett záróra rendkívüli kedvezményét élvezte, egész éjszaka nyitva maradhatott, ami nem kis népszerűséget és a tagok és kevésbé tagok nem kis tódulását idézte elő. Kun Béla, a javíthatatlan éjszakázó és gyógyíthatatlan álhírlapíró szívének egész vágyával vonzódott az Otthon-kör felé, oda szeretett volna mindenáron bejutni, ott szerette volna az Újságíró Egyesületben már némiképp megszerzett talmi népszerűségét fémjeleztetni és elismertetni. A klub halljában ülő tagok között nem kis feltűnést keltett a rossz külsejű alak, aki a késő éjszakai órákban a klubba merészkedett.
— Ki maga, maga nem tag, azonnal hagyja el a helyiséget! — mondta egyik bátrabb fellépésű és szókimondásáról úgy írásaiban, mint privátéletében közismert újságíró. — Takarodjék innen, ide csak tagok jöhetnek fel!
Kun Béla még csak nem is próbált erőszakoskodni, vagy alázatos kéréssel inszisztálni (=ragaszkodik valamihez), pláne, amikor a hall egyik sarkából egy másik újságíró, aki híres volt arról, hogy mindent elolvas és aki olvasási dühében még Kun Béla lapjait is olvasta, kemény szavakkal szemrehányásokat tett neki, hogy milyen lelkiismeretlen hitvány dolog az, orosz pénzből a mai súlyos viszonyok között izgató agitációt folytatni az amúgy is elég izgatott tömegek között.
— Nem érdemes vele szóba állni! — mondta az első, aki először utasította ki Kun Bélát. — Nem tag, nincs joga ide feljárni, punktum, takarodjék innen!
Kun Béla szó nélkül elkotródott, bele kellett nyugodnia abba, hogy a késő éjszakai órákban legföljebb a kiürült egyesületi szobákban néhány félrevezetett híve előtt vagy olyanok előtt, akik őt és eszméit félretették, tarthatott előadásokat, hogy az Újságíró Egyesület Rákóczi úti helyiségéig eljutott; bele kellett nyugodnia, hogy az Otthon, akármennyire is szerette volna, nem lett az ő otthona. Meg kellett elégednie az egyesületi helyiség nyilvánosságával.
Sohase mulasztotta el, hogy Ady Endrét, a nagy költőt — aki közben súlyos és fájdalmas betegség után meghalt —, bele ne vonja előadásainak keretébe, szívesen és gyakran dicsekedett az Ady Endréhez való kapcsolataival. Az ő számára — talán ez még az egyetlen hűségre mutató vonása hűtlen és alapjában jellemtelen egyéniségének — Ady Endre maradt a „költő". A kommunisták félbolond festői, egész bolond poétái, futurista és expresszionista túlzói sohasem érdekelték, még akkor sem, amikor hivatásból és muszájból kellett volna, hogy érdeklődjék irántuk. Irodalmi és művészeti téren Kun Béla nem volt forradalmár; a zenében sem jutott túl a szimpla magyar népdalokon, amelyeket szívesen hallgatott a cigányoktól vagy a felesége zongorajátékában.
Súlyos betegségében Ady Endrének is fülébe jutott, hogy Kun Béla, az egykori magántanítvány, akinek ő valaha Kolozsvárott privátleckéket adott, visszatért a hadifogságból, és hogy egyre nagyobb jelentőségre jut, de elmondták neki azt is, hogy Kun Béla sohasem mulasztja el a vele való intim barátsággal kérkedni. A nagy költő sokat jelentő mosollyal, megvetéssel teljes szánakozással a hangjában reflektált az ilyen hírekre, majd egyszer nagyobb társaság előtt — egy időben, amikor még senki sem sejtette volna, hogy mi lesz még Kun Bélából — egy próféta jós tehetségével figyelmeztette az érdeklődőket:
— Vigyázzatok, nagyon vigyázzatok, ez egy nagyon veszedelmes fráter, ez még nagyon nagy csúfságot fog elkövetni. Ha nem vigyáztok rá, ugyanazt csinálja az egész országgal, amit egykor kisdiák korában a tanárjával csinált. Vigyázzatok a disznóra! Alig tízéves volt, talán első gimnazista, valami miatt megharagudott az osztályfőnökére, talán beírták az osztálykönyvbe, furcsa módon bosszulta meg magát. Kora reggel bement az osztályba és — odarondított a katedra alá. Vigyázzatok rá, mert ha nem vigyáztok rá, azt fogja csinálni az egész országgal, amit egykor a katedrával csinált. Be fogja piszkítani az egész országot. Veszedelmes fráter!
Senki se hitte el, senki se fogta fel a jóslatnak az igazi komolyságát, senki se képzelte el, hogy Ady Endre szavai milyen rövid idő alatt és milyen végzetesen valóra fognak válni.
...Kun Béla ezen a február 20-ikán, dacára annak, hogy az Otthon körből kilökték, nagyon fontos embernek képzelte magát és nem kevésbé növelte önbizalmát az a tény, hogy a tömeget hatalmában érezte... Mint igazi éjszakázó, megvárta a reggeli lapokat és nem kis győzelmi tudattal olvasta a lapok élén a nagy slágercímeket: „Hét halott és nyolcvan sebesült a Népszínház utcában",

„Leszerelt katonák és munkanélküliek megtámadták a Népszavát!"
A Várban, a miniszterelnökségen éppen minisztertanács volt, amikor az egyenetlen és gyenge és minden oldalról szorongatott kabinet asztalára belecsapott a riasztó hír a Népszínház utcai véres eseményekről. Egyszerre betelt a mérték. A szociáldemokraták lettek azok — ugyanazok, akik eddig nem voltak hajlandók a kommunisták ellen fellépni —, akik a legszigorúbb elégtételt követelték. A szociáldemokraták erélyes fellépése folytán egyhangúan hozták meg a határozatot: „Le kell számolni a kommunista izgatókkal, Kun Bélát és egész vezérkarát, a kommunista izgatás vezetőit, a moszkvai pénzen kitartott leszerelt katonák mozgalmának szítóit, mindazokat, akik bűnösök a Népszínház utcai eseményekben, le kell tartóztatni!" Alig hozták meg a határozatot, a rendőrség, amely már várt rá, hogy végre megkapja az engedélyt a lelketlen lázítók ellen való fellépésére, azonnal munkába állott, és a munkát rövid úton siker koronázta. Egynéhány elrejtett vagy elbújt kommunista kivételével reggelig Kun Bélának nem kevesebb, mint hatvanegy vezető elvtársát tartóztatták le.
Már hajnalodott, amikor Kun Béla, mint rendesen, agyoncigarettázva és agyonéjszakázva, csak néhány barátjától kísérve, lassú sétáló lépésekkel megérkezett az Ügynök utcai ház elé, amelyben a lakása volt. Még szeretett volna néhányszor fel- és alámenni a ház előtt — éjszakázók kedvenc gyalogpartija —, mielőtt a lakásába felment volna. De ennek a lakásnak a küszöbét többé nem léphette át. A kapu alatt letartóztatták és a — toloncházba szállították.

XIII.

Válaszul a Népszínház utcai véres eseményekre, válaszul a kommunista gyerkőcök szertelen és immár tűrhetetlen agitációjára, több mint egy negyedmillió ember tüntetett másnap az utcákon. Egész Budapest tüntetett. Egész Budapest egységes volt az elkeseredett dühben és a megtorlás szükségességében, a hét rendőr gyilkosaival szemben lángoló gyűlölet volt az egész város Kun Béla és cinkostársai ellen. A grandiózus tüntetés egyidejűleg az erőviszonyok igazi képét is adta. Az egész nagy milliós főváros, összes osztályaiban párt és minden egyéb különbség nélkül, egyöntetűen lépett fel a kommunistákkal szemben: az egyik oldalon állt egy egész város, a másik oldalon a letartóztatott hatvanegy, vagy Kun Bélával együtt hatvankét kommunista és azoknak legfeljebb, ha ezer vagy másfélezer híve.
Civilek és katonák, férfiak és asszonyok, öregek és gyerekek, szervezett munkások és munkanélküliek, minden elképzelhető szervezet felvonult, mert mindenki úgy érezte, hogy az amúgy is nehezen megszülető béke és különben is nehezen vajúdó konszolidáció lelkiismeretlen ellenségeivel, a kommunista heccelőkkel le kell számolni. A hentesek és a vágóhídi munkások nagy bárdokkal vonultak fel és bikaölő szerszámokkal és táblákat hordtak maguk előtt, amelyeken csak ez állt: „Le Kun Bélával!" és ebben a hangulatban egységes volt a polgárság a munkássággal — hosszú esztendők után az első alkalom —, egész Budapest egyformán érzett.
Kun Béla a toloncházban — majdnem a város határán, a temető közelében van a Mosonyi utcai rendőrlaktanya, amelynek épületében a toloncház is van — nem tudhatta, hogy mi történik a városban, de a nagy tömegek megmozdulásának fenyegető hullámai, mintha mégis elérték volna a toloncház falait is. Kun Béla, ha nem is tudta, hogy mi történik a városban, ha nem is volt informálva arról, hogy az egész főváros egységes állásfoglalása mérhetetlen dühvel ellene fordult, a csatát elveszettnek láthatta, a tegnapi diadalmámor, a hit abban, hogy felelőtlenül izgathatja és lázíthatja a tömegeket, mintha mégis megrendült volna. Úgy viselte magát, mint egy tettenért zsebtolvaj, sírva és jajveszékelve állt a rendőrtanácsos előtt, aki kihallgatta. Nem volt hős többé és nem volt a nagy kommunista, ijedten próbált minden felelősséget elhárítani magáról, letagadta a lázító beszédet, minden ügyességével azon volt, hogy alibit bizonyítson a tegnapi est inkriminált óráira vonatkozólag, ha kellett, könyörtelenül elárulta a társait, hogy a saját bőrét megmentse, mindenkit feladott, mindenkinek a címét megadta, mindent elmondott, csak őneki kegyelmezzenek meg. Mialatt az egész főváros tüntetett és bosszúért lihegett, bosszúért a véres február 20-áért, a február 20-a igazi hőse, előidézője és felelős szerkesztője vacogó fogakkal könyörgött az életéért...

És ekkor — már megint — váratlan fordulat történt: már megint egy történelmi grimasz, már megint másoknak a cselekedetei, amelyek végezetül az ő sorsa fejlődésének hathatós rugójává váltak...
A toloncház szomszédságában van a rendőrkaszárnya, és a rendőrkaszárnyában gyülekezik a tartaléklegénység, és itt váltja le egymást az úgynevezett készenlét is. Kora reggel, amikor a városból olyan rendőrlegények jöttek, akik a tegnapi estét a Népszínház utcában szenvedték végig, majd olyanok, akik újságot hoztak magukkal, a rendőrlaktanya tele lett izgalommal és dühvel azok ellen, akiket teljes joggal a hét elesett rendőrbajtárs haláláért felelőssé lehetett tenni, és az elkeseredés a rendőrök között olyan fokra hágott, hogy igazán csak egy szikrára volt szükség, hogy a düh robbanó anyaga a legveszedelmesebb formák között explodáljon. Csak egy szikrára volt szükség, egy szikrázó szóra, és ez a szikra kipattant és ez a szó elhangzott:
— Bajtársak! — kiáltotta el magát egy rendőr — ez az aljas kutya, ez a veszedelmes kommunista, ez a Kun Béla, aki a mi bajtársainkat megölette, itt van a toloncházban, velünk egy tető alatt! Üssük agyon!
Hatvan rendőr rohant ki a legénységi szobákból a toloncház kapuja elé. Ott egy őrszem állt csak.
— Kun Bélához akarunk menni, le akarunk vele számolni! — kiáltották a rendőrök a poszton álló őrszemnek, aki nem is tudott, tán nem is akart ellenállást tanúsítani. A nagy lármára rendőrtisztek is figyelmessé lettek, akik bele akartak avatkozni a végzetesnek látszó mozgalomba, de nem használt; a különben annyira fegyelmezett rendőrök, engedelmességhez szokott volt katonák, derék szófogadó férfiak, ebben a pillanatban elvesztették a hitüket és minden kapcsolatukat a tekintéllyel és fegyelemmel szemben, csak bosszúért lihegtek. Egyik közülük, egy idősebb rendőr, szintén családapa, mint azok, akik a Népszínház utcában elestek, túlkiáltott a lármát:
— Kun Bélához akarunk bemenni, jól meg akarjuk magunknak jegyezni az arcvonásait, hogy ha megint szabadlábra kerül, figyelemmel tarthassuk; egykönnyen meg ne ismételhesse azt, amit tegnap elkövetett!
A toloncház parancsnoka, egy rendőrtanácsos, tehetetlenül állt a tömeggel szemben, tehetetlenül a rendőrök érthető és olthatatlan dühével szemben, és megkísérelte, hogy valamilyen módon megmentse a helyzetet. Megígérte a rendőröknek, hogy ő maga fogja Kun Bélát a cellájából kihozatni és a lépcsőről megmutatja nekik, de a rendőrök is embereljék meg magukat, nyugodjanak meg és viselkedjenek higgadtan, rendőrökhöz méltóan. Izgatottan a dühtől, a rendőrök mindenbe beleegyeztek, ők „csak látni akarták" Kun Bélát.
Kun Bélát kivezették a cellájából. Kis ravasz sunyi szemeivel pillanatok alatt áttekintette a veszedelmes helyzetet; egy gondolat és már tisztában volt a szörnyű szituációval. Halálsápadt; halálos mosoly ült az ajkain, egy mosoly, amely közelebb volt a könnyekhez, mint a nevetéshez; a lábai szinte gyökeret vertek. Mögötte állt Vágó Béla és Rudas László, két nem kevésbé híres és később hírhedtté vált cinkostársa.
Egy rendőr nem bírt magával; a vakmerő izgató sunyi arca, a lázítóan ocsmány látvány, a tény, közvetlen közelből látni a hitvány frátert, akinek felelőtlen agitációja tegnap a vérontást okozta, valóban ingerlő lehetett; a rendőrt elöntötte a düh, nekiugrott Kun Bélának és puskatusával egy szörnyű ütést mért Kun Béla fejére.
A vér egyszerre kifecskendezett; Kun Béla fejéből ömlött a vér, de az ömlő vér nemhogy visszariasztotta volna a felizgatott rendőrt, ellenkezőleg, még jobban fellázította, még nagyobb dühre, még elkeseredettebb bosszúra ingerelte mind a hatvanat. Kun Béla több sebből vérezve, arcát kezébe rejtve állt a falhoz támaszkodva, amely kiömlő vérétől egészen véressé vált. A rendőrök egymást taszigálva és egymást félrelökve rohantak fel a lépcsőkön, mindegyik egy rúgással, egy ütéssel, egy taszítással akarván a dühét csillapítani. A rendőrtisztek, akik Kun Bélát menteni próbálták, és akik mindent elkövettek, hogy a felizgatott rendőröket magukhoz térítsék, már szintén több sebből véreztek... Kun Béla véresre verve állt a falnál, amelyen már ott voltak kezének nyomai, mint véres ujjlenyomatok.
Nagy nehézségek között sikerült a rendőrtiszteknek Kun Bélát visszacsempészni a toloncház kapujába. Egyenesen az inspekciós rendőrorvos szobájába vezették, ahol az orvos máris ápolás alá vette. Levetkőztették, csak a cipő és nadrág maradt rajta, mezítelen felsőtesttel, félig ájultan feküdt egy hordágyon. Az orvos hamar megállapította a súlyosabb sebesüléseket, már ki is adta az utasításokat

az ápolónak, hogy milyen műszereket és milyen kötszereket készítsenek elő neki, éppen hozzálátott, hogy több sebből vérző páciensét kezelés alá vegye, amikor a toloncházi kórház folyosóján veszedelmes dübörgés hallatszott.
Hatvan rendőr, ugyanazok az izgatott legények, akik előbb a kapu előtt álltak, benyomultak a toloncház kórházi részének a folyosójára.
— Hol a gyilkos, számoljunk le a gyilkossal, üssük agyon azonnal! Hogy el ne hagyja többé ezt a házat! Gyilkos, hol a gyilkos! Üssük agyon!
Ilyen kiáltások hangzottak a folyosók bolthajtásai alatt; ijesztően visszhangzott a bosszúért lihegő rendőrök lármája. Megtalálták Kun Bélát. Nem volt erő, amely a rendőröket visszatarthatta volna, mintha kalapácsokkal szegeket vernének a falba, úgy hullottak az ütések jobbra és balra a fejére és az arcára, a nyakára és a hátára, és amikor egy pillanatra szüneteltek az ütések, Kun Béla felemelkedett, erőt gyűjtött és alig hallhatóan mondta:
— Szegény jó emberek, mit akartok tőlem, én csak jót akarok.
Fénytelen hangja, még ebben a helyzetben is ravasz tekintete, egész lénye, amiből minden őszinteség hiányzott, még jobban felizgatta a rendőröket, a félig agyonverten is keresett póz még jobban fellázította a bosszúért lihegők ösztöneit; a vér már elárasztotta az egész termet, a falak, a mennyezet, a padló, minden tele lett vérrel, végül Kun Béla egészen összerogyott, elvesztette az eszméletét és félholtan, szinte élettelenül terült el a rendőrorvos hordágyán.
Kun Béla meghalt! — terjedt el a hír előbb a toloncházban, aztán a rendőrlaktanyában, aztán az egész városban.
Kun Bélát agyonverték, ebben a formában tudta meg a város az egész hírt, és a szörnyű hír nem keltett különösebb benyomást.
Mint egy lidércnyomás alól szabadulva szinte fellélegzett az egész város.

XIV.

Kun Béla nem halt meg. Ha van ily esetben „ellenkezőleg", ha lehet mondani erre, hogy ellenkezőleg, akkor a legnagyobb mértékben — ellenkezőleg. Délelőtt játszódott le Kun Béla rémes megveretése a toloncházban, és a déli órákban már részletes tudósítások jelentek meg egyes lapokban a „mártír" keresztrefeszítéséről. A szenzációs tudósítások akarva, nem akarva, túlozták az egész rémséges eseményeket, és — a rosszul alkalmazott nyomtatott betű átka — nyilván minden szándék nélkül, csak az érdekesség okáért kiszínezték a külsőségeket, Kun Béla türelmes viselkedését, Kun Béla szörnyűséges szenvedéseit, Kun Béla szinte „hősies" magatartását. Mindezt úgy adták elő, hogy ezekben a tudósításokban Kun Béla szinte rokonszenvesnek, mindenesetre sajnálatraméltónak tűnt, és sorsa mindenképpen szánalmat kelthetett.
Kun Béla nem halt meg, esze ágában sincs meghalni — Kun Béla igazi élete most kezdődik —, Kun Béla egész további karrierje, úgyszólván egész következő élete a közeli jövőben éppen ama puskatusoknak köszönheti a fejlődését, amelyek az életétől akarták megfosztani. A puskatusok sokat lendítettek a további sorsán, a rendőrök önbíráskodó szörnyítélete sokat használt neki a továbbiakban, de talán a legtöbbet — egy szenzációs cikk...
Egy szenzációs, úgynevezett hangulatos tudósítás részletesen előadta, hogy dr. Szentkirályi Béla főkapitány, aki a toloncházi események hírére autóján a Mosonyi utcába száguldott, hogyan hallgatta ki a félholtságból hamarosan magához tért Kun Bélát megveretéséről, és hogy Kun Béla milyen „férfiasan" viselkedett:
— Meg tudná ismerni a támadóit? — kérdezte a tudósítás szerint Szentkirályi főkapitány Kun Bélától.
— Nem fontos! — válaszolt Kun Béla, alig hallhatóan, férfiasan, inkább melankolikusan — szegény félrevezetett emberek!
A tudósítás részletesen előadta, hogy próbálta Szentkirályi az ismét és ismét újra jelentkező rendőröket csendre és nyugalomra bírni, hogyan intézte hozzájuk halálsápadtan, szinte könyörögve a következő szavakat:
— Rendőrök, bajtársak! Én vagyok a főkapitány! A ti legfőbb parancsnokotok! Hagyjátok már békében, könyörgöm nektek, az Isten legyen nektek irgalmas, kérve-kérlek benneteket, könyörgöm hozzátok, könyörüljetek meg rajta, megfogadom nektek, megígérem nektek, hogy a büntető igazságszolgáltatás kezét nem fogja elkerülni, csak most maradjatok nyugton, hagyjátok békében, hagyjátok már

békében!
A szenzációs tudósítás részletesen leírta, hogy mennyire hatástalanul hangzottak el a rendőrfőkapitány szavai, csodálkozott azon, hogy a vérében fetrengő Kun Béla milyen férfiasan tűrte — „szegény ember!" — az ütéseket, milyen türelmesen szenvedve feküdt, a tudósítás szerint olyan volt, „mint egy mártír". A rendőrfőparancsnok, az óriási Bockelberg főfelügyelő, politikai argumentumokkal próbálkozott meg, az akkori időkben legfontosabb jelszavakkal kiáltott a rendőrökre:
— Rendőrök, hát semmi sem szent előttetek!? Amit itt elkövettek, az méltatlan hozzátok. Aki ezt a nyomorult embert még megérinti, aki hozzányúl, az — nem igazi szocialista!
Egy rendőr visszavágott:
— Jó! És a mi testvéreinket szabad agyonverni!
Nem hangozhatott el olyan szó, a legmellékesebb megjegyzés, amit a színes részletes tudósítás színesen és részletesen fel nem tálalt volna, hogy sikerül végül Szentkirályinak azzal, hogy a rendőröket felelőssé tette, hogyha nem hagyják békében Kun Bélát, ők akadályozzák meg, hogy Kun Bélát a bírák elé állítsák, ezzel a hathatós argumentummal a kínos jelenetnek véget vetni.
Részletesen olvasható volt, hogy a rendőrök elmenőben miket mondottak még Kun Bélának, hogyan állt a félholtra vert kommunista mellé még egy rendőr és hogyan kiáltott rá:
— Szeretőket akarsz, szabad szerelmet hirdetsz, te gazember?! És meghatóan, mindenesetre megrendítésre számító megfelelő alcímekkel állt ott Kun Béla válasza, amit a rendőrnek viszonzásul mondott:
— Feleségem és gyermekem van, könyörüljetek meg rajtam, hagyjatok békében!...
Kun Béla és Szentkirályi főkapitány beszélgetése is részletesen le volt írva:
Szentkirályi (Kun Bélához): Szükséges volt az a tüntetés? Mire jó az egész?
Kun Béla: Mi nem csináltunk semmit. Ártatlanok vagyunk, ártatlanságunk napfényre fog jutni. Kérem, főkapitány úr, értesítse dr. Landler Jenő ügyvédet, régi barátom, nagyon szeretnék vele beszélni.
Aztán — még az is fontos volt a tudósításnak, hogy Kun Béla félrebeszélő szavai is nyomdafestéket lássanak — leírta a cikk, hogy Kun Béla hogy merült időnként félálomba és ájulásában hogy sírt, majd hogy riadt fel és hogyan kiáltozta:
— Védjenek meg, kérem védjenek meg, segítsenek... újra jönnek!...
Szentkirályi (Kun Bélához): Megbánta a tettét, nem fél az Istentől? Nem szégyenli magát, hogy egy egész városnak reszketni kell Ön miatt?
Kun Béla hallgat.
Szentkirályi: Érdemes volt ezt csinálni. Szabad ilyent tenni? Érdemes volt?
Kun Béla: Hát érdemes volt? Dehogy volt érdemes! Kérem értesítse barátomat, dr. Landler Jenőt és Bíró Dezsőt is.
Egy rendőrtisztviselő: Talán politikai vallomást akar tenni?
Kun Béla: Igenis.
Egy rendőrtanácsos: Önnek orvosra van most szüksége, nem ügyvédre!
Kun Béla végül elcsendesedik, egy cigarettát kért csupán; „én adtam neki" — írja a részvétteljes riporter — „három cigarettát."
Megírja azt is, hogy Szentkirályi főkapitány szolgált — tűzzel.
— Nagy fájdalmai vannak? — kérdezte végül a riporter, mert a tudósítás nem lett volna teljes, ha „közvetlen interjú" nem jelenik meg „az áldozattal";
— Borzasztó fájdalmaim vannak, zúg a fejem, mit gondol szerkesztő úr, jönnek még egyszer a támadóim?
— Nem, nem jönnek többé — nyugtatja meg a riporter Kun Bélát.
És a tudósítás így végződik, hangulatosan, meghatóan, ahogy ilyen esetekben „a könyvben áll".
.....Kun Béla reszket a fájdalomtól és a félelemtől. Ápolók jönnek a szobába, egy új hordágyat hoznak, erre fektetik rá. Az orvosok megkezdik a munkájukat...
Távozáskor Kun Béla még megkér — mindenesetre egy kérés, amit a riporter nem teljesített —, hogy megveretésének részleteit ne írjam ki az újságba... megborzadna tőlük a felesége...
A folyosón egy rendőrőrmester áll. Amikor a főkapitány elhagyja a szobát, feszesen, előírásosan szalutál és jelenti:
— Főkapitány úrnak alázatosan jelentem, semmi különös sem történt..."
Így végződött a tudósítás és senki sem hinné el, hogy egyetlen újságcikk milyen nagy szerencsétlenségnek lehet az okozója. Ez a megható tudósítás, a megveretés

részleteinek „naturalista" színekkel való ecsetelése, a Kun Béla ellen való egységesen ellenséges hangulatot egyszerre megváltoztatta. A gyűlöletből részvét lett. A lihegő bosszúból sajnálkozás és szánalom „a szerencsétlen áldozat" iránt, „aki végül mégis csak ember". Kun Béla sokat köszönhetett sorsa további alakulása folyamán ennek az egyetlen újságcikknek, a riporter-fantáziának és a szenzáció ítéletnélküliségének, a kolportázsnak, amely véghez vitte a csodát, hogyan lehet pillanatok alatt egy gyűlölt gonosztevőt megsajnált mártírrá változtatni. Kun Béla szívesen vállalta új szerepét, a mártír nem ellenszenves pózát és értett ahhoz, hogyan lehet az új helyzetből politikai tőkét kovácsolni. Véres tőkét még véresebb kamatokkal.

XV.

Egy nappal előbb még így írt a szociáldemokrata újság a letartóztatott kommunistákról.
„A magyar munkásmozgalom kitaszítottjai, hitvány alakok, akiknek sem képességeik, sem becsületük, sem jellemük nincsen, akik sohasem tudtak beleilleszkedni a proletariátus mozgalmainak keretei közé: ezek a letartóztatott kommunisták..."
Egy nappal előbb még negyedmillió ember tüntetett a kommunisták ellen, és egy nap múlva — huszonnégy órával később — az egész hangulat megváltozott. A tömegpszichózis egy igazán jellemző esete. Senki sem gondolt többé a hét halott rendőrre, sem a nyolcvan súlyos sebesültre, mintha a Népszínház utcai csatának az egész emléke egyszerre elszállt volna. Senki sem gondolt többé a kommunisták lelketlen agitációjára, sem arra az óriási tüntetésre, amely a Népszínház utcai események nyomán az egész város egységes hangulatát fejezte ki, mindenki csak az egyetlen véresre pofozott Kun Bélára gondolt, mindenki csak a toloncházi kétségtelenül szörnyűséges lincselés kínos benyomása alatt állott. A toloncházi események részletes leírása, a megvadult riportfantázia szerencsétlen ítéletnélkülisége, a rotációs masinának a kolportázs erejével való párosulása lehetővé tették, hogy a hangulat alapjában megfordult. A munkásságnál ehhez még külön hozzájárult a visszaemlékezés azokra a súlyos időkre, amikor a rendőrkardokat és a puskatusokat a saját bőrükön szenvedték, és a szerencsétlen részletes és kínosan hangulatos tudósítás a düh és a bosszú irányát megfordította, a kommunisták helyett a rendőrség ellen fordult a közhangulat, és a letartóztatottak iránt órák alatt egy félre nem magyarázható részvét hangulata kezdett elterjedni.
Közben „a keresztre feszített", félholt „mártírnak" már kutyabaja se volt; Kun Béla fején, nyakán, karján kötésekkel másnap már vígan pöfékelt, sőt kevésbé megsebesített jobb karját már ki tudta húzni a kötelékéből és helyzete gyors kihasználására fogságából már szorgalmasan írta a leveleket. Az első levelet gróf Károlyi Mihályhoz intézte, akiről feltételezte, hogy elég határozatlan és gyenge lesz ahhoz, hogy meg hagyja ijeszteni magát; rejtett fenyegetésekkel figyelmeztette a köztársaság elnökét, hogy egy szabad köztársaságban politikai meggyőződése miatt senkit sem lehet üldözni és még kevésbé szabad törvényes ítélkezés helyett önbíráskodói úton inzultálni. Kun Béla egyre-másra írta és küldte el a leveleket a fogságból és estére már látogatókkal telt meg a fogház, akiknek részletesen előadta az eseményeket és a szája — tegnap még berozsdásodott zongora — ma már megállás nélkül járt; a rendőrök fegyverei voltak ennek a zongorának a hangolói.
Kun Béla értett ahhoz, hogy a fogházi eseményeket a saját céljaira kihasználja, kérő és fenyegető leveleinek meg lett a hatása: a minisztertanács elhatározta, hogy a toloncházban levő foglyokat azonnal szállítsák át a gyűjtőfogházba, és hogy őket ott mint politikai foglyokat kezeljék és velük kíméletesen és kivételesen bánjanak. Károlyi Mihály gróf még a szárnysegédét is elküldte a gyűjtőfogházba, hogy a minisztertanács „humánus" intézkedéseinek végrehajtásáról meggyőződést szerezzen.
Kun Béla hamarosan észrevette, hogy „jó úton" halad, ha megveretésének tőkéit kamatoztatja, újabb és újabb beadványokban keresztülvitte, hogy a gyűjtőfogházban úgy kezeljék, mintha államfogházban volna; megengedték neki, hogy látogatókat fogadjon, hogy saját költségén élelmezhesse magát, sőt néhány nap múlva azt is keresztülvitte, hogy a titkárnője is bevonulhatott, sőt

írógépet is vihetett magával, és a néhány nap előtt még közgyűlöletnek örvendő kommunista vezér véghezvitte azt a „kunsztot", hogy a gyűjtőfogház celláját tulajdonképpen a kommunista párt központi irodájává változtatta. Kun Béla letartóztatásával lényegesen jobb helyzetbe került, mint amilyenben letartóztatása előtt volt. Amíg szabadlábon járt, kénytelen volt eldugott mellékutcákban, titkos helyiségekben, rejtett megbeszéléseket összehívni, elvtársaival a legnagyobb titokban tudott csak érintkezni, reszketnie kellett rendőröktől és spicliktől, egy szemmel és egy füllel mindig az ajtóra kellett figyelnie és most a fogházban végre a maga ura lett, a fogházban szinte teljes szabadsággal tevékenykedhetett.
A gyűjtőfogházban Kun Béla korlátlan úr lett... Az az emelet, amelyen a letartóztatott hatvankét kommunista volt elhelyezve, az ő korlátlan birodalma lett. Írógépek kattogtak, cikkeket írtak, agitációs és organizációs terveket beszéltek meg, a gyűjtőfogház a kommunista mozgalom főhadiszállása lett. A gyűjtőfogházból mentek a tudósítások Oroszországba, Lenin, Buharin, Csicserin innen kapták a részletes híreket a Magyarországra küldött megbízott hősies kalandjairól, és Kun Béla odáig ment vakmerőségében, hogy hűséges kurírja, egy Eliazar nevű kommunista majdnem egészen nyíltan vitte a postát a gyűjtőfogházból Bécsbe, hogy onnan Moszkvába küldje, és hozhatta Bécsből a sürgönyileg átutalt újabb pénzeket Budapestre, — a gyűjtőfogházba.
Kun Béla kitűnően élt a gyűjtőfogházban, talán élete egyik legszebb hónapját töltötte ott. A rendőrszuronyok rendbe hozták az ő szénáját és annyira rendbe, mint amennyire a gyűjtőfogházban volt, nem volt sem azelőtt, sem annak utána. Egészen bizonyos, hogy — bármennyire meg volt elégedve a megveretése folytán támadt hírességével és annak következtében beállott kivételes helyzetével — igen olcsón kiegyezett volna a jövőjét illetőleg.
Egy ötvenszázalékos egyezségbe biztosan belement volna: szívesen feladta volna igazi és rejtett, meglevő és még csak nem is álmodott terveit, ha a gyűjtőfogházból minden különösebb konzekvencia nélkül esetleg egy jól dotált állásba kerülhetett volna — Kun Béláné és a kislány ugyanis vágyakoztak vissza Kolozsvárra —, talán legszívesebben ő is Erdélybe ment volna. Mindenesetre lehetett volna vele beszélni, „hagyott volna beszélni magával", csakhogy némiképpen ép bőrrel, ha a megveretésekor megsebzett bőrével is, kimászhatott volna az egész afférból. Pénze már elég volt, hírnevet is szerzett magának, egy állás a pártban vagy egy vezető szituáció a párt ellenzékében egészen elegendő lett volna hozzá, hogy Kun Béla eltűnjön az események színteréről.
Másképp történt. Már megint másképp. Történelmi grimasz...

XVI.

Mialatt Kun Béla a gyűjtőfogházban ült, a kormányzat gyengesége következtében sokkal rózsásabb volt a helyzete, mint az országnak. Az ország helyzete ugyanis egyáltalán nem volt rózsás. A koalíciós kormány bomlása egyre jobban terjedt, a népképviselet nélkül való törvényhozás egyre jobban kompromittálta magát, és a kormány, amelynek minden tényleges hatalmi eszköze hiányzott, egyre gyengébbnek mutatkozott, sohasem volt képes tekintélyt szerezni magának. Ha akadt egy-két hadügyminiszter, akik a régi hadsereg romjain egy új hadsereget próbáltak megorganizálni, rögtön akadtak gonosztevő stréberek, akik hatalmi vágyból — Pogány József, a fékezhetetlen ambíciójú hadügyminiszter önjelölt volt a legveszedelmesebb — megbuktatták azt a hadügyminisztert, aki elég bátor volt ahhoz, hogy megkísérelje egy hadsereg megszervezését. Közben egyre jobban hiányzott a szén, fenyegető lett az élelmiszerhiány, és jobbról és balról ellenforradalom veszedelme ütötte fel a fejét. A Magyarország körül alakult új államok, állig fegyverben, nyugtalanították az egész ország lakosságát, és az antant úgy elfeledkezett Magyarországról, mintha a világon sem lett volna, és a legkisebb jelét sem adta sem az érdeklődésnek, sem annak a szándékának, hogy Magyarországot a béketárgyalásokra meghívja.
A külföldet Budapesten Vix francia alezredes képviselte; egy alezredes, tulajdonképpen egy őrmester diplomáciai műveltségével; teljesen tájékozatlan és mindenképpen képtelen arra, hogy a megoldásra váró nagy problémákat megoldja, vagy csak felfogja. A francia alezredes mellett egy olasz és egy angol kapitány képviselték némiképpen az úgynevezett nagyhatalmakat, mindenesetre ők, a francia

alezredes és az angol és olasz kapitány jelentették az egyetlen kapcsolatot a külföldhöz.
A helyzet egészen tarthatatlanná vált, amikor március 20-án Vix alezredes de Lobit, Belgrádban parancsnokló francia tábornok jegyzékét átnyújtotta a kormánynak. A jegyzék azt követelte, hogy egyrészről Magyarország, másrészről Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia között semleges demarkációs vonalak határoztassanak meg, és a magyar kormány kötelességévé tette, hogy csapatait huszonnégy órán belül visszavonja az új demarkációs vonalakon belül való területre. A De Lobit-féle jegyzékben megjelölt vonalak, amelyek végezetül körülbelül azonosak a trianoni békeszerződés határvonalaival, elfogadhatatlanoknak tűntek minden ember számára, főként a jegyzék ama, történelmileg még ma sem tisztázott mellékzöngéje miatt, miszerint a jegyzék tulajdonképpen nem demarkációs vonalakról, hanem végleges határokról beszélt, vagy legalábbis Vix alezredes ilyen értelemben fogta fel és kommentálta az átnyújtott diplomáciai ügyiratot. A huszonnégyórás határidővel megszabott ultimátumszerű antant-jegyzék, amely azt a benyomást kelthette, hogy Magyarországot még csak meg sem akarják hívni a béketárgyalásokra, felborította az amúgy is labilis és különben visszás és tarthatatlan helyzetet.
Inter duos litigantes (=két veszekedő között) — az antant és a magyar kormány diplomáciai differenciájában végül természetesen — Kun Béla győzött. A kormány polgári tagjai tanácstalanul visszavonultak, a megriadt szociáldemokraták nem siettek a hatalom után nyúlni, amely az adott helyzetben a Danaosok ajándékánál is végzetesebb birtoklást jelentett. Minthogy a Szociáldemokrata Párt bal szárnyán már amúgyis egyre jobban erőre kaptak a számítók — a két nyeregben ülők, a tulajdonképpeni árulók, akik eddig is elítélték azt, hogy a szociáldemokrata párt az úgynevezett testvérpárttal harcban állt —, ezek aztán mindent elkövettek, hogy a megoldás a kommunista párttal való megegyezés legyen. Miközben Kun Béla a gyűjtőfogházban ült, a történelem dolgozott helyette és érte és a helyzet odáig fajult, hogy egyszerűen készen vitték ki hozzá a hatalmat — a gyűjtőfogházba.
Március 21-en már a kora délelőtti órákban száguldottak az autók a gyűjtőfogház elé, miniszteri és pártvezéri autók egész csoportja várakozott a fogház kapuja előtt, mialatt a szociáldemokrata vezérek Kun Bélával a hatalom átvételéről tanácskoztak Kun Béla, a tegnap meg gyűlölt, a minap még felpofozott, az imént még közveszélyes lázító és börtönbe vetett szédelgő, pillanatok alatt beletalálta magát a helyzetbe, nem talált rajta semmi feltűnőt vagy csodálatosat, hogy a hatalom átvételénél a választás egyedül őreá eshetett, nyilván várt erre a csodálatos órára, a percre, amely bekövetkezett, amikor végre — „megmutathatta".
A megegyezés nem ment könnyen. Kun Béla diktálta a feltételeket, hangsúlyozván, hogy csak ő és pártja, csak az orosz szovjettel szövetséges kommunista párt mentheti meg a helyzetet, csak ő tudja azt a bizonyos egységet megteremteni, amely a proletariátus diktatúrájával úgy bent az országban, mint kifelé rendet tudjon csinálni. A délelőtti órákban Kun Béla egyelőre a Szociáldemokrata Párt baloldali elemeivel tárgyalt, akikkel aztán hosszas vitatkozás után megegyezett abban, hogy délután három órakor hajlandó lesz a fogházban a Szociáldemokrata Párt kiküldötteit fogadni és velük a megegyezésről tárgyalni. Úgy is történt, ahogy ő kívánta: a szociáldemokraták megjelentek nála és hosszas tanácskozás után — a tanácskozás ekkor már inkább Kun Béla diktátuma volt — létrehozták és aláírták a megegyezést, az úgynevezett egység úgynevezett okmányát:
HATÁROZAT
A Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a Kommunisták Magyarországi Pártja a mai napon közös vezetőségi ülésében a két párt teljes egyesülését határozta el.
Az egyesült új párt mindaddig, amíg a forradalmi Internacionálé nem dönt a párt végleges elnevezésében, a következő lesz: Magyarországi Szocialista Párt.
Az egyesülés azon az alapon történik, hogy a párt és a kormányhatalom vezetésében a két párt együttesen vesz részt.
A párt a proletariátus nevében haladéktalanul átveszi az egész hatalmat. A proletárság diktatúráját a munkás-, paraszt- és katonatanácsok gyakorolják. Éppen ezért természetszerűen véglegesen elejtődik a nemzetgyűlési választások terve.
Haladéktalanul megteremtendő a proletárság osztályhadserege, amely a fegyvert teljesen kiveszi a burzsoázia kezéből.
A proletárság uralmának biztosítására és az antant imperializmusa ellen a

legteljesebb és legbensőbb fegyveres és szellemi szövetség kötendő az oroszországi szovjet-kormánnyal.
Budapest, 1919. március 21.
A Magyarországi Szociáldemokrata Párt nevében: Landler Jenő, Weltner Jakab, Kunfi Zsigmond, Pogány József, Haubrich József.
A Kommunisták Magyarországi Pártja nevében: Kun Béla, Szántó Béla, Vágó Béla, Jancsik Ferenc, Vantus Károly, Chlepkó Ede, Seidler Ernő, Rabinovits József.
Meglett a megegyezés, milyen stílusos, hogy a megegyezés, amelyben az egyik szerződő fél csupa fegyencből állt, a fogház cellájában kelt. A megegyezés hatása alatt Kun Béla bőbeszédűbb lett, fecsegni kezdett, helyesebben hazudni, azt hangoztatta, hogy legfőbb ideje, hogy a hatalmat készen nyújtották át neki, mert ő a hatalmat, ha nem sietnek az átadással, úgyis magához ragadta volna. Meg volt már szervezve az ő kiszabadítása, és a Gellért-hegy tetején, a Citadellán már fel voltak állítva az ágyúk, amelyek a miniszterelnökség palotáját vették célba és addig bombázták volna, amíg a kormányhatalom nem kerül a kommunisták kezére.
Kun Béla megindította a csalás nagyüzemét. „A Vörös Hadsereg csapatai már Galíciában állnak! Bukovinát már elfoglalták, Csernovitz már a birtokunkban van!" Ezek voltak az első „hírei", amelyeket vadul, a váratlan siker feletti örömében, összevissza hazudott. Ezekkel a hazugságokkal sikerült is valahogy egy olyan bomlott hangulatot és zavart teremtenie, ami végül egy groteszk forradalom hitvány kópiájának tűnhetett.
Este hat órakor nyújtotta át a lemondott kormány elutasító válaszát a francia alezredesnek — a kormány az ultimátumot egyszerűen visszautasította —, és az a komikus helyzet állott elő, hogy a francia alezredes maga volt legjobban megijedve fellépésének következményeitől s elsősorban kizárólag saját személyes menekülésére gondolt.
A minisztertanács határozata következtében a budapesti ügyészség vezetője a királyi főügyész volt kénytelen személyesen autózni a gyűjtőfogházba hogy Kun Bélát - minden fogházi szabályzat ellenére — a késő esti órákban szabadlábra helyezze A kommunisták azt terjesztették, hogy a főügyész így üdvözölte Kun Bélát: „Üdvözlöm a felkelő vörös Napot!" Az igaz, hogy Kun Béla minden megjegyzése a főügyész jelentésére, hogy őt a kormány rendelkezése folytán szabadlábra helyezi, mindössze ez volt:
— Autón jött? Ha igen, akkor menjen vissza a városba villanyoson vagy gyalog; az autó nekem kell, a pártkörbe kell mennem!
A főügyész háromórai gyaloglás után ért vissza a városba...
Kun Béla büszkén hagyta el a fogházat, amely a világtörténelemben tán először lett döntő politikai események színhelyévé. Sápadtan a fogházi levegőtől, vörös foltokkal halovány képén a lázas örömtől, szállt az autóba, a főügyész kocsijába, amelyet elveinek megfelelően azonnal „kommunizált". Néhány társa elkísérte, úgy hogy az autó szinte tömve volt, mikor a főváros felé robogott.
Kun Béla ezen az emlékezetes fekete pénteken — 1919. március 21-én, amely naptól fogva egy szerencsétlen, sorscsapások alatt szenvedő ország legvégzetesebb korszaka kezdődik — a saját veszedelmébe robogott az eltulajdonított autón.
Szédületesen száguldott az autó... Majdnem elgázolt egy egész országot.

XVII.

Szombat volt, de mintha vasárnap lett volna, vagy egy szomorú ünnep, talán halottak napja. A háború és a forradalom már lerongyolták némiképp Budapestet, de a legsúlyosabb háború alatt sem volt igazi nélkülözés, ha igazi élet se. A forradalom hat hónapja aztán egészen elcsendesítette, lehangolta, átformálta a különben hangos, jókedvű, életvidám Budapestet, amelyben most szinte minden élet megszűnt. A bolsevizmus közeledése, az újabb ismeretlen változás minden életet megdermesztett egyszerre.
Szörnyű szombat volt a borzasztó március amikor Kun Béláék a hatalmat átvették. Átvenni a kormányt, a hatalmat átvenni, valahogyan ünnepélyesen hangzik; lehetőleg ünnepi ruhákra, ceremóniákra, formalitásokra, majdnem hogy díszszázadra és katonazenére gondolhatna az ember, hiszen ha egy idegen állam követe megy bemutatkozni az államfőhöz, akihez akkreditálták, akkor is fújják a generálmarsot, kivonul egy díszszázad, éles vezényszavak hangzanak el, és egy

díszteremben előre megállapított időben, előre megállapított formák között, előre megállapított jelenetek játszódnak le. Beszédek, amelyek előre elkészíttettek, formalitások, amelyektől egy hajszálnyira sem térnek el — holott csak egy külföldi követ jelenti, hogy „legjobb szándéktól eltelve azon lesz, hogy a jó szomszédi viszonyt a saját és a vendéglátó állam között ápolja és minél hathatósabban elmélyítse". Itt nem volt senki, aki a hatalmat átadja, de annál többen voltak, akik a hatalmat átvették. Mit, átvették? Elragadták, magukhoz vonszolták, marcangolták, magukhoz tépték és mint a ragadozók, végül fölfalták a hatalmat.
Március huszonkettedikén reggel senki sem tudta, senki se látta világosan, hogy tulajdonképpen mi történt az éjszaka. Nem is lehetett tudni. A lapok, amelyek kétnapos szedősztrájk után először jelentek meg, szinte egyenruhába öltöztek, uniformisos „lelkesedéssel", amely mindig gyanús, egyértelműen azt közölték, hogy kitört a proletárdiktatúra, hogy a hatalmat a proletárdiktatúra vette át, hogy a köztársaság elnöke és a kormány lemondott.
Mindenütt egy szólam, sehol semmi ellentmondás: mert az antant tönkre akarja tenni Magyarországot, meghallgatása nélkül feldarabolni az országot, a szocialisták egyesültek a kommunistákkal, ebből az egyesülésből származott az a hatalmi tényező, amelynek pontos megjelölésére csak két idegen szó volt képes a magyar nyelvben, két olyan szó, amelynek valódi értelmét nem is túlságosan fogták fel: proletárdiktatúra! Proletár? Ki tudta eddig valóban, hogy ez a szó mit jelent, itt ahol még az a szó, hogy „szocialista" is hamis fogalmakat keltett. Diktatúra? Mindenki Görgeyre gondolt, a negyvennyolcas forradalom nagy tábornokára, akit, amikor az orosz csapatok közeledtek, diktátori hatalommal ruházott fel a kormány. Proletárdiktatúra! — harsogták a lapok és üvöltötték a plakátok, „prolityi dityi", született meg az első nap az argot-kifejezés azon az édes akasztófahumorú nyelven, amely egy nagy város irodalmi és társadalmi penészének a gombája.
Egy napig de meg addig sem - talán még annyi ideig sem amíg az első közlemények éltek, és az első plakátok lehullottak a hirdetőoszlopokról - volt az úgynevezett Tanácsköztársaságnak egy elnöke, egy volt kőműveslegény, egy hivatásos szocialista agitátor meg a régi szociáldemokrata iskolából, aki némi mértéket tudott tartani, aki a hatalmat, a hatalom átvételét valahogyan még komolyan vette, aki mögött mégis egy húszéves politikai múlt állt, és aki azt a benyomást kelthette, hogy hisz benne, hogy hát ez így van, vagy így lesz, ez a fejlődés útja, ennek így kell lennie, ezentúl az az osztály kormányoz, amelyet eddig csak kormányoztak. A kormányt nem nevezték többé kormánynak, se minisztériumnak; egyszerűen Forradalmi Kormányzótanácsnak nevezték et magukat! Szép szál, magas férfi, dacosan magyar fej, lángoló szemek, a forradalmi külsőségek mögött alapjában egy csendes pártbürokrata ült volna bele Garbai Sándorral a kormány elnöki székébe. De ez csak látszat volt.
Az igazi vezér, élet-halál ura más lett. Mindenki más és minden egyéb csak staffázs volt, eszköz, formalitás vagy statisztéria, az igazi úr Kun Béla volt, aki valóban érett volt már arra, hogy átvegye a hatalmat, hiszen több mint tizennyolc órája, hogy kiszabadult a börtönből.
Az előkelő miniszterelnöki palotában, fenn a Várban, halálos csönd volt; a köztársasági kormány miniszterelnöke — Berinkey Dénes, régiszabású bürokrata — családjával együtt visszahúzódott a privátlakosztályába. Az elegáns hivatalnokok, akik sima modorukkal sima kormányválságokhoz szoktak hozzá, nem értették, hogy mi történik. Az optimisták nacionalista frázisokkal vigasztalták magukat, a számítók szintén nemzeti jelszavakat beszéltek be maguknak, hogy majdan ugyanezekkel „beszéljék ki" magatartásukat. Valami hamis közvélemény alakult ki, mert senki sem tudott semmit és az emberek nem lettek okosabbak a lapok közleményeitől se, mindenki azzal vigasztalta magát, hogy ennek végzetesen így kellett történnie, a szörnyűséges helyzetben nem is fordulhatott másképpen, „majd most meglátja a külföld", és olyanok is voltak, akik az eseményeket a magyar sovinizmus egy trükkjének, a nacionális szenvedély egy utolsó fellobbanásának proletárdiktatúrát, mint egyetlen megoldást a szörnyű helyzetből, teljességgel, ha nem is lelkesedéssel, de megértettek.
...A miniszterelnökségen a bizonytalanság csendjében egyszerre csak megszólalt a telefon. A Forradalmi Kormányzótanács elnöke kérette a miniszterelnöki autót a Szociáldemokrata Párt titkárságának Erzsébet körúti épületéhez...
Az autó a forradalom igazi motorja, a politikai karrier igazi járműve; autó nélkül nincs forradalom, autó nélkül nincs igazi hatalom, az autó a modern

kormányzati hatalomnak nemcsak eszköze, de szimbóluma is egyben. Az autó minden. A teherautókon száguldottak a kézigránátos forradalmárok, a forradalom tüzérsége; a személyautók a forradalom vezérkarának voltak rezerválva.
Néptelen utcákon robogott a miniszterelnöki autó a város közepéig, a szociáldemokrata párttitkárság körúti helyisége elé. Az új elnök és vezérkara már türelmetlenkedtek, a kapu előtt várták az autót; a sofőr mélyen köszönt az új gazdának, az új elnök és vezérkara beszálltak az autóba:
— Fel a Várba! A miniszterelnökségre! — e percben utoljára nevezték így a nagy történelmi múltú palotát, amely valóban forradalmi változásokon ment át Andrássy Gyulától — Kun Béláig.
Portyázó matrózcsoportok, részeg katonák, a forradalom és az álforradalom örök statisztái, néha megállították az autót, amely végül mégiscsak felért a Várba vezető szerpentinúton át a miniszterelnökség elé. A portás — aki Tisza Istvánhoz és Wekerléhez és a régi világ többi korifeusaihoz szokott, de aki, mint igazi politikus, nyilván megformálta magának azt a csalhatatlan politikai ítéletet, hogy valahogyan mindig kell lennie, sohasem volt úgy, hogy sehogy se legyen — odarohant a kapu alatt elhelyezett nagy csengőhöz és háromszor megrándította...
Előírás, hogy egy csengetés jár egy miniszternek, kettő a miniszterelnök feleségének, három a miniszterelnöknek magának. A portásnak ez a hármas csengetése lett az új kormányelnök tulajdonképpeni kinevezése, ami azelőtt a hivatalos lapban jelent meg, most ezen a harangon kondult el, ami azelőtt Schönbrunnban az öreg császár kis dolgozószobájában lett valóvá, az most itt dőlt el, az egyemeletes kis barokk palota fehérre meszelt kapualjában a nevezetes három csengetéssel.
Az autó berobogott a kapu elé. Hogy honnan a csudából, senki se tudja, mintha a föld alól bújna elő, már itt van az első jelentkező, a kezében egy kérvényt szorongat és átnyújtja az elnöknek, akinek e percben kevesebb hatalma volt, mint a fantasztikus kérvényezőnek, akinek máris akadt kérnivalója. De a portásnak is van közölnivalója; mélyen leemeli a sapkáját, katonás feszességgel áll az elnök elé és szól:
- Kegyelmes uram, a postája! - és átad néhány levelet az új excellenciásnak, akinek ő adta meg ezt a rangot és aki meg se kísérli — hiába is tenné -, hogy visszautasítsa; ahogy a Napnak sem lehet megtiltani, hogy süssön és sárga fény helyett vörös fénybe öltse a fehér miniszterelnöki palotát, úgy nem lehet elzárni a miniszterelnöki portástól sem, hogy a gazdáját másképp szólítsa mint „kegyelmes"-nek.
Az új elnök elfoglalja a miniszterelnök szobáját, lent méltóságteljesen hömpölyög a Duna, az ablak alatt egy panoráma, mint egy megelevenedett anzikszkártya. A lemondott miniszterelnök néhány szót vált utódjával, akit ekkor lát először életében, zavart beszélgetés — a régiek nem így csinálták —, itt nincsenek formalitások, nincsenek titkok és akták, amelyeket át kellene adni egymásnak, hiszen új élet, véresen, vörösen, bolondul új élet kezdődik... Az új elnök egykettőre elfoglalta hivatalát, és a csönd nem változott, minden maradt a régiben.
Délben, úgy egy óra felé egyszerre csak kinyíltak a zsilipek, és betódult a söpredék. Ami szemét, fogháztöltelék és piszok tíz autóba befért, az mind megjelent egyszerre és elárasztotta a csendes palotát, amely némán és megadással várta a sorsát. Csupa új arc, csupa megviselt, kiéhezett, gyanús figura, lárma és piszok, a puritán eleganciájú termekben csupa szemét-nép, csupa piszkos jelenség; mosdatlan kezek, tisztátlan arcok, éjszakázástól telehamuzott ruhák. Ahogy egy lumpoló csoport egyik éjszakai mulatóhelyből a másikba tódul, hangosan és otrombán, esetlenül nyomultak be a jövevények a fényes termekbe: a tegnapi fegyencek — az első minisztertanácsra. A falakon díszmagyarban és ünnepélyesen a régi miniszterelnökök fényes gálában, rendjelekkel, hogy nem ugrottak ki a rámából, hogy nem rántották ki görbe kardjukat ékköves hüvelyükből! Ez a néhány kard elég lett volna, hogy szétverje az egész társaságot
Az új urak új szokásokat hoztak magukkal a régi házba. Az új hang aztán igazán új hang volt, hangos és rekedt, szinte luetikus, de mindenesetre éjszakázástól elnyűtt, ordító beszédektől megviselt hangok, ami együtt, egyszerre ijesztő hangkonglomerátumnak hatott, amiből idegenül és értelmetlenül, de sokat jelentően és megdöbbentően — itt talán az életben először — orosz szófoszlányok hangzottak ki.
Az újságírók, a politikai válságok örök kibicei, közöttük öregebbek, akik már sok súlyos politikai hazárd-partit kibiceltek végig, dermedten álltak a

tömegben, amelyből kivált egyik, a legpiszkosabb, a legrekedtebb, a legborotválatlanabb, a legagyoncigarettázottabb, a legellenszenvesebb és a legcsúnyább: Kun Béla.

— Szervusz — mondta egy fiatalembernek, aki zavartan fogadta az üdvözlést —, hát már nem ismersz? Még mindig a régi lapodnál vagy?

— Hát maga, vén lókötő, hogy van? — tisztelt meg egy másikat, egy öreg politikai riportert kitüntető megszólításával.

Egyik cigarettáról a másik cigarettára gyújtott: kopaszra nyírott homlokán feltűnt még a sebhely a rendőrök puskatusától; az inge francnis volt, a gallérja koszos, a nyakkendője ferdén kilógott a mellényéből, idegesen és bizonytalanul járt fel és alá; az „elvtárs" és a "tovaris" szállt a levegőben... Kun Béla még csak le sem ült, — úgy látszik, eleget ült —, egy-egy fegyenckollégával váltott néhány szót. Hogy a tulajdonképpeni elnök egy szobával beljebb, bent a teremben a nagy miniszterelnöki íróasztal előtt ült, az nem érdekelte. Jobban érdekelte, mint régi álhírlapírót, hogy „mit szólnak az újságírók?!"

Egyszer csak maga előtt lát egy úgynevezett ismertebb nevű újságírót.

— Hja, kedves elvtárs, a régi szép világnak vége, szenzáció, nagy interjúk, színes tárcák, ezeknek mindnek vége! A maguk idejének leáldozott! Új világ, új szociális újságírás következik!...

A tehetségtelen és sikertelen újságíró leplezhetetlen fájdalma csapott ki ezekből a szavakból; mindent elérhetett, igazi újságíró mégsem lett belőle, átvehette az úgynevezett hatalmat, játszhatott miniszterséget, de egy igazi jó cikket egy igazi lapba mégsem írhatott. A hatalomrajutás pillanatában is ez a csalódása izgatta és ingerelte.

A Szociáldemokrata Párt igazi értéke, a komoly és mértéktartó Garami Ernő, a tegnapi kereskedelmi miniszter, szinte a bölcs előrelátásával meglátta előre a veszedelmet; ő volt az első, aki kijelentette: „nem mitmacholja" a komédiát, az első, aki előre látta az összes veszedelmeket, lemondott, mint miniszter, kilépett a pártból, de az országnak is hátat akart fordítani... Kun Bélát ez jobban izgatta, mint az ország helyzete, jobban mint az a hazugság, amelynek diadalát köszönhette, az a hír, hogy az orosz szovjet csapatok elfoglaltak Csernowitzot és nyugat felé masíroznak, jobban mint az egész világtörténelmi nagy fordulat. Szembekerült a volt főnökével, illetőleg azzal, akitől egyszer kérte, hogy a főnöke legyen. Egy álmának a megvalósulása vagy meg nem valósulása juthatott az eszébe, amikor meglátta Garamit.

— Lássa, kedves Garami elvtárs! — mondta az államférfiú, az új diktátor, aki ezúttal megrendítően őszinte tanúságtételét tette szándékai és egész élete alaptalanságának — nem kellett volna magának hozzám olyan barátságtalannak lennie... Emlékszik-e, hogy jó régen, sok évvel ezelőtt, amikor én még egészen kezdő fiatalember voltam, az volt a legfőbb ambícióm, hogy bejussak a „Népszava" szerkesztőségébe? Ön ezt akkor megakadályozta, s én elkeseredetten voltam kénytelen egy büdös vidéki városban egy apró hivatalt vállalni... Akkor keseredtem el, azóta vagyok a központi pártvezetőségnek mindig ellensége és — ezért vagyok most bolsevista. Ha maga akkor befogadott volna a „Népszava" szerkesztőségébe, akkor most nem így ülnénk egymással szemben...

Ez az őszinte önvallomás alaposan megmutatja a „diktátor" igazi lényét... Talán még mindig, még most is szívesen cserélt volna egy szerény íróasztallal valamelyik redakcióban, mindegy, hogy melyikben, persze a legszívesebben a nagy pártorgánumnál, a „Népszavá"-nál, amivel mindjárt megfelelő ítéletét adta annak, hogy amit csinálni akar, fog és tud, tulajdonképpen az olcsónál is olcsóbb, mindenesetre rövid életű zsurnalizmus és végeredményben egészen mindegy, hogy egy napra, vagy százharminc napra van-e számítva.

Egy órája sem voltak még a hivatalban az egynapos népbiztosok, amikor a fényes termek már szét voltak dúlva, úgy festettek, mintha egy csorda legelt volna rajtuk végig. Mindenfelé cigaretta- és szivarcsutka, újságpapír, szemét és szenny.

XVIII.

A titkári szobában ott álltak a régi tisztviselők, aktacsomókkal, aláírási mappákkal a kezükben; zsakettben, a mellény alatt fehér betéttel, a legtöbbje elegánsan és gusztusosán; a kormányzás apparátusának halk csavarjai, csak

pontosan be kell őket illeszteni a motorba, csak el kell indítani őket és a gépezet, amelyet kormányhatalomnak neveznek, már megy is, már működik is, zakatolás nélkül, — itt — minden hang és ellentmondás nélkül.

— Éhes vagyok! — bömbölte egyszerre csak Kun Béla, túlkiáltván az egész banda hangos beszédét, az orosz és a magyar és az artikulátlan szavakat. — Enni kérek! Most jut eszembe, tegnap óta nem ettünk semmit! Ha jól emlékszem utoljára a fogházban uzsonnáztunk, most pedig már egy óra elmúlt! Éhes vagyok...

A többiek is éhesek voltak. A szó, „éhség" és a gondolat az evésre felcsigázta valamennyinek az étvágyát és az étvágy úrrá lett az egész helyzeten. Mintha a világ sorsa dőlt volna el az evésen, mindenekelőtt enni kértek, jól és kiadósan és rögtön enni akartak. A vágy a hatalom után, a kívánság, minél előbb beülni a miniszteri pozícióba egy pillanatra háttérbe szorult, mert hát enni, azt csak kell!

— Van-e itt a közelben valami kocsma? — kérdezte Kun Béla az egyik hivatalnokot, aki szolgálatkészen közeledett feléje. Úgy álltak egymással szemben, a régi szabású miniszteri tanácsos és az új „diktátor", mintha a hivatalnok egy nagyhatalom miniszterelnöke, Kun Béla pedig egy rikkancs lett volna. Volt benne valami a lármás-hangos újságárusból, és hozzá még, mint újságbolond, a frissen megjelent lapokat — markolta, melyeknek tartalmával pedig tisztában lehetett, egész paksamétát tartott a kezében.

— Nem kérem, itt a közelben nincs vendéglő, de különben sem ajánlhatnám az ittenieket! — mondotta a tisztviselő, aki úgy látszik, még nem volt a helyzettel tisztában.

Kun Béla megelégedett volna egy ízletes kis gulyással, amit pedig a várbeli kis korcsma is tudott volna szolgáltatni.

— A miniszterelnöki dejeuner-eket vagy itthon szokták elkészíteni, vagy rendesen a Nemzeti Kaszinóból hozattuk fel! — adta meg a naiv tisztviselő a szinte forradalmi felvilágosítást. Hiszen még elképzelni is groteszk volt, hogy a forradalmár kommunista a mágnások kaszinójából, a régi feudális arisztokrácia gyűlölt és támadott fellegvárából hozassa a „burzsoá"-falánkságokat. De a tisztviselő nem tévedett, illetőleg jól tévedett, a diktátor feltalálta magát, hamar beleszokott az új helyzetbe és máris kiadta az utasítást

— Egy autó menjen azonnal a Nemzeti Kaszinóba és hozzon ennivalót. Hányan is vagyunk csak voltaképpen?...

Az egyik, egy betörő külsejű odaugrott Kun Bélához:

— Parancsol elvtárs? Népbiztost vagy helyettes népbiztost gondol az elvtárs?

— Mindegy! — válaszolt Kun Béla. — A fene ott egye — mondta amúgy „szaftosan" —, hogy igazi vagy helyettes-népbiztos, az a kérdés, hogy hányan vagyunk itt, hogy elég ételt hozzanak...

Aztán elkezdtek számolni, de nem a kormánylistából és nem tárcák után, hanem csak úgy primitíven, fejek után; az egyik gyűjtőfogházi jövevény felugrott egy bársonypamlagra és megszámolta fej szerint a jelenlevőket. Aztán jelentette:

— Negyvenketten vagyunk!

Itt tűnt fel először a diktátor jobbkeze, a szadista gyilkos, az őrült demagóg, a sovány, sápadt, monoklis kretén, akinek mészfehér arcából tébolyodottság öntudatával szikrázó szemei majdnem kiugrottak: Szamuely Tibor.

— Ne számoljanak annyit, hozzanak el mindent, ami ott van, és ne beszéljenek és ne tárgyaljanak annyit és ne fizessenek! Az a fő, hogy jó legyen az étel és elég legyen! — ezt harsogta és utasításával mintegy kiadta, összefoglalta a kormányprogram lényegét is.

Kun Béla helyeslően bólintott; tisztviselők, szolgák továbbították a parancsokat, egy autó már indult is... Egy félóra sem múlott el, és nagy tálakban fényes ételeket hoztak.

Történelmi hors d'oeuvre volt a bolsevista forradalmároknak ez a groteszk ebédje az arisztokraták kaszinójából. A nagy tálak, mintha kiüríthetetlenek lettek volna, egymás után úgy rakták ki az óriási ezüsttálakat az improvizált bankettre. Véres rosztbifek, fagyasztott sonkák, aszpikba temetett hideg sültek, hal- és hússaláta, csupa ízletes holmi, csupa aszpik és csupa szósz és fehér és stílszerűen vörös borok és poharak és sütemények és torták. A küldönc, úgy látszik, szó szerint vette a megbízatást; mindent bepakolt.

A nagy miniszterelnöki szoba terjedelmes többméteres; íróasztalára rakták ki a holmikat, amelyre úgy csaptak rá a népbiztosok és a helyettes népbiztosok és a többi betörők, mint a kiéhezett legyek a folyó cukorra.

— Jó Isten! — jött zavarba a finom komornyik, aki a kaszinóból az ételeket

„elkísérte" — az evőeszközökről elfeledkeztek! — Mintha féltek volna, vagy mintha a véletlen játszott volna közre - talán gyanúperrel éltek; hogy kár a szép evőeszközökért hiszen úgyis ellopják a tolvajok.

— Annyi baj legyen! — kiáltott az egyik —, nem kell ehhez evőeszköz! — és piszkos mancsával máris belenyúlt az aszpikba.

A másik a salátába merített bele a mosdatlan kezével, a harmadik a sonkába; tépték, szaggatták, marcangolták a finom ételeket, megszűnt a nagy testvériség, úgy lökdösték egymást oldalba, mintha nem elvtársak, hanem halálos ellenségek volnának.

Kun Béla nem evett, hanem — zabált. A bal kezében három sóskiflit szorongatott, a jobb kezében piszkos ujjai között, mintha papírszeletek volnának, sonkát és rosztbifet tartott; egyszer jobbról harapott egyet a húsból, aztán balról a kenyérből; közben folyton beszélt. A szája fröcsködött a nyáltól és az ételtől és az étvágytól; aztán újra vett, újra kenyeret és újra húst és tovább falt és tovább beszélt...

A terem sarkában újságírók álltak, köztük egy, akit megismert, hogy az újságírók klubjában találkozott vele...

Ez a klub külön fájdalma volt és maradt Kun Bélának. Hiszen az „Otthon"-ban történt, nem is olyan régen, közvetlenül a letartóztatása előtt, hogy Kun Bélát, mint nem tagot a klubból — kidobták. Egyszerűen és röviden, mint oda nem valót, mint idegent. Ez a baleset fájhatott a diktátornak, mert az egyik újságírót megkérdezte, gúnyosan és kárörvendezően vigyorogva hozzá, fölényesen, hogy név szerint ez és ez a kolléga, aki kidobta, vajon most mit szól az ő fantasztikus sikeréhez. Aztán tovább zabált. Az egy hónapos fogság, a forradalmi éjszaka, a történelmi változás ingerelhették az étvágyát.

— Mondja elvtárs! — kérdezte teli szájjal és csámcsogva egy újságírótól, aki életében először volt „elvtárs" — fönn volt tegnap az Otthon-körben?...

Egy nagy darab rosztbifet harapott éppen ketté, és mert a hús kissé eres volt és nem akart engedni, ide-oda ráncigálta a fogai között, az ujjaival is segített hozzá, a jobb keze kis ujjának a körmével pedig egész hátul piszkálni kezdte az ételmaradékot. Aztán végül sikerült a harapni a rosztbifet. Vastag darab félig nyers hús volt, erősen véres. Kun Béla jóízűen lakmározott, és mialatt a válaszra vart, hogy az Otthon-körben mit szóltak az ő nagy tettéhez - mert csak ez érdekelte -, hogy az újságírók mit mondanak most róla — mert csak ez izgatta —, a szája szögletéből csak úgy csurgott a vér...

XIX.

Teli gyomorral mégiscsak könnyebb politikát csinálni. „Minisztertanács" is kellemesebb egy kis lakmározás után. A miniszterelnökség nagy üléstermében — abban a legszebb teremben, amelynek ablakai a világ legcsodálatosabb panorámájára nyílnak — összeültek az első tanácskozásra a forradalmi kormányzótanács tagjai. A gyűjtőfogház szemét népe vitte a szót, és mert a jobb elemek, ha ilyenek is voltak, dermedten kissé visszahúzódtak; a kövér zugügyvéd és egy-két részeg csizmás tűnt fel Kun Béla és Szamuely Tibor mellett; az elnök, mint díszszociáldemokrata egészen háttérbe szorult. A szót azok vitték, akiknek a négyhetes gyűjtőfogházi tartózkodás szinte legitimációt adott a hatalomra. Még hangosabbak voltak azok, akik mint Szamuely Tibor, bujkáltak és sikeres bujkálásukkal még nagyobb jogcímet szereztek a bolseviki forradalmár-dicsőséghez.

Az utcán megjelentek az első plakátok: „Éljen az orosz szovjettel szövetséges magyar Tanácsköztársaság!"

Az emberek a fejükhöz kaptak, senki se értette, mi ez. Mi lett ebből az országból és főként mi lesz belőle?...

Az első minisztertanács tulajdonképpen keveset végzett, Kun Béla „intézkedett". Aktatáskájából, mert a bolsiknak — ezt tudni kell — leghathatósabb fegyvere, szinte pajzsa az aktatáska, kész fogalmazványokat vett elő és orosz pamfleteket. A törvényhozás mindössze abból állt, hogy ő, aki a fogságban jól megtanult oroszul, ex abrupto (=rögtönözve) lefordította oroszból azokat a rendeleteket amelyekkel 1917-ben az orosz bolsevista kormány a működését megkezdte. Csak természetes, hogy a rendeletek felett nem tárgyaltak és nem szavaztak, Kun Béla mindjárt az első órában elérte, hogy ellentmondás ne legyen és hogy azt meg se

kísérelják; hiszen ő a tapasztalt férfiú, nem hiába volt Oroszországban, hiszen ő azt hazudta mindenkinek, hogy Lenin a barátja, szóval a mai helyzetben döntő tekintély. A törvényeket, amelyeket ők különben egyszerűen rendeleteknek neveztek, igen szimplán hozták meg. Bevittek egy írógépet a minisztertanács termébe. Kun Béla oroszból fordította és diktálta a szöveget, és máris aláírták és már közzé is tették, már plakatírozták is: a kormányzást a rotációs gép végezte.
Az első rendelet a statáriumról szólt. Három szakaszból állt:
„1. Mindenki, aki a Tanácsköztársaság parancsainak fegyveresen ellenszegül vagy a Tanácsköztársaság ellen felkelést szít, halállal büntetendő.
2. Mindenki, aki rabol vagy fosztogat, halállal büntetendő.
3. A bűnösök fölött a forradalmi törvényszék ítél.
Budapest, 1919. március 21.
A Forradalmi Kormányzótanács."
Aztán tovább fordították és adták ki az orosz rendeleteket az alkoholtilalom, a fegyverviselési tilalom és a többi tilalmak dolgában. Aztán jöttek a komplikáltabb rendelkezések, a többszakaszos orosz rendeletek. Minthogy igazi bolsevisták proklamációkkal dolgoznak, hát proklamációkat is szövegeztek. Mindjárt az első proklamációval Kun Béla egyszeriben magához ragadta az összhatalmat, amelyet pedig eredetileg a szociáldemokratákkal való hűséges koalíció gondolatában — „mutyiban" — vett át.
— „Mindenkihez!" — címmel ki fogunk adni egy proklamációt! — jelentette ki híveinek —, ezt én írom alá az összes népbiztosok nevében, mert hiszen a külföld és nagy szövetségesünk, Oroszország, csak az én nevemet ismeri!...
Senki sem mondott ellent. A „tekintély" győzött, és Kun Béla már diktálta is gyorsan, sebtiben, mint a szenzációs hírt lapzárta előtt szokás; laponként vitték az irodába a proklamációt a fordítóknak, akik német, angol, francia, román, cseh és orosz nyelvekre fordították le a kiáltványt...
„Mindenkihez!" Jelentjük a világ munkásainak, hogy Magyarországon a Szociáldemokrata Párt és a Kommunista Párt szocialista párttá egyesültek, és az egész munkásság, katonaság és parasztság nevében megteremtették a proletárdiktatúrát, amely egyetlen csepp vér kiontása nélkül átvette a hatalmat. Az állami hatalmat ideiglenesen a népbiztosok tanácsa gyakorolja mindaddig, amíg a paraszt-, munkás- és katonatanács kongresszusa véglegesen nem határozza meg a Magyar Tanácsköztársaság alkotmányát...", és a többi frázis, amelyekből nem látni tisztán, hogy a politikai naivitás volt-e nagyobb Kun Bélában, vagy a gonosz fondorlat az előre megfontolt szándékú csalásra.
Az ország minden oldalról fegyveres katonasággal volt körülvéve, északról a csehszlovák, keletről a román, délről a jugoszláv hadsereg reguláris csapatai álltak a határokon, és Kun Béla beleüvöltött a világba egy „pacifista" proklamációt, amelyről ő egy percig sem hitte el, hogy eljut az állig felfegyverkezett katonaságig, vagy hogy hatása lehet a szomszéd államok munkásságára. Igazi svindler, aki már cselekvése pillanatában tudja, hogy amit csinál, az humbug és látszat és a legjobb esetben öncsalás, de mindenesetre csalás, és annál kedveltebben űzi.
„A cseh, tót, és román katonasághoz fordulunk: Tagadjátok meg az engedelmességet, lázadjatok fel és fordítsátok fegyvereiteket saját elnyomóitok ellen és ne legyetek magyar munkás- és katona-testvéreitek hóhérai. A cseh és román munkássághoz és parasztsághoz fordulunk: Rázzátok le elnyomóitok igáját, akik azért, hogy saját hatalmukat növeljék és zsebeiket tömjék, háborúba hajszolnak testvéreitek ellen. Az egész világ proletárságához fordulunk, az angol, francia, olasz és német munkásokhoz, és követeljük tőlük, hogy minden erejükkel szálljanak szembe országukban a kapitalistákkal, akik az éhség kötelékeivel akarják megfojtani a magyar proletár forradalmat. A magyar proletár forradalmat a nemzetközi szocializmus védelme alá helyezzük. El vagyunk határozva arra, hogy az utolsó csepp vérünkkel megvédelmezzük minden támadás ellen..."
A népbiztosok unatkozhattak, miközben Kun Béla a frázisokat bömbölte; az írógép kattogott, vitték a friss oldalakat a fordítók elé, ott újabb írógépek kattogtak és kész lett az üzenet a világ proletárjaihoz. Mikor már készen lettek, Kun Béla utánaszólt az egyiknek, mert elfelejtették a végére írni a legfontosabbat: „Világ proletárjai, egyesüljetek!"
— Majdnem elfelejtettük — mondta — a legfontosabbat, — aztán mosolyogva tette hozzá — hogy ezt ne kelljen többé mondani, egyszer és mindenkorra vegyék

tudomásul: „Világ proletárjai, egyesüljetek", ennek mindenütt ott kell lenni, ennek sehol se szabad hiányozni!

XX.

Lefelé a Dunán, Budapesttől alig órányira van a Csepel-sziget, híres a nagy, Weiss Manfréd-féle municiógyárról, és nevezetes arról, hogy az első nagy magyarországi rádióállomást itt állították fel. Autó száguldott a proklamációval a rádióstációhoz. Így jutott eszükbe, hogy a nagy drótnélküli leadóállomást még nem is foglalták el.

— Nehogy elfelejtsük — intézkedett Kun Béla —, a csepeli rádióállomást birtokba kell venni! Oda a legmegbízhatóbb embert tegyétek! A régi személyzetet le kell tartóztatni! — és kezdődött a terror, és kezdődött a csalás, amit ők propagandának neveztek.

A miniszterelnöki palota udvari traktusában, egészen hátul, a sajtóosztály sötét folyosóján volt a távírószoba; a Hughes-készülék éjjel-nappal üzemben állt; csöndes hivatal, a háború előtt kevés dolga akadt, néha kopogtatott le egy-egy sifrírozott táviratot Bécsbe a Ballhausplatzra, vagy Schönbrunnba, a háború alatt több dolga volt, aztán egyre több, mindig több; végül az összeomlás tulajdonképpen itt játszódott le.

— Nehogy elfelejtsem! — lepte meg egyszer csak Kun Béla az egész társaságot —, Leninnel szeretnék beszélni!...

Ezt úgy mondta, olyan egyszerűen és olyan közvetlenül, mintha Lenin egy bécsi ügyvéd lett volna, akit csak interurbán a telefonhoz kell hívni; de ez, még ez is túlzás lett volna, mert ez sem ment volna olyan egyszerűen, hiszen huszonnégy óra óta a postatávíró és vasút-összeköttetés az egész világgal megszűnt, még Béccsel sem lett volna olyan könnyű egy telefonbeszélgetést létrehozni. A cinkosok szájtátva nézték a csodálatos embert, aki forradalmi akaratának szolgálatában tudja állítani a technika minden csudáját, akinek minden sikerül. Kérdezni sem merték a szájattátó szamarak, hogy a háromnapi gyorsvonat távolságra levő Moszkvával hogyan akar Kun Bela társalogni; maga az elhatározás imponált. Ez aztán a legény, ennek aztán semmi sem lehetetlen, hát ezt hogy fogja csinálni. Megmutattatta magának, hol van a távírószoba.

Magas trónusán, mint zongorabillentyűk előtt bóbiskolva ült a távírótiszt. Őróla teljesen elfeledkeztek, huszonnégy óra óta szolgálatban volt, a forradalmat csak abból vette észre, hogy a kollégája, akinek délben fel kellett volna váltania, egy óra már elmúlt és még mindig nem érkezett meg. Nem jártak a villamosok. Majd csak jön a kolléga, gondolta magában és elbóbiskolt. „Majd csak történik velem is valami!" Várt nyugodtan a helyén a Hughes-gép előtt szenderegve.

— Jó napot, elvtárs! — köszöntött Kun Béla a csendes távírótisztre, aki felocsúdott félálmából a homályos szobában.

Zavarban volt, mit szóljon. Nem tudta, hogy mi történik vele. Nem értette az egészet.

— Kun Béla vagyok, külügyi népbiztos... Kedves „elvtárs", legyen szíves sürgősen összeköttetést létesíteni a csepeli szikratávíró állomással! — mondta kezét nyújtva.

A távírdász mélyen meghajolt, nagy zavarban volt szegény, biztosan arra gondolt, hogy amióta él, ilyen kitüntetésben még nem volt része. Élő miniszter még nem kereste fel elhagyott odújában; őneki csak az altisztek hozták be a táviratokat. Aztán arra is gondolhatott, hogy ez a jelentéktelen, tömzsi kis kopasz, borotvált fiatalember ama híres Kun Béla, akiről ő még tegnapelőtt azt táviratozta a külföldi távirati irodák számára hivatalos szövegekből, hogy börtönben ül, és nini, most itt van és ő az úr a házban. Az igazi hivatalnok kiirthatatlan szolgálatkészségével végül mégis csak mosolygott, aztán nem törte tovább a fejét.

— Parancsára! — mondta a szolgálatkészség természetességével; a megszokott alázatos szó könnyebben csúszott ki a száján, mint az idegen és új megnevezés, amelybe belebotlott volna a nyelve; „elvtárs", ezt egyelőre még nem tudta kimondani. — Parancsára, népbiztos úr!

— Ide figyeljen, kedves elvtárs! - folytatta Kun Béla -, most felhívja Csepelt és megtáviratozza nekik, hogy ezen és ezen a hullámhosszon keressék meg a moszkvai állomást, és ha megtalálták, adják le a következő táviratot.

— Hát talán tessék inkább diktálni, mert én magamtól azt így nem tudom.

Kun Béla már diktálta is, Csepel jelentkezett, a távírdász kopogtatta a Hughes-gépen, mintha diktandó után írógépen írta volna. A csepeli állomás válaszolt:

„Megvolt Moszkva".
— Oroszul nem tud? — kérdezte Kun Béla.
— Nem kérem alássan, csak németül.
— Hát akkor írja németül!
És diktálta szó szerint:
— Halló Moszkva. A Magyar Tanácsköztársaság kéri Lenin elvtársat a táviratkészülékhez. Pont.
Ennyi volt az egész. A szikratávirat elindult, Marconi se képzelte, hogy korszakalkotó találmányát valamikor így fogják felhasználni.
— Van egy cigarettája, elvtárs?
A távírdász majd elolvad a boldogságtól, hogy cigarettával kínálhatja meg a nagy férfiút, aki úgy viselkedett, mint aki élete legfontosabb pillanatait éli át.
A kolozsvári kis álhírlapíró mégis csak nagy dolognak tarthatta, hogy a nagy orosz birodalom atyaistenével trafikálhat, és valahogy arra is gondolhatott, hogy hátha — nem is jönnek az apparátushoz. A gyanú is feléledt benne, az örök gyanú — ami nagy divat lett uralma alatt, az inferiórus (=alsóbbrendű) gyávák védekezése, mint a sündisznó tüskéi —, hátha Csepelen szabotálják a táviratát és el se küldik.
De csodák-csodája, egy félóra múlva megindult a gép és a szalagon olvasható lett az orosz válasz:
— Halló Budapest? Lenin a készüléknél. Kérem Kun Béla elvtársat a távíró készülékhez!
A szalagot, ahogy a gépből kiszaladt, szinte kitépték Kun Béla és társai, aztán izgatott vitába kezdtek: Kun Béla jobbkeze, egy Pór Ernő nevű agitátor, aki csak az imént jött meg Oroszországból és aki legjobban tudott oroszul közöttük, hangosan vitatkozott a diktátorral. Nagy gesztusokkal félénken vitatkoztak: most mit kell csinálni? „Szamárság", „buta vagy", „te ökör", az csak úgy röpködött, aztán Kun Béla úgy döntött, hogy Pór írjon fel mindent oroszul, amit mond, olvasható nagy betűkkel, a távírdász kopogja le Csepelre, és aztán onnan táviratozzák tovább. A távírdász csak úgy nézett, hogy Kun Béla hogy hazudik, mert azt fel sem tudta fogni, hogy mi a csudáért tagadja le magát, ha egyszer jelen van, és miért helyettesítteti magát; aztán kapta darabonként papírra írva a táviratot, amelynek tartalmát, ha orosz nyelven is volt, pontosan megértette, mert minden mondatot előbb magyarul alaposan megrágtak és a fordítást is közösen készítették, egy-egy kifejezés fölött hangosan vitatkoztak.
— Halló, Lenin elvtárs? Pór Ernő van a készüléknél. Kun Béla elvtárs a tanácsülésen van. Kun Béla helyett Pór Ernő, a magyarországi kommunista párt központi bizottságának tagja beszél. A magyar proletariátus, amely tegnap éjszaka az egész államhatalmat meghódította, kihirdette a proletariátus diktatúráját és üdvözli Önt, mint a nemzetközi proletariátus vezetőjét. Adja át Ön forradalmi szolidaritásunkat és üdvözleteinket az egész forradalmi proletariátusnak. A szociáldemokraták pártja a kommunisták álláspontjára helyezkedett, a két párt együttműködik és mindaddig, míg a harmadik Internacionálé moszkvai kongresszusa nem állapít meg egységes címet, Magyarországi Szocialista Pártnak nevezzük magunkat...
Itt félbeszakították a diktálást.
— Ez felesleges — mondta az egyik.
— Te egy marha vagy! — válaszolt Kun Béla, — én jobban tudom, mit akarok.
Pór Ernő vitatkozni próbált.
— Ne vitatkozz velem — kiabálta le Kun Béla —, nem lehet neki letagadni, mert ha megtudja, az még rosszabb.
Aztán összesugdolództak, aztán oroszul kezdtek beszélni és a lényeges az volt, hogy úgyse sokáig tartják meg a szocialista elnevezést, és hogy Leninnek van esze, hát nem fog megharagudni azért, hogy a győzelem nem teljes, hogy egyelőre nem nevezhetik magukat kommunista pártnak, mert a Szociáldemokrata Párt nem ment olyan könnyen bele egyszerre régi nevének a feláldozásába, egyelőre csak a felét adta ide, a másik felét majd később el kell tőle venni.
Aztán összeröhögtek és folytatták:
„...Kérünk e tekintetben utasításokat. A népbiztosok tanácsa éppen ülésezik. Kun Béla elvtárs lett a külügyek népbiztosa. A Magyar Tanácsköztársaság kéri az orosz szovjet kormány véd- és dacszövetségét. Fegyverrel kezünkben fordulunk szembe a proletariátus valamennyi ellenségével és kérünk azonnali értesítést a katonai helyzetről."
Délután fél öt óra lehetett, amikor ez történt. A távirat elment. Csepel az

izgatott kérdezősködésekre megnyugtató válaszokat adott, hogy ők a táviratot a megadott hullámhosszon tényleg leadták, de válasz nincs még róla, hogy a távirat rendben megérkezett-e. Este nyolc órakor a moszkvai szikratávíró állomás jelezte, hogy erős légköri zavarok miatt a csepeli szikratávirat csak fogyatékosan érkezett meg, mire Csepel a táviratot megismételte. Este kilenc órakor jelentette Csepel, hogy Moszkva úgy a proklamációt, mint a Leninnek való üzenetet hiánytalanul felvette és válaszolni akar.
Hogy a válasz valóban mi volt, azt hitelesen sohasem tudta meg senki. Kilenc óra tíz perckor indult meg a szalag; ijedten, izgatottan és a nagy esemény megrendítő tudatában állták körül a bolsevisták a gépet, amely bálványukkal kapcsolta őket össze. Szinte kiszaggatták a szalagokat, nyomban fordították, diadalittasan ismételték meg az első szavakat: — Halló, itt Lenin...
Aztán titokzatosan félrevonultak a megérkezett távirattal és fordították és elhatározták, hogy plakátok és újságok, mint vasárnapi ajándékot a március 23-i szám élén közöljék Lenin üzenetét:
„Halló, itt Lenin. Őszinte üdvözletem a Magyar Tanácsköztársaság proletár kormányának és főleg Kun Béla elvtársnak. Üzenetüket éppen most közöltem a bolseviki Oroszország Kommunista Pártjának Kongresszusával. Mérhetetlen a lelkesedés. A harmadik kommunista Internacionálé moszkvai kongresszusának határozatát, amilyen gyorsan csak lehetséges, közölni fogjuk, úgyszintén a katonai helyzetről szóló jelentést. Okvetlenül szükséges, hogy állandó drótnélküli összeköttetés legyen Budapest és Moszkva között. Kommunista üdvözlettel és kézszorítással — Lenin."
Így jelent meg a távirat a lapokban. Vajon így adta-e le Lenin, ki tudja. Hogy Lenin valóban azt telegrafálta-e, amit az újsághír közölt, hogy Kun Bélát valóban üdvözölte-e — kommunista üdvözlettel és kézszorítással —, az örök titok maradt. Egyike ama apró és veszedelmes hazugságoknak, amelyeknek összessége a zavaros időkben a világtörténelem egy szégyenletes fejezetét adta.

XXI.

Most, hogy a hatalom váratlanul, sok kiszámíthatatlan és előre nem látott mellékkörülmény összejátszása kapcsán hirtelen a kommunisták kezébe került, eljött Kun Béla ideje. A hatalom itt volt, elérkezett az idő is, hogy éljenek — visszaéljenek — a hatalommal. Mindjárt a kezdet kettős feladatot rótt Kun Bélára: az abszolút hatalmat, amelyet a kommunistáknak a szociáldemokratákkal a gyűjtőfogházban létrejött egyezménye értelmében meg kellett volna osztaniuk a szociáldemokratákkal, először is teljesen a kommunisták kezére játszani, azután, az első, meglehetősen komplikált sakkhúzás sikere után a kommunisták egész hatalmát a saját kezében egyesíteni. Kun Béla diktátor akart lenni... A kolozsvári munkás betegsegélyző-pénztár sikkasztója, most — végre! — álmai mennyországában, hatalomvágyának, a „majd én megmutatom" vágyainak vörös paradicsomában érezte magát. Végre arrivált. Megérkezett. Beérkezett. Itt volt.
Kun Béla és elvtársai első felléptükkel tegnapelőtti ellenségeiket és tegnapi szövetségeseiket, a szociáldemokrata szakszervezeti vezetőket, akik a frissen szabadlábra került foglyokhoz viszonyítva egyenesen valóságos diplomatákként hatottak, egyszerűen falhoz állították. Kun Béla és elvtársai vakmerő játékba kezdtek. Rávetették magukat a munkásságra, amelyhez tulajdonképpen semmiféle vonatkozásuk nem volt, hiszen az egész társaság részben a pártból, részben a polgári társadalomból kitaszított elemekből állott. Még csak azt sem lehetett rájuk mondani, hogy „lumpenproletár"-ok, hiszen még csak igazi proletárok sem voltak; ezek a lumpok főleg a burzsoázia deszperádói (=kétségbeesett vállalkozásra kész züllött ember) voltak.
Kun Béla első tanácsosa és helyettese, majdnem kancellárhelyettes, mindenesetre fő-külügyér Alpári Gyula lett, aki úgy festett, mint egy hamis bukás miatt többszörösen büntetett szélhámos. Társszerkesztője és társtulajdonosa volt az összes fantasztikus terveknek, barát és szövetséges, akinek a barátsága Kun Bélával már évekkel ezelőtt, még a békében kezdődött. Ő volt az első, aki nyomban jelentkezett a zsákmányrészért. Helyettes népbiztos lett a külügyi hivatalban; ő, akit a világ minden rendőrsége kihallgatás nélkül is mint rendkívül gyanús egyént letartóztathatott volna, Kun Béla eddig ismeretlen fegyvertársa, körülbelül államtitkár lett a külügyminisztériumban, s minden

hozzáértés, rátermettség vagy úgynevezett kvalifikáció nélkül, mint igazi zugdiplomata egyik napról a másikra egy földrajzi fekvésénél és egész politikai helyzeténél fogva nemzetközi relációkban is fontos ország külügyi politikáját irányította.
Kun Béla kormányának, mely a burzsoázia és a proletárság legsilányabb elemeiből állott, nem volt semmi köze a munkássághoz, de a munkához sem. Belügyminiszter, azaz belügyi népbiztos a kövér ügyvéd lett: dr. Landler Jenő, aki azelőtt többnyire éjjeli kávéházakban élt ügyvédi hivatásának, ő az, akit a megpofozott Kun Béla annak idején a rendőrségre, majd a gyűjtőfogházba magához hivatott; helyettese: a volt hirdetési ügynök, Vágó Béla. A többi népbiztos, akiket Kun Béla széles baráti köréből toborzott össze, sem volt sokkal jobb. Valamennyien gyanús, részben orosz fogságból, részben belföldi börtönökből megugrott vagy kiszabadult individuumok. A legveszedelmesebb bolondok egyike volt a helyettes közoktatásügyi népbiztos, dr. enyedi Lukács György, a beszámíthatatlan irodalmár, a legnagyobb magyar pénzintézet, a Magyar Általános Hitelbank egyik igazgatójának a fia. Dr. Pogány József, a szociáldemokraták tulajdonképpeni Júdása és még néhány hasonló fráter ült még a kormányban. Csupa meggyőződéstelen alak, egy valamirevaló tartalmas élet pedigréje nélkül, egy sereg munkanélküli, azaz inkább dologkerülő. Soha életükben nem dolgoztak, sem testileg, sem szellemileg nem éltek sohasem a munkának, kivéve tán azt, hogy a „munka" fogalmát, a jelentőségteljesen csengő szót szívesen használták, mint üres frázist, és alatta mindig és kizárólag a mások munkáját értették, amit aztán kihasználtak és beszennyeztek. A volt szociáldemokraták megdöbbenve láthatták, hogy a munkásság árulóinak a társaságába kerültek.
A leghitványabb valamennyiük között Szamuely Tibor volt, akit eredetileg ugyancsak helyettes hadügyi népbiztosnak nevezetek ki, de később ő képviselte a tulajdonképpeni terror hatalmat. Véreb volt meggyőződésből, gyilkos szadista hajlamból, egy gazember, aki vétkezett a világ összes törvénykönyvei valamennyi paragrafusa ellen. Kun Béla és Szamuely Tibor, a két cinkos nagyszerűen kiegészítette egymást; két véreb. Az egyik ugatott, a másik harapott.
Kun Béla diktátor álmai megvalósultak, de nem okozott neki túlságos örömet, hogy kizárólag a külügyi népbiztos „ostoba bürokratikus" funkcióit lássa el, nem volt neki elegendő, hogy tanyáját a királyi palotában üsse fel, befészkelvén magát azokba a termekbe, melyek falai még Corvin Mátyást látták, egy palotába mely Mária Terézia alatt a világ egyik legszebb épületévé lett és Ferenc József idejében nyerte el mostani tökéletességét. Nem nagyon versengett azért, hogy diplomáciai tárgyalásokat folytasson, chiffre-táviratokat kapjon és küldjön el. A bürokratikus munka egyáltalán nem volt az ínyére. Úgy látszik, a munkásbetegsegélyezőnél lopott bélyegek emléke elvette kedvét a hivatalokban való működéstől. Nem elégítette ki Kun Bélát az, amit elérnie sikerült. A kis zugálhírlapíró, a szilágycsehi falusi jegyző fia, igazi úr akart lenni, ura az országnak, diktátora egy ezeréves népnek, parancsolója a saját pártjának és a többinek is.
A hatalomra vezető eszközök megválogatásában nem volt finnyás, mindegy volt Kun Bélának, hogy hazugsággal, hízelgéssel, fenyegetéssel vagy terrorral kellett-e élni; hogy nagy célját elérje és végül igazi diktátor legyen. A tudat, hogy őt és bandáját a budapesti munkássághoz semmiféle benső kötelék nem fűzi, és hogy a parasztsággal szemben fennálló lehető legrosszabb viszony miatt sokáig úgysem tarthatja magát, nem hagyott neki nyugtot. A vidéki parasztság, amely távol volt a dörgéstől, egyelőre nem okozott túlságos fejtörést. A főváros élelmezése és az ország rendjének fenntartása sem volt a legfőbb gondja, hanem legnagyobb figyelmét a budapesti pártpolitikai helyzetre fordította. Minthogy ott a munkásosztály volt az egyedüli szervezett tömeg, okvetlenül annak támogatását kellett megszereznie. A kommunista felfordulás által elkeseredett szociáldemokraták nemigen akartak kötélnek állani, legszívesebben már másnap megszegték volna a paktumot, és ha hagyják őket, kiugrottak volna a kormányból. A jobbérzésűeket bántotta, hogy olyan férfiakkal alkossanak kormányt, akik mindig csak rágalmazták és mocskolták őket és egész sikerüket tulajdonképpen csak a kipróbált régi munkásvezérek elleni örökös támadásaiknak köszönhették. Kun Béla kétségbeesetten erőlködött. hogy a szociáldemokratákat benntartsa a kormányban, de nem annyira politikai meggyőződésből, mint inkább gyávaságból és félelemből. A szó fizikai értelmében félt, hogy a szociáldemokraták részvétele nélkül a munkások nemsokára kitekerik a nyakát neki is és az egész rendszernek. Miután sikerült Kun Bélának egykori ellenlábasait lépre csalnia és a

kormányzatban való paritásos részvételre kényszerítenie, nyomban megcsalta őket. Igaz ugyan, hogy a kormány tagjainak pontosan a fele szociáldemokrata volt és csak a másik fele kommunista, de minden szociáldemokrata népbiztos mellé két helyettest állított a saját környezetéből, kipróbált, megbízható, tizenhárompróbás forradalmárokat, azaz gazembereket. Kommunisták rendelkeztek a rendőrségnél, a városházán, a rádiónál, telefonnál, postánál, valamennyi újságnál, miután így Kun Béla felállította egy valóságos kommunista Potyemkin-város kulisszáit, megkezdődhetett a komédia. Akkor még senki sem sejtette, hogy milyen tragikus vége lesz ennek a komédiának.

Kun Béla és helyettese, Alpári Gyula, tegnap még a börtönben, ma a minisztériumban, igen hamar beletanultak a — diplomáciába. Magyarország nem rendelkezett hosszú múlttal a diplomácia terén, ha nagy magyar diplomaták lettek is vagy császári és királyi közös külügyminiszterek Bécsben a Ballhausplatzon, vagy pedig nagykövetek Párizsban, Szent-Pétervárott meg Rómában. Már az októberi összeomlás is változtatott ezen, mert egyik napról a másikra megalakult egy lényegében és összetételében hevenyészett külügyminisztérium, a különböző minisztériumok iskolázatlan hivatalnokaiból és a Ballhausplatz néhány diplomatájából. A külügyminisztérium hivatalnokait most elkergették; vagy maguktól megszöktek. Kun Béla külügyi hivatala eleinte néhány önhatalmúlag kinevezett, fölöttébb gyanús egyénből állott, kik más foglalkozás hiányában diplomatásdit szerettek volna játszani. Csupán egyetlen volt diplomatát, a magyar külügyi hivatal tulajdonképpeni vezetőjét, Praznovszky Ivánt sikerült Kun Bélának rábeszélnie, hogy maradjon meg hivatalában. A körmönfont kommunista ezúttal igen naiv volt és túlbecsülte a rábeszélőképessége erejét. Megbízott Praznovszkyban, betekintést engedett neki az egész külügyi machinációba, nem gondolt arra, hogy Praznovszky úr majd talál rá utat és módot, hogy a bolsevista uralom legféltettebb titkait eljuttassa külföldre, a kommunisták ellenségeihez, és hogy összeköttetést találjon a magyar ellenforradalommal. Az óvatosságnak ez a hiánya saját módszereivel szemben végül jól megleckéztette Kun Bélát; egyelőre azonban tetszett és hízelgett neki, hogy egy olyan külügyi kabinetben foglalhatott helyet, amelyben egykori sikkasztókon kívül egykori diplomaták is ülnek.

Magyarországon az osztrák követen és a német főkonzulon kívül csak idegen missziók voltak, kik közül a francia, aki híres jegyzékének átnyújtásával az egész összeomlás előidézője volt tűnt el legelsőnek. Kun Béla a külföldön sehova sem küldhetett követségeket, csak Bécsbe, ahol a bolsevizmussal kacérkodó osztrák szociáldemokrata kormány Kun Béla követeit — egyszerre kettőt nevezett ki: egy gazdaságit és egy politikait — akkreditálta. Mindenütt, minden helyre egy helyett kettőt állított — jó emberismerő, illetőleg embereinek jó ismerője —, hogy az egyik ellenőrizze, terrorizálja, sakkban tartsa, s ha kell, elárulja a másikat. Akik azt hitték, hogy egy új rendszer első napjai, melyek mindig a legfontosabbak egy új rezsimre nézve, lázas diplomáciai tevékenységben zajlottak le, régi összeköttetéseket megújítva, újakat létesítve, azok nagyon csalódtak. Óh, ez csak a gyűlölt burzsoázia taktikája volt. Kommunisták másként gondolkoznak és másképpen rendezkednek be.

Garami Ernő, a volt kereskedelmi miniszter útlevelet akart; külföldre óhajtott utazni. Kun Béla és helyettese, Alpári Gyula is, napokat töltöttek azzal, hogy tárgyaljanak vele, hogy, ha már nem tudják rábírni arra, hogy meg ne szökjön, legalább kapacitálják, fogadjon el egypár száz fontot és vállaljon missziót Svájcba: egyszóval, kompromittálja magát. Ez azonban mégsem sikerült...

Bemártani! Ez volt az első napok jelszava, mindenkinek pénzt kínálni, megnyerni, akárhogyan is. Pénzzel és ígéretekkel éppoly kevéssé takarékoskodtak, mint a hazugságokkal. A hivatalnokoknak, mindazoknak, akik az első napokban eltűntek, végül meg kellett magukat adniok a terrornak. Azzal fenyegették meg őket, hogy megvonják tőlük az élelmiszereket, s így egyik a másik után tért vissza bűnbánóan hivatalába. A munkához szokott és tényleg dolgozó hivatalnokok megjelenése után mutatkozott is a munka némi nyoma a hivatalokban, és az egész cirkusz valóban kezdett igazi kormányzáshoz hasonlítani, kezdte némiképpen egy igazi kormányzás látszatát kelteni.

Mialatt a Várban így „kormányoztak" Kun Béláék, a Duna másik partján félholtan, egész holtan terült el egy nagy város. Az üzletek csukva; az élelmiszerek elfogytak, csak a rotációs gép dolgozott, Kun Béla uralmának akkumulátora. A derek gépnek hamis pénzt kell gyártania, újságokat nyomatni, de főleg plakátokat, az ájulásig plakátokat. Új rajzolók tűnnek fel, kik futurista

képekkel ordító szövegekkel, melyekből kirikoltanak a mindig visszatérő jelszavak: „Szovjet" és „Vörös Hadsereg", elárasztják a fővárost.
Kun Béla nem volt pacifista. Kun Béla tudta, hogy uralma csak a bajonettek élére támaszkodva tarthatja fenn magát. Kun Bélának bajonettek kellettek. Kun Béla katonákat akart látni.

XXII.

Budapest, a humoros város, a vicc és szóvicc termőföldje, akasztófahumorában elnevette az egész rendszert. A közönség nem tudhatta, hogy Kun Béla egész bölcsességét, utópisztikus és lehetetlen államépítő terveit piszkos aktatáskájában hozta magával az orosz fogságból, ahogy az — mint ő nevezte: „Magyar Tanácsköztársaság" — egész alkotmányának kodifikálása orosz fordítók munkája és nem az ő törvényhozó lángeszének műve. Eleinte nevettek, aztán csodálkoztak a tüneményen, a fenomenális Lenin-pótlékon, aki három nap alatt félredobta a régi, az országgal összeforrott alkotmányt és újat adott helyébe.
— Isten hat nap alatt teremtette a világot, Kun Béla három nap alatt átalakította! — mondták az emberek és mosolyogtak a rémes tréfán.
A szocializált orfeumban „a szervezett" komikus kockázatos zsargonviccet enged meg magának:
— Vacak nix haltén! Ez bizony nem tartja magát! — mondta a kis Rott partnerének és vállához nyúlt, melyre egy vörös virág volt tűzve.
A közönség nevetett és tapsolt, mindenki tudta, hogy ez a vicc Kun Béla rovására megy. Örömmel ismételgették: „Vacak halten?! Vacak nix halten!"
A komikus és mindazok, akik a viccet terjesztették — viccek ugyanabban az elbánásban részesültek, mint a rémhírek, vagy az igazi hírek terjesztése arról, hogyan ítélik meg a tarthatatlan rezsimet a külföldön —, a forradalmi törvényszék elé kerültek. Mert a forradalmi törvényszék volt Kun Béla első alkotása, mert jelszava lett: „forradalmi terror!"
Rövid idő alatt Budapesten négy, vidéken huszonnégy halálos ítéletet hajtottak végre, a kivégzettek mind úgynevezett politikai bűnösök voltak. A törvényszék elnökei analfabéták voltak, matrózok, akik az elnöki csengő helyett fütyülőt használtak és úgy vezették a tárgyalásokat, mintha futball-versenybírák lettek volna. Éppúgy fütyültek a vádlónak, mint a védőnek. Ha úgy találta az elnök úr, hogy a tárgyalás túlságosan unalmas, egykettőre meghozta a halálos ítéletet és füttyentéssel vetett véget — mint versenybíró a meccsnek — az egész tárgyalásnak.
Kun Béla gyáva volt, és gyávaságának köszönhette a „Leninfiúk" terrorcsapata létezését. A mozgalmas Teréz körúton ütötték fel a tanyájukat. A herceg Batthyány-Strattmann családot egyszerűen kitették az utcára és Cserny József, az egykori matróz, hivatásos forradalmár, vonult be körülbelül kétszáz főnyi csapatával a házba. A homlokzatra nagy vörös betűkkel írták fel, hogy ők a „Lenin-fiúk", és a körúti békés palota elé ágyúkat és aknavetőket állítottak. A terrorfiúk fekete bekecseket viseltek és nemcsak viselkedésükben hozták kifejezésre veszélyes mivoltukat, hanem azok is voltak igazán. Magánlakások kifosztása, ártatlan túszok kegyetlen legyilkolása, a kaszárnyában elkövetett rémtettek napirenden voltak. Rablógyilkosok képzelete sem tudja megközelíteni azokat a rettenetes, állatias kegyetlenséggel véghezvitt szörnyűségeket, amelyeket Szamuely vezérlete alatt ezek a „Lenin-fiúk" a vidéken elkövettek. Volt egy páncélvonatuk, azzal járták be az országot. Azzal az ürüggyel, hogy valahol „ellenforradalmat" kell elfojtani, százával végeztek ki ártatlan embereket.
Ez a csürhe lett Kun Béla testőrgárdája. A börtönből a legmagasabb polcra került diktátornak eleinte nem volt lakása. Március 21-ének estéjén még nem tudta a családját — feleségét és gyermekét — felhajszolni. Ismerősöknél rejtőztek el, és nem is sejtették, hogy Kun Béla közben kiszabadult és — külügyminiszter lett. Legvérmesebb álmaikban sem képzelték el a valóságot. Aztán küldönc érkezett, és az asszony meg a kislány átköltözött az Astória-szállodába. Ez a hotel, az októberi forradalom háza, nemigen volt Kun Béla és elvtársai ínyére, már fekvése miatt sem, miután a város kellős közepén állt, mindhárom frontja szabadon állott és nem egykönnyen volt őrizhető, holott Kun Béla legfőbb gondja az volt, hogy jól őriztesse magát.

Szovjetházzá alakították át a város legszebb szállodáját, a Hungária-szállót a Duna-parton. Nagy minisztériumok, az óriási dimenziójú Parlament, egy hatalmas állam, az egykori osztrák — magyar nagyhatalom jobbik felének pompás hivatali helyiségei állottak rendelkezésére, de Kun Bélának nem tetszett a hivatalos atmoszféra. Az örökös albérlő, az ágyrajáró, aki a szerelő szobácskájából legföljebb rejtett, titokban tartott kültelki albérleti lakásokba költözhetett, itt élte ki magát az előkelő szálloda fejedelmi lakosztályaiban. Kun Béla szeretett jól és amellett biztonságban élni.
A Duna-parti szállodát kényelmesen lehetett őriztetni. A nagy férfiú védelmére kirendelték az egész Lenin-bandát és megerősítették az egész szállodát. Egy erőd az osztrák — olasz határon nem volt a háború előtt célszerűbben felszerelve, mint ez a — Lenin-fiúknak titulált és elszánt — banditák oltalma alatt álló hotel. Kun Bélát autójában a Lenin-gárda legválogatottabb darabontjai kísérték, kocsija előtt és mögött mindig felfegyverzett martalócokkal teli páncélautó járt. Az egész szálloda, a lépcsőház, a saját, a felesége és a kislány szobája előtt is bajonettekkel, revolverekkel és kézigránátokkal felfegyverzett őrök álltak.
Egy napon felszaladt a lépcsőn — mindig nagyon sietett és két lépcsőfokot ugrott át egyszerre —, és meglátta, hogy kislánya a szobája előtt poszton álló terrorista kézigránátjával játszik. Lelkében két érzés küzdött egymással: büszke volt a pompás gyermekre és félt, hogy felrobban a bomba. A mosolygó hétesztendős kis Ágnes, piros szalaggal hajában és kézigránáttal a kezében: ez a monstruózus kép istenigazában jellemezte az egész rendszert... A bomba mint játékszer; kedélyes családi élet... A szovjetházban jól éltek; ott nem volt alkoholtilalom; ellenkezőleg: a nagy szálloda gyönyörű pincéit feltörték, mert Kun Béla szenvedélyét a reggelije után — ezt még gyermekkorában szokta meg: paprikás szalonna, fehér kenyérrel, s ehhez egy pohár pálinka — ki kellett elégíteni.
A szovjetház golyószórók és a mindenre kész terroristák védelme alatt volt az ő igazi birodalma, ahol korlátlanul s a maga módja szerint uralkodhatott. A kormány megalakult, elszánt terror-csapatok álltak rendelkezésére, a burzsoázia fegyverét elvették, az orosz alkotmányt honosították meg, a szállodát szovjetháznak rendezték be, az álomkép tökéletes volt: Kun Béla nem respektált már semmit. Még a halált sem. És egyáltalán nem a — mások halálát.

XXIII.

A halál játszotta az első hegedűt. Minden rendelet refrénje a halálbüntetés volt. Minden törvénykezés halálos ítélettel végződött. A régi hagyományokat senki sem tartotta tiszteletben. Mintha a halál is csak a régi polgári világ maradványa lett volna, amellyel le kell számolni. Sohasem okozott számára lelkiismereti kérdést, hogy a halált politikai eszközként, érvnek, Kun Béla uralma hathatós ellenszerének használták-e fel, vagy pedig gyáván és orvul kizárólag fegyvertelen ellenfeleket gyilkoltak-e le.
Kun Béla uralma alatt, amely 133 napig tartott, 590 többnyire ártatlan embert öltek meg. Szamuely egymaga több mint száz embert végeztetett ki. A mérsékeltek szemrehányásaira Kun Béla büszkén azzal a primitív ellenvetéssel válaszolt, hogy a párizsi kommün alatt, 1871-ben még sokkal több volt a kivégzett, ő maga lehetőleg kerülte a vért, a vérengzésekben közvetlenül nem vett részt; ehhez gyáva volt és lágyszívű.
Egy szép napon két ukrán tiszt — Effinor Grigorij és Jukelsohn Isay —jelent meg Budapesten. Az ukrán bolsevista kormány futáraiként mutatkoztak be a magyar kormánynak, akik azért jöttek, hogy bolsevista légiót képezzenek a Magyarországon maradt orosz hadifoglyokból; ezzel a csapattal azután vissza akartak Oroszországba térni, hogy a katonák az ukrán kommunista mozgalom rendelkezésére álljanak. Az ukrán tisztek a Hungária-szállodában laktak és Kun Béla vendégei voltak. Rendkívül kedves volt hozzájuk, meghívta őket asztalához, hosszú ivászatokat rendezett velük, amelyeken részt vett a felesége és más hölgyek is; akadt jó pálinka, francia konyak, sőt pezsgő is előkerült.
Ekkortájt történt, hogy Szamuely Tibor repülőgépen titkos kiküldetésben Moszkvába — szállt... Budapesten — még mindig viccelődtek — az emberek erre a hírre vízszintesen tartották a kalapjukat, mert hátha beleesik egy pár gyöngy vagy briliáns az aeroplánról... Szamuely Tibor éppen Moszkvából visszatérve ott

találta a tiszteket Kun Bélánál és — gyanúsnak találta őket. Nem volt ugyan semmi közvetlen bizonyítéka és Moszkvában sem informáltathatta magát, de hiszen ez nem is volt fontos, egyszerűen saját feje után indulva megállapította, hogy a tisztek tulajdonképpen — ellenforradalmárok.

— Te Béla, figyelmeztetlek, ezek az emberek nem tetszenek nekem! Hidd el, csak azért akarják megszervezni az itt lévő oroszokat, hogy aztán bennünket megbuktassanak!

Kun Béla első szóra elhiszi az izgatott rablógyilkos ijedt rémképeit és két terroristát magához int:

— Mi most visszavonulunk. A tisztek még ihatnak egy kicsit, aztán fogjátok meg őket és — dobjátok a Dunába!

A Duna, a fejedelmi folyam, alig tíz lépésnyire hömpölyög a hoteltól. Szamuely Tibor kiegészíti az utasítást:

— De ne lőjetek, gyerekek, legföljebb egy szúrást a hátukba, csak semmi föltűnést, a szájukat tömjétek be, nehogy kiabáljanak! Aztán kössetek követ a nyakukra, és be velük a Dunába!

A terroristák öt perc alatt végrehajtották az ítéletet. A két tisztet puskatussal ütötték agyon, aztán bevetették őket a Dunába. A Keleti pályaudvaron álló különvonatot kifosztották. Kun Béla és Szamuely Tibor személyesen vizsgálták át az ott fekvő aktákat. Persze nem találtak semmi gyanúsat.

Még egy másik esetben is személyesen járt el Kun Béla, amikor Mildner Ferenc tüzérkapitányt, mint ellenforradalmárt letartóztatták. Bosszankodott, hogy a külföldi missziók mindig interveniáltak az elítéltek érdekében, s hogy a forradalmi vésztörvényszékek nem jártak el elég szigorúan. A tüzérkapitánnyal szemben kérlelhetetlen volt:

— Ne is állítsátok törvényszék elé, egyszerűen „küldjétek haza!" — volt a parancs. — „A gajdeszbe vele!..."

A részeg Lenin-fiúk „kezelésbe" vették a szegény kapitányt, a Dunához vitték, mert Kun Béla szerint ez volt a legalkalmasabb mód, hogy gaztetteire a feledés fátylát borítsa. A szerencsétlen ember tőrszúrásokkal borított hulláját a habokba vetették...

Halál és halál, gyilkosság és gyilkosság, mindenütt és mindenféle, minden nap és minden órában. Egy sehonnai facér-ügyvéd, dr. László Jenő, azelőtt egy polgári újság megbízhatatlan törvényszéki tudósítója került a törvényszék élére. Az örökké izgatott László, aki egyre az ellenforradalomtól reszketett, Kun Béla bizalmas barátja, rendszerint túllépte hatáskörét. Ártatlan embereket fogatott el, szívtelenül megkínoztatta őket a börtönökben és még a halálos ítéletek meghozásánál is fölösleges kegyetlenséggel járt el, amelyeket aztán hatalmi mámora túltengésében kíméletlenül hajtatott végre.

Kun Béla inkább hallgatott az intervenciókra és néha egészen érthetetlenül engedékeny volt. Előszobája állandóan zsúfolva volt kérvényezőkkel. Arisztokraták, bankelnökök, újságírók, írók, nagy nevek viselői voltak közöttük, akikre ő, aki mindig csak kudarcot vallott, alacsony származásának tiszteletével tekintett, és hacsak tehette, szívesen állt rendelkezésükre. Több túsznak ő adta vissza a szabadságát, több halálos ítéletet ő semmisített meg; részben határozatlanságból, részben, mert reszketett a következményektől. Az igazi „régi marxisták", ahogyan az ortodox kommunisták magukat nevezték, gúnyolták Kun Bélát — „a jósága" miatt.

A halálbüntetés problémájával, kormányzásának ezzel a véres és legfontosabb kérdésével nemcsak gyakorlatban, hanem elméletben is foglalkozott. Az új irány híve volt a gyilkolásban is; a kivégzésben is — modern. Egy fiatal orvos megkérte, engedje meg neki, hogy az elítélteket hipnotizálhassa a kivégzés előtt, hogy kevésbé kínos, kevésbé fájdalmas legyen nekik a halál. Az ötlet tetszett Kun Bélának; valahogy a szíve közepébe talált, épp oda, ahol a kemény gyilkos „diktátor" és a lágyszívű gyáva fickó találkozott egymással és — megadta az engedélyt.

Egy fiatal vöröskatonát gyilkosság miatt halálra ítéltek. Az ítéletet, melyet a forradalmi törvényszék hozott, a kormány is megerősítette. A népbiztosok súlyt helyeztek arra, hogy igazságosak legyenek és úgy jobbra, mint balra egyforma szigorral járjanak el. Közzétették az újságokban, hogy a vöröskatonát, aki különben hű szolgája volt a forradalomnak és megbízható támasza a terrorbandának, öt órakor délután fogják a Parlament nagy főlépcsője előtt kivégezni. A buzgó idegorvosnak megengedték, hogy reggel kilenckor megjelenjen a börtönben és hipnotizálja a fiatalembert. Ehhez a kivégzéshez kivonult „tout

Budapest" a Parlament előtti térre és Kun Béla is személyesen jelent meg vörös gárdistáival és néhány népbiztossal. Kikereste magának a legjobb helyet és kíváncsian várt az eljövendő eseményre.
Pontban öt órakor előállt egy autótaxi, benne két fegyőr között a fiatal, huszonegy éves parasztfiú a vörös hadsereg egyenruhájában. A nagy csoda egészen különösen érdekelte Kun Bélát, a hipnózis látványától elragadtatva vizsgálóan tekintett az álmodozva maga elé révedező delikvens szemeibe, aki botjára támaszkodva, roskadozó térdekkel, mintegy megtört aggastyán, tűrte, hogy a főlépcsőhöz vezessék. A hipnotizáló orvos azt szuggerálta az elítéltbe, hogy nem fiatalember, hanem nyolcvanéves aggastyán, akinek súlyos teher az élet, aki számára megváltás a halál, és a golyók, melyek szívébe fúródnak, megszabadítják testét minden fájdalomtól és a lét összes kínzó szenvedéseitől. Bizonytalan tekintettel, inkább örvendve, mint ijedten, a szuggerált kortól megtörve, minden félelem nélkül tekintve a halálos sortűz előtt, lépett a katona hóhérai elé.
Hirtelen egy fotográfus ugrott elő, egy sánta gnóm, a bolsevista hadsereg „hadifényképésze" és kérte, hogy miután ideges és a lövés pillanatában nem tudná az eseményt lekapni, csináljanak előbb — próbát. Megkapta az engedélyt és a próbát megcsinálták. Nyolc katona közvetlen közelségből felemelte a Mannlichereket, lövésre készen tartva és az elítélt szívére célozva, aki mit sem sejtve tekintett a puskacsövekbe. A kommunista orvos, mint a bolsevista kivégzés lelkésze mellette állt és valamit súgott az elítéltnek... Biztatta, bátorította... A visszaszorított tömeg, amely oly szívtelenül és érzéktelenül bámészkodott, amilyen szívtelen és lelketlen csak egy nagy tömeg lehet és nézte a „színjátékot", egyszerre csak utat nyitott egy teherkocsinak. Még a kivégzés előtt egy koporsót vettek le róla és az elítélttől öt lépésnyire a földre tették. Aztán elhangzottak a lövések, és az elítélt, aki tekintettel arra, hogy nem kellett tovább Kun Béla uralma alatt élnie, szerencsésnek volt mondható, holtan rogyott össze. A véres testet a koporsóba dobták, a koporsót föltették a kocsira, mely azonnal elrobogott. Valahonnan két vénasszony került elő, akik forró lúgos vízzel készenlétben álltak már a lépcső mellett, hogy lemossák a friss vért a gránitlépcsőkről.
Kun Béla elbúcsúzott híveitől és autóba szállt:
— Nagyon érdekes volt. Nagyszerűen csináltad! — gratulált az orvosnak.
Széles gesztusokkal, teli szájjal harsogta jobbra és balra, hogy milyen nagyfontosságú tulajdonképpen a mai nap, mert ma megmutatta a fiatal Tanácsköztársaság a világnak, hogy milyen humánus lehet az orvosi tudomány mai magas fejlődési fokának megfelelően a halálos ítéletek végrehajtása. Végül elindult az autója és gróf Andrássy Gyula lovasszobra mellett befordult egy szűk mellékutcába. Éppen az autó előtt haladt a fekete furgon a halott katonával, mint a vörös diktátor igazi heroldja.

XXIV.

„A magyar forradalom tökéletes katasztrófa előtt áll; a párizsi békekonferencia elhatározta Magyarország katonai megszállását. Az egész országot megszállják, a demarkációs vonalak lesznek a végleges politikai határok, ez a helyzet a forradalmi Magyarország élelmezését és szénellátását tökéletesen lehetetlenné teszi."
Ebben a kiáltványban Kun Béla, bár kissé elleplezve, soviniszta érvekkel próbált hatni. A proklamáció a sorok között fegyverbe hívta a lakosságot; az első órák mámorában, mint leghatásosabb jelszót, „az országnak idegen igából való felszabadítását" hirdette. A Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács felszólította a munkásságot, mentse meg a proletariátus diktatúrája által önmagát és a forradalmat.
„Háborút kell viselnünk élelmezésünk és bányáink felszabadítása érdekében", küzdenünk kell proletár testvéreink szabadságáért és létfenntartásukért, különben nélkülözés, ínség és nyomor vár ránk ezen az úton!...
Kun Béla nem volt ügyetlen, és nemcsak azért apellált a nemzeti érzületre, mert az antant utolsó, a Károlyi-kormányhoz intézett jegyzéke hozta őt uralomra. Nem azért hirdette a háború elkerülhetetlenül szükséges voltát, mert Vix francia alezredes de Lobit tábornok jegyzéke átnyújtásakor állítólag azt mondta, hogy az új demarkációs vonalak béketárgyalások nélkül is Magyarország végleges határait

jelentik. Kun Béla számolt a négy esztendő háborúban felőrölt és Wilson ígéreteiben csalatkozott nép hagyományos sovinizmusával. Tudta, mit csinál; hangos nemzetiszínű jelszavaival sikerült bizonyos állelkesedést keltenie és mindenesetre felébresztette az egész lakosság érdeklődését, hiszen akkor még az ördögtől is elfogadták volna az ország felszabadítását.

Az első hetek meglehetős nyugalomban teltek el. Nagygyűlések, az egész sajtó kommunizálása, ordító plakátok és mindenekelőtt a régi bajtársakkal, a munkanélküli és leszerelt katonákkal szemben tanúsított kíméletlen eljárás, meglehetős nyugalmat biztosítottak Kun Bélának. Ugyanazokhoz a katonákhoz, akiknek mindent köszönhetett, mindenesetre a helyzet felborítását, akik, ha kellett, fegyveres kézzel léptek közbe még a régi rezsim alatt a kommunisták érdekében, győzelme után nyersen és egészen más hangon beszélt:

— Disznók, dologkerülő naplopók! Takarodjatok innen, gépfegyverekkel fogok köztetek rendet csinálni, ha még egyszer idemerészkedtek, ha még egyszer zsarolni jöttök!

A múlt adósságai kevés gondot okoztak neki, a jövőre sem gondolt, egész figyelmét a csodálatos mára összpontosította, és csak a „kormányzással" törődött. A felesége is „segített" a kormányzásban. „Irénke" a színházügyi népbiztosságba vonult be — az egykor karcsú Irénke közben kövér asszony lett —, korlátlan úrnője lett a színházaknak és színészeknek, ő irányította az előadásokat, néha egy estén két-három színházban is megjelent — mindig az egykori udvari páholyokban — és ő adatta elő a szociáldemokrácia árulójának, Kun Béla legmegbízhatóbb segítőtársának, Pogány József hadügyi népbiztosnak a darabját is. A Nemzeti Színházban — az egykori állami színházban — játszották a darabot, amely — no igen, természetesen, hát mi másról szólhatott volna — Napóleonról szólt.

Az egész külföld tájékozatlan volt; az antant meglehetősen megijedt, a szomszédos kis államok idegesek lettek. Fenyegető vörös láng csapott fel Budapesten, de a füst még csak csípte a szemeket, a külföld még nem látott és nem vett észre semmit A külpolitikai helyzet meglehetősen bonyolult volt. Kun Bélának, Lenin barátjának, kinek „csapatai már közeledtek a határhoz" — ezt annyiszor hazudta, hogy már maga is elhitte —, de sohasem jelentek meg, csodát kell művelnie, meg kell mentenie a még sohasem látott külpolitikai bonyodalmak elképzelhetetlen zűrzavarában a szituációt. Csak egy volt bizonyos: a Károlyi-kormány visszautasította az antant ultimatív jegyzékét és erre az antant-missziók elhagyták az országot, tehát megszakadt minden diplomáciai összeköttetés Magyarország és az antant államai között. Világos volt, hogy az antant valamilyen formában meg fogja bosszulni jegyzéke visszautasítását, hogy a bojkott fenntartásán és az ország kiéheztetésén kívül fegyveres erővel is fellépne — ha tudna. De saját csapatait nem használhatta; erősen kockázatos dolog lett volna őket négyévi háború után ilyen rendkívül veszélyes kísérletnek kitenni. A szomszédos államok részben túl gyöngék, részben közömbösek voltak; Ausztriának szociáldemokrata kormánya csaknem barátságosan viselkedett; Csehszlovákia túl gyönge volt, s amellett elég baja a saját kommunistáival; Jugoszláviának is más gondjai voltak; Románia maradt az egyetlen ország, amelyet az új határok biztosítása érdekében fegyveres fellépésre bírhatott az antant.

Az első tizennégy nap alatt kevés alkalma nyílott Kun Bélának, hogy mint külügyminiszter és diplomata álljon ki a porondra. A külügyi hivatal nagyszabású agitációs irodává vedlett egy elszánt agitátor vezetése alatt, aki egészen nyíltan bevallotta, hogy szigorúan moszkvai minta után dolgozik és egész figyelmét a belföld és az elérhető külföld bolsevista propagandájára fordítja. Tovább terjesztette az orosz hadsereg közeledéséről szóló híreket, egy Oroszországban maradt magyar agitátort, Rudnyánszky Endrét moszkvai követnek nevezett ki, Bécsbe is elküldte már a követeit. Teljesen háttérbe szorította már a szociáldemokratákat, a veszedelmes elemeket fenyegetésekkel tette el láb alól. Mindinkább előtérbe került; már-már igazi diktátor volt. De még mindig nem mutathatta ki az igazi foga fehérjét.

XXV.

A rémuralom első tizennégy napja után, április negyedikén jelent meg az első külföldi fecske egy brit generális képében. Végre! A külföld első megbízottja.

Egy szikratávirat jelezte, hogy Smuts tábornok, Dél-Afrika volt miniszterelnöke, a Párizsban székelő négyes tanács megbízásából délután három órakor különvonaton Budapestre érkezik. A generális az antant megbízásából a Tanácsköztársaság képviselőivel óhajt tárgyalni, és kéri a kormány tagjait, hogy pontban három órakor jelenjenek meg a Nyugati pályaudvaron, minthogy elvi okokból nem kívánja az angol különvonat kocsiját elhagyni. Egy rögtönzött minisztertanács megbízza a Tanácsköztársaság elnökét, főleg pedig Kun Béla külügyi népbiztost, hogy a bécsi követ és a volt Szociáldemokrata Párt egyik bizalmi emberének kíséretében tárgyaljon Smuts tábornokkal. A tárgyalásra kiküldöttek között végül is a legfontosabb személyiség tulajdonképpen Bolgár bécsi követ lett, egy volt magántisztviselő, aki folyékonyan beszélt angolul, úgyhogy az ő feladata volt, hogy Kun Béla és az angol tábornok közötti beszélgetést tolmácsolja.
Kun Béla átöltözik, zsakettot ölt — eleganciájának teteje, hogy teljesen egy éjjeli mulatóhely állásnélküli alkalmazottjának benyomását keltse —, gomblyukába tűzi a kommunista jelvényt — a csillagos sarlót és kalapácsot —, a szíve fennen doboghat, mert — ez sem rossz, ez sem más, mint a világtörténelem egy grimasza —, a híres angol tábornok, az összes nagyhatalmak képviselője tárgyalásba bocsátkozik Kun Bélával, a szilágycsehi jegyző fiával, a kolozsvári álhírlapíróval, a budapesti éjszakai lebujok és zugkávéházak gyanús előéletű törzsvendégével, a szilágycsehi Kohn-gyerekkel. Ha ezt az öreg Kohn bácsi, Kun Béla apja tudhatná, ha az öreg ezt láthatná, az öreg, aki különben súlyos gondokat okoz neki, mert a románok a megszállt területen, fia trónrajutásának hírére, mint mondani szokták, „auf alle Fälle", minden eshetőségre elfogták és internálták... „Majd meglátjuk" —, gondolhatta magában Kun Béla", talán segíthetünk az öregen is". És reszelte a torkát, hogy beteges és éjszakázástól elnyűtt hangját, mely amúgy sem volt túlságosan csengő, ha lehet, ércesebbé tegye. Sokat ad a jó megjelenésre; szeretné az angol tábornokot megnyerni és talán még, ki tudja, ha minden jól végződik, még az öreget is kiszabadíthatja... De nem így történik, s az öreget bolsevista kiküldöttek révén és mindenféle ígéretek árán más úton kellett kiszabadítania. Kicserélték. Az öreget Budapestre hozták, és itt sütkérezhetett fia glóriájának szennyvörös fényében...
Smuts tábornok különvonatát osztrák vasúti személyzet kísérte. A különvonat Bécsből jött; három kocsiból és egy osztrák mozdonyból állt. Az első és harmadik kocsiban angol katonák ültek, a középsőben, a nagy szalonkocsiban, ült a tábornok az adjutánsával. Kun Béla és kísérete már a különvonat előtt megérkezett a pályaudvarra. Barátok, kollégák, titkosrendőrök és civilbe öltözött terrorfiúk kísérték. Az igazi gárdisták, a terroristák, a fekete bőrkabátos, kézigránátos Lenin-fiúk hátul helyezkedtek el; nem kell, hogy az angol tábornok lássa őket, esetleg még félremagyarázná megjelenésüket. Már félórája sétálhattak fel-alá. Mi az, a vonat még mindig nem érkezett meg? Talán nem is jön? Egyszerre csak feltűnik egy angol katona s rákiált a várakozókra, hogy a tábornok már egy félórával ezelőtt — pontosan három órakor, ahogy bejelentette — megérkezett. Hol maradnak hát az „urak"?
Smuts tábornok, aki a vonatot nem akarja elhagyni, azt sem engedi meg, hogy a vonat a pályaudvarra fusson be. Vonata nyílt pályán, messze kint állt meg; a mozdony gőz alatt, minden pillanatban készen a Bécsbe való visszatérésre. Jobbra és balra, elöl és hátul angol katonák állanak feltűzött szuronnyal. A Tanácsköztársaság kiküldöttei megjelennek, de az angol katonák nem tisztelegnek; ellenkezőleg, fesztelenül és meglehetősen elcsodálkozva vizsgálják a különös alakokat, elsősorban azt a nevetségesen ható, zömök, középmagas furcsa figurát, aki elsőnek lép be a kocsiba.
Kun Béla összeszedi egész nyelvtudományát, hogy a néhány rajtaragadt német szó segítségével üdvözölhesse Smuts tábornokot. De minden erőlködés kárbavész. A tábornok az angolon kívül más nyelvet nem ért, Kun Béla épp úgy beszélhetne hozzá magyarul is. Bolgár beugrik és tolmácsol. Smuts tábornok szakaszában kevés a hely, Kun Béla nem is fektet nagy súlyt kollégái jelenlétére, mire ezek diszkréten visszavonulnak; a külügyi népbiztos, ahogy ő ezt már szereti, egyedül marad a tábornokkal és a tolmáccsal. De nem megy minden úgy, amint szeretné, és Kun Béla bosszankodik. A tábornok kezet sem nyújt neki, leül anélkül, hogy Kun Bélát hellyel kínálná meg. Kun Béla végül mégis csak leül, és minden igyekezetével azon van, hogy választékos udvariasságot tanúsítson minden mozdulatával és tekintetével. A süketnémák gesztikuláló nyelvén beszél — más érintkezési eszköz nem állván rendelkezésre —, várja és figyeli a tábornok szavait.

Smuts tábornok rövidesen és szabatosan közli, hogy a párizsi legfelsőbb négyes tanács közvetlen megbízásából jár el és azt tanácsolja, hogy javaslatait — amelyek az antant álláspontját körvonalazzák — a tanácskormány minden meggondolás nélkül a lehető leggyorsabban fogadja el. Javaslatai az utolsó kísérletét jelentik annak a szándéknak, hogy az antant és Magyarország között a békés állapot helyreálljon. A tábornok közléseiből világosan kitűnik, hogy Franciaország szívesen vállalkoznék egy támadó háborúra is, és béketközvetítése csak arra a körülményre vezethető vissza, hogy Olaszország, az Egyesült Államok, főleg pedig Anglia azt a felfogást képviseli, hogy nem kívánnak egy idegen ország belső ügyeibe beleavatkozni és fenn akarják tartani az antant és Magyarország között a békeállapotot, amennyiben a fegyverszünet feltételei és a legutolsó jegyzékben közölt határozatok Magyarország határait illetőleg elfogadtatnak. Smuts tábornok egy hét pontból álló javaslatot mutat be, amely szerint a de Lobit tábornok ominózus jegyzékében közölt határok kizárólag, mint demarkációs vonalak jönnek számításba. Amennyiben Magyarország ezekre a demarkációs vonalakra visszavonul, a blokádot megszüntetik és Smuts tábornok Párizsban azt javasolná, hogy Magyarországot hívják meg a béke-tárgyalásokra. Smuts tábornok ajánlata valóban a legkedvezőbb volt, amelyet Kun Béla az adott helyzetben álmodhatott volna; mindenesetre sokkal kedvezőbb feltételeket tartalmazott, mint az antant legutolsó jegyzéke, és amennyiben Kun Béla ezt az ajánlatot elfogadta volna, ki tudja mennyi lett volna a 133 napból... Kun Béla mélyen meghajolt az angol tábornok előtt — előszeretettel és túlzottan szeretett bourzsoá-módra viselkedni, „megjátszotta" a sima modorú diplomatát a „másik" világ képviselőjével szemben — és tolmácsával közöltette, hogy a választ esti hat óráig átnyújtja. Smuts tábornok ismét elfelejtett kezet nyújtani nem mindennapi diplomáciai partnerének.

Az első közvetlen diplomáciai aktusnak vége volt...

Kun Béla gondolatban már szövegezte is a válaszjegyzéket. Ez volt az első jegyzéke, de nem az utolsó, amelyet a kolozsvári betegsegélyző pénztár ragadóskezű, hűtlen volt tisztviselője, négy világhatalom képviselőjéhez intézett.

XXVI.

Az a tavaszi nap, amelynek derűs meglepetése egy igazi, hamisítatlan eleven brit tábornok látogatását hozta a vörös barlangba, nem volt Kun Béla életében a legcsúnyább nap. Az autó a Nyugati pályaudvarról a Várba, a királyi palotába hajtatott, a külügyi népbiztossághoz, amelynek földszinti termeibe meghívást kaptak a belföldi és külföldi sajtó képviselői. Kun Béla nagy fogadótermében már összegyűltek a népbiztosok, hogy a vezér parancsát — tanácskozásokról már régen nem volt szó, csak parancskiadásról —
tudomásul vegye.

— „Elvtársak!" — elvtárs volt immár mindenki —, „most jövök Smuts tábornoktól" — kezdte Kun Béla, a Smuts-nevet, jó kolozsváriasan ejtvén ki —, „és bár a lehető legszeretetreméltóbban viselkedett és bár megjelenéséből a külföld fokozott érdeklődését látom, ajánlatát vissza fogom utasítani!"

Senki sem sejtette, hogy e visszautasításnak valódi okai miben állhattak, senki sem tudta felfogni, hogy az alapjában véve primitív szélhámos — aki nem is csinált különösebb titkot abból, hogy úgy belső- és külső-politikáját egyszerűen szélhámosságnak tekinti — tulajdonképpen miért utasította vissza az antant feléje nyújtott kezét. Csak ő tudta, hogy miért.

— „Elvtársak" — magyarázta Kun Béla és ebben a pillanatban az a furcsa helyzet állott elő, hogy még a jelen volt külföldi laptudósítók is, a komikus és helyén nem való megszólítás miatt derültségre ingerelt angol, olasz és francia hírlapírók is elvtársakká avanzsáltak — „én a fiatal Tanácsköztársaság külpolitikáját Oroszország bizalmára alapítottam. Smuts tábornok javaslata a kommünt hasonló helyzetbe hozná, mint a breszt-litovszki békekötés. A fiatal Magyar Tanácsköztársaság ilyen békekötést nem kockáztathat meg; ha engedünk, ez csak az ellenforradalom malmára hajtaná a vizet. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a nacionalizmus szerezte meg a kommün győzelmét, és ha elfogadnánk ezeket a sértő javaslatokat, az ellenforradalom egyszerűen elsöpörne bennünket helyünkről."

Hirtelenében összehívta a népbiztosok tanácsát is Kun Béla, azonban már nem is volt kíváncsi az elvtársak véleményére. A válaszjegyzéket egyszerűen írógépbe diktálta. Önmaga is megrészegedett a hangzatos szavakon és a különös, izgató helyzetben szinte mámoros lett. Így gondolkodhatott: egy jegyzékre nyilván következik egy másik jegyzék és így tovább, és elvégre — ez volt mindig úgynevezett diplomáciájának tragikuma, hogy valóban hitte is — a partner is taktikázik, a szembenálló fél is svindlizik, az is csak épp oly szélhámos, mint ő. Tulajdonképpen nem hitt, nem tudott hinni a Smuts-féle javaslat komolyságában. Az ő részére a fődolog maga a jegyzék volt, amelyet ő szövegezett, ő írt alá, ő nyújtott át, amely a világsajtóba került, a világtörténelemben szerepet fog játszani, és amely azzal a megszólítással kezdődik, hogy: „Tábornok úr!" és azzal végződik: „fogadja, Tábornok Úr, megkülönböztetett tiszteletem nyilvánítását: Kun Béla, külügyi népbiztos." Mert ez az élvezetes híresség, ez a pirruszi diplomáciai szituáció, csak ez volt fontos.

Kun Béla azonban ezúttal — nem először és nem utoljára — elszámította magát. Mint született álhírlapíró, aki nem helyez különösebb súlyt fél- és negyedigazságokra, elfelejtette a lényeget, figyelmen kívül hagyván, amit Smuts tábornok kifejezetten hangsúlyozott, hogy küldetése csak akkor lehet eredményes, ha ajánlatát minden vita, változtatás és huzavona nélkül azonnal elfogadják. Igen, de ez esetben Kun Béla nem írhatott volna válaszjegyzéket nem dobálózhatott volna olcsó nacionalista frázisokkal, és végre — amire persze gondolni sem mert —, esetleg eljátszhatta volna az orosz szövetséges rokonszenvét. Elfelejtette, végzetesen elfelejtette, hogy Smuts tábornok csak egy igenre vagy nemre volt kíváncsi, másra, külpolitikai debattálására nem reflektált; azt hitte, hogy ígérete, miszerint a külföldi alattvalók és azok vagyona különös védelemben részesülnek, már elégséges arra, hogy a szövetséges és társult nagyhatalmak kegyét megnyerje. Elszámította magát. Smuts tábornok átvette a jegyzéket, amely pedig tulajdonképpen nem is akart elutasító lenni, és csak átfutotta, mert anélkül, hogy elolvasta volna, már a terjedelme elégségesnek tűnt a számára ahhoz, hogy — elutazzék. És máris kiadta a parancsot a visszatérésre.

Smuts tábornok azt a határt jelölte ki demarkációs vonalnak Magyarország és a szomszédos államok között, amely ma a trianoni szerződés alapján véglegessé vált. Egy szimptóma a trianoni tragikum és a véres bolsevista komédia közötti összefüggésre. A feltételek elfogadása esetére ugyan megígérte a már elrendelt bojkott felfüggesztését, élelmiszereket is helyezett kilátásba és ki tudja, talán még azt is keresztülvitte volna, hogy a kommunista kormányt meghívják Párizsban a béketárgyalásokra. Kun Béla mégis elutasította a Smuts-féle javaslatot. A legortodoxabb kommunisták, legbensőbb barátai, legintimebb elv- és bűntársai sem értették meg, valamennyien egy megfejthetetlen rébusz előtt állottak.

— Béla, te megőrültél, mit csináltál tulajdonképpen? A jegyzéked egyértelmű a háborúval!

— Mit bánom én! — válaszolta Kun Béla.

— De miért? Miért? — faggatták a külügyminisztérium összes alpáriái; mindenáron szerették volna a visszautasítás valódi okait megtudni.

Kun Béla maga elé meredt és így szólt:

— Nem, nem fogadhattam el a jegyzéket. Én adjam fel Nagyváradot? Én nem adom fel Nagyváradot!

Aztán nevetésre fordította:

— Mit mondanék a Katz-fiúknak?

Aztán diplomatikusan, mint aki az igazi, komolyabb okot leplezni akarja:

— Hogyan magyarázhattam volna meg a Katz-fiúknak és a többi nagyváradi cimborának, hogy „pont én" adtam fel Nagyváradot?

A Katz-fiúk valamikor Kun Béla kollégái voltak a nagyváradi betegsegélyező pénztárnál.

...A jegyzék nem tévesztette el hatását. Az antanttal való szakítás bekövetkezett. Párizsi utasításra a románok hirtelen támadásba léptek. Kun Béla megindította a lavinát, amelyről rövidlátóan még nem is sejtette, hogy végül maga alá fogja temetni.

XXVII.

A hadsereg megszervezése nem volt könnyű dolog. Pogány József, Szántó Béla, Szamuely Tibor voltak az első hadügyi népbiztosok. A három alapjában különböző — csak jellemtelenségükben egyforma — stréber egymás ellen folytatott intrikái minden tevékenységet meggátoltak. Az elutasító válaszjegyzék, amely tulajdonképpen öntudatos határozottságot hangsúlyozott, elment, a nagyhatalmakkal való végleges szakítás megtörtént, a pompásan felszerelt, a világháborúban alig igénybevett románok már előnyomulóban voltak, csak a hadügyi népbiztosság maradt mégis tétlen, a Vörös Hadsereg volt még mindig több, mint szervezetlen.
— Három szamár, háromfelé húz — állapította meg Kun Béla —, semmi bizalmam sincs a hadügyi népbiztossághoz. Ezek a népbiztosok csak egymás ellen tudnak áskálódni, mást nem tudnak, nem is beszélnek egymáshoz, haragban vannak egymással, szamarak, nem értik meg a helyzetet; ez így nem maradhat, így nem mehet tovább!...
Tehát puccsot rendezett. Katonák vették körül a hadügyi népbiztosságot, a honvédelmi minisztérium jobb sorsa érdemes épületet. A miniszterbuktató Pogány Józsefet elérte a végzete: a saját eszközeivel végeztek vele, megbuktatták. Kun Béla, az egész tüntetés lelke, az akció alatt elbújt és ismét csak akkor került elő mikor már vége volt az izgalomnak. Bőhm Vilmost, a volt szociáldemokrata vezért, aki pedig a polgári rezsim alatt volt hadügyminiszter, tehát gyanús lehetett, nevezte ki a nagy szükségben hadügyi népbiztossá. Persze nem feledkezett meg róla, hogy a kinevezéssel egyidejűleg négy kommunistát és önmagát is kineveztette, hogy így „egyesült erővel", ötödmagával álljon neki a Vörös Hadsereg megszervezésének.
Kun Béla, az örök és csakis-propagandista — ugyanaz, aki ha arra került a sor, a kolozsvári szerkesztőségben öt koronáért fogalmazta a tüzes hazafias előfizetési felhívásokat — egyelőre megmaradt a propaganda elnyűtt kaptafája mellett.
Először is plakátokkal dolgozott:
„Lépjetek be a Vörös Hadseregbe!"
„Fegyverre! Veszélyben a Tanácsköztársaság!"
Zenével és sok piros posztóval, teherautókkal és cigánybandákkal, primadonnákkal és végül kuplékkal, melyeknek az volt a refrénjük, hogy „Be, be, be, be, be, be, be a Vörös Hadseregbe" sem takarékoskodott és végre megalakult, összeverődött, együtt volt, meglett a — Vörös Hadsereg. De milyen hadsereg?
A románok előnyomultak, elfoglalták Debrecent; a Vörös Hadsereg mindenütt gyáván megfutott, vagy ahogy az ő stratégiájukkal nevezték, "...visszavonult". Egy hónapos volt még csak a Tanácsköztársaság és máris alapjában megingott. Kun Béla megint, már megint, már hányadszor és még mindig nem utoljára, kiutat talál:
— Orosz mintára fogjuk a Vörös Hadsereget átszervezni; egy hadsereg-főparancsnokságot fogunk alakítani, melynek élén egy politikai megbízott áll, a volt hadsereg régi tisztjeit — lehetőleg a vezérkarból — szintén alkalmaznunk kell. A szociáldemokrata szakszervezet vezetője, Bőhm Vilmos, legyen a hadsereg-főparancsnok. Meg kell menteni a tanácsköztársaságot!
Bőhm Vilmos nem akar kötélnek állani, a szociáldemokraták gyanakszanak és határozatlanok.
— Jól van — mondja Kun Béla — akkor Szamuely Tibort nevezem ki hadsereg-főparancsnoknak. — Tudja, hogy a veszedelmes fráternek már a puszta neve elegendő arra, hogy a legnagyobb veszedelmet, az igazi vörös ördögöt a falra fesse, Szamuely kinevezése hadsereg-főparancsnokká végül mégis csak azt jelentené, hogy az egész fegyveres hatalom egy futóbolond kezébe kerüljön. Bőhm Vilmos hadsereg-főparancsnok lett.
Volt vezérkari tisztek, képzett és a világháborúban kipróbált stratégák kerültek a hadsereg élére. Megkezdődött a Vörös Hadsereg tényleges újjászervezése, illetőleg megszervezése; a régi hadsereg minden bevált és be nem vált módszerét alkalmazni kezdték, a főváros védelmezésére hídfőket építettek ki, a főhadiszállást Gödöllőre, a volt királyi rezidenciába tették át, mindenesetre messze a veszélyeztetett zónától. Az első intézkedések inkább a saját „csapatok", semmint az ellenség ellen irányultak. A Vörös Hadsereg a reguláris román hadsereg első mozdulataitól szétrebbentve és megriadva rendezetlenül özönlött vissza a harcvonalból. Bármily lázasan dolgozott a vezérkar, bármily hangzatos parancsokat és utasításokat adtak ki a külügyi és a hadügyi

népbiztosságok, a Vörös Hadsereg demokratizáltan felbomlott.
Május elseje, az eszeveszett, fékevesztett kalandorok e vérvörös, bolond farsangja — már-már úgy tűnhetett — az egész rendszer összeomlását hozza magával. A tébolyodott 1919. évi május elsején már recsegtek és ropogtak a veszedelmesen ingadozó épület falai. Már úgy látszott, hogy romokba dől az egész; a robaj már itt volt, már romok is akadtak, hiszen az egész ország tulajdonképpen egy nagy romhalmaz volt, amely alól egy rémült arc meredt elő. Egy vakmerő csirkefogó arca, aki megborzadván saját tetteinek szörnyű horderejétől, riadtan kezdte észrevenni, hogy a fejére borította az egész házat.

XXVIII.

Kun Béla — mily különös tulajdonság egy nagy forradalmárnál, mily furcsa jellemvonás egy új, rettenetesen új társadalmi rend prófétájának az egyéniségében — feltűnően kifejlett, túlzottan gyengéd családi érzékkel volt felruházva. Különösen és csakis akkor érezte jól magát, ha körülötte lézengtek a legszűkebb hozzátartozói, biztonságban csak akkor lélegzett föl, ha a családja körében volt. Hogy miért, hogyan, ki tudja; ki tudna, vagy ki akarna a lelkébe látni? Tény az, hogy a folytonosan növekvő izgalmakat, cselekedetei fenyegetően egyre jobban közeledő s matematikai biztonsággal egyszer csak mégis bekövetkező következményeitől való félelmét csak az egész család intim együttléte tudta vele felejtetni. Ez az egyetlen vigasza s egyszersmind legnagyobb öröme megadatott: az egész család büszkén egyesült körülötte a Hungária-szállodában, vagy mint most nevezték, a szovjetházban.
Súlyos komplikációk mindenfelé. Kun Béla rettegve lapult meg övéi körében. Amióta az öreg Kun papát sikerült a román fogságból kiszabadítani, most itt lakott a Hungáriában, fia közvetlen közelében. Kun Béla nővére is felbukkant nemsokára. Irénnek hívták őt is, mint a „diktátor" feleségét, és a nővér a titkárnő szerepét töltötte be híres bátyja oldalán. Energikus, túlságosan férfias némber volt, nemcsak külsejében, ami nem nagy előny, hanem modorában is, ami szörnyű volt, igen hasonlított Kun Bélára. Ő lett a vakmerő bitorló legmegbízhatóbb munkatársa s gyakran egyben legveszedelmesebb partnere is.
Ha Kun Béla április utolsó napján, amikor uralkodása mindössze negyven napja tartott csak, mérleget csinált volna arról, hogy mit élt át és mit ért el, csupán egy veszélyes passzívumot találhatott bensejének nyilván szintén hamisan vezetett főkönyvében; az eljövendő megtorlástól való félelmét. Egy borzadó gonosztevő ült itt bizalmasai közepette, ha „maguk közt" voltak, és a diszkrét együttlét intimitásában Kun Béla bízvást üthette a mellét és kérdezhette magától:
— Hát kellett ez nekem?
A munkásbiztosító pénztár, a kolozsvári kávéház, a moszkvai agitátoriskola, a gonosztevő kommunisták éjjeli menedékhelye és mindenekelőtt a gyűjtőfogház mégsem adták meg a szükséges kvalifikációt ahhoz, hogy valaki diplomata, vezető államférfiú legyen. Be kellett látnia, hogy az első negyven napban — amelyre ki tudja, következik-e még negyven másik — tulajdonképpen több baklövést követett el, mint amennyi ügyes sakkhúzást csinált.
A saját sorsán való aggódás különösen irritálta. A külföldi állampolgárok védelme lett hirtelen a legfőbb gondja. Az ügy kezdetén mindössze egyetlen sürgöny érkezett az antanttól — szép, szép —, de ez sem volt nagyon kellemes. Balfour, az angol külügyminiszter sürgönyzött Kun Bélának; — ezek voltak tulajdonképpen az első szavak, melyeket a budapesti veszedelem elől elzárkózott külföldről Kun Bélához, mint külügyi népbiztoshoz intéztek. Balfour azt táviratozta, hogy Nagy Britannia a Budapesten élő brit alattvalók épségéért, testi és vagyoni biztonságáért Kun Bélát személyesen teszi felelőssé. És Kun Béla sietve igyekezett angol „kollégáját" megnyugtatni, hogy Budapesten a legnagyobb nyugalom honol, s a külföldi állampolgárok élete és vagyona mindenképpen biztonságban van; sietett is szigorú rendeleteket kibocsátani, melyek a külföldiek védelmét biztosították. A külföldiek lakását a külügyi hivatal táblákkal látta el, melyeket mindenki köteles volt respektálni. Az idegen követségek és missziók szentek és sérthetetlenek lettek.
Bármi történt, Kun Bélát csak a saját élete féltésének gondolata töltötte el. Smuts tábornok látogatása is tanúságot tett a külföld érdeklődéséről. Nem lett

volna okosabb, ahelyett, hogy a jegyzéket elutasítja, azt mégis csak elfogadni, amikor — marxista macska a nacionalista kása körül — bár új magyar területek megszállását gazdasági okokból nem akarta elfogadni, mégis csak azt hangoztatta, bizonyos büszkeséggel híresztelte, hogy ő nem áll, sehogy sem áll a területi integritás alapján? A javíthatatlan zugírász, a gyógyíthatatlan álhírlapíró nem tudott másként, mint olcsó trükkökkel operálni. Micsoda korlátoltság! Azt hitte, elégséges, ha durván felszakítja Magyarország fájdalmas irredenta sebeit, ha prédául dobja az ország integritásának jelszavát, ez máris elegendő, máris híveket lel a külföldön. Keserűen csalatkozott, mint ahogy füstbe mentek egyéb reményei is, reménye a világforradalomban, a „közeledő" orosz hadsereg segítségében.
Rettenetes szituáció.
Kun Béla szénája igazán rosszul állott. Április havának utolsó napjaiban az eredetileg hevenyészett Vörös Hadsereg, ez a plakátokkal és felvonulásokkal verbuvált gyülevész csürhe tökéletesen csütörtököt mondott. A csapatok kényszerültek védelmi vonalukat a Tiszánál feladni, és a legfontosabb városok és megerősített pontok kiürítése után nyugat felé vonultak vissza. Hirtelen a csehek is támadásba léptek északon, Miskolc felől. A Vörös Hadsereg főhadiszállásának azonnal vissza kellett vonulnia. A katonák züllött kis rablócsapatokat képeztek; már nem az volt a vezetők legfőbb gondja, hogy a Vörös Hadsereg az ellenséggel szálljon szembe, hanem, hogy lehetőleg az összes katonák leszereltessenek, mert legalább a fővárost szerették volna a fosztogatástól és anarchiától megmenteni, hiszen ezek a hordák mind Budapestre özönlöttek.
Kun Béla kétségbe volt esve. Nem először gondolt a menekülésre. A család is készülődött, és a városban hírek szállongtak hogy Kun Béla és a többi főgonosztevő repülőgépen megszökött. Kun Béla éjszakákon át ordított a telefonba. Béccsel beszélt, menedékjogot és beutazási engedélyt követelt és magánkívül volt, mert a bécsiek nem siettek kívánságát teljesíteni. Alig pár napja volt még csak, hogy Bécsben, zöldcsütörtökön véres utcai harcok folytak le, kommunista felvonulások, melyeknek irányítója és rendezője a bécsi szovjet követség, tehát alapjában véve Kun Béla agitációs irodája volt.
És végül akadt, már megint akadt, egy kis reménysugár...
Egy amerikai misszió bukkant fel. Egy bizonyos Brown nevű professzorral az élén, kivel Kun Béla szigorúan bizalmas tárgyalásokat kezdett. E tárgyalások folyamán alaposan kitűnt jellemének egész silánysága, és bebizonyult, hogy még az ő bandájában is szent lovagiasságot, az úgynevezett zsiványbecsületet sem ismeri. Legmegbízhatóbb barátait és társait a bűnben meggondolás nélkül elárulta, mert a saját egyéni érdekei úgy kívánták. A legnagyobb zavarban, sőt „gőzben" a következő sürgönyt intézte a főparancsnoksághoz:
„Az amerikai misszió véleménye szerint külföldön jó hatást tenne bizonyos személycsere a kormányzótanácsban. Új népbiztosokként Bolgár és Weltner kerülnének be. Szamuely és Pogány más fontos megbízást kapnak. Legyen szíves velük beszélni, s megbeszélésük eredményét velem sürgősen közölni. Ez a személyváltozás további tárgyalásokat garantál, és megvalósulásuk esetén hajlandók Párizsban közbelépni."
A Vörös Hadsereg főparancsnoka végrehajtotta a parancsot. Brown tehát a frontra utazott, hogy átlépje a demarkációs vonalat és fegyverszünetre kérje fel a románokat. Erre azonban nem került már sor. Rövidesen kiderült, hogy Kun Béla egyszerűen hazudott. Brown tanár követelte ugyan a két legvérszomjasabb népbiztos, Szamuely és Pogány lemondását, de elsősorban magának Kun Bélának az eltávolításához ragaszkodott.
Az amerikai misszió e legfontosabb követelését Kun Béla azonban egyszerűen elhallgatta...
Két barátját szívesen feláldozta volna, ő azonban nem akart tágítani. Brown professzor tehát nem lépte át a harcvonalat, hanem az előrenyomuló román csapatok ágyúdörgése közepette megfordult és búcsú nélkül hagyta el Magyarországot. Gondolhatta talán magában, Napóleonnal, akinek az volt a véleménye Metternichről, hogy a nagy kancellár bizonyára nagy diplomata is, mert pompásan hazudik, de amikor a hazugság egész magasiskoláját Kun Bélánál egyszer mindennapi használatban látta, ettől megriadt, ez mégis csak arra indította, hogy minden további tárgyalást megszüntessen vele.
Itt állt a tettenért hazug, és nem látott többé egérutat. Kiutazási lehetősége nincs, hová iszkoljon el a tűzből, melyet maga gyújtott meg, hol találhat menedékhelyet, bárhol is lenne az...

Hát sehol sincs menekülés?
Éppen a legnagyobb „nagy-ünnep", május elsejének előestéjén kell, hogy ilyen vigasztalan legyen a helyzet, holott erre a napra ígérte a végleges győzelmet, amely naptárszerű pontossággal hát mégsem következett be a — világforradalom?
És most sehol sem lelt megoldást, vigaszt, kiutat a megrettent csaló, ki saját fantasztikus hazugságainak csapdájába került. És hozzá még egy fogadást is elvesztett. Az első győzelmek mámorában fogadott a szocialista lap főszerkesztőjével — száz havanna-szivarba fogadott a bolsevista vivőr (=életművész) —, hogy április végére Ausztriában is uralomra jut a proletárdiktatúra. Egy bolseviki tehát ne fogadjon, és ha már fogad, ne havannákba.
Nos, ha már semmiképpen sem lehet a dolgon segíteni, legyen legalább a halál szép! Egy őrült ünnepség programját proklamálta: nem látott még az ország olyan ünnepet, mint amilyen ez a május elseje lesz! Zene szólt egy halottasházban, bolond muri a sír szélén. A tökéletes összeomlás minden oldalról fenyegető veszélye közepette egy vad vörös maskarát rendeztetett. Neki magának nem volt szüksége álarcra. Fagyos, torz mosolyával sápadtabb és merevebb volt az arca, mint az óriási gipszmaszkok, melyeket az utcán állítottak fel, Lenin, Marx és Liebknecht és ki tudja még kiknek a gipszbe öntött monumentális képmását. Kísértetjárás volt. Egy halálos torz kísértet vörös rongyokat rántott magára és járta a saját haláltáncát.
A szovjetház magánlakosztályának csendjében együtt ült a „diktátor" a családjával s a bizalmasokkal. A nagy nap izgalmai után bízvást bámulhatták a „nagy férfiút". Nem volt a napnak annyi órája, ahányszor ő ezen az egyetlen napon, amely a fékevesztett május elsejét megelőzte, a színét változtatta. Hány tervet hánytorgatott meg, hány lehetőség nyílt meg és zárult el ismét előtte. Mint egy őrült, igazi terv nélkül és céltalanul, a legnagyobb káosz kellős közepén határozta el egy nagy győzelmi ünnep megülését. Egy még sosem látott május elsejét! „Mégis csak nagy ember az én fiam!" — mondta bizonyára az öreg Kohn; Irén, a titkárnő, határozottabb lett, mint valaha, és Irén, a feleség, még jobban csodálta a bámulatos férfiút, aki a férje volt. Elhatározásokat, melyek egy ország sorsát intézték, eseményeket, melyek még tengernyi vérbe kerültek, e perctől fogva kizárólag egy gyáva ember személyes félelme irányította, aki csak rongy életének saját veszélyeztetett épségéért aggódott.
Kun Béla reszkető félelmében rendezte meg a tébolyodott május elsejét, a bűnös bolsevista kaland részeg tivornyáját.

XXIX.

A májusi ünnepséggel Kun Béla tulajdonképpen szintén csak az orosz forradalmat majmolta. Még a piros pompa külső megnyilvánulásai, a dekorált utca, a felvonulások monumentalitása is szigorúan moszkvai mintára formálódtak. Kun Béla és Szamuely Tibor egyszerűen a legfékevesztettebb moszkvai májusi ünnepségek vörös filmjét pergették le a megrémült Budapest előtt. Kormányrendelet parancsolta, hogy mindenkinek részt kell vennie a felvonuláson. Vörös rendezők egész vezérkara dirigálta a nagy tömeget, amelyet hivatalosan félmillióra becsültek, noha nem tehetett ki többet százezer főnél. Az útkereszteződéseknél vörös diadalívek állottak; alattuk karonfogva kellett elhaladnia a bankelnöknek a portásával. A terror nem ismert határokat. Halmozódtak a névtelen feljelentések, aki nem akart a felvonuláson részt venni, forradalmi törvényszék elé került, s mivel a frontról jövő rossz hírek mégis kiszivárogtak, egyidejűleg plakátok jelentek meg az utcákon, ezzel a rövid, de velős fenyegetéssel: „Mindazok, akik rémhíreket terjesztenek, valamint azok is, akik a szovjet-ünnepség nyugalmát és rendjét veszélyeztetik, halállal büntetendők!"
Vagyont pazaroltak a májusi ünnepségek pompájára. Tizennyolc millió koronáról beszéltek, s ez az összeg akkoriban még svájci frankokban is néhány milliót tett ki. Kun Béla megengedhette ezt magának! A bankok letétei zár alatt voltak, s rekvirálni kezdték és lefoglalták a kétezer koronán felüli értékkel bíró ékszereket. Pénz, arany, ékszer, értékpapír mind a banda rendelkezésére állt, s így történhetett, hogy Kun Béla egy bizalmi embere, Steiner elvtárs, aki egy bécsi demonstráció alkalmával a rendőrség kezeibe került, önkéntelen felvilágosításokat adott a Kun-kormány pénzpolitikájáról. Letartóztatásakor nem

kevesebb, mint ötvenkét darab arany cigarettatárcát találtak nála.
Mialatt a fronton egy szétszórt hadsereg utolsó maradékai küzdöttek a románok ellen, és északról a cseh betörés feltartóztatás nélkül vonult egyre délebbre, mialatt Budapestet a mozgósított és egyedül megbízható munkászászlóaljak védték a visszaözönlő vörös hordák ellen, a fékevesztett ünnepségek valóságos orgiája tombolt. Egy nagy tébolyda lett a város, és Kun Béla, a megőrült metropolis ura volt benne, az őrültek őrültje, a fő-őrült.
Senki sem tudta többé, hogy mit hoz a holnap. Legkevésbé a kormány, mely fent a Várban izgatott ülést tartott. A miniszterelnöki palota ablakai alatt vörösen, mintha ezer sebből véreznék, terült el a bilincsekbe vert város. Minden vörös volt; még a korona is a Vár ormán, a magyar nemzet szent szimbóluma, melynek megnagyított mása a királyi vár legmagasabb tornyát ékesíti, vörössel volt bevonva. Minden vörös volt, de a diktátor éjszakázástól véraláfutásos szemei is, ki ezen a napon még visszataszítóbb volt, mint ama bizonyos másik napon — alig öt hete —, amikor ugyanebben a teremben átvette a hatalmat.
— Elvtársak! — riasztotta fel Kun Béla a kormányát —, a helyzet katasztrofális. Fontos közlendőim vannak. A kormány határozzon! Saját álláspontomat csak a vita végén fogom közölni, hogy mindenkinek meglegyen a lehetősége, véleményét befolyásolatlanul kimondania.
A közvetlenül fenyegető összeomlás tudatától való félelmében és kínjában mégis csak megtorpant; mégis csak inába szállt a diktátor bátorsága. Vázolni kezdte a helyzetet:
- „Debrecen elveszett, Szolnokot küzdelem nélkül adták fel a csapatok, a Vörös Hadsereg visszavonulóban a románok elől. Miskolc már a csehek kezében! Nem áll többé rendelkezésünkre fegyveres erő! A csapatok harcképessége a nullával egyenlő! Minden katonai operáció megszűnt. A megrázó hírekre való tekintettel fegyverszünetet ajánlottam az összes ellenséges államoknak. A fegyverszünet feltételei az Egyesült Államok elnökének, Wilsonnak is tudomására jutottak. Bolgár bécsi követ az éj folyamán átnyújtotta az angol megbízottnak, Cunningham ezredesnek a kormány javaslatait. Felmerült az a terv, hogy a kormány leköszön s helyét egy tizenkét tagú direktórium foglalja el. Egy másik terv szerint még megmenthető volna a helyzet, ha azonnal bevonulnának a munkászászlóaljak és a munkások, és tekintettel a sivár helyzetre, késznek bizonyulnának arra, hogy az utolsó emberig küzdenek. Két lehetőség van, döntsön közöttük a kabinettanács! Az egyik: a direktórium ideiglenesen átveszi a hatalmat, míg azt a burzsoázia természetszerűleg elkövetkező diktatúrája magához ragadja; a másik, hogy a kormány utolsó leheletig ragaszkodik a hatalomhoz, nem ad fel semmit hatalma mai terjedelméből és a munkászászlóaljak bevonásával megmenti a helyzetet!"
Kun Bélának ismét szerencséje volt: kabinetje, ahelyett, hogy az első megoldást választotta volna, a másodikat fogadta el. Egyhangúlag elhatározták, hogy a kormány a munkássághoz fordul; maga a munkásság döntsön afelől, hogy tovább uralkodjék-e a vörös terror. Ez az egyetlen nap, a bomlott fantáziájú májusi ünnepséget megelőző, telve halálfélelemmel és egy szörnyű vég ijesztően gyors közeledésének rettegésével mély barázdákat szántott Kun Béla arcába. Mintha már végét járta volna, mintha már „kész" lett volna...
A történelem másképpen akarta — ismét egy grimaszt vágott —, s május másodikán már nem lehetett Kun Bélával gyalog beszélni. Április utolsó napján megtörten, megsemmisülten, kizárólag menekülésre gondolva és már csak testi épségéért aggódva ült a hoteljében; május másodikán már megint felült a magas lóra. Milyen olcsón adta volna még április harmincadikán... Kétszer huszonnégy óra alatt mindent elfelejtett. Végzetének közvetlen küszöbén, a halál szaga és ismeretlen veszedelmektől való félelem, a rossz lelkiismeret megkettőzte már-már ellanyhuló energiáját. Szinte hinni kezdett magában. „Ha még ezt is megúsztam — így gondolkodhatott —, akkor igazán nem foghat rajtam semmi!"

XXX.

Százharminchárom napos uralmának legvakmerőbb lépésére tulajdonképpen május másodikán határozta el magát Kun Béla. Ezen a napon érte el legnagyobb és tulajdonképpen egyetlen sikerét. Egyetlen beszédével csodát művelt. Ha más jel nem mutatta volna, hogy Kun Béla tulajdonképpen csaknem grimasza volt a történelemnek, egy csúnya, felejthetetlen és megbocsáthatatlan fintor, ez az

egyetlen diadal eléggé tanúsítaná. A történelem játszotta vele, rajta és általa csúf játékát. Biztos, hogy nem volt jó szónok, nem rendelkezett még egy közönséges néptribun útszéli demagógiájának legprimitívebb eszközeivel sem; külső eszközökkel hallgatóira különösebb közvetlen hatást nem tudott gyakorolni, és, íme, mégis, egy alattomos, jól megrendezett beszéddel álnok módon csoportosított érvekkel sikerült rábírnia a munkásokat, hogy fegyvert ragadva, életüket áldozzák fel az ő uralmáért. Az események játszottak vele egy szörnyű játékot, labdáztak azzal a piszkos gumilabdával, amelynek Kun Béla volt a neve, és nem Kun Béla dobálódzott az események nehéz vassúlyzóival. Nem ő győzedelmeskedett a viszonyokon, hanem ezek hozták magukkal, hogy az adott pillanatban éppen neki és mindig csak neki kellett győznie.
Az új városháza Váci utcai gótikus palotájában, hol még alig néhány hónap előtt csendes törvényhatósági bizottsági közgyűlések és békés városi tanácsülések folytak, tartották meg a döntő összejövetelt, a munkásság nagygyűlését, vagy amint ők mondták, a munkás- és katonatanács teljes ülését. A padok és karzatok a zsúfolásig telve és halálos csend a teremben, de halál és csend uralkodott a termen kívül is, az egész országban. Elállott az egész ország szívverése...
A halálfélelem csendjében és a vörös május elsejét követő »Katzenjammer"-ban ült együtt az Ötszázak Tanácsa. Kun Béla tudta, hogy az egzisztenciája, sőt az élete — s számára ez volt mindig és elsősorban fontos — függ a mai felléptének sikerétől. Az esemény tragikus jelentőségével alig volt tisztában. Krajcáros komédiájának — vagy tragédiájának? — drámai hatását a lehetőségig túlozta. Fekete ruhában, már megint zsakettben, mint ahogy Smuts tábornok elé ment, még mindig ez volt számára az ünnepi öltöny, szinte felpattant, felugrott a tribünre, arra a hosszú, széles pódiumra, ahol azelőtt a polgármester és a városatyák ültek, és amely most népbiztosokkal volt teletömve.
Nem elégedett meg a szónoki székkel a pódium közepén. Mielőtt beszélni kezdett, jobbra és balra félretolta a környezetében állókat, a vezető cinkosokat, helyet szorított, nyomott ki magának. Öt-hat méternyi tér kellett neki ahhoz, hogy — beszéljen. Nem maradt állva az asztalánál, ezúttal, amikor minden kockán forgott, színpadi hatásokat akart elérni.
A ripacs végre főszerephez jutott.
A címszerepet játszotta a bűnügyi drámában.
Semmi megszólítás, mint máskor. Semmi „Elvtársak!" vagy „Bajtársak!" vagy „Testvérek!"
Minden nagyhangú bevezetés nélkül úgy kezdi el, mintha csak hangosan gondolkozněk, mintha önmagához beszélne. Az elvtársak csodálják a színpadon fel-alá futó fenomént, a „különös", furcsa embert, aki ennyire egészen más, mint a többiek és egyáltalán nem akar magával ragadni. Úgy kezdi, mintha erősen gondolkoznék, hogy pontos adatokat foglaljon össze:
— „Maxim Gorkij" — szólalt meg egész halkan — „egyszer egy számomra felejthetetlen cikket írt. Az első orosz politikai forradalom után, 1906-ban, egy ízben Párizsba utazott, minden forradalmak szent hazájába. A nagy forradalmak szellemét akarta ott megkeresni. Azonban csak egy utcai ringyóvá vált kurtizánt talált a helyén. Ez a rima odaadta magát a hatalomnak. Ekkor véres, gennyes nyálamat akartam ennek a ringyónak az arcába köpni... Így írta Maxim Gorkij..."
Kun Béla a pódiumon idegesen fel-alá járva úgy kezdte a beszédét, mintha ezt a Gorkij-cikket akarta volna emlékezetében felfrissíteni. Aztán hirtelen megállott és beleordított a tömegbe.
— „Elvtársak! Ha most az összes utakat, melyeken a román és cseh imperializmus csapatai a proletár Budapest ellen nyomulnak, áttekintem, Gorkijnak ez a cikke jut eszembe. Menekülő, gyáván megfutamodó katonákat, hordákat látok, amelyek csak fosztogatni tudnak, az eseményekkel azonban, amelyek horderejét nem tudják felfogni, tehetetlenül állanak szemben; a katonák megadják magukat, de nem a románoknak, hanem a csüggedésnek, és oda jutottunk, hogy nem ellenség, hanem saját martalóc csapataink veszélyeztetik a fővárost... Katonailag az a helyzet, hogy Szolnok valószínűleg már a románok kezén van. Ott is felrobbantottuk magunk után a hidat, de katonáink a jól megerősített hídfőket, erősen kiépített lövészárkainkat is, amelyet pedig képzett utásztisztek, tartalékos tisztek, mérnökök építettek, a déli szárnyon egyszerűen cserbenhagyták és magukkal ragadták azokat a zászlóaljakat is, melyek pedig eddig derekasan kitartottak. Az első és ötödik hadtest _ ha hadtestekről beszélünk, elvtársak, úgy nem nagy csapategységeket értünk ezalatt — részegen

özönlik vissza Budapestre. Kénytelenek vagyunk őket leszerelni, hogy legalább a fegyvereket megmentsük a proletariátus számára. Északon is hasonló a helyzet! Miskolc környékén még bizonyos ellenállást fejtenek ki a mieink, de minden valószínűség szerint ma délután már bevonultak a csehek Miskolcba. Itt-ott akadnak még csapatok, kiket áthat a proletariátus szelleme, s akik ellenállnának, de a többség védelem nélkül engedné át Budapestet egy román támadásnak. A katonák még a védelemre sem elég jók, hát még a támadásra!"

A reménytelen helyzet kínos jellemzése után Kun Béla folytatta beszédét:

— „Az igazat és csakis az igazat mondom. Becstelennek tartanám magam, ha hazudnék a proletariátusnak!"

Különben nem riadt vissza a hazugságoktól. Mikor arról beszélt, hogy két javaslatot terjeszt a munkás- és katonatanács elé, az egyik a hatalom átadását kívánja, míg a másik követeli a harcot az utolsó csepp vérig, a tetszésnek valóságos orkánja tört ki, amelyet tomboló tapsvihar követett. Kun Béla felugrott az asztalra és fénytelen rikácsoló hangjának végső megfeszítésével ordította:

— „Ne tapsoljatok! Tapssal nem fogjuk megvalósítani a kommunizmust. Csak fegyverrel és kizárólag fegyverrel vezethetjük győzelemre a kommunizmust!"

S aztán, ismét fel- és alájárva:

— „Nem vagyok babonás, de azt kell mondanom, hogy csaknem mint egy babona hat át az a meggyőződés, hogyha most megsemmisül a diktatúra, úgy ez csak azért történhetik, mert túl kevés vérébe került a proletariátusnak. Nagyon olcsó volt a diktatúra, ingyen adták! Ha meg kellett volna küzdeni érte, ha nem lettek volna ellenfeleink oly becstelenek, ha nálunk is lettek volna Noskék és Scheidemannok, ha nagyobb árat fizettünk volna a diktatúráért, nagyobb áldozatokat hoztunk volna érte, akkor bizonyára nem következhetett volna be az, ami most történt. Hogy némelyik gyárban olybá veszik a diktatúrát, mintha semmit sem jelentene a munkásoknak. Elvtársak! Én mondom nektek, amíg van rá lehetőség, minden erőnkkel a diktatúra fenntartásáért kell harcolnunk. A küzdelem azonban a fegyverek elsütéséből, a szuronyos rohamból, a szervezkedésből áll, nem pedig, elvtársak, nem az üres szavalásban, tetszésnyilvánításban, tapsban és ígéretekben nyilvánul meg! És most elvtársak, konkrét formában meg akarom nektek magyarázni a külpolitikai helyzetet: Miután a forradalmi kormány tanácsa felismerte, hogy lehetetlen, fegyveres kézzel erőteljes és sikeres ellenállást kifejtenie, iparkodott egy területet megmenteni, amelyen eszméink gyökeret verhetnének. Sok jót nem jósolhatok. Ha az antant meg akar bennünket semmisíteni — itt, ahol könnyebben boldogul, mint Oroszországban —, ám tegye meg! Bennem még mindig él a remény, hogy lehetséges lesz, hogy sikerülni fog békét kötnünk; és megtörténhetik, hogy az imperializmus, mely gyenge és szétzilált, békét köt velünk."

Mikor látja, hogy szavai termékeny talajra hullanak, a defetistákat (=sikerben nem bízó) kezdi szidni. Elfelejti közben, hogy ő maga, mint a legnagyobb defetista, tegnapelőtt még telefonon harcolt Béccsel a menedékjogáért. Szigorúan elítéli a gyávákat, akik nem akarnak további áldozatokat hozni. Dicséri híveit, az „öreg marxistákat", akik Budapestet mindenáron meg akarják védelmezni, s még ha a főváros elesik is, a diktatúrát továbbra is fenn akarják tartani. Kijelenti, hogy hajlandó visszavonulni kormányával a bakonyi erdőbe, és még ha onnan is kiűzik őket, elmegy egész Wiener-Neustadtig, nehogy bármit is feláldozzon a hatalomból, a proletariátus diktatúrájából.

— „Nem szabad lemondanunk a hatalomról. Szégyen, gyalázat, becstelenség volna ez a lemondás. Öngyilkosság nem volna, mert a proletariátus sohasem követhet el öngyilkosságot. Egyet mondok maguknak: Budapestet védeni kell, bármibe kerül is, mindenáron, mert Magyarország munkásmozgalmát, a proletárság nemzetközi forradalmának ezt a dicsőséges lapját meg kell védelmeznünk. Csak az a kérdés: hogyan védelmezzük meg a magyar munkásmozgalmat? Mi a véleményük, és mit tehetnénk ebben a tekintetben? Mi a véleménye a budapesti munkástanácsnak arról, hogy hogyan lehetne az általam vázolt katonai és külpolitikai helyzetben a fővárost Szovjet-Magyarország számára megmenteni?"

A ravasz diktátor előbb a munkásság hangulatát akarta kipuhatolni. Félt, hogy esetleg ellenállásra talál a munkásság részéről. Félt, hogy a munkásság felhívására, mely fegyverbe, a halálba hívja, azt válaszolja, hogy vigye ő is vásárra a bőrét. Számolt azzal, hogy a munkások nem akarják többé követni. Beszédét tehát nem lángoló követeléssel, hanem szimplán azzal a szerény kérdéssel fejezte be; hogy lehetne az elveszett helyzetben a proletariátus

diktatúráját megmenteni? Ő, aki annyira nem takarékoskodott a mások vérével, akinek a mások élete oly végtelenül olcsó volt, túl gyáva volt ahhoz, hogy maga fújja meg a riadót. A tüzes beszéd, az egész Kun Bélás kutyakomédia, egyszerűen csak egy meglepően szerény kérdéssel végződött, hogyan és mily módon volna megoldható a helyzet. Magában úgy gondolhatta, hogy hozzanak csak a többiek véres áldozatokat, majd ha minden jól megy, amúgy is ő diadalmaskodik. Ha meg nem sikerül: „akkor majd meglátjuk".
Miközben az izgalom tetőfokára hágott, mint egy megrázó dráma második felvonása végén, a budapesti munkászászlóaljak képviselője kihirdette:
— „Mialatt ön beszélt, én már cselekedtem is. Holnap reggelre tizennyolc munkászászlóalj mozgósítását rendeltem el. Felhívom ezen osztagok jelenlévő tagjait, vonuljanak azonnal kaszárnyáikba, álljanak a csapatok élére és induljanak el a frontra!"
Egy különösen vérszomjas kommunista, Kun Béla igazi elvtársa, Surek elvtárs, vita közben valamennyi bebörtönzött túsz azonnali kivégzését követelte.
Az utolsó szó Kun Béláé volt:
— „Azt kérdem, szükséges-e, hogy megöljük az összes túszokat, politikai foglyainkat. Nemmel felelek erre a kérdésre, mert az, aki most az ország belsejében akar tömeggyilkosságot elkövetni, ahelyett, hogy ezt a fronton végezné el, ezzel elárulja, hogy már le is mondott a diktatúra hatalmáról. Én azonban, én nem tudok és nem akarok lemondani! Semmi áron nem akarok arról lemondani, hogy Budapestet, ezt a Szovjet-Budapestet, megvédjem. Csak akkor beszélhetnénk úgy, ahogy azt Surek elvtárs tette, ha azt mondanók: mögöttünk a vízözön! Elvtársak! Még egyszer kérem önöket, gondolják meg a következőt. Élelmiszerünk van elég, a román hadsereg pedig gyülevész csőcselék. Aláváló hazugság, hogy nem tudunk ellenállást kifejteni. Fel kell, és fel akarjuk venni a harcot a románok ellen! Megvédelmezhetjük Szovjet-Magyarországot és tisztességes, a mi szempontunkból nézve tisztességes békét is biztosíthatunk. Felhívásomat ezekkel a szavakkal fejezem be: Fegyverbe! Holnap reggel mindenki megláthatja az újságokból, mi a teendője. Minden fegyverképes férfi fogjon fegyvert, Budapest és Szovjet-Magyarország védelmére!"
A tapsvihar, mely szavait követte, eldöntötte Kun Béla pillanatnyi sorsát. A cinkosok, tegnap még mindannyian szökésre kész öngyilkos- vagy akasztófajelöltek, ott tolongtak a szónok körül és gratuláltak a döntő sikerhez. Ő maga autóba vágta magát és a szovjetházhoz hajtatott. Sikerült a szociáldemokratákat, kik már hallani sem akartak róla, ismét megnyernie, sikerült hatalmát megbízhatatlan csapatok bajonettjei helyett a munkásság még mindig komolyan számba vehető erejére támasztania. „Ezt már megint jól csináltad, Béla", veregette meg besüppedő vállait a ravasz kalandor, és mint aki a dolgát jól végezte, vígan ismét a diplomáciára vetette magát.
Az utolsó napok izgalmai közepette tudniillik egészen elhanyagolta a külügyeket. Pedig nemcsak munkáscsaló volt, demagóg és forradalmár, hanem, hogy el ne felejtsük — külügyminiszter is.

XXXI.

Kun Béla azonkívül, hogy tulajdonképpen „diktátor" volt, speciálisan két népbiztosság ügyeivel foglalkozott. Hadügyi és külügyi népbiztos volt. A hadügy vezetését csakhamar a főparancsnokságra bízta, de a külügyi hivatalban továbbra is „működött". Propaganda volt az ő diplomáciája és propaganda alatt tulajdonképpen a minden kertelés nélkül való legvaskosabb hazugságok terjesztését értette. Egy szép napon közzétette, hogy Olaszország hozzá fordult. Nyilván szüksége volt erre a csalásra, hogy elvtársai vagy az ország előtt pozícióját erősítse. A következő hír jelent meg a lapokban:
A Magyar Távirati Iroda jelenti:
„Segré királyi olasz tábornok kormánya nevében felkérte Kun Bélát a Magyar Tanácsköztársaság külügyi népbiztosát, hogy a fiumei olasz állampolgárok védelmét a Magyar Tanácsköztársaság vegye át."
Parancsot kaptak a kommunista újságok — tulajdonképpen minden lap szocializálva lett és így kommunista volt —, hogy ezt a jelentőségteljes hírt megfelelő kommentárok között hozzák, és ezek engedelmeskedtek is, mert senki sem gondolt arra — hiszen a gondolkodás ellenforradalmi cselekmény lett volna —, hogy

Budapest és Fiume között egy ellenséges, állig felfegyverkezett hatalom — Jugoszlávia — áll, és hogy nincs az az olasz kormány, és nincs az az olasz tábornok, aki Kun Béla védelme alá helyezte volna Fiumét.
Hogy milyen dolgok foglalkoztatták a külügyi hivatalt, legjobban illusztrálja az a hivatalos kommüniké, melyet Kun Béla a legnagyobb belügyi és külügyi nehézségek napjaiban, saját aláírásával ellátva, közöltetett.
Ez a kommüniké a következőképpen hangzott:
„Híresztelések szerint a Magyar Tanácsköztársaság az orosz szovjetkormánynak szén ellenében csereképpen bort, konyakot és rumot ajánlott volna fel. Ezen híresztelések alaptalansága már abból látható, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kormánya egész Magyarországon alkoholtilalmat rendelt el, de Oroszországgal kapcsolatosan kétszeres lehetetlenség volna egy ilyen csereüzlet, mert a Szovjetunióban a legszigorúbb alkoholtilalom következtében elért kedvező eredmények a Szovjetkormányt a rendelethez való ragaszkodásában még jobban megerősítették. Egy igen furcsa nemzetközi szolidaritás mellett vallana az, ha az egyik proletárállam a másikat meg akarná mérgezni. Kun Béla."
Így beszélt, így prédikált vizet, miközben a Szovjetházban szorgalmasan ürítgette a Hungária-szálloda pincéiből és messzebbről is rabolt finom borokat és likőröket, és legfőbb mulatságai közé tartozott, írókat, akikről tudta, hogy nem ellenségei a jó italnak, de őt és uralmát megvetik, egy pohár borra magához kéretni, hogy őket, miután érveivel ez nem sikerült, esetleg jóízű italok segítségével nyerje meg elveinek.
Bécs és a Tanácsköztársaság között időközben egyre nőtt a feszültség. A magyarországi ellenforradalom Bécsben összpontosult. A Szegeden megalakult ellenkormány Bécsben gróf Bethlen István által képviseltette magát, és Bethlen egyre eredményesebb munkát fejtett ki. Báró Lehár Antal ezredes vezénylete alatt Graz közelében táborozott egy kis sereg. Egyre szigorúbban őrizték a határt, és az ellenforradalom mindinkább megerősödött. Kun Béla ezt nem nézhette nyugodtan, s a Bécsben az ő felbujtására rendezett forradalom balsikere is bosszantotta. Még jobban bosszanthatta az a tapasztalat, hogy az ultraszociálista osztrák kormány, melynek külpolitikáját akkoriban dr. Bauer Ottó irányította, a veszély óráiban oly kevéssé törődött vele.
Most erélyes jegyzékkel fordult Ausztriához, azt állítva ebben, hogy Ausztria elősegíti a magyar értéktárgyak Ausztriába való csempészését s azonkívül az ellenforradalmárok törekvéseit is támogatja. Bauer Ottó az osztrák követ által válaszjegyzéket nyújtott át Kun Bélának, melyben visszautasítja annak a budapesti osztrák követség és az osztrák kormány ellen emelt vádjait és bizonyítékokat követel a terhelő állítások megerősítésére.
Válaszjegyzékében Bauer Ottó még a következőket mondja:
„Az osztrák kormánynak mindig az volt és még ma is az a kívánsága, hogy Magyarország és Ausztria között barátságos viszonyt tartson fenn és azt szilárdítsa. Ezért azt indítványozza, hogy a magyar és az osztrák kormány között felmerült vitás kérdések eldöntését döntőbíróság ítéletének vessék alá, amely döntőbíróság a két kormány által kinevezendő két-két döntőbíróból, s a négy döntőbíró által választott semleges elnökből állna. Az osztrák kormány előre is hajlandónak nyilatkozik, hogy egy ilyen döntőbíróság ítéletének alávesse magát, ha a magyar tanácskormány is előre aláveti magát egy ilyen semleges döntőbíróság ítéletének."
Most aztán megmutatta Bécsnek is igazi bolsevik arcát Kun Béla, úgy is mint Moszkva vigéce, aki ha bajba került, egyik szemével mindig a kívánatos és elmaradhatatlan menedékhely, Oroszország felé kacsintgatott.
Ezt válaszolta Bauer Ottónak:
„A Magyar Tanácsköztársaság nem fogadhat el maga fölött döntőbíróul semmiféle kapitalista hatalmat, ha mindjárt semleges köntösbe búvik is. Döntőbíróul ilyen ügyben egyesegyedül a harmadik Internacionálét fogadhatjuk el. Ha ez az osztrák kormányt felmenti a vád alól, hogy a magyar ellenforradalmat előmozdította, valamint az alól, hogy szervei Budapesten úgy az ellenforradalmi mozgalmakat, mint az értéktárgyak csempészését az ellenforradalmár burzsoázia érdekében elősegítette, úgy ennek a döntőbírósági ítéletnek minden további nélkül alárendeljük magunkat."
Jegyzékében megvádolta Kun Béla az osztrák kormányt azzal is, hogy támogatja a Bécsbe menekült arisztokraták mozgalmát, hogy ellenforradalmár magyar alattvalók kiutasítását, dacára a magyar kormány ismételt kéréseinek, nem foganatosította, hanem csakis olyan magyar állampolgárokat utasít ki, akik közismert

szocialisták. Különös jegyzékét végül is így fejezi be: „A Magyar Tanácsköztársaság nem tartja magát a régi rend titkos diplomáciájának ravasz csűrés-csavarásához, mert a proletariátusnak kötelessége leálcázni és keresztezni a titkos diplomácia mesterkedéseit."
Ez a bécs-budapesti affér tulajdonképpen örökké nyitva maradt; sohasem nyert elintézést. Bauer Ottó nem fogadta el választott bíróságként a III. Internacionálét, és Kun Béla sem kért választ a jegyzékére. Közben új gondok jelentkeztek, mindenekelőtt — minél jobban kiéleződtek az események, annál ijedtebben — a saját életéért való aggodalom.

XXXII.

Kun Bélának sikerült korlátlan úrrá lenni egy megriadt nagyváros fölött. A vidéken, a földműves néppel nem ment ilyen egyszerűen. A parasztság inkább éhen hagyta halni a vörös fővárost, semhogy meghajoljon a diktatúra előtt. Nagy fájdalma volt ez a vezér bolseviknek, de e jelentős kudarcon kívül volt neki egy még égetőbb bánata is. Egy eleven angol generális, egy amerikai professzor, sőt állítólag egy olasz tábornok látogatásaival dicsekedhetett ugyan és lám, Balfour is sürgönyzött, és Bauer Ottóval is válthatott jegyzéket, de hát ez mind nem az igazi... Kun Béla gyógyíthatatlan zsurnaliszta szenvedélyében a számára egyetlen csábító zene, a rotációs gép dübörgő munkája után vágyódott. Legforróbb ambíciójává vált, hogy interjúkat adjon, hogy nevével ellátott cikkek, magyarázatok és kijelentések jelenjenek meg az újságokban, melyeket vagy nem kapott soha kézhez, vagy amúgy sem értett volna meg. Arról álmodozott, hogy talán beszélhetne a Times vagy a Corriere della Sera tudósítójával, nyilatkozni szeretett volna a Berliner Tageblattban vagy a Vossische Zeitungban; a Neue Freie Presse jobban imponált neki, mint az osztrák külügyminisztérium, s bármily magas régiókba kapaszkodott is bűzhödt hatalmának recsegő lajtorjáján, a sajtó iránt való szenvedélyes mániájáról, ettől az első, nagy, igazi, bár boldogtalan szerelméről nem tudott letenni.
A világsajtóban való szereplésével nem volt sok szerencséje. Ashmead Bartlett, a Daily Telegraph tudósítója, jól szemügyre vette a diktátort, tűrte, hogy az kedvében járjon és hízelegjen neki, alig pár szót váltott vele, s Bécsbe utazott, ahol megírta londoni lapjának igazi véleményét Kun Béláról, és a Kun Bélával való találkozás hatása alatt a bécsi ellenforradalom rendelkezésére bocsátotta magát. A diktátorral való ismeretsége, Kun Béla udvarlása annyira hatott rá, hogy a bécsi bolseviki magyar követség elleni akcióban aktív részt vett.
Kun Béla közben lankadatlanul igyekezett összeköttetéseket szerezni a nagy külföldi lapokhoz. Megbízottai kész interjúkkal szaladgáltak Bécsben és „szívesen hoztak volna áldozatokat is." Mégsem sikerült álmát megvalósítania. Az antant megbízottjaiig eljutott, azokkal tárgyalhatott, de igazi interjút — óh borzalom — senki sem kért tőle.
Egy szép napon, egy vasárnap megszólalt a külügyi népbiztosság telefonja. Egy kíváncsi bécsi hétfői újság jelentkezett a készüléknél. Egy kis kezdő riporter buzgalmával rohant Kun Béla a termeken keresztül, nehogy elszalassza a kedvező alkalmat, hogy egy valóságos külföldi szerkesztővel beszélhessen.
Kriminális németséggel válaszolt a bécsi lap kérdezősködésére, vajon Budapesten tényleg rettenetes utcai harcok folynak-e le:
— Minden hazugság! Budapesten a legnagyobb rend honol. Hogy itt zavarok volnának, éppoly kevéssé igaz, mint az a hír, hogy meggyilkoltak. Nem haltam meg, sőt ellenkezőleg, élek, sőt igen intenzíven élek és a legjobb egészségnek örvendek. A Tanácsköztársaság sem halt meg, hanem éppoly makkegészséges, mint én, és a proletariátus korlátlanul tartja kezében a hatalmat.
— Mire vezethetők vissza a Bécsben keringő híresztelések? — érdeklődik a hírszomjas bécsi hétfői.
— A vágy a gondolat atyja! — válaszolja némi öngúnnyal, de nem is olyan alaptalanul Kun Béla.
Az újságíró tovább kérdez:
— Gondolja, népbiztos úr, hogy válság előtt áll a Tanácsköztársaság? És hogy ítéli meg a helyzetet, optimisztikusan vagy pesszimisztikusan?
— Nem vagyok sem optimista, sem pesszimista — felel Kun Béla — az olyan

helyzetben, mint a mienk, nem határoznak az érzelmi momentumok. Tovább küzdünk, s a Bécsből ma Magyarországra érkezett osztrák Vörös Légió is vállvetve küzd katonáinkkal; győzni fogunk. Hogy a budapesti telefonon tilosak a magánbeszélgetések, hogy bezárattuk az összes kávéházakat, melyek kizárólag az ellenforradalom búvófészkei, ezek csak természetes óvintézkedések a polgárság ellen. A proletariátus diktatúrájának eszméje, ha történnének is még visszaesések, végtére mégis győzedelmeskedni fog!..."

Egy másik bécsi lap is kitüntette Kun Bélát egyszer kérdéseivel. A rövid életű és az infláció dacára is rövidesen kimúlt bécsi lap szerkesztőjével különös szívélyességgel beszélt. Akkoriban az a hír járta, hogy az antant ultimátumot intézett hozzá.

Kun Béla kijelentette:

— Ez a hír egyszerű koholmány. Én semmit sem tudok egy ultimátumról. Az antant nagyon jól tudja, hogy az egész magyar nép lelkesedéssel áll a tanácskormány mögött.

— Igaz — érdeklődött a bécsi újság —, hogy a Budapesten élő osztrák állampolgárok kellemetlenségeknek vannak kitéve?

— Budapesten a legnagyobb rend uralkodik és egyetlen külföldi, s különösen egyetlen osztrák állampolgárnak sem esett még bántódása. Minden külföldi a tanácskormány védelme alatt áll, és senki sem gondol arra, hogy az idegenek ellen fellépjen. Azt hiszem, hogy ezeket a híreket a budapesti osztrák követség terjeszti s innen indulnak ki az aljas machinációk. Minden, amit a követség állít, hazugság. Meghívom egyik munkatársát jöjjön le Budapestre Menjen a bécsi magyar követségre, hivatkozzék rám, adasson magának egy Laisser-passer-t a bécs-budapesti különvonathoz és meggyőződhetik saját szemeivel, micsoda bámulatra méltó nyugalommal, milyen csodálatos nagyszerűséggel megy végbe a kapitalista világrendből a kommunista világrendbe való átmenet.

Fraccaroli, a híres olasz újságíró, az igazi Magyarország lelkes barátja, egy napon behatolt a rablóbarlangba. Olaszországból jött az összeomlás után és nem állta meg, hogy szemtől-szembe ne beszéljen a bolseviki diktátorral. A bejelentett látogatás napja ünnep volt Kun Bélának, hisz egyik legmerészebb álma teljesedett, hogy egyszer megszólalhat a Corriere della Serában, a hasábjain ennek az igazi „világlapnak", amely még a kolozsvári New York-kávéházba is eljutott. Milyen kár, hogy egy szót sem értett a zengő olasz nyelven. Azt a pár német és zsargon-német szót, mely még gyerekkorában ragadt rá, nem értette meg Fraccaroli, olaszul vagy franciául pedig ő nem tudott. Alpári segédkezett, a „kabinetfőnök".

Érdekesen írta le Fraccaroli Kun Bélát. Röviden és találóan egyszerűen lehetetlennek találta. Az alig harmincöt éves, korán elhízott fiatalember egy lágy zsírtömeg benyomását keltette benne. Mégis érdekelte őt, intelligensnek találta a szemeit és a tekintetéből úgy ítélte meg, hogy igen körmönfont ember lehet. Olybá tűnt neki Kun Béla, mint egy kövér kereskedő karikatúrája egy szocialista újságban. Gondosan felöltözve, piros nyakkendő nélkül, csupán az ötágú szovjet csillaggal gomblyukában, lépett Fraccaroli elé, megállt az ajtóban, mélyen és bizonytalanul meghajolt és megvárta, míg Fraccaroli kezet nyújtott neki. Alpári túlzott érdeklődést mutatott s oldalt állt, minden szóra figyelt, amelyet Kun Béla kiejtett, mintha az egész világ sorsa függene a bölcs és „nagy horderejű" kinyilatkoztatásoktól.

Fraccaroli felkérte Kun Bélát, ismertesse meg vele politikájának vezérelveit.

— A dolgozó osztály új társadalmát akarjuk megteremteni. Józanul gondolkodó ember nem szállhat szembe az ellen, hogy csak a dolgozó embernek van joga ahhoz, hogy a társadalom tagja legyen. A munka jogát és kötelességét hirdetjük.

— Érdekes — felelte Fraccaroli —, én azt figyeltem meg, hogy Budapesten a kommunizmus kitörése óta egyáltalán senki sem dolgozik. ,

— Ah, ez csak az átmeneti időben van így — válaszolta Kun Béla —, a proletariátus diktatúrája csak ideiglenes intézmény, csak átmenet a kapitalista rezsim és a kommunista világrend között. Ahol azelőtt a kapitalista társadalom gazdasági anarchiája uralkodott, ott most a szociális munka szervezett termelési rendjét akarjuk megalapozni. A munka minden haszna a proletariátusé legyen. Az új világrend munkaprogramja részleteiben még nincsen megállapítva, de hivatalaink azon vannak, hogy ezt a programot mielőbb kidolgozzák.

Fraccaroli egy indiszkrét kérdést engedett meg magának:

— Mily összeget foglalt le a kormány rekvirálás címén pénzben, ékszerben és áruban? A bécsi magyar követség elleni támadásnál több, mint száztízmillió

koronát zsákmányoltak. Sok százmilliót fordítottak agitációs célokra. Van az államháztartásnak általában költségvetése?
Kun Béla szórakozottan válaszolt:
— Nem, nem, leltárunk még nincsen. Nem megy az olyan simán a statisztikával. Túlságosan terjedelmes a munka, és a rekvirálások még nincsenek befejezve. Pillanatnyilag még nem szolgálhatok adatokkal. Számos érték el is van rejtve, de meg fogom hagyni, hogy megfelelő kimutatások állíttassanak fel.
— Sok embert gyilkoltak meg? — kérdezte egyszerre csak, de telitalálattal Fraccaroli.
Kun Béla úgy válaszolt a kínos kérdésre, mintha csak egy diplomáciai jegyzékről lett volna szó:
— Nem kérem, nem hiszem. Egész őszintén, nem gondolnám, hogy sokat. Itt-ott, a vidéken, no igen, ahol erősebb ellenállásra találtunk, el kellett az akadályokat utunkból hárítani. De Budapesten, azt hiszem, csak igen keveset... A fővárosban a letartóztatások is elegendőnek bizonyultak...
Azután összehasonlítja a magyar bolsevizmust az orosszal.
— A mi forradalmunk nem halad az orosz forradalom nyomán. Én, aki voltam Oroszországban és ott láttam és átéltem mindent, nem fogom az ott elkövetett hibákat megismételni!...
Fraccaroli interjúja a kolozsvári zugzsurnalisztával szó szerint megjelent a Corriere della Serában. Fraccaroli élethűen írta le a bolsevistát, úgy ahogy ő látta, egy szemita négernek püffedt, húsos ajkaival, mint egy szörnyeteget.
Kun Béla büszke volt a Corriere della Serában való szereplésére. Valódi lényének kíméletlen őszinteséggel való leírása nem zavarta. Először is, mert úgysem értette meg, másodszor is — bepiszkolva, azaz őszintén lefotografálva, mindegy — a fő a világhír, a világhír.

XXXIII.

A munkás- és katonatanács nagygyűlésén aratott váratlan siker körmönfont hamiskártyásból vakmerő hazárdőrré változtatta Kun Bélát.
A csüggedt munkásvezérek, a félrevezetett munkástömegek fölött kivívott diadal, s az a szinte hihetetlennek hangzó tény, hogy a munkások, akik mögött a négyéves világháború rettenetes küzdelmei állottak, fegyvert ragadtak, szinte megrészegítette Kun Bélát. Most már rendelkezett egy valódi hatalom felett, és nem volt a régi hadseregnek egy mégoly szigorú szabályzata sem, amelyet a korábbi hadifogoly megvetett volna, pedig ő volt az, aki a kolozsvári honvédlaktanya menetezredével annak idején nem túlságosan szívesen vonult a hadszíntérre.
A vörös társaság, azaz Tanácsköztársaság helyzete egyáltalában nem volt rózsásnak nevezhető. Az ellenség három oldalról tört az országra. Dél felől a szerbek három hadosztállyal és egy francia hadtesttel, kelet felől a románok öt, és északról a csehek négy hadosztállyal, amelyek közül kettő francia és kettő olasz tábornokok parancsnoksága alatt állott. A tartalékok beszámításával az ellenséges hatalmak összesen tizenhét divízióval támadtak Kun Bélára, aki ezzel szemben csak vakmerőséggel és a félrevezetett munkásság áldozatkészségével rendelkezett. Tudta, hogy hatalma csak addig tarthat, amíg a rendes, szervezett munkásság támogatja, és azt is nagyon jól tudta, hogy a vörös zsoldos hadsereg egymagában mit sem ér. A munkásságra támaszkodva soroztatott, felmentett, behívott és rendelkezett, úgy mint a világháborúban a valódi hadsereg-főparancsnokság; kommunista ellenőrzés alatt ugyan, de mégis keresztülvitte, hogy az összes egykori hivatásos tisztek bevonultak. Az ellenséget a legdurvábban szidalmazta, nagy szája a vaskos gorombaságok egész nehéztüzérségét vonultatta fel; a románokat csőcseléknek, a cseheket gyáva bandának titulálta. Tulajdonképpen csak a jugoszlávokat respektálta. A hazugság lett a hadműveletek alapja: oly híreket terjesztett, hogy a csehek nem képesek a támadásra, a románoknak pedig nem szabad támadniok és csak dél felől, a jugoszlávok részéről várható támadás. Hangos volt; fölényes és gorombaságokat vágott az ellenség fejéhez és közben talán elsősorban a saját megnyugtatására terjesztette hazug jelentéseit. Félénken, mint az, aki egyedül megy át az erdőn, fütyörészte maga elé csalárd gyávasága harci indulóit.
Az már sok lett volna gyenge idegzetének, hogy maga menjen a frontra, részt

vegyen a harcokban, ágyúdörgést halljon, s hogy bombákkal megrakodott aeroplánokon repüljön egyik frontról a másikra. De komédiás volta mégis a frontra csábította, hogy mint a bitorolt hatalom igazi marsallja, szemlét tartson a terrorizált tisztek által hihetetlen gyorsasággal újjászervezett és újjácsoportosított csapatok felett. Mindenesetre a tűzvonal mögött maradt. A hadtápvonalig merészkedett. Oda vonultatta fel a katonaságot, hogy egy kisebb emelkedésről, mint tábori szemétdombról — micsoda „Feldherrenhügel"?! — a következő beszédet tartsa:

— „A hadsereg csodálatos! A munkászászlóaljak olyan oszlopai a forradalomnak, hogy benneteket látva eloszlik minden kishitűség és kétkedés. Én is azt tartom helyesnek, hogy a tartalékcsapatok a falvakban szállásoltassanak el. A proletár- és félproletár elemek ott lássanak benneteket, szervezett, öntudatos, lelkes munkásokat, akik nemcsak a harchoz értenek, hanem méltók arra is, hogy a proletár elemeket a falvakban neveljék és vezessék. Úgy, mint a korábbi szervezetlen, lezüllött vörös csapatok mindenütt csak az ellenforradalom előidézői voltak, gyanakvást és rémületet okozva, úgy a ti megjelenésetek a falusi és városi proletariátus összeolvadását fogja eredményezni. Minden katona feladata — hogy képzelte Kun Móric a hadviselést? —, hogy szabad idejében mint agitátor működjék... Rendezzetek népgyűléseket, alapítsatok agitációs dalárdákat, és meg fogjátok látni, hogy a parasztok mindenütt a legnagyobb szeretettel és a legnagyobb bizalommal lesznek irántatok! Ilyen csapatokra bízvást támaszkodhat a forradalom, az ilyen csapatok győzni fognak, és a győzelemben, valamint a forradalomban való legkisebb kételkedés a proletariátus ellen elkövetett ellenforradalmi orvtámadás."

Így beszélt a „vezér" az elvonuló csapatokhoz. És könnyen beszélhetett. A románok, a párizsi békekonferencia határozmánya papján a Tiszánál megálltak, a jugoszlávok nem támadtak, Kun Béla hadserege minden erejével a csehek ellett vonulhatott.

XXXIV.

Mint diktátori hatalommal felruházott hadügyi népbiztosnak, a háborúért, a „végleges" győzelemért kellett lelkesednie; mint külügyi népbiztos bizonyára jobban szerette volna a békét. Jó kereskedő létére kész volt esetleg arra is, hogy saját magával ötvenszázalékos egyezséget létesítsen. Ugyanakkor, amikor az egyik oldal felé fenyegető kiáltásokat szórt, a másik oldalon könyörgött. Elsősorban a románokkal kísérletezett és egy alezredest, mint parlamentert átküldött Madarescu tábornokhoz fegyverszünet kieszközlése végett. Azok a feltételek azonban, amelyeket a román hadvezetőség megszabott, még az ő részére is elfogadhatatlanoknak bizonyultak. A románok az egész Vörös Hadsereg lefegyverzését, ezer és ezer vasúti mozdony, körülbelül 70 000 vasúti kocsi, számtalan automobil átengedését követelték: szóval, az egész tényleges hatalmat, amelyre Kun Béla bolsevista uralma támaszkodott. Ezek a béketárgyalások meghiúsultak. Kun Bélát ismét nem hagyta el hagyományos szerencséje, a románok hirtelen egyéb okokból megálltak a Tiszánál, és így Kun Béla a fegyverszüneti tárgyalások kudarcát győzelemként kürtölhette ki. Azt állíthatta, hogy a románok fegyverszüneti feltételeit visszautasította, mert ezeket az ország érdekében nem fogadhatta el.

Ellenforradalmi törekvések mutatkoztak mindenfelé: ezek a mozgalmak idegesítették. Heteken át azon fáradozott, hogy a külföldieket a lehető leghathatósabban megoltalmazza és szigorúan ügyelt az egyes követségekre és missziókra. Minden idegen útlevél egy főnyeremény volt; egyértelmű a szerencsével és szabadsággal, mert a ravasz Kun Béla, aki alapjában véve meg volt tisztelve Balfour felszólításától, kitűnő külföldi „kollégájával" nem akart ujjat húzni. Hálátlanságnak találta azonban, hogy az idegenek az ellenforradalmat támogatták.

Minthogy a románok váratlanul megállottak, nem hatoltak többé előre, és a kelet felől és dél felől fenyegető bekerítés lehetősége is egyre kevesebb gondot okozott; s hogy a jugoszlávok és franciák is megálltak, egyre vakmerőbbé vált. A gyűjtőfogházban rögtönzött kormánya immár bizonyos tartósság fenyegető benyomását keltette, s olybá tűnt, mintha örökkévalóvá válnék.

Uralmának hatodik hetében, május 11-én újságaiban — ekkor már a lapok legnagyobb

része be volt szüntetve, és az életben hagyott hírlapok természetesen egészen az övéi voltak — a következő fenyegetést tette közzé:
„Tekintettel arra, hogy többször előfordult, hogy idegen alattvalók ellenforradalmi mozgalmakat támogattak, a Forradalmi Kormányzótanács rendeleteivel ellentétes intézkedéseket, sőt bűncselekményeket is pártoltak és a Magyarországi Tanácsköztársaság tulajdonát képező értékek csempészését elősegítették, figyelmeztetem a Magyarországi Tanácsköztársaság területén élő külföldi állampolgárokat, hogy ilyen estekben nemkívánatos idegeneknek fogjuk őket tekinteni és ki fogjuk őket tiltani a Magyarországi Tanácsköztársaság területéről."
Ez a fenyegetés öt nyelven jelent meg a lapokban; magyarul, németül, franciául, angolul és olaszul. Csak az, aki az akkori időket Budapesten élte át, értheti meg, hogy ez a fenyegetés komolyabb, mint ahogy az a sorok között olvasható, és egyértelmű a halálos fenyegetéssel, mert „nemkívánatos" Kun Béla nyelvén sokkal több volt, mint amit e szó a világgyakorlat nyelvén közönségesen jelentett. A Magyar Tanácsköztársaság területéről való kitiltás még nem jelentette azt, hogy az ember a boszorkánykonyhát elevenen hagyhatta el. És hozzá Kun Béla saját megnyugtatására még mindig vigasztalódhatott azzal, hogy vérebe, Szamuely Tibor a maga módján végzett a kiutasítottakkal, hogy hiszen az ő rendelete nem mondta meg szabatosan, hogy e veszedelmes elemek eltávolítását miképpen kívánja.
A Budapesten állomásozó idegen missziók azonban kezdték megérteni Kun Béla nyelvét és helyesen értelmezték a felhívást.
Egy Freeman nevű angol tengerészkapitány volt az első, aki felvilágosítást követelt, és Romanelli, a bátor olasz alezredes értett hozzá, hogyan kell kordában tartani a vérszomjas diktátort. Kun Béla pedig főként csak azért provokálta a külföldieket, hogy magára irányítsa az idegen missziók figyelmét. A terrorfiúkkal ellenforradalmárokként üldöztette mindazokat — akár „burzsujok", akár munkások voltak az illetők — akik összeköttetést tartottak fenn az idegen missziókkal. Közben tekintet nélkül az eseményekre, vagy arra, hogy a hadszíntéren győzelmet aratott-e vagy sem, naponta tárgyalt az angolokkal és olaszokkal és e tárgyalásoknál az ő személyes helyzete esett leginkább latba. Kifelé mint veszedelmes diktátor, korlátlan úr és hadvezér lépett fel, befelé pedig csak saját életéért reszketett; ez jellemezte legjobban a hazárdőr hamisjátékos hazug lényét. Ha az angol kapitány látogatta meg, vagy az olasz ezredes jött el hozzá, mintha kicserélték volna. Szinte elolvadt alázatosságában az idegen kardbojtok láttára.
Romanelli még nem is sejthette, hogy ez a veszedelmes bolseviki, akivel hatalma tetőpontján Olaszország nevében tárgyalt, benne tulajdonképpen már ismeretségük elején a megmentőjét látja. Kalandos egzisztenciájának zátonyán Kun Béla az idegen tiszteket tekintette egyetlen mentségének.

XXXV.

Kizárólag egy megfelelő szakorvos, lehetőleg ideggyógyász specialista fejthetné meg azt a találós rejtvényt, hogy miért kellett Kun Bélának Nyugat-Magyarország, a mai Burgenland miatt Ausztriával összetűznie. Talán az egyre erősbödő és főként Bécsből szított ellenforradalmi törekvések veszélyeztették annyira az uralmát, hogy minden haragja elsősorban Bécs ellen fordult. Dühében hívta vissza régi követeit és rendkívül sértve volt amiatt is, hogy új követe — Pogány József sógorát, Czóbel Ernőt neveztette ki bécsi követté — nem részesült abban a bánásmódban, amelyet ő megkívánt. Azt mégis nehéz volna róla feltételezni, hogy Nyugat-Magyarországért folytatott akcióinak valami mélyebben járó nemzeti okai lehettek volna.
Kun Béla megtudta, hogy a dr. Renner osztrák államkancellár vezetése alatt Saint-Germainbe kiküldött békedelegáció keretén belül Nyugat-Magyarországot egy Beer nevű kiküldött külön képviseli. Kun Béla úgy találta, hogy az osztrák kormánynak ez az eljárása oly túlkapás, amely a nemzetközi jogba ütközik. Így szónokolt ő, a nemzetközi jog alapos ismerője, a nagy jogtudós, aki különben a legelemibb magántulajdonjogokat sem tartotta tiszteletben. Hírlapjaiban durván egyszerre csak szidalmazni kezdte Ausztriát, azután a bécsi követség útján a Ballhausplatzon jegyzéket nyújtatott át.
Ez a jegyzék — egy „echt" Kun Béla-féle diplomáciai írásmű — híven tükrözi

vissza egész lényét; mint a nemzetközi érintkezés egy okmánya is páratlan a maga nemében:
„Államtitkár Úr!
Német-Ausztriában az utóbbi napokban heves mozgalmat fejtenek ki, amelynek nyilvánvaló célja, hogy az ottani kormányt nyugat-magyarországi területek elfoglalására ösztönözze. Seitz úr, a Nemzetgyűlés elnöke, fogadott állítólag nyugat-magyarországi küldöttségeket — gyárosokat, nagybirtokosokat —, akik eddig a dolgozó tömegek kizsákmányolásából éltek, és akik ma nem tudják elviselni, hogy a proletariátus diktatúrája ennek a kizsákmányolásnak alapos véget vetett. Természetes, hogy a profitjuktól való elesés miatt érzett fájdalmaikat nemzeti köpenyegbe burkolják.
A bécsi sajtóban a legképtelenebb hazugságokat tálalják fel, hogy hangulatot csináljanak ellenünk: rémtörténeteket, amelyek csak korrupt firkászok képzeletében élnek. Szemtelen hazugság, hogy Nyugat-Magyarországon a vörös csapatok gyilkolva és gyújtogatva kóborolnak. Nem igaz, hogy bárkinek a hajaszála is meggörbült, még a kapitalistáké sem, ha ellenforradalmi mozgalmaktól tartózkodtak. Éppen olyan hazugság, hogy a parasztoktól elrabolták marhájukat és egyéb készletüket.
A magyar mozgósítás miatti sopánkodás egyenesen undort keltő oly sajtó részéről, amely éveken át dicsőítette az osztrák akasztófát, amire minden csehet, délszlávot, olaszt és lengyelt felkötöttek, akinek nem volt kedve, hogy az elnyomatás örökössé tételéért lelkesedve menjen a mészárszékre. Figyelmeztetjük Önt, hogy Magyarország német proletariátusa mindenkor az ország osztálytudatos proletárjainak elitjéhez tartozott és a kapitalista kizsákmányolók elleni harcban úgyszólván mindig az élen haladt. Az utolsó csepp vérig védekezni fog tehát az ellen, hogy a most kivívott szabadságát az osztrák tőke szolgaságával cserélje fel.
Nem nemzeti kérdés az, amely itt állítólag megoldásra vár, hanem arról van szó, vajon helyreállítsák-e e területen a kapitalisztikus kizsákmányoló rendszert, vagy sem. Nem a mi dolgunk vizsgálni, mennyire hivatottak a szociáldemokraták — amiknek Renner és Eitz urak még mindig feltüntetik magukat — ilyen üzelmek előmozdítására. Szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy az osztrák proletariátus — mert mégis csak az ő kezében van a tényleges hatalom — nem fogja engedni, hogy eszközül használják fel nyugatmagyarországi osztálytestvéreink leverésére.
A Magyar Forradalmi Kormányzótanács nevében
Kun Béla, népbiztos."
A legszebb az volt ebben az úgynevezett jegyzékben, amihez hasonló még annak előtte és azóta is kevés érkezhetett a Ballhausplatzra, hogy Kun Béla nem a jegyzék gorombaságait tekintette sértésnek, hanem az „úr" megszólítást. Az „osztályöntudatos" bolsevista azt tartotta a lehető legnagyobb sértésnek, ha a bécsi szociáldemokratákat nem elvtársnak, hanem úrnak szólítja. Pokolian mulatott a gúnyon, mely állítólagos élcét fűszerezte. Ugyan kit érdekelt az ügy maga: Nyugat-Magyarország sorsa. A burgenlandi kérdés elintézése a párizsi békekonferencián, az aztán igazán kevéssé érdekelte.

XXXVI.

Kun Béla maga sem tehetett róla, de a május győzelmeinek a hónapja lett. Majdnem halálra győzte magát. A jugoszlávok még mindig nem támadtak, a szerbek mellett álló franciák sem. A franciák azt is megakadályozták, hogy a szegedi ellenkormány fennhatósága alatt alakított nemzeti hadsereg támadásba léphessen. A románok egyelőre a Tiszánál álltak, csak a csehek, akik április utolsó napjaiban bevették Miskolcot és összeomlással fenyegették Kun Béla uralmát, tartották magukat azon a vonalon, melyet a francia Hennoque tábornok vezetése alatt értek el.
Az adott helyzetben tehát Kun Béla a csehek ellen fordult —- s miután nagy súlyt helyezett a nemzetközi konvencionális formákra —, értesítette az északi hadsereg főparancsnokságát, küldjön parlamentert a csehekhez és követelje tőlük Miskolc kiürítését és a régi demarkációs vonalra való visszavonulást. Dr. Landler Jenő, a kövér köz- és váltóügyvéd, Kun Béla első tulajdonképpeni és igazi barátja, akit megpofoztatása után a gyűjtőfogházba hívatott, lett

az északi hadsereg főparancsnoka. A hadvezetéshez nem konyított semmit, de mivel a régi vezérkari tiszteket a szabad cselekvés némi lehetőségével dolgozni hagyta, megtörtént az a váratlan csoda, hogy a Landler által ravasz fondorlattal tűrt, sőt szított nacionalista jelszavakkal feltüzelt csapatokat győzelemre vitték.
Egyetlen diadalmenetben foglalta vissza a Vörös Hadsereg két hét alatt Miskolcot és környékét, s aztán tíznapos ütközet után a salgótarjáni kőszénbányákat. Most az egész vonalon előnyomulóban voltak a vörös csapatok, északra, északkeletre és északnyugatra vonulva, egymásután hódították vissza Kassát, Eperjest, Bártfát, Lévát és Losoncot. Bártfától északra ugyanazokban a lövészárkokban és jól kiépített fedezékekben küzdöttek, melyek nemrégen, a világháború alatt is jó szolgálatokat teljesítettek.
A „felszabadított" magyar városok piros-fehér-zöld lobogókkal várták a győzelmesen előnyomuló csapatokat; Kun Béla azonban eltávolíttatta a nemzeti színeket, egyszerűen negligálva a tényt, hogy csakis a nacionalizmussal való ügyes cselvetésnek, a nemzeti érzelmekre való hivatkozásának köszönhette a kivívott váratlan győzelmét. Rablás és fosztogatás, félelem és iszonyat kísérte nyomon az előretörő sereget, s miután a felszabadulás első mámora elszállt, mindenütt ellenforradalmi mozgalmak keletkeztek. Ilyenkor aztán Szamuely jelent meg hóhérvonatával és vakon gyilkoltatott. A vörös zászlóval való játékot, amely itt nem a szociális forradalom, hanem egy lelkiismeretlen rémuralom jelképe volt, még Landler generalisszimus sem tűrte el; Landler nem felejtette el, hogy minek köszönhette a diadalt és Kun Bélával ebben az esetben is „lehetett beszélni". Szó nélkül megengedte, hogy az előnyomuló csapatok a piros zászlók és kokárdák mellett a nemzeti színűeket is hordhatják; most is csalt a színekkel, mint egykor, mikor a nyakkendőit cserélgette, aszerint, hogy polgári vagy szocialista lapnál dolgozott. Most a harci zászlókkal bűvészkedett, színeket változtatva az érdekei szerint.
A győzelmet ünneplő, fellobogózott Budapesten közben egyre elviselhetetlenebb lett a helyzet. Polgári lakások kifosztása, gyilkosságok ellenforradalmárokkal — és ártatlan áldozatokkal, akiket csak meggyanúsítottak — folytatott véres küzdelmek napirenden voltak. Egyre újabb és újabb túszokat cipeltek el, de közben elterjedtek a riasztóan diadalmas győzelmi hírek, és még az a csoda is megtörtént, hogy Rákóczi városának, Kassának a felszabadítása a szörnyű apátia közepette is lelkesedést tudott kelteni a magyar fegyverek győzelme fölött. Nem Landlerről volt szó, hanem Julier vezérkari kapitányról és végül a magyar fegyverekről, amelyek, ha most vörösek is, de mégis fegyverek és mindenekelőtt magyarok voltak. Volt néhány nap, amikor a győzelmi lelkesedés, Észak-Magyarország felszabadításának mámora sok mindent elfelejtetett.
Június tizenharmadikán — ez a nap felejthetetlen és végzetes Kun Béla életében — hirtelen, ahogy csak a villám csaphat le a legderültebb rádióégből, szikratávirat érkezett Párizsból.
Feladó: Georges Clémenceau.
Címzett: Kun Béla Budapesten.
Csak ily kurtán, minden további nélkül, semmi kormány, semmi minisztérium, egyszerűen és röviden: „Kun Béla Budapesten."
1919. június 13-án éjjel 11 órakor adta fel Georges Clémenceau, a párizsi békedelegáció elnöke, dróttalan táviratát Párizsban. A Hughes-készülék is visszariadhatott attól a mérhetetlen távolságtól, amely a feladót a címzettől elválasztotta; a nagy rádióállomás az Eiffel-tornyon bizonyára nem továbbított még ehhez fogható sürgönyt, mint a nagy francia államférfiú táviratát a budapesti rablott tanyáján, a luxus-szállodában trónoló csirkefogóhoz.
Clémenceau távirata remeke volt a magas diplomáciai iskola egy dolgozatának. Úgy külalakban, mint belső tartalomban. Clémenceau, aki eddig kettős minőségében, úgyis mint Franciaország miniszterelnöke, úgyis mint a békekonferencia elnöke majdnem három hónapon keresztül tétlenül nézte, hogy mint űzi Európa kellős közepén egy őrült, vagy gonosztevő a világforradalom robbanóanyagával veszedelmes játékait, ezzel a sürgönyével végre állást foglalt Kun Béla üzelmeivel szemben. Állhatott a sürgönyben akármi, Kun Béla számára legtitkosabb álmainak teljesülését jelentette. Őt csak az aláírás érdekelte. Távirat Clémenceau-tól. Szép játszma a diplomáciai bakk-asztalánál, az asztal egyik oldalán Kun Béla és a másikon Georges Clémenceau. Kun Béla mindenesetre nyert.
A távirat hiteles szövegét Kun Béla sohasem hozta nyilvánosságra. Csak annyi jelent meg a lapokban, hogy 1919. június 13-an Clémenceau táviratot intézett

hozzá, melyben kéri, vonja vissza a csehek ellen küzdő csapatokat a demarkációs vonal mögé, mely esetben a románok is visszavonulnak majd a Tiszán túl. A békekonferencia éppen Magyarország sorsával óhajt foglalkozni, mert legfőbb ideje, hogy véget vessenek az oktalan vérontásnak. Kun Béla úgy érezte, hogy Clémenceau egyetlen sürgönye egyszeriben valóságos diplomatává avatja őt. Elragadtatott vezércikkben ünnepeltette magát. „Most végre arriváltam. Ha ezt Majke megérhette volna Kolozsvárott! Vajon mit szól hozzá Müller szerkesztő úr? Most megpukkadnak ellenlábasaim az újságíró-klubban, most bizony a Katz-fiúk is büszkék lehetnek egykori kollégájukra a munkásbiztosító pénztárnál. Én és Clémenceau!"
A sürgöny mindenesetre úgy volt megfogalmazva, hogy Kun Béla hivatkozhatott rá. Clémenceau valóságos leckét adott ifjú tanítványának a ravaszságból. Az öreg sokkal ravaszabb volt, mint aminőnek Kun Béla önmagát tartotta. Mesteri játék volt ez a szavakkal; kupléköltőhöz méltó sláger az egész. Szójáték volt azokkal a kifejezésekkel, hogy „demarkációs vonal", „békekonferencia", „visszavonulás", így is lehetett olvasni, meg úgy is. Kun Béla természetesen úgy olvasta, ahogy neki is jólesett, optimisztikusan, bizalomteljesen, büszkén arra a tényre, melynek horderejét túlbecsülte, végzetesen túlbecsülte.
Kun Béla, a született hazug, akinek pedig már „a priori" és logikusan mindenkiről fel kellett volna szintén tételeznie, hogy az is hazudik, meglepetésszerűen minden szavát elhitte a Tigrisnek. „Bedőlt" Clémenceau-nak. És ez lett a veszte.

XXXVII.

Három nap és három éjjel törte a fejét Kun Béla, azon, hogy mit feleljen Clémenceau-nak. Ezekben a napokban csak egyetlen kívánsága volt. A kis akarnok, az örök zsurnaliszta-önjelölt, akinek nem adatott meg, hogy álmai igazi birodalmában bármit is elérjen, diplomata-mámorának részegségében kijelentette környezetének, hogy boldogsága teljes, és már csak egyetlen kívánsága van, az, hogy egykori budapesti főszerkesztője fogadja őt. Olcsó póz volt az egész. Mindenáron érdekes akart lenni, vagy saját életrajzát szerette volna egy anekdotával gazdagítani? A nagy férfiú, akinek csapatai a menekülő cseheket üldözték, s aki Clémenceau-val állt diplomáciai korrespondenciában, azt affektálta, hogy ebben a hangulatban egy csendes órát szeretne „emlékeinek" szentelni. Amit a fejébe vett, azt keresztül is vitte és volt arca hozzá meglátogatni egy egyszerű, igazi és csakis-újságírót, akinek ráadásul ő vette el a kenyerét. Üres komédia volt persze az egész, de jellemző is a megtörtént anekdota, mint csalhatatlan bizonyítéka annak, hogy Kun Béla úgynevezett történelmi misszióját egyáltalán nem vette komolyan és nagyon jól tudta magáról, hogy tulajdonképpen egy „Niemand", hogy csupán a történelmi véletlennek egy csúf grimasza, hogy az egész kaland nem tart örökké, és talán még szüksége lehet egy kis támogatásra, amelynek alapját szerette volna megvetni.
Megtörtént az összejövetel. Gárdája kíséretében hajtatott egykori főnöke házához, aki bizonyára alig emlékezett már „a naggyá lett" egykori volontőr arculatára. A terrorvizit úgy folyt le, hogy a kézigránátos Lenin-fiúk a kapuban állapodtak meg. Kun Béla csak néhány hívével lépett be a házba, s uruk egyetlen mozdulatára ezek is eltűntek, miután előbb még az ő jelenlétükben mélyen meghajolt egykori főnöke előtt és színpadiasan alázatosan kezet csókolt neki.
— Ez volt életemnek legszebb napja! — mesélte később otthon a szovjetházban.
Csak azután írja meg válaszát Clémenceau-nak. Régi, tapasztalt, igazi diplomaták tanácsát kérte ki, hogy azután — mint ő maga mondotta — ne azt tegye, amit ezek tanácsoltak, hanem annak még az ellenkezőjét sem. Alpári, Kun Béla Luciferje, a Lucifer Luciferje azonban jelen volt minden megbeszélésnél. Végre, sok fogalmazás után, elkészült a semmitmondó, üres és nevetségesen naiv iromány. Ugyanaz a kéz, mely a kolozsvári szerkesztőségben a „színes tudósításokat" írta, ugyanaz a meggyőződésnélküliség, amellyel össze tudta egyeztetni a forradalmi előadásokat és a nacionalista előfizetési felhívásokat — mialatt a jobb kéz mindig tudta, hogy mit csinál a bal, anélkül, hogy ez zavarta volna — írta meg a választ Clémenceau-nak. Csak egyet felejtett ki Kun Béla a számításból, hogy ilyen tapasztalt olvasója, valószínűleg még sohasem akadt. Elfelejtette, hogy Clémenceau-ban igazán az emberére akadt.

A híres jegyzék, amelyben Kun Béla először adta az európai diplomatát, így szólt:
Clémenceau úrnak, a békekonferencia elnökének,
Párizs.
Elnök Úr!
A szövetséges és társult hatalmak nevében küldött táviratát megkaptuk. A magyarországi Tanácsköztársaság kormánya ismételten őszinte örömét fejezi ki afölött, hogy a szövetséges és társult hatalmak elhatározták, hogy véget vetnek minden céltalan ellenségeskedésnek. Ünnepélyesen kijelentjük, hogy eme szándékuk végrehajtásában kormányunk önöket minden erejével segíteni fogja. A magyarországi Tanácsköztársaság, amelynek népe történelmének legnagyobb forradalmát úgyszólván vér nélkül hajtotta végre, amint nem volt, úgy nem is lesz sohasem fölösleges vérontás okozója.
Nem katonai hódításokra, nem más nemzetek elnyomatására rendezkedett be a magyarországi Tanácsköztársaság, amelynek célja mindennemű elnyomás, s kizsákmányolás megszüntetése. Erős bennünk a meggyőződés, hogy nem a katonai hódítás pillanatnyi esetlegességei, hanem az emberiség nagy érdekei, a dolgozók közös és szolidáris érdekei fogják eldönteni az új államok határait addig is, amíg ledőlnek a népeket elválasztó falak. Semmi sem áll távolabb tőlünk, akik az egész világ dolgozóinak testvéri szolidaritására fektettük le sorsunkat, mint a háború borzalmainak meghosszabbítására való törekvés. A béke és az igazságosság érdekében megtett minden intézkedés szilárd támaszra talál a dolgozók köztársaságában.
Habozás nélkül, a legteljesebb őszinteséggel és nyíltsággal jelenti ki a magyarországi Tanácsköztársaság kormánya, hogy a szövetséges és társult hatalmak kormányai által hozzánk intézett ama felszólításának, hogy az ellenségeskedésnek haladéktalanul vessünk véget, nemcsak hogy eleget teszünk, de máris a legteljesebb mértékben eleget tettünk. Nem rajtunk múlt a további vérontás, hanem a Csehszlovák Köztársaság csapatain, amelyek kihasználva azt, hogy a szövetséges és társult kormányok felszólítására azonnal megszüntettük a hadműveleteket, támadásba mentek át, amelyeket újból csupán ellentámadásainkkal sikerült visszavernünk, úgy hogy a további elő-nyomulásaikat lehetetlenné tehessük. Hogy nem rajtunk múlt a vérontás, mutatja az a tény, hogy a románok által megszállott területen egyetlen lépést sem haladtunk előre, sőt még ily irányú kísérletet sem tettünk, mert a román hadsereg nem kezdett újabb támadásba.
Megállapítjuk azonban, hogy a csehszlovák front mai helyzete mellett sem a parancsadás lehetősége, sem a végrehajtás eszközlésének szempontjából csapataink visszavonása és a jelzett területek kiürítése nem hajtható végre abban az időben, amelyet a távirat végső határként megjelöl. Annál kevésbé tehetjük ezt, mert a táviratot annak ellenére, hogy különösen sürgősnek volt jelezve, csupán június 15-én a déli órákban vettük kézhez. A csapatok visszavonásának vér nélkül való végrehajtása, a területeknek az általunk, mint a románok által vér és erőszakosságok nélkül való kiüríthetése céljából a mai napon megkerestük úgy a Csehszlovák Köztársaság, mint a Román Királyság kormányait, hogy főhadiszállásunkra megfelelő meghatalmazásokkal ellátott katonai személyeket küldjenek parlamenterekül, akik hivatva lesznek, hogy hadsereg-főparancsnokságunkkal egyetértően megállapítsák a kiürítés módozatait.
Sajnálattal kell azonban emellett megállapítanunk, hogy a szövetséges és társult kormányok mind ez ideig nem adtak módot arra, hogy a Tanácsköztársaságnak életbevágó politikai és gazdasági kívánságai közvetlenül meghallgattassanak, sőt még a határok is csupán részben közöltettek velünk. Jó eleve megállapítjuk, hogy az így közölt határok ellentétben a szövetséges és társult kormányok ama kijelentésével, mely szerint a katonai hódítás nem lehet alapja az új államok határainak, úgy tűnnek fel, mint csupán a kard jogán megállapított határok. E határokon belül normális gazdasági életet teremteni, termelni egyáltalán lehetetlen, aminthogy lehetetlen a világgazdaság mai állapota, a nemzetközi forgalom mai állapota mellett ezen határok közé foglalt lakosság puszta fizikai létének biztosítása is. Várjuk azt az alkalmat, hogy ezt az állításunkat a békekonferencia előtt adatokkal is bizonyíthassuk.
Egyben újra felhívjuk szíves figyelmét múlt jegyzékünkben közölt ama kérésünkre, hogy a volt Osztrák-Magyar Monarchia népeinek kormányait értekezletre hívják egybe, amelyen a volt Monarchia likvidálását mint egyformán érdekelt felek megbeszélhessék.

Nem állván a területi integritás álláspontján, nem is beszélve arról, hogy tisztán magyarok által lakott területek Tanácsköztársaságunktól a közölt határmegállapítás folytán elszakíttatnának, csupán azt szögezzük le, hogy ilyen feltételek mellett még oly szilára hatalmon alapuló kormányzati rendszer is, mint amilyen a mienk, alig lehet képes megakadályozni, hogy a létért való küzdelem e határokon belül ne fajulhasson el mindenkinek mindenki ellen való háborújává.
Amikor ismételten kijelentjük, hogy a magunk részéről nemcsak minden támadó hadműveletet megszüntettünk, hanem megtesszük az intézkedéseket arra, hogy csapatainknak megparancsoljuk, hogy a felhívás értelmében járjanak el s a felhívás végrehajtására a technikai előkészületeket tegyék meg, kérjük, szíveskedjenek odahatni, hogy a Csehszlovák Köztársaság, s a Román Királyság kormányaihoz ez irányban intézett megkereséseink teljesíttessenek.
Kérjük, utasítsa nevezett kormányokat, hogy az önök parancsának végrehajtása végett velünk a jelzett módon közvetlenül érintkezésbe lépjenek, mindenekelőtt pedig, hogy ők is szüntessenek be minden fölösleges vérontást, hagyják abba támadásaikat, amelyekkel csak meghosszabbítják a háború borzalmait.
Kun Béla s. k. a magyarországi Tanácsköztársaság külügyi népbiztosa."
1919. június 16-án három órakor ment el a jegyzék. Kun Béla tetszelgett magának a gyönyörű helyzetben, sütkérezett európai hírnevének a napfényében, a szenzáció, amelyet a Clémenceau-val folytatott levelezéstől várt, boldoggá tette. Tehát utolsó cseppjéig ki akarta üríteni az élvezetes kelyhet.
A Clémenceau-hoz intézett szikratávirattal egyidejűleg utasítást adott bécsi követének, Czóbelnek:
„Sehr dringend.
Czóbel, Gesandter, Ungarische Gesandschaft Wien.
Az alábbi következő jegyzéket az általam pontosan megjelölendő időben adja át Allizé, Cunningham és Segré uraknak, valamint Ottó Bauernek. Sürgesse különösen az olaszoknál, hogy tegyenek lépéseket a cseheknél az irányban, hogy az ellenségeskedéseket a felhívás végrehajtásának lehetősége érdekében azonnal szüntessék meg és ismételten ajánlja figyelmükbe nevemben a konferencia ismert eszméjét s közölje velük, hogy Jugoszláviára való tekintettel is nekünk legfőbb kívánságunk, hogy a konferencián olasz részről elnököljenek, s a határkiigazításnál is olasz tisztek működjenek közre. A másik két jegyzéket közölje Tusar és Isopescul-Grecul urakkal. Közölje a jegyzéket Bauerrel is bizalmasan s tudja meg véleményét az ügyről. A jegyzéket Allizének való átadása után közölje a bécsi sajtóval s a külföldi sajtóban való közlése iránt is intézkedjék. A jegyzékek francia szövegét küldjük. Kun."
Június közepén, uralma harmadik hónapjában zenitjét érte el Kun Béla pályafutása. Nem sejtette, hogy a diplomata-játéknak, melyet annyira diadalmasan kezdett meg, mennyire rossz vége lesz. Nem sejtette, hogy végül saját módszere szegi majd a nyakát, és hogy abban a pillanatban, amikor leült a diplomáciai huszonegyeshez, egy olyan partnerrel, mint amilyen Clémenceau volt, máris elvesztette a játszmát. Máris fuccs volt.

XXXVIII.

Izzadtan, lihegve, felöltő és kalap nélkül, mint akit kergetnek és menekül, rohant ki Kun Béla egy szép, de tikkasztó júniusi délutánon a Ritz-szállodából. Arca zilált; tekintete iszonyatos félelmet tükrözött vissza. Egy „futóbolond", egy igazán „futó" bolond. Szinte belezuhant az autójába és ordítva adta ki a parancsot:
— A városi főparancsnoksághoz! Nem, mégse; a gödöllői főhadiszállásra! — egy füst alatt adja ki és vonja vissza és változtatja meg parancsát. Közben a sofőrt eszeveszett gyorsaságra nógatja.
Ez már főpróbája volt a menekülésnek; jelmezes és díszletes főpróbája a végső összeomlásnak.
...Kun Béla elvesztette a játékot. Az előrenyomuló vörös csapatok Clémenceau parancsára megfordultak. A visszavonulás demoralizálta az egész hadsereget. Mindenütt ellenforradalmi mozgalmak mutatkoztak. Az egész ország mintegy aláaknázva, egyre nagyobb a veszedelem; éhség, ínség, nyomor, elégületlenség: rettenetes hírek mindenfelől. Az egyszer cserbenhagyott fegyveres hatalmat hiába

fogja újra harcba hívni.
Súlyos gondok és nagy nehézségek mázsás súlya alatt ment Kun Béla némi nyugalmat erőltetve magára a Ritz-szállodába, hogy Zerkowitz urat, akinek mint a dunai hajózás főbiztosának jó összeköttetései voltak az antant-missziókhoz, meglátogassa — vagy az ő diplomáciai nyelvén — „megfőzze". Hátha sikerül egyik-másik idegen missziót, a franciát vagy az angolt, rábírni arra, hogy tegyen valamit az antant fenyegető magatartása ellen. „Man probiert". A Clémenceau-jegyzék hatása alatt elrendelt visszavonulás és az azt követő káosz nehéz helyzetet teremtett. Valaminek történnie kell. Valami csodának...
Június huszonnegyedikét írtak, e napon utolsó keddje volt ennek a hónapnak, csodálatos szép nyári nap, az ég kék, mint Olaszországban, és a nap szinte megaranyozta a Duna zavaros hullámait, a hidakat és a sok lengő vörös zászlót. Sárarany és vérarany; minden arany és vörös az izzó napsütésben.
Délután négy óra volt, nagy a hőség a Ritz-szálloda szobájában. Kun Béla nem bírta a meleget. Kiültek az erkélyre, melynek ajtaja nyitva állott. A friss levegő, a nyugalom, a Duna-part lebilincselő panorámája, a gyönyörű júniusi délután: csevegés a hotel-erkélyen, szinte burzsuj-élvezet, de Kun Béla ezt sem bánta, ezt is elviselte az ügy érdekében.
Egyszerre csak tompa ágyúlövések dördülnek el. Lehetséges? Hiszen a front több mint kétszáz kilométernyire van innen, Szamuely hóhérvonatán csak kézigránátok és gépfegyverek vannak, azokat nem hallani idáig. A lövések nem jöhettek a frontról. A lövések az „Engels"-kaszárnyából hangzottak, hol az ellenforradalmárok megállapodása szerint pontban négykor adták meg a lövésekkel az első jelet a vörös uralom elleni felkelésre.
A lövések egyre nyugtalanítóbban hangzanak... A távoli ágyúdörgés egyre fenyegetőbbé válik. Közben Kun Béla még mindig, még egyre az antanttal való kibékülés lehetőségeiről beszél. Hajlandónak mutatkozik arra, hogy áldozatokat hozzon, még a kormányban is eszközölne változtatásokat, s ha nem megy másként, a vörös hatalom kurzusát is megváltoztatná, talán még „meg is hálálná" annak az angolnak vagy amerikainak, aki a párizsi békekonferencián segítségére volna. Pénzzel, habár lopott pénzzel, gondolta magában, mindent el lehet „igazítani". Egyre nyugtalanabb lett, egyre többet és gyorsabban és hangosabban beszélt, talán, hogy balsejtelmeit elhessegesse magától, most már csak azért beszélt és beszélt — majd hirtelen elhallgatott. Megnémult, mintha a hangját vesztette volna el hirtelen. Egész testében reszketett.
Pedig milyen meghatóan békés volt az egész jelenség! A volt osztrák — magyar haditengerészet három kis egysége, mely az összeomlás után Magyarország birtokában maradt, három könnyűpáncélos monitor, a „Pozsony", a „Komárom" és a „Maros" haladt el nyugodtan a Dunán a szálloda előtt. A monitorok ágyúinak rézcsövén táncoltak a napsugarak, s a szálloda ablakából nézve az egész inkább valami játékszernek tűnt, mindenesetre békés látvány volt az egész.
A monitorok ijesztették meg Kun Bélát, bár most a Vörös Hadsereg egységei voltak s még néhány héttel ezelőtt gyönyörűen tartották magukat Párkány-Nánánál, ahol a vörös gyalogság sikeres támadásánál hathatósan segédkeztek. Megbízható vörös legénységük volt a monitoroknak, s ha a tisztek a hajókon maradtak is, tökéletesen megbízható kommunista bizalmi emberek voltak a parancsnokok mellé kirendelve, s a matrózok különben is mindig a forradalom „elitgárdájá"-hoz tartoztak. Nem kellett tehát semmitől sem tartania. Vigasztalódhatott azzal, hogy a monitorok, miután most már nem volt rájuk szükség a csehek ellen, azt a parancsot kapták a főparancsnokságtól, hogy a Dunán délre vonuljanak. Igaz, hogy az ilyen elég fontos határozatról Kun Bélának, aki hadügyi népbiztos is, szintén tudnia kellene. Lehet azonban, hogy sok egyéb gondja közepette teljesen megfeledkezett a hajókról.
Mialatt ezek a lehetőségek átcikáznak agyán, egyre félénkebb lesz. De félelmének oka még mindig más: mikor a kis hajók elérik a Lánchidat, éppen az ő szemei előtt, éppen az ő exponált jelenlétében történik meg a csoda, letépik a vörös rongyot az árbocról és harsogó „éljen!" és „hurrá" kiáltások közepette a magyar nemzeti lobogót húzzák fel a legmagasabb árbocrúdra. A vörös monitorok — fedélzetükön háromszáz matróz a maguk kis világa számára, íme, rövid úton megdöntötte a vörös uralmat s visszaállította az eredeti állapotot — a vörös zászló védelme alatt vonultak Budapestig, s csak a város közepén vetve le álarcukat, léptek a piros-fehér-zöld zászló alatt támadásba.
Kun Bélában meghűl a vér, elég esze van ahhoz, hogy rögtön felfogja a helyzetet. Pillanatok alatt átlát mindent, érzi, hogy ütött az órája és — teljesen elveszti

a fejét. Néhány bocsánatkérő szót dadog, aztán kirohan a hotelszobából, le a lépcsőkön a hallba, onnan a nagy forgóajtón át az utcára, autójába ugrik — bolygó bolsevista! — anélkül, hogy tudná, hová vezeti legközelebbi útja, a városi főparancsnoksághoz, vagy a főhadiszállásra. Csak el, el innen, el messzire a Dunától. „Mily szép volna most a névtelenek ismeretlen tömegében elmerülni, milyen jó volna, albérletben lakni egy kolozsvári vagy Ügynök utcai hónapos szobában, igen még a gyűjtőfogházban is jobb lenne, mint itt!"
A Hungária-szálloda alig pár száz lépésnyire van a Ritz-szállodától s míg Kun Béla autójával odaér, már a monitorok is a Hungária előtt állanak. Hadi készenlétben ércvárként állanak meg a folyam közepén és bombázzák a szállodát. Egyik lövés a másik után éri a hírhedt szovjetházat, amely három hónap és három nap óta az egész kormánynak és kullancsainak volt az otthona.
Kun Béla az autóból hallja a lövéseket. Tulajdonképpen csak a közelbe, a városparancsnokságra siet, ahol a szociáldemokrata Haubrich városparancsnok székel. Haubrichhal szemben az utóbbi időben gyakran merültek fel ellenforradalmi gyanúsítások. Felelősségre akarja vonni. Közben tovább hullanak a golyók a Hungária-szállodára. Az Engels-kaszárnya ágyúi is folytatják közben a tüzelést. A régi tüzérség híres precizitásával, mint egykor a háborúban az egyes kijelölt pontokra, lőnek Budapest paradicsomára, a Margitszigetre, főleg pedig a dunai Édenkert közepén fekvő Nagyszállodára, amelyben a népbiztosok egy része nyaral néhány nap óta. Az ellenforradalom stratégiája körülbelül megfelel a poloska-irtás támadási tervének, amelynek célja, hogy a kártékony rovarokat csírájukban ölje meg: a monitorok a Duna felől, az ágyúk az Engels-kaszárnyából elsősorban a kártékony rovarok búvóhelyeit bombázzák.
Kun Béla nem tudja, mihez fogjon. Veszélyes és céltalan volna a városparancsnokságra hajtatni. Az sem volna tanácsos, hogy a városban mutatkozzék. Csak tovább, menekülni, mindig tovább, ki az országútra, ki a hadsereg főhadiszállására, Gödöllőre, oda is a rablógyilkos terrorfiúk kíséretében. Ezekben talán még megbízhat.
Kun Béla teljesen tanácstalan, egy pillanatra megáll a városparancsnokság előtt, és ott még borzalmasabb részletekről értesül: a Ludovika Akadémia növendékei, kis, bátor katonai reáliskolai tablók, tisztjeik vezetése alatt kitörtek a laktanyából, megszállták a telefonközpontot és azt védelmezik a közelgő vörös csapatok ellen. A telefonközpont elfoglalása nem ütközik erősebb ellenállásba, egy pillanat alatt az egész személyzet a változás feletti örömében az ellenforradalomhoz pártol. Mindenki helyén marad és az ellenforradalmárok parancsait teljesíti.
E rémhír hallatára még inkább elveszti fejét Kun Béla és nem tudja, mitévő legyen. Mint üldözött nyúl a legvadabb hajtóvadászat közepette, rohan ide-oda. Mégis vissza kellene mennie a városparancsnoksághoz, amely a Gizella téri Magyar Király Szállodában van. Sír izgalmában; különben is sokszor és szívesen sír, de nem akkor, ha nem ő maga dirigálhatja a könnymirigyeit, csak úgy, ha ura könnyeinek. A szovjetház nyári rezidenciájának bombázása, ahol a népbiztosok asszonyai és gyerekei vannak, majd a telefonközpontnak az ellenforradalmárok által történt megszállásának híre végleg elveszik az eszét. A gyakorlott forradalmár tudatában van annak, hogy a beállott helyzet uralmának végét jelenti. Balkeze, Alpári is megjelenik — a haruspexek (=béljósló áldozatnéző, jós) kétségbeesve merednek egymásra —, s Kun Béla átadja neki a szovjetházi szobájában lévő íróasztala kulcsát. Az íróasztal a szovjetház második emeletén van, nem messze attól a réstől, amelyet egy telitalálat éppen most szakított a falba. Nem búcsúzkodik, ebben a pillanatban már nem a félelmetes diktátor többé. Csak egy reszkető szélhámos, aki saját cselekedeteinek következményei elől menekül.
Kun Béla autója estefelé ér a főhadiszállásra. A hadsereg főparancsnoksága a gödöllői pályaudvar egy szalonkocsijában ütötte fel tanyáját. Erős őrséggel van körülvéve, minthogy éppen az utolsó napokban történt, hogy Kun Béla a főparancsnokság ellen merényletet rendeztetett, mert a főparancsnokság a terrorcsapatok lefegyverzését merte követelni. Megbocsát önmagának, felejtve minden, az ellenséghez is menekül, ha arról van szó, hogy menedéket találjon, saját életét biztosítsa. A gyáva embert alig lehet megnyugtatni. Igyekeznek vele megértetni, hogy a harminc-negyven matróz, az ezerkétszáz tüzér és a háromszáz hadapród felkelése könnyen elfojtható lett volna. Maradt volna inkább a városban; sokkal helyesebben járt volna el. Kun Béla csak tovább sír és jajgat. Úgy viselkedik, mint egy iskolás gyerek, aki fél a veréstől.

Csak este tíz óra felé tér Kun Béla ismét magához, mikor a főparancsnokságnak sikerül a szovjetházzal távirati összeköttetésbe lépni, és — végre! — jelentés érkezik, hogy két vasmunkás-zászlóalj és a vörös rendőrség ismét „helyreállították" a rendet és a monitorok déli irányban, Szerbia felé távoztak, hogy a felbujtókat elfogták, a telefonközpont ismét a vörösök birtokában van és a Ludovika Akadémiát is erősen megszállták. Rimánkodik a főparancsnokságon, adjanak vele megfelelő fedezetet, minthogy attól tart, hogy a falvakban a kudarcot vallott ellenforradalom híreitől felizgatott parasztok megtámadhatják.
Gépfegyveres terrorautók erős kíséretében tért vissza Kun Béla az éj leple alatt Budapestre. Csendes volt a város, csendes, mint a temető. A megfélemlített diktátor a Hungáriába vezényli kis csapatát. Kun Béla súlyt helyez arra, hogy megmutassa; most késő éjjel, mikor senki sem mer az utcára lépni, amikor ez már veszélytelen, mikor az egész város — melynek felszabadításáért ma huszonnégy férfi áldozta életét, és hatvan súlyos sebesült nyög a kórházakban, — a nagy izgalom reakciójaként szinte élettelenül szunnyad, most megvan a bátorsága ahhoz, hogy visszatérjen a Hungáriába.
A terroristák lopott bor mellett ünneplik a véres győzelmet, amelyet az ellenforradalom kétségbeesett kísérlete fölött arattak, és Kun Béla ismét visszanyeri bátorságát. Mihelyt a szovjetházban van, visszatér a régi mersze.
— Mától fogva pedig ismét másképp lesz minden! — ordítja, nem annyira meggyőződésből, mint inkább, hogy önmagát bátorítsa és gyilkos gárdáját felvillanyozza.
— Nincs többé kegyelem, mától fogva irgalmatlanul felakasztunk mindenkit, aki a proletariátus ellen meri felemelni a kezét!

XXXIX.

Mintha kicserélték volna Kun Bélát. A legkegyetlenebb megtorlással fenyegetődzik. Bosszúálló hadjáratra szánta el magát, amelyben senki sem remélhet kegyelmet. Szamuely keserű szemrehányásokkal illette, hogy mindig engedett az úgynevezett mérsékelt elemeknek. A Lenin-fiúk vezérére kétezer burzsuj névsorát terjesztette elébe, akik elfogandók és megtizedelendők volnának. A Ludovika hős kis kadetjeinek vezetőjét, Mildner Ferenc tüzérszázadost még aznap meggyilkoltatta, anélkül, hogy a forradalmi törvényszék elé állította volna. Kun Béla vért szagolt: félelmében és
elkeseredésében addig harapdálta ajkait, amíg rájött a vér ízére és még több vért akart látni, vérben akart gázolni, oly példát akart statuálni, hogy megemlegessék.
Az Andrássy úton, ahol a Nagykörút szeli át a szép hosszú sugárutat, az Oktogon téren, a főváros egyik legforgalmasabb pontján, ott akarta a példát statuálni... Kun Béla kolportázs-fantáziája, rémregényeken hizlalt képzelete úgy tervelte ki a szörnyű bosszút, hogy az ellenforradalmi akció elfogottjai, a tüzérek és a hadapród-iskolai növendékek és azok vezetői mind a teljes nyilvánosság előtt, a tér lámpavasain akasztassanak fel, és az akasztottak hullái elrettentő például huszonnégy órán át a helyszínen maradjanak. A Vörös Újságban, a vezér méltó félhivatalos szennylapjában „Oktogon tér" cím alatt vezércikk jelenik meg. A végletekig megkínzott városnak még ezt az idegpróbát is el kellett tűrnie. Az idegek végső túlfeszültségében azonban már alig sajnálkoztak az emberek a mártírok sorsán; hiszen a halál szebb volt, mint az élet, szinte a legszebb és egyetlen megoldás, mert megváltást jelentett a pokolból, amelynek Kun Béla volt a cerberusa.
Viszont Kun Bélának is megvolt minden oka az izgalomra. Mialatt a szovjettanács a nagy Országház épületében ülésezett, a termekben és a folyosókon sokszorosított kiáltványt osztogattak, mely a bolsevista vezérek elleni pogromra izgatott. Recsegett-ropogott már minden.
— Már körünkben is izgatnak! Már itt a mi környezetünkben is pogromfelhívásokat osztogatnak! De mi ismerjük ennek az agitációnak kútfejét és minden izgatót felakasztunk. Semmi okom tagadni, hogy atyám zsidó volt, de én csak kommunista vagyok!
Minden eszközt megpróbáltak a Tanácsköztársaság megbuktatására. Budapest éhezett, mert a vidék szabotálta a főváros élelmezését.
— Mi majd tudjuk a módját annak, hogy védekezzünk, és ha másképp nem, úgy

ágyúkkal teremtünk magunknak a falvakban autoritást és szerzünk élelmiszert.
Közben a forradalmi törvényszék állandó permanenciában volt. Ötperces ülésekben hozták meg a halálos ítéleteket, bagatellizáló, egy-kettő sietséggel, mint ahogy egy járásbíró a csirkepöröket intézi. A halálos ítéleteket délután kellett az Oktogon téren végrehajtani.
Ki segíthetett itt? Senki. Honnan jöhetett még segítség ebbe a reménytelen pokolba? Sehonnan.
Az egyetlen külföldi követség, amely itt maradt, az osztrák, semminemű hatalommal és autoritással nem rendelkezett; az angol tengerészkapitány csak a Duna internacionalitásával törődött; az amerikai megbízott pedig nem akart „egy idegen állam belső ügyeibe" avatkozni.
A várvavárt segítség az utolsó percben Romanelli olasz alezredes képében jelent meg.
Nem volt ideje, hogy utasításokat kérjen, nem is volt módja, hogy Olaszországból vagy az antant részéről kérjen segítséget. Az egész karhatalma: három tiszt, tíz karabineiri és egy lovaglóostor... Elegendő volt a lovaglóostor.
Romanelli alezredes elment az Hungária-szállodába és ott megtudta, hogy Kun Béla még az Országházán van. Romanelli nem távozott, várt, várt, kabátzsebében kis darab papiros, mely tulajdonképpen jegyzék akart lenni, de mégsem volt az, hanem egy elszánt férfi rövid és szigorú levele, aki idejekorán átlátva egy semmitől vissza nem riadó gazember cselekedeteit, nem volt többé hajlandó azokat tovább tűrni. A Mária Terézia-rend szabályzata úgy rendelkezett, hogy az a katona, aki veszélyeztetett helyzetben parancs nélkül, vagy annak ellenére cselekszik, s kinek tettét siker koronázza, ebben a legnagyobb katonai kitüntetésben részesült. Romanelli tettével, amelyet senki sem támogatott, és melynek keresztülvitelére senkitől parancsot nem kapott, kiérdemelte nem a nagy császári és királyi ordót, hanem az emberiség, az emberiesség Mária Terézia-rendjét.
Az alezredes nem játszott diplomatásdit, nem sokat gondolkozott, vajon mit írjon jegyzékében, mivel bírja rá Kun Bélát a halálos ítéletek visszavonására, mi több, azon sem gondolkozott sokat, hogy mire alapítsa követelését: rövidre fogott jegyzékében az elszántságnak bátor határozottságával, melyet a kellő pillanatban helyes ösztöne sugallt, megtalálta a kellő szavakat is:
Saját személyében teszem felelőssé minden egyes halálos ítéletért! — mondotta Romanelli Kun Bélának.
Ez volt a jelszó, ez lett a végzet. Romanellinek sikerült felismerje az életéért reszkető, gyáva kalandor igazi lényét. Jegyzéke rövid és velős volt. Kijelentette, hogy a tegnapi ellenforradalom őszies résztvevői, akik fegyveres kézzel lázadtak fel a mai rezsim ellen, tulajdonképpen politikai ellenfelek, akiket legyőztek ugyan, de akiket nem szabad közönséges gonosztevőkként kezelni, hanem mint legyőzött ellenfeleket. Ha konyított volna valamit a diplomáciához Kun Béla, akkor azt az alaptalan, semmivel sem támogatott fenyegetést, melyet a jegyzék tartalmazott, szappanbuborékként kellett volna szétpattantania. De nem értett hozzá, „begyulladt" mint nem először és megint nem utoljára.
Kun Béla felháborodást mímelt. Előbb kiabált és erélyesen visszautasította a beavatkozásnak még a lehetőségét is. Erélyes jegyzéket szerkesztett, melyben közölte, hogy az olasz misszió főnökének a Tanácsköztársaság belső ügyeibe való beleavatkozását visszautasítja, és a kormány a törvényeknek szabad folyást enged. De ez csak komédia volt. Az igazi Kun Béla, aki örökösen csak a szilágycsehi kölyök maradt, másképp gondolkozott és másképp is cselekedett.
Romanelli, akinek a demagóg ripacskodása a feszült helyzetben nem volt ínyére, egy óra múlva kapta kézhez szállodájában Kun Béla jegyzékét.
Felháborodva tért vissza a szovjetházba, Kun Bélához rohant és négyszemközt maradt vele. Lovaglóostorával kezében rontott be, amely valószínűleg ez alkalommal vált be először, mint diplomáciai eszköz. Az asztalra csapott és ráordított Kun Bélára:
— Nekem ne írjon válaszjegyzéket! Mi nem játszunk tovább diplomáciát! Jegyezze meg magának: a maga kormánya nem lesz örökké uralmon, és maga az életével lakol, ha tényleg végrehajtatja a halálos ítéleteket!
Kun Béla nem volt az az ember, akivel nem lehetett volna alkudozni. A pattogó lovaglóostor, az erélyes fellépés és saját felelősségének megemlítése megtették a kellő hatást. Kun Béla az alezredesre pislogott, mintha ezt akarta volna mondani:
— De kedves jó alezredes uram, miért izgatja fel magát, hiszen velem lehet beszélni — ebben a pillanatban a kis grájzlerosra (=szatócs) emlékeztetett, aki

nem engedi ki boltjából az odatévedt, és az árat sokalló parasztot —, nyugodjon meg kérem, majd megegyezünk!
Miközben Romanelli megnyugtatására törekedett, magyarul — hogy az olasz tiszt ne értse — azt az utasítást adta ki, hogy az ellenforradalom főkolomposát semmi esetre se állítsák a forradalmi törvényszék elé, hanem minden további tárgyalás elkerülésével, feltűnés nélkül „küldjék gajdeszbe", ami bolsevista apacsnyelven a gyors és zajtalan gyilkosság neve volt. Ezután más húrt pendített meg az olasz alezredessel szemben és megígérte, hogy társai ellenállása és bosszúesküje, valamint az iménti jegyzék ellenére is meg fogja akadályozni a halálos ítéletek végrehajtását. Hiszen a matrózok amúgy is megszöktek a monitorokon és a Duna szerb partján internáltattak, ami pedig a tiszteket és az ellenforradalom vezetőit illeti, azokra legfeljebb életfogytiglani — ami ebben az esetben szovjet-fogytiglani, vagy Kun Béla élete-fogytiglanit jelentett — börtön várt, míg a szegény „félrevezetett" hadapródok szocialista javítóintézetekbe kerülnek, hogy ott helyes életfelfogásra neveljék őket.
Az összes elfogott ellenforradalmárok megmenekültek ekként egyetlen szerencsétlen áldozat — Mildner százados — kivételével, akit már nem lehetett Kun Béla véres kezei közül kiragadni. Ez a megmagyarázhatatlan nagylelkűség csak Romenelli helyes fellépésének, a lovaglóostornak és Kun Béla saját bőréért való rettegésének volt köszönhető.
Délután öt óra felé beláthatatlan embertömeg gyűlt össze az Oktogon téren. Vörös rendőrök lovasosztaga szorította vissza a bámészkodókat. Kun Béla, ha másban nem, legalább a véres színjáték megrendezésében akarta örömét lelni. A nagy lámpavasakat bitófákká alakították át, az Andrássy úton nyitott teherautó jelent meg, amelyben az egymáshoz láncolt ellenforradalmárok ültek. Lelkész állt mellettük, és az egész úgy hatott, mint egy borzalmas film a nyílt utcán. A tömeg kíváncsisága, vagyis inkább félelme és elkeseredése a csendes lázadásig fokozódott. A nyitott teherautó ezután a halálraítéltekkel visszatért a börtönbe, a lovas vörös őrök szétkergették a tömeget: Kun Béla előre hirdetett díszelőadása, a rettenetes véres látványosság, amelyet a bosszúszomjas gyáva „diktátor" rémületében a legrészletesebben kidolgozott, „közbejött akadályok miatt elmaradt".

XL.

A francia tigris úgy játszott a kis bolsevista patkánnyal, mint macska szokott az egérrel. Clémenceau egyszerűen zsebrevágta Kun Bélát. Az öreg úrnak kisebb gondja is nagyobb volt, minthogy törődjék is tovább vele. Teljes érdeklődésével, ami nála egyértelmű volt a teljes dühével, a fontosabb és aktuálisabb német problémára vetette magát. Az akkoriban Versailles-ban folyó „béke"-tárgyalások sokkal inkább érdekelték, mint a tragikus magyar sors amely az ő szempontjából elenyésző horderejű volt. Clémencau-nak sem ideje, sem oka nem volt arra, hogy a budapesti véres vörös csoda iránt érdeklődjék. Az a néhány perc, amely alatt — ha kelletlenül is — Kun Bélával foglalkozott, elégséges volt ahhoz hogy helyesen ítélje meg azt a történelmi grimaszt, aminek a kis zughírlapíró rettenetes tobzódását tarthatta. Clémenceau kezének egyetlen intésére eltorzult a grimasz, megfagyott a csúf fintor, amelyet Kun Bélának hívtak; a vén tigris tekintete elkábította a patkányt.
Attól a naptól kezdve, hogy Clémenceau első sürgönye megérkezett, Kun Béla mintegy ama hipnózis erőhatása alatt cselekedett, melyet az a hihetetlen boldogság jelentett számára, hogy Clémenceau szóba állt vele. Kun Béla olyan volt, mint egy részeg; egyik baklövést a másik után követte el. Clémenceau-nak sikerült lépre csalnia a vadat. Bár rabulisztikus jegyzékére Clémenceau-tól választ nem kapott, elrendelte a visszahódított észak-magyarországi területek kiürítését, és a vörös csapatok az előírt demarkációs vonalra vonultak vissza. A visszavonulás keresztülvitelénél már csak kis csínyeket engedett meg magának. Pozsonyban találkozott küldötte az antant delegáltjaival, Mittelhauser tábornokkal, hogy a megszállott területek kiürítésének végrehajtási intézkedéseit megtárgyalja. Ezeket a megállapított feltételeket Kun Béla nem tartotta ugyan be, mindenesetre elrendelte azonban a visszavonulást.
Ez a nap — június tizenötödike — volt végromlásának kezdte. A csehszlovákok ellen intézett offenzívának jelentős sikerei voltak, s így a visszavonulás, az

elért eredmények kiszolgáltatása Clémenceau első szavára természetesen visszahatást gyakorolt a hadseregre; a tisztek, akik győzelemre vezették a csapatokat, s megszabadítva az országot az ellenségtől titkos reményeik beteljesülését látták, egyszerűen átlépték a határokat, elmenekültek, a katonák pedig látva, hogy csak vak eszközök egy részben gyáva, részben határozatlan kormány kezében, megunták az egész háborúsdit és megtagadva a fegyelmet „meglógtak"; az egész hadsereg felbomlott.
Amily körmönfont volt Kun Béla különben, oly gyermekes naivitással viselkedett Clémenceau-val szemben. A francia miniszterelnök parancsszavára azonnal kiürítette Felső-Magyarországot, mert vakon hitte, hogy most a románok is visszavonulnak az előírt demarkációs vonalra a Tisza mögé, minden rendbejön, kormányát meghívják a béketárgyalásokra s aztán személyesen folytathatja megbeszéléseit „Clémenceau komával". A románoknak azonban eszükbe sem jutott, hogy otthagyják a gazdag, termékeny Tiszavidéket és elmozduljanak onnan, ahol álltak. Múltak a napok és hetek és ők megmaradtak állásaikban. Rémülten állapította meg Kun Béla — mily különös, hogy a magas diplomácia sem vetette meg az ő egyéni fogásait —, hogy az a magától értetődő természetszerűség, amivel elvárta, hogy ha ő visszavonul az északi demarkációs vonal mögé, a románok ugyanezt teszik keleten, csak nem akar megvalósulni.
Kun Béla kezdte észrevenni, hogy rászedték.
Az egyre növekvő ellenforradalmi veszedelemhez járult még a diplomáciai felsülés, amelyet Clémenceau-nak köszönhetett. Nemsokára betelt a mérték. A vörös főparancsnokság interveniálni próbált a francia Pellé tábornoknál, a csehszlovák hadsereg vezérénél, de nem kapott feleletet s így Kun Béla egyenesen Clémenceau-hoz fordult, miután úgy találta, hogy táviratváltásuk következtében nincs szüksége közvetítőre. Mint rendkívül sürgős állami rádiógrammot, menesztette július 11-én 9 óra 15 perckor a következő sürgönyt Clémenceau-hoz:
„Clémenceu úrnak, a békekonferencia elnökének,
Párizs.
Elnök úr, június 13-i táviratában ön biztosított engem arról, hogy amint a csapataink kiürítik a Csehszlovák Köztársaságnak szánt területeket, és amint visszavonulnak a magyar szövetséges szocialista Tanácsköztársaság részére kijelölt határok mögé, a román királyi csapatok ugyanily kiürítő mozdulatokat végeznek és szintén visszavonulnak azon határok mögé, melyeknek vonala részletesen jelezve volt az ön említett jegyzékében.
Úgy akkori válaszomban, mint később küldött táviratomban kijelentettem, hogy a magyar szövetséges szocialista Tanácsköztársaság ki akarja mutatni, hogy ellenez minden hiábavaló vérontást és eleget tesz az Ön kívánságának, mégpedig, mint az események bizonyítják, kielégítő módon. Én megtartottam szavamat. Ugyanakkor bátor voltam kérni Önt, Elnök úr, hogy adja meg nekünk a szükséges biztosítékokat arra, hogy a román királyi csapatok teljesíteni fogják a szövetséges és társult hatalmak rendelkezéseit, annál is inkább, mert magamévá tettem Önnek azt a nézetét, hogy a fegyveres erővel szerzett határokat nem lehet megtartani.
Mivel nem kaptam tárgyi biztosítékokat, utolsó szikratáviratomban kijelentettem, hogy szubjektív biztosíték gyanánt elfogadom az Ön szavát, mert Ön biztosított engem, hogy a román királyi csapatok ki fogják üríteni a Tiszától keletre fekvő, teljesen kifosztott és elpusztított területeket.
Elnök úr, megbízói bizonyára értesítették Önt, hogy csapataink abbahagyták a harcot, melyet reánk kényszeríttettek. Június 24-én arra a frontra vonulnak, mely a Pellé tábornok úr segítségével megállapított semleges zónát határolja. A román királyi csapatoknak tehát alkalmazkodniok kellett volna a szövetséges és társult hatalmak azon rendelkezéseihez és parancsaihoz, amelyeket Ön június 13-iki táviratában közölt és vissza kellett vonulniok a részükre kijelölt határok mögé, hogy ezzel kézzelfogható bizonyítékát szolgáltassák békeszeretetüknek és azon akaratuknak, hogy alkalmazkodnak az Ön véleményéhez a fegyveres erővel megszerzett határok tekintetében.
Az Ön ígéretével és parancsával ellentétben a román királyi csapatok nemcsak, hogy meg sem kísérelték a kiürítést, de már június 24-én több ponton, egyebek között Tiszalucznál átkeltek a folyón és dühös támadásokat intéztek, amelyeket természetesen véresen visszavertek a Vörös Hadsereg egységei. Bármennyire sajnáljuk is a vérontást, az Ön szava által is reánk hárított kötelességünknek tartottuk, hogy megakadályozzuk a román csapatokat abban, hogy nagyobb arányú csatákat kezdjenek, a szövetséges és társult hatalmak formális parancsaival

ellentétben. Nem akarjuk hosszabban fejtegetni azokat a gonosztetteket, melyeket a román királyi csapatok naponként elkövetnek; elég, ha annyit mondunk, hogy azok a pusztítások, amelyeket Hindenburg Franciaország megszállott északi részeiben elkövetett, zöld oázisok ahhoz a helyzethez képest, amelyet a román csapatok barbársága a gazdasági életben létrehozott az általuk elfoglalt területen.
Engedje, Elnök úr, megkérdeznem, hogy az Ön szava s a szövetséges és társult hatalmak szava elég-e ahhoz, hogy a román királyi csapatok visszavonuljanak ama határok mögé, amelyeket Ön június 13-iki táviratában kijelölt? Mi azt hisszük, hogy Önnek volnának kényszereszközei, melyekkel megakadályozhatná a felesleges vérontást, annál inkább, mert parancsát azokhoz intézné, akiknek békevágya nem nyilatkozott meg oly fényesen, mint a magyar szocialista szövetséges Tanácsköztársaságé, mely a győztes csaták egész sorozata után beleegyezett abba, hogy a Csehszlovák Köztársasággal szemben abbahagyja a hiábavaló vérontást.
Kérjük Önt, Elnök úr, hogy érvényesítse az akaratát s a szövetséges és társult hatalmak akaratát, mely nem egyezik a román királyi csapatok ellenséges magatartásával, éppen úgy, mint ahogy a magyar szocialista Tanácsköztársaság érvényesítette a maga akaratát, amikor beleegyezett, hogy abbahagyja a Csehszlovák Köztársaság elleni harcot, melyet reá kényszeríttettek és amelyet győzelmesen folytatott. Kérjük szíveskedjék megismételni június 13-iki parancsait, hogy a szövetséges és társult hatalmas akaratát tiszteletben tartsák.
A magyar szocialista szövetséges Tanácsköztársaság kormánya csakis ily módon igazolhatja bírái előtt azt az engedékenységét, hogy elfogadta biztosíték gyanánt az Ön fentebb említett nyilatkozatát. Remélem, hogy a szövetséges és társult hatalmak tiszteletben fogják tartatni akaratukat és tekintélyüket a román királyi csapatok által.
Budapest, 1919. július 11.
Kun Béla, külügyi népbiztos."
Ily zengzetes diplomáciai nyelven írt a kolozsvári munkás-betegsegélyző pénztár egykori igazgatóhelyettese, majd sikkasztója, később napidíjasa. Jó vicc: Kun Béla kioktatja Clémenceau-t: »Minthogy nem kapott konkrét garanciákat, Clémenceau szavát tekintette szubjektív biztosítéknak." Kacagtató a mulatságos jegyzék hangja melyben Kun Béla a gentlemant adja, Clémenceau-t ígérete betartására emlékezteti és felszólítja, hogy a román csapatokat az antant parancsainak betartására szorítsa.
Erre a különösen sürgős állami táviratra Kun Béla két nappal később, július 13-án aláírás nélkül a következő rádiógrammot kapta Párizsból
„S. S. Párizs, I. 13-7. Nagyon sürgős.
Kun Béla, Budapest.
Válaszolva táviratára, melyet július 11-én intézett elnökünkhöz a békekonferencia kijelenti, hogy mindaddig nem tárgyalhat Önnel, míg a fegyverszüneti határozmány feltételeit nem teljesítette."
Ismét hiányzik az „úr" megszólítás és a közelebbi cím, a sürgöny még csak alá sincs írva. Kun Béla, a vérbeli hamisító, kételkedett a távirat valódiságában, attól tartva, hogy ellenforradalmi manővernek esik áldozatul, és a sürgöny apokrif (=hamisított) lehet. Kikérte Alpári tanácsát. Kabinet-főnöke ravaszul pislogott szemüvege alól és a két nagy diplomata a következő huszonnégy órában ezt a szellemes választ fogalmazta meg:
„S. S. Budapest, 145. 56. 14-7. 11. ó. 30 p. reggel.
Békekonferencia, Párizs.
Ma kaptam egy tegnapról kelt táviratot, melyben válasz van július 11-iki táviratomra. A táviratban nincsen aláírás. Van szerencsém megkérdezni, hogy a táviratot a békekonferencia küldte-e vagy sem?
Kun Béla."
Erre a sürgönyre, mint az előrelátható volt, nem érkezett felelet. Mihez fogjon most Kun Béla? Hogy kezdhetne még egyszer, hányadszor, új életet? Hogy tarthassa magát szétzüllött hadseregével, diplomáciai kudarcával a gyűlölet óceánjában, veszendő egzisztenciájának a harag és megvetés hullámaival ostromolt veszedelmes kis szigetén?
Itt csak háború segíthetett, éspedig támadó hadjárat, amely részben belpolitikai okokból vált szükségessé, részben külpolitikai szempontokból új lehetőségeket tárt fel, és amely végeredményben az egyre fenyegetőbb éhínséget enyhítette volna. Ez az offenzíva tulajdonképpen az éhség ellen indított támadó hadjárat

volt: a Tisza mögötti termékeny területnek egészen a keleti demarkációs vonalig való felszabadítása. Ehhez járult még, hogy közvetlenül az aratás után az éhező lakosság ellátása, ha ugyan ideiglenesen is, de mégis teljes mértékben biztosítottnak látszott. És végtére teli gyomorral az uralkodás mégis könnyebb volt! Megkezdődött tehát az elkeseredés offenzívája a románok ellen, Bőhm Vilmost, a korábbi főparancsnokot elmozdították, helyette dr. Landlert, mint Kun Béla bizalmi emberét nevezték ki főparancsnoknak és a vezérkart is kicserélték. Kun Béla a hosszú várakozás és kétségbeesés hat napját élte át, miközben a párizsi választáviratra várt és az álmatlan éjszakák után végre meghozta a katasztrofális döntést: „Harcra fel a románok ellen!"
A demoralizált és hiányosan felszerelt csapatok, melyek ellátása is napról napra rosszabbodott, július 20-án kezdték meg a támadást.
Az első ütközet nem volt egészen eredménytelen. Az éjszaka leple alatt ködben keltek át a vörös csapatok harc nélkül a Tiszán, mert a meglepett és egy támadásra fel nem készült románok semmiféle ellenállást nem tanúsítottak. Az első nap hadijelentései az egész frontról biztatóan hangzottak. Hacsak egy rövid napra is, de úgy látszott, mintha a keleti offenzívát ugyanaz a siker koronázná, mint a májusi támadást a csehek ellen. Kun Béla örömmámorban úszott. Sejtelme sem lévén arról a ravasz játékról, amelynek tulajdonképpen politika a neve, dilettantizmusától is elragadtatva Clémenceau-hoz a következő sürgönnyel fordult:
„S. S. Budapest, 237. 55. 21-7. 1-30 m.
Clémenceau úrnak, a békekonferencia elnökének Párizs.
Tekintettel a románok magatartására, amely támadóvá vált, az antant akaratának semmibevételével, — kénytelenek voltunk vele, hogy átkeljünk a Tiszán és megkíséreljük, hogy a románokkal tiszteletben tartassuk az antant akaratát.
Kun Béla, külügyi népbiztos."
Nagyszerű az a vakmerő hazugság, ahogy Kun Béla támadását, mint a románok offenzíváját ecsetelte, de még nagyszerűbb az az apacsszerű kísérlet — úgy látszik még a kolozsvári kávéház játékszobájának egy ifjúkori komplexuma ez —, amellyel az antanttal azt akarta elhitetni, hogy majd neki, a kis Kunnak, sikerülni fog az, amit az antant nem tudott keresztülvinni. Ismét a régi „majd én megmutatom!" — grimasz.
Ez a híres, Clémenceau-hoz intézett és válasz nélkül maradt sürgöny, amennyiben a Quai d'Orsay irattárában még nyoma lelhető, nemcsak azért érdekes, mert Kun Béla utolsó diplomáciai aktája hanem azért is, mert bizonyára valamennyi francia kormány aktáinak legnagyobb kuriózumát jelenti. Ebben a sürgönyben játszotta Kun Béla utoljára, a végkimerülésig a diplomatát, és ez a sürgöny lett egyszersmind a sírfelirata is.

XLI.

Július hava, amely Kun Béla uralmának egyszersmind utolsó hónapja volt, drámailag fokozódó iramban röppent el, úgy mint ez különben egy ily megrázó tragikomédia helyesen felépített utolsó felvonásához illik. Az első három napon folytatódott a vörös csapatok offenzívája. Később megindultak a románok, összeszedelődzködtek, amint Párizsból — válasz helyett Kun Béla kroki-szerű diplomáciai jegyzékére — a románokhoz az az utasítás érkezett, hogy ne vonuljanak vissza a demarkációs vonalra, hanem teljes erővel törjenek előre.
Egy héttel az ostoba sürgöny elküldése után az egész Vörös Hadsereg le volt verve és fejét vesztve, teljes feloszlásban özönlött vissza a Tiszán. Július 29-én a románok átlépték a Tisza vonalát és már Cegléd is, Budapest kulcsa román kézen volt. Innen már csak nyílt síkság vezetett a fővároshoz. Kun Béla elvesztette a kétségbeesés és gazság kezdeményezte, valóban „önvédelmi" háborúját.
Július utolsó éjszakáján Kun Béla a végsőre szánta el magát: ki a hadsereghez! Talán hogy „Feltámadni, halottak!" — kiáltsa a tönkrement, egészen felfordult hadsereg arcába. Veszett kísérlet volt ez is. Kun Béla ki sem szállt a különvonatból; a motorok zúgása, a kerekek zakatolása volt még az egyetlen zene, amely képes volt kalandos egzisztenciájának hiedelmében elkábítani. Minden elveszett. „Veszve minden!" — mondhatta már csak az apjának, az öreg Kohn bácsinak, aki, hogy kiszabadult a román fogságból, csak néhány hetet töltött a

szovjetházban, s azután, nemigen tudván munka nélkül meglenni, kineveztette magát Budapest közelében falusi jegyzőnek s azon fáradozott, hogy ellenforradalmi cselekményeket súgjon be szeretett fiának. A dögszagra az öreg is sietve tért vissza Budapestre. Ismét együtt volt a família, mint májusban, mikor az ellenség, ha nem is ilyen fenyegetően, de szintén „ante portas" állt. Az öreg Kohn, az asszony és nővére ismét megkezdhették a csomagolást.
Kun Bélának az utolsó órákban még sok elintéznivalója akadt. Még most, a végső pillanatban is szívesen hazardírozott volna a még megmaradt munkások életével, a legszívesebben még mozgósította és a frontra küldte volna az utolsó munkáscsoportokat is, de a szociáldemokraták már nem állottak kötélnek.
— Ha ez legyen a vég — kiáltott Szamuely —, úgy ezt nem élem túl! Én agyonlövöm magam!
— És aztán?! — mondták most már az elvtársak, akik visszanyerték a hangjukat és szívesen belenyugodtak volna a tömeggyilkos önmagán végrehajtandó halálos ítéletébe.
Kun Béla lázasan kapkodott minden szalmaszál után. Még tegnap, mielőtt a frontra ment volna, az osztrák határon volt, ott találkozott Bőhm Vilmossal, az időközben Bécsbe kinevezett követével és büszkén és diadalittasan utasította vissza azt a józan tanácsot, hogy köszönjön le és tűnjön el. Negyedóránként változtatta elhatározásait, arca minden színt játszott, ujjongó diadalmámorból és fenyegető elszántságból ájult gyámoltalanság letargiájába esett. Hirtelen egy végső mentő ötlete támadt: radiogrammal fordulni Leninhez. A nagy bajban, a végveszedelemben ismét csak saját hazugságában bízott. Elfelejtette, hogy az előretörő orosz csapatok tulajdonképpen sohasem és sehol, csak saját fantáziájában egzisztáltak. Mindent elfelejtett, nem gondolva másra, mint saját megmentésére. Arra szólította fel Lenint, hogy Oroszország sebtében indítson hatalmas offenzívát Románia ellen, mert ezáltal megmentheti a magyar proletariátus diktatúráját. Ezer és ezer kilométernyi távolság, a mozgósításhoz és felfejlődéshez szükséges hetek, nem számítottak a megfélemlített, fuldokló bitorló fantáziájában. Július utolsó napján már tökéletes bolond, aki karjait kitárva csak hadonászott, minden oldalról csak segítségért esdekelt.
Augusztus elsején már teljesen vége.
Egy álmatlan éjszaka; izgalmas tanácskozások a cinkosaival és családjával; siránkozó felesége és az ide-oda taszigált kislánya ijedt képe; a kilátástalanság, melynek mindinkább tudatára ébredt, a minden oldalról ellene irányuló gyűlölet dühe végre megtörték az elszánt gazembert. Még Szamuely is amellett van, hogy köszönjön le. A titkos tanácskozásokról nem szivárog ki semmi. Bár mindenki megbarátkozott az összeomlás gondolatával, a félhivatalos Vörös Újságban még mindig fulmináns (=dörgedelmes) vezércikkek jelentek meg, amelyek ellenállásra buzdítottak. Csak Alpári kísérelte még meg hogy Kun Bélát további ellenállásra bírja.
Közelednek a románok... Jöttük híre fenyegető előőrse az előretörő ellenségnek. Délelőtt a Szovjetházban a döntő konferencia. Letargiába merülve ül Kun Béla „kormánya" tagjai körében, amely még egy héttel ezelőtt ellentmondás nélkül engedelmeskedett parancsainak. Most már minden mindegy neki, szó nélkül tűri, hogy a többiek határozzanak helyette.
A konferencia elhatározza, hogy délutánra az új Városházában összehívja a munkás- és katonatanács kongresszusát, a nagy szovjetkongresszust, hogy ez a hatalmat egy szakszervezetekből alakítandó kormánynak adja át. Óriási az érdeklődés a kongresszus iránt. Az újságírókat, akiket eddig távoltartottak, most már beengedik a gyűlésre, tekintet nélkül arra, hogy ezek külföldiek-e vagy belföldiek, polgáriak-e vagy kommunisták, megbízhatók-e vagy gyanúsak. Most már nem válogatnak, nincs aki válogasson.
Három órakor Kun Béla lép a terembe, még mindig testőrgárdája kíséri; a Lenin-fiúk kézigránátjai még érintetlenek — ez az egyedüli fegyver, amely fölött Kun Béla még néhány órán át rendelkezhetik —, házi újságírója, a félhivatalos kommunista sajtó egy tébolyodottja figyelmezteti őt arra, hogy idegenek és hírlapírók is, kiknek jelenléte azelőtt tilos volt, bejutottak az ülésterembe.
— Hagyjon békében! — rivall rá Kun Béla.
Egy másik bizalmi embere a következőket kérdezi:
— Mi újság, elvtárs? Mi lesz velünk?
— Magam sem tudom — feleli. — Most fog minden eldőlni. Ahogy én látom a helyzetet, le kell köszönnünk, minthogy Szolnoknál megvertek bennünket, és a románok előnyomulását nem tudjuk megakadályozni. A szakszervezetek kormánya

veszi át a hatalmat.
Azután szótlanul megáll. Nem bírja elviselni a tömeg izgatott arculatának lesújtó látványát és e döntő ülés megnyitása után is az előcsarnokban marad.
Birman elvtárs nyitja meg a kongresszust és e sorsdöntő órában mindenekelőtt nyugalmat és figyelmet kér.
Az igazságügyi népbiztos a referens. Dr. Rónai, egy volt ügyvéd. Mert referensnek még ezen az ülésen is kellett lenni; a formákat még ebben a rettenetes helyzetben sem hanyagolták el.
— A proletariátus rettentő helyzetben van. A proletárdiktatúra megmenthető — lett volna!...
A mondat kezdete még azt jelentette, hogy a proletárdiktatúra megmarad minden körülmények között, de a kis szünet után odabiggyesztett „lett volna" bevallotta, hogy a diktatúra már nem létezik.
Az előadó nem beszélhet oly megrázóan, hogy a tömegen megindulás venne erőt; ellenkezőleg, mindenki megkönnyebbülten sóhajt fel, hallva, hogy köntörfalazás nélkül bejelentik a diktatúra bukását.
E pillanat drámai előkészítése után megjelenik a szószéken Kun Béla, még most is, néhány órával szökése előtt is, súlyt helyez a külsőségekre, a minél nagyobb hatásra.
— Elvtársak! — ordít a tömegre.
Hosszú szünet.
Az első, a tüdeje mélyéből, teljes erejével kiharsogott szó — „Elvtársak!" — könnyekbe fullasztotta, Görcsösen zokogva állt az emelvényen egy ország ura 133 napon keresztül, külügyminiszter és hadügyminiszter, diktátor, volt moszkvai divizionárius (=hadosztályparancsnok), a gyilkos és felbujtó, egy új világ hirdetője — egy rongy fráter, gyáva gyerkőc, aki még saját magán sem tud uralkodni.
— Nem vezetőit hagyta cserben a proletárság, hanem önmagát így kezdi. — Mindent alaposan meggondoltam és megfontoltam, hogy mi volna a teendő. Hidegvérrel és nyugodtan állapítom meg: a proletárdiktatúra megbukott! Megbukott gazdaságilag, politikailag és katonailag!
Fürge kezű gyorsírók jegyzik még Kun Béla utolsó beszédét, a Vörös Újságnak írják, de ez a Vörös Újság már nem jelenik meg. Esti lap volt a Vörös Újság, ezeket az órákat már másnap nem élte meg. Munkatársai a szélrózsa minden irányába menekültek. Ez a beszéd már csak mint történelmi dokumentum jelent meg, amikor Kun Béla már régen nem volt Budapesten. Hattyúdala hazug lelkületének sűrített kivonata. És még volt mersze azt állítani, hogy ő más sorsot, más véget kívánt.
Így beszélt, zokogástól el-elfojtva:
„Én más véget kívántam volna. Ha énszerintem megy minden, úgy a proletariátus a barikádokon küzd és kijelenti, hogy inkább meghal, semhogy a hatalmat kiadja a kezéből. De azt gondoltam: egyedül álljunk a barikádokon, anélkül, hogy a tömegek mögöttünk volnának? Mi szívesen feláldoztuk volna magunkat, de felmerült az a kérdés, hogy ennek az áldozatnak a proletariátus nemzetközi forradalma szempontjából volna-e értelme, és nem hasznosabb-e, ha azt akadályozzuk meg, hogy itt egy új Finnország keletkezzék. Ami engem arra késztetett, hogy ezt a változtatást elfogadjam, ezt a változtatást, melyet csak ideiglenesen átmeneti állapotnak tartok, ami arra indított, hogy elállják a fegyveres ellenállástól, abból a feltevésemből indul ki, hogy ily módon látom biztosítottnak a termelési lehetőséget és lehetségesnek azt, hogy a termelési eszközöket nem fogják elhurcolni. Szerintem itt semmiféle politikai alakulás tartós nem lesz, mindennek csak ideiglenes jellege lehet. Senki sem fog itt uralkodni tudni. A proletariátus, amely a mi kormányzatunkkal elégedetlen volt, és amely minden agitáció dacára a gyárakban már hangosan kiabálta: „Le a proletárdiktatúrával!", minden más kormányzattal szemben még nagyobb elégedetlenséget fog tanúsítani. A mi uralmunkra nagyon keserves, állandó forradalmi állapot fog következni. Elég gyakran hirdettem, hogy a szocializmus felépítését nem lehet kívülről megtanulni. Most belátom, hogy kísérletünk, mely arra irányult, hogy az ország proletariátusát öntudatos forradalmárokká neveljük, meghiúsult. Ennek a proletariátusnak ahhoz, hogy forradalmi legyen, szüksége van a burzsoázia legkegyetlenebb, kérlelhetetlen diktatúrájára. Nehéz munka vár mindazokra az elvtársakra, akik készek arra, hogy megússzák ezt az átmeneti állapotot. Azt hiszem, hogy a burzsoázia diktatúrája velük szemben sem lesz kíméletesebb, mint velünk szemben, de ők ebben a pillanatban egy történelmi szükségesség eszközei.

Mi félreállunk ezen átmeneti időszak alatt, de amennyiben lehetséges, fenn fogjuk tartani az osztály-összetartozandóság érzését, és ha ez nem volna lehetséges, más módon fogunk harcolni, hogy új erővel és tapasztalatokkal gazdagodva, és reálisabb viszonyok között érettebb proletariátussal új harcot kezdeményezzünk a proletariátusnak az érdekében és ezzel a proletariátus nemzetközi forradalmának új fázisába lépjünk."

Beszéde befejezte után már nem is kíváncsi a hatásra. Nem hangzik el taps, nincs elkészülve ovációra, csak menekvésre gondol és arra, hogy mentse, ami menthető.

— Szegény bolond — mondja róla egyik tegnapi elvtársa —, bolond volt, de becsületes bolond.

Egy másik, aki jobban ismeri, helyreigazítja ezt a véleményt.

— Bizonyára bolond volt, de még csak nem is becsületes! Bolond gazember!...

Testőrei — marcona gonosztevők — értelmetlenül bámulnak maguk elé, tehetetlenül ülnek az ülésterem előcsarnokának padján és saját gondjaikkal vannak elfoglalva. Fogalmuk sincs arról, hogy mi történik a teremben. Mikor vezérük megjelenik, felugrálnak és tiszteletteljesen kísérik autójához. A megbukott diktátort elv- és bűntársai követik. Útjuk még utoljára a szovjetházba vezet, hogy ott tartsák meg utolsó intim tanácskozásukat. Most már nem politikáról van szó, hanem saját életük megmentéséről.

Kun Béla kormánya nem „megbukott", „lemondott", vagy „távozott", ahogy ezt a politikai gyakorlatban megjelölni szokás. Kun Béla kormánya — megdöglött.

XLII.

A Romanellivel való utolsó megbeszélésen, közvetlenül az ellenforradalom után, mikor Kun Béla még nagyon hetykén próbált beszélni és mikor csak a lovaglóostor pattogása térítette észre, a bolseviki diktátor és az olasz misszió vezetője között a jegyzékváltáson kívül még egy néma, sokatmondó párbeszéd is folyt le. A szemeknek egy párbeszéde.

Kun Béla most, visszavonhatatlan bukásának láttára, visszaemlékezett arra, hogy az olasz alezredes volt az, aki őt már hetekkel ezelőtt, az ellenforradalom alkalmával, figyelmeztette a tragikus lehetőségekre és az is eszébe jutott, hogy ez a megbeszélés akkor egy rezignált vallomással végződött:

— Ezredes úr, Önnek talán igaza van. Lehetséges, hogy az idő még nem elég érett a bolsevizmusra.

Az utolsó napon, a számára kegyetlen augusztus elsején az olasz misszió különösen buzgólkodott. Az egész ország érdeklődése a Duna-palotának arra a néhány szobájára összpontosult, amelyekben Romanelli és tisztjei laktak. Romanelli még délután átment a szovjetházba és azon volt, hogy az átmenet a rendes állapotokba lehetőleg vérontás nélkül menjen végbe. Az ismételt kritikus napok rossz tapasztalatai után különösen arra akart most ügyelni hogy Kun Béla részére lehetetlenné tegye, hogy egy új csalafintasággal uralmát meghosszabbíthassa. Az óráról órára rosszabbodó helyzetre való tekintettel, arra akarta őt rábírni, hogy csendesen köszönjön le és a bitorolt hatalmat végre simán adja ki a kezéből. Délután volt; ez volt az első eset, hogy különös formalitások nélkül lehetett a szovjetházba jutni. Nem álltak már kézigránátos katonák az útban és a legnagyobb rendetlenség közepette mindenki az előcsarnokban tolongott.

Kun Béla megpillantotta Romanellit és tört — most minden tekintetben megtört — németséggel, izgatottságtól remegő hangon így szólt hozzá:

— Így van ez, alezredes úr! Vége a vörös terrornak, most kezdődhet a fehér!

Ezzel eltűnt ijedt társai körében, de hirtelen ismét visszatért:

— Ezredes úr! — szólt tompán, mint egy haldokló.

Minden vércsepp eltűnt az arcából.

— Fontos mondanivalóm lesz az Ön számára.

Romanelli feszült figyelemmel hallgatott és sejtvén, hogy miről lehet szó, érdeklődést mutatott. De Kun Béla ajkai alig mozogtak, könnyek törtek ki szemeiből, egész testében reszketett, egy szót sem tudott kinyögni, artikulátlan hangokat hallatott csupán, azután egy rezignált kézmozdulatot tett, amely sok mindent jelenthetett. Ebben a gesztusban bent volt teljes elcsüggedése, mely mégis sejtetett egy utolsó, kimondatlan gyenge reményfoszlányt. Nem szólt többet semmit, az autóba vetette magát, s az új városházán folyó döntő ülésre sietett.

Ezen az ülésen s az utolsó beszéd után az egész játék visszavonhatatlanul befejeződött.
A hotelszobában szorgosan csomagoltak az asszony, az apja, a nővére, a sógornő és a gyerek, mindenkinek akadt munkája, hogy egy oly utazásra készülődjenek, amely ebben a pillanatban életük legkérdésesebb útja volt. Nem kérdezte senki, merre és meddig, honnan indulnak és hova érkeznek; csak csomagoltak zsebrevágtak, amit csak lehetett: sok pénzt és bankjegyeket, valutákat és ékszereket; de cigarettákról sem volt szabad megfeledkezni. Írásokat kellett megsemmisíteni, sokat eldugni, többet elégetni, amit csak lehetett, eltüntetni. Idegekre menően sok munkát vett igénybe az előkészület, melynek percei különben oly életveszélyesen szűken voltak megszabva.
Kun Béla küldöncöt menesztett Romanellihez a Ritz-szállodába. Most akarta nagylelkűségének, amelyet az ellenforradalmárok megkegyelmezésekor tanúsított, az árát fölvenni; életet követelt az életért. A rablógyilkos egyszeriben elfelejtette minden bűnét és csak arra a tettére gondolt, melyért most elismerést várt. Romenelli alezredest ez a hír nem lepte meg. Már várt erre a kérésre. Kun Béla arra kérte Romanellit, hogy a bécsi misszió útján Olaszország segítségét eszközölje ki a menekvő bolsevisták részére, önmagának, valamint hívei és azok családjai számára. Azt kérte, hogy Olaszország saját autoritásával eszközölje ki Bécsben a menedékjogot és az átutazási engedélyt és tegye lehetővé a rendkívül veszedelmes utazást a tegnap még általa leigázott Magyarországon keresztül olasz katonai fedezet alatt.
Romanelli mindent elkövetett, hogy a bukott gonosztevők megmentését lehetővé tegye, ami által a békés átmenetet óhajtotta biztosítani. Rövidesen megjött a válasz:
— Olaszország a legmesszebbmenő humanitás álláspontján áll. Olaszország teljesen megérti a leköszönt bolsevisták kérelmét — csupán az árnyalatban volt egy megrázó részlet, egy katasztrofális különbség —, Olaszország kész arra, hogy az asszonyokat és gyermekeket, a megbukott bolsevisták hozzátartozóit védelmébe vegye. Ezek az olasz misszió menetrendszerű vonatával este tíz órakor elutazhatnak. A nők és gyermekek biztonságáról gondoskodnak.
Kun Béla késő este kapta ezt a — számára alapjában véve lesújtó — hírt.
Mit bánta ő a nőket, mit törődött ő most a népbiztosok gyermekeivel, hiszen a saját életéről volt szó! Reszketve kérdezte, vajon rendelkezésére áll-e még a telefon, hogy az új, szakszervezeti kormány, mely dacára a bennfelejtett pár kommunistának, már minisztériumnak nevezte magát, nem akadályozza-e meg abban, hogy interurbán beszélhessen. Felhívta Bécset. A bécsi kommunista követ jelentkezett. Kun Béla beszélt, majd kiabált, aztán ordított, végül sírt, szinte zokogott a telefonba. Vége volt a dicsőségek, eltűntek az összes pózok — „finita la commoedia" —, az oly tragikomikus, állandó ripacskodás ideje végérvényesen elmúlt. Egy hitvány fráter reszketett a telefonnál a nyomorult életéért.
— Könyörgöm, elvtárs, az Isten áldja meg, segítsen; az életem forog kockán, ne hagyjon cserben; csak maga segíthet, az osztrák kormány az egyetlen, amely most már segíthet. Szerezzen beutazási engedélyt nekem és Landler és Pór számára is, különben itt ragadunk mindannyian...
A bécsi követség teljes gőzzel munkába állott; a sokat szidalmazott osztrák kormánynak kellett most segítenie. A dolog nem volt oly egyszerű, mint ahogy azt Kun Béla elképzelte. Az antant véleményét kellett kikérni; szerencséjére Cunningham, az angol katonai misszió vezetője erélyesen kardoskodott a menedékjog megadása mellett, és állásfoglalása eldöntötte Kun Béla sorsát. Bekérték azonban a szegedi magyar ellenkormány képviselőjének véleményét is. A Kun Béla által üldözött és azelőtt életükkel játszó ellenforradalmárok most a fejét követelhették volna. Azonban Bethlen Istvánnak, a szegedi ellenkormány bécsi képviselőjének nem volt kifogása az ellen, hogy a nyugalom és rend, főleg a vérontás nélküli átmenet érdekében a bukott népbiztosoknak menedékjog adassék. Kun Béla és cinkosai megmenekültek. Az a jegyzék, amelyben a menekülésre kész társaság nevei felsoroltattak, egyre hosszabb és hosszabb lett, mindig újabb és újabb nevekkel szaporodott, az interurbán telefon állandóan foglalt volt... A budapesti állomáson maga a kétségbeesés ült a készüléknél.
Kun Béla a bénító bizonytalanság rettenetes óráit élte át. Felesége és leánya, nővére és sógornője már éjjel tizenegy órakor elutaztak. Azt híresztelték, hogy az autót, amelyben Kun Béla és Pogány József feleségei ültek, a város külső részén feldühödött munkások feltartóztatták. A szovjet hercegnőket agyon akarták ütni és csak a kísérő olasz tisztek erélyes fellépésére engedték a kocsit ismét

útjára. Kun Béla véraláfutásos szemei előtt egy ismeretlen aggodalom rémképei tűntek fel; mi lesz az ő sorsa, ha már az asszonyokat is megtámadták.
Végre késő éjféltájt megjött a megváltó válasz. Bécsben Kun Béla követsége és a külügyi hivatal között megállapodás jött létre, megadták a menedékjogot. A szabadságon levő budapesti osztrák követ, Knobloch helyett Hornbostl követségi tanácsos jelent meg a megváltó válasszal; megengedték, hogy egy vonat Kun Bélával és további nyolc, név szerint megnevezett kommunistával átmehet az osztrák határon. Útlevelek helyett, amelyeket a gyorsaságban nem lehetett már kiállítani, a követségi tanácsos egy okmányt nyújtott át, amely Kun Béláék határátlépését lehetővé tette. Ez az okmány azonban nem nyugtatta meg Kun Bélát; jajgatott és könyörgött a követségi tanácsosnak, hogy arra való tekintettel, hogy az olasz követség a nőket elkísértette, ő személyesen kísérje őket és legalább a határig nyújtson oltalmat. Hornbostlnak még meg kellett kérdeznie Bécset, Bécs megadta az engedélyt és a néhai Ballhausplatz egy elegáns diplomatája, báró Hammer-Purgstall osztrák követségi tanácsos kapta azt a megbízatást, hogy az osztrák követség megbízásából elkísérje a menekvő népbiztosokat és a határon átadja őket az osztrák kormány képviselőinek.
A Hungária-szálloda előtt tulajdonképpen már délután óta indulásra készen álltak az autók. Az első autóba Kun Béla szállt, melléje a kövér, asztmás, szemüveges „hadseregfőparancsnok", dr. Landler Jenő ügyvéd, szemben velük Pór Ernő ült, a legveszedelmesebb propagandista, az, aki az első napok diadalmámorában Kun Bélával együtt küldte el Leninhez a sürgönyt, mely a proletárdiktatúra kikiáltását jelentette. Azután következett a többi autó, legutoljára az osztrák követségé.
A csendes éjszakában a menekülő gazemberek kísérteties menete a Ferenc József hídon át száguldott Budára, a Gellért-hegy mentén a Fehérvári útra, Budapest elővárosába, a Kelenföldre, hol már gőz alatt állt a mozdonyból és egyetlen első osztályú Pullman-kocsiból álló vonat. Kun Béla attól tartott, hogy a személyzet esetleg megbízhatatlan, a vonattal történhetik valami s kimondhatatlan gyávaságában arra kérte a követségi tanácsost, hogy beszéljen a mozdonyvezetővel, hadd tudja meg a vonat személyzete, hogy a népbiztosokon kívül még egy diplomata is a vonaton tartózkodik. Végre — az augusztus másodikára forduló éjszakán — elindult a vonat.
Egy gonosztevőkkel megrakott különvonat dübörgött ki az éjszakába. A terrorfiúk az éj leple alatt elszéledtek a gazdátlanná lett automobilokon...
Kun Béla összeroskadt az ülőhelyén. Olyan volt most, mint egy kivert kutya. Talán nem is a Pullman-kocsiban, a kutyafülkében lett volna a helye.

XLIII

Ha Kun Béla még csak egyetlen napig is Budapesten maradt volna, tegnapelőtt még elvtársai, a félrevezetettek, a rajtaszedettek, a megcsaltak és a póruljártak darabokra tépték volna. Az a halál, amely korábbi cinkosai kezétől várt volna rá, valószínűleg csak az inkvizíció legborzalmasabb kínzásaival lett volna összehasonlítható.
Az emlékezetes okmányt, amelynek Kun Béla tulajdonképpen életét köszönhette, egyrészt Kun Béla bécsi követe, másrészt a Ballhausplatz egyik meghatalmazott minisztere írta alá, és Bécsben 1919. augusztus 2-án éjszakán kelt:
„Az osztrák kormány kész arra, hogy Magyarország új kormányának a nyugalom és rend fenntartása érdekében tett intézkedéseit támogassa. Kész továbbra arra, hogy az eddigi Magyar Tanácsköztársaság kormányát képező bolsevista népbiztosoknak, éspedig: Kun Béla, Landler Jenő, Pór Jenő, Vágó Béla, Pogány József, Rákos Ferenc, Madarász Emil, Hirosik János, Varga Jenő és Lengyel Gyula elvtársaknak az osztrák köztársaság területén menedékjogot adjon, abban a feltevésben, hogy nevezettek itt mindennemű politikai tevékenységtől tartózkodnak. A tartózkodási engedély csak arra az időre szól, ameddig az Osztrák Köztársaságnak ebből semminemű bel- és külpolitikai nehézségei nem származnak. Ellenkező esetben a kormány szabad kezet tart fenn magának. Nevezetteknek Magyarországba kell visszatérniök, mihelyt az ország helyzete Magyarországon való tartózkodásukat lehetővé teszi. Az osztrák kormány kénytelen úgy a saját, mint a nevezettek személyes biztonsága érdekében az említettek

mozgási szabadságát korlátozni és őket a kormány által meghatározott tartózkodási helyükön hatósági felügyelet alá helyezni."
Csak néhány órán át tartott a szökés éjszakájának mindent elborító diszkrét sötétsége. Az utolsó negyvennyolc óra átélt aggodalma mély ráncokat szántott Kun Béla arcába; ijesztő látványt nyújtott így a felkelő augusztusi nap pompás fényében. Előtte állt meg a számos állomás, melyeken a vonatának fényes napvilág mellett kellett áthaladnia: Győr! Veszedelmes város, ahol alig néhány hét előtt veretett le egy véres ellenforradalmat. Végnélküli kételyek mardosták. Vajon eléri-e ez a vonat valaha is az osztrák határt?! Ha Kun Bélán múlt volna, a vonat sehol sem áll meg, csak előre, előre rohant volna szünet nélkül! De a vonatnak mégis meg kellett állnia, mert az ellenkező irányból is jöttek személy- és tehervonatok.
A korábbi szociáldemokrata szakszervezet vezetője, Peyer Károly, akit Kun Béla mindig erősen szemmel tartott, lett az új belügyminiszter. Kun Béla vonata még alig hagyta el a kelenföldi állomást, amikor az új miniszter megtudta, hogy Kun Béla és cinkosai tekintélyes vagyont vágtak zsebre, huszonhárom millió koronányi hatalmas összeget, amely annak idején körülbelül egy millió dollárnak felelt meg. Ezt a lopást, ha mód volt rá, meg kellett akadályozni. Az új miniszter arra az álláspontra helyezkedett, hogy a népbiztosok ugyan megmenthetik értéktelen életüket, de az elrablott pénzt vissza kellett szerezni.
Kun Béla még messze volt a határtól, mikor még ugyanazon éjszakán a királyhidai magyar határrendőrség kirendeltség-vezetője, Petersen rendőrkapitány a következő „igen sürgős" szolgálati táviratot vette kézhez:
"2745. sz. Igen sürgős!
Petersen, határőrség parancsnok. Királyhida.
Ma éjjel 11 órakor Kelenföldről elindult különvonaton a magyar kormány által kiadott engedélyek alapján egyes népbiztosok és azok családjai Ausztriába utaznak. Szíveskedjék az illetőket megvizsgálni és amennyiben 10 000 koronánál nagyobb értékű pénzt és ékszereket egy-egy családnál találnának, a többletet lefoglalni és jegyzékbe venni. A vizsgálatot illetőleg utalandó arra, hogy ezt a magyar kormány rendelte el, és amennyiben segítségére lenne szükségük, a kormány bécsi követe útján fogja azt kiutalni. Vizsgálatnál legnagyobb előzékenység tanúsítandó. A lefoglalt értékek a belügyminiszternek haladéktalanul beküldendők. Az eljárásról holnap reggel távbeszélő jelentést kérek.
látta: Rózsa József.
Peyer Károly belügyminiszter."
A vizsgálatot a magyar határállomáson, Királyhidán tényleg megejtették. Petersen határrendőrkapitány beszállt a kocsiba és emberei, kik tegnap még a vörös terrorista uralom legfontosabb szervei voltak, dühösen vetették magukat a vizsgálatra. A bőröndökből és a bársonyülések mögötti rejtekhelyekből, továbbá a padok alól egy félmillió koronát érő idegen pénzt szedtek elő, azonkívül ékszereket és tömérdek füstölni valót. Az a tréfa, amely Budapesten a vörös katonákról járta, hogy a vörös katona olyan, mint a hónapos retek, Kun Bélán kegyetlenül teljesedett. Kívül vörös, belül fehér, ez volt csapatainak jellegzetessége. De akármennyire fehér is volt a határrendőrök érzülete, a művésziesen preparált üregesfalú, duplafenekű bőröndökből és az asszonyoktól, akik már túl voltak a határon, nem tudtak többet elszedni, mint összesen 478 000 koronát, amely összeget irgalmatlanul le is foglaltak. Az új belügyminiszter másnap jelentést kapott arról, hogy az ellopott vagyon és a dohányneműek nagy mennyiségéből csak egy ötvenedet tudtak lefoglalni, és a határrendőrség egyúttal engedélyt kért arra, hogy a lefoglalt dohányt, tekintettel arra, hogy a bolsevista uralom alatt szűkében voltak a füstölnivalónak, megtarthassák. A cigarettákat tényleg szét is osztották a határrendőrök között.
Csak Kun Béla tartott még kezében aggódva egy kis kézitáskát, amelyben még nagymennyiségű cigaretta volt száz darabos nagy dobozokban. Amikor a vonat a késő délelőtti órákban kigördült a határállomásról, végleg elhagyván a magyar határt, Kun Béla, pláne annak a tudatában, hogy pénzét már előzőleg biztonságba helyezte — egész úton egyik cigarettáról a másikra gyújtott —, megkönnyebbülve lélegzett fel, most már nem idegesen, hanem boldog élvezettel szívta a füstöt, jó mélyeket húzott a cigarettájából, a tüdejére szívta a füstöt, és a füsttel együtt mély sóhajtások szakadtak fel melléből. Megmenekült...

XLIV.

Kun Bélát még a vonaton átadták az osztrák hatóságoknak. Az a két rendőrtisztviselő, aki elébe utazott és Bruckban felszállt a vonatra, jegyzőkönyvet vett fel az osztrák államvagyon jelentékeny meggazdagodásának nem irigylendő tényéről. Hammer-Purgstall követségi tanácsos missziója véget ért: Kun Béla és társai végre odakerültek, ahova tartoztak, a rendőrség kezei közé.

A különvonat végül Bécsben az Ostbahnhof csarnokában állt meg. A különös menettel nem látszott tanácsosnak sem az utasok, sem a munkások közé keveredni. A hatóságoknak rossz előérzetük volt. Kun Béla egész testében reszketett arra a gondolatra, hogy a kiszállásnál kellemetlen találkozásai lehetnének. Hiszen a lehetőség mindenesetre megvolt erre. Az Ostbahnhof első emeletén volt a magyar hadifogoly-kirendeltség. A háború után egy évvel minden új országnak, akár köztársaság, akár tanácsköztársaság, gondoskodnia kellett hadifoglyaik hazaszállításáról. A bécsi állomás volt egyike a legfontosabb elosztó stációknak, amely kifogástalan tisztek vezetése alatt állt, kik inkább az ügyért való lelkesedésből és bajtársi kötelességből tartottak ki felelősségteljes állomáshelyükön. Kun Béla uralma még ezt a kirendeltséget sem hagyta érintetlenül; a bolsevista diktatúrát itt két nevetséges figura képviselte; fantasztikus fekete egyenruhában, tenyérnyi széles vörös szalagokkal díszítve, mint igazi karikatúrák, úgy hatottak. A budapesti összeomlás első hírére azonnal kereket oldottak. Kun Béla megérkeztének előestéjén a budapesti kirendeltség többi tisztje az ország felszabadulása alkalmából örömünnepet rendezett és érdeklődéssel, valamint megtorlási szándékkal is várták a diktátor megérkeztét. Valóban szép fogadtatásról tudtak volna gondoskodni Bécsben!

Kun Béla megérkeztét tehát titokban kellett tartani, és ezt a rendőrségi stratégia legnagyobb gondosságával is hajtották végre. Csak igen kevés és megbízható bécsi újságíró, az állomás egyik hivatalnoka és néhány rendőrhivatalnok várta a vonatot az előcsarnokban. Elsőnek a követségi tanácsos szállt ki, bizonyára boldogan hagyta el a vonatot abban a tudatban, hogy élete legkülönösebb és legkellemetlenebb diplomáciai misszióját — végre — végrehajtotta. Azután a két rendőrtiszt jelent meg az ajtóban, azok, akik a vonat elé utaztak. Egy intésükre markos detektívek fogták körül és széles vállukkal fedezték a siralmas menetet, amíg az a vonattól a pályaudvar kijáratáig jutott.

Kun Béla szívesen játszotta volna az elfogulatlant, de nem volt rá képes, szerette volna megőrizni méltóságát és a történelmi pillanat tudatában emelt fővel, férfiasan a detektívek között elhaladni.

Több volt, más volt, mint elfogult. Piszkos, elnyűtt puha kalapját mélyen a szemére húzta, baljával görcsösen szorította magához kézitáskáját, jobb kezében remegett a cigaretta... A ravasz rókaszemek sunyin nem irányultak egyenesen a megfigyelt tárgyra hanem kontrafalssal, mint a billiárdjátéknál, először a földre meredtek, mintha azt várná, hogy a tekintete, mint egy tükörben megtörve, visszaessék arra, amit tulajdonképpen látni akar.

Cinkosai még lerongyoltabbak voltak, mint ő, de az egész érdeklődés mégis csak Kun Bélára koncentrálódott, a „fontos" személyiségre, aki most meglehetős félénken és rossz előérzetekkel eltelve, amennyire ez veszélytelen volt, kiélvezte a nagy pillanatot. Az állomás egy rejtett szobájánál állapodott meg a menet, ott várakozott a detektívek főnöke és az Ostbahnhof rendőri kirendeltségének vezetője a magas vendégre, akit tulajdonképpen úgy fogadtak, mintha Oroszországban, de még a cári Oroszországban lett volna.

A Hofrat és a Regierungsrat — tipikus osztrák hivatalnokok, akiknek ez már a vérükben volt, és nem tehettek másként — tisztelettel adóztak a szó szoros értelmében „elmozdított" volt államfővel szemben, mélyen kalapot emeltek és meglehetős reverenciával (=tiszteletadás) üdvözölték a híres jövevényt.

— Kun Béla úr — szólítja meg az udvari tanácsos a nagy férfiút, aki valószínűleg most hallja hónapok óta először azt az „úr" megszólítást az „elvtárs" helyett —, utasításom értelmében tisztelettel kérem, szíveskedjék engem a rendőrfőnökségre követni.

Az egész ceremónia udvariasan és különös kimértséggel folyt le, a rendőrszolgálat örökké egyformán járó, osztrák gyártmányú óraművének kifogástalanul szabályos ütemei szerint. Kun Béla igen könnyen és gyorsan

helyezkedett vissza a gyűlölt burzsoázia rendjébe, köszönetet bólintott, jólesően nyugtázta a rendőri óvatosság túlzott elővigyázatosságát, beszállt az Ostbahnhof titkos ajtaja előtt várakozó autóba és szörnyen boldog volt, amikor látta, hogy a Hofrat, a rendőrtanácsos is az ő kocsijába ült.
A tanácsos egy tekintetére szolgálatkész detektív ugrott Kun Béla mellé; el akarta venni tőle meglehetősen nehéz kézitáskáját, ó, egyáltalán nem rendőri minőségében, hanem puszta udvariasságból, hogy a nagy urat megszabadítsa terhétől. Kun Béla arca eltorzult, az első pillanatban nem volt tisztában a detektív buzgalmának az okával, másképpen értette... Egészen másképpen. Pillanatokig tart, míg felfogta a helyzetet, az első másodpercben görcsösen, mint a tettenért tolvaj akarta zsákmányát megvédelmezni, aztán rájött, kényszeredetten mosolygott, megköszönte a szívességet és továbbra is — magánál tartotta a kézitáskát. Az a feltevés, hogy ennek a koffernek üreges falai között értékes ékszerek, drágaságok, pénz és valuta volt elrejtve, valószínűvé válik e kis jelenet által. Kun Béla mosolygott, kinyitván a táskát a cigarettákra mutatva magyarázta, hogy mint szenvedélyes dohányos egy percig sem akar megválni a cigarettáitól...
A rendőrség szolgálati autója, követve a többi kocsitól, melyekben a népbiztosok és az őket kísérő detektívek ültek, átrobogott egész Bécsen — melyet Kun Béla még néhány héttel ezelőtt forradalmasítani akart —, és a Schottenringen lévő rendőrfőnökség előtt állt meg.
Szép palota a rendőrfőnökség háza; 1873-ban a bécsi világkiállítás alkalmával szállodának épült, akkor Hotel Austria volt a neve. Most egyelőre Kun Béla szállodája lett. A politikai rendőrség szobái a második emeleten vannak. A legszebb helyiség, a rendőrfőnök nagy ülésterme, ahol máskor csak a rendőrfőnök és osztályfőnökei folytattak megbeszéléseket, lett Kun Béla első menedékhelye.
Közben két óra, délután lett. Megkérdik Kun Bélát, nem óhajt-e ebédelni. Az étkezés ismét oly nagy szerepet játszott Kun Béla életében, mint uralmának első napján. Nos, enni tulajdonképpen már napok óta nem evett, Budapesten alaposan elromlott az étvágya. Most azonban méltóan akart ebédelni, annál is inkább, mert cinkosainak is ehetnékjük volt. A gavalléros Kun Béla az akkori időben óriási összeget, egy 10 000 koronás bankjegyet váltat — barnáslilát, igazit, nem szovjetpénzt —, egy titkosrendőr az egyik elsőrendű szálloda étlapjáért siet és Kun Béla barátaival elmerül a németül és franciául írt étlap tanulmányozásába. Különösen a stratégák, dr. Landler volt hadseregfőparancsnok és a még mindig egy vörös tábornok öltözékével hivalkodó Pogány József hajolnak szakértelemmel az étlap fölé, úgy mint még háromszor huszonnégy óra előtt a hadműveleti irodában a vezérkari térképek fölé.
Valóságos bankettet tartottak, az udvarias rendőrfőnökség a bolsevista Oroszországgal és a bécsi kommunistákkal kacérkodó kormánytól azt az utasítást kapta, hogy a menekültekkel a legnagyobb előzékenységgel bánjon. Az egész társaságot a szép termekben magára hagyták.
Elfelejtették a bukást és csámcsogva fogyasztották el a bécsi szálloda finom és a bolsevista Budapesten már teljesen elfelejtett rég nem élvezett ínyencségeit. Elfelejtették a világtörténelmet és mesés francia borokat ittak. Egyre nagyobb lett a társaság, egyre szaporodtak az autókon érkezett menekültek is, akik nem annyira korrektségből, mint inkább a biztonság után vágyakozva, jelentkeztek a rendőrségen, a nagy ülésteremben találkoztak össze a vonaton érkezettekkel. Egyre nőtt a lárma. Vágni lehetett a füstöt. Ismét orosz és magyar szavak röpködtek. Mindenki egyszerre beszélt, élénken vitatkoztak, hogyan kellett volna csinálni és hogyan nem; csak akarniuk kellett volna, hogyha kedvük tartja, és akár valóságos minisztertanácsot tarthattak volna. Hiszen jól beebédeltek és együtt ültek mindannyian.
Estefelé mégis gondoskodni kellett a menekültek elhelyezéséről. Sok fejtörést okozott a rendőrségnek, hogy hol szerezzen éjjeli szállást a közönséges gonosztevőknek, kiket politikai merénylőkként kezeltek. Még nem állapodtak meg véglegesen a helyben, egy szálloda mégis túl veszélyes lett volna, hova tehát a vendégekkel? Késő este egy izgatott udvari tanácsos jelent meg Kun Bélánál. Szinte bocsánatot kért, hogy nem szolgálhatnak más alvóhellyel, mint az úgynevezett rendőrségi különcellákkal. Elnézést kért. Kun Bélát és híveit ismét autókba tessékelték és a rendőrségi fogházba szállították, miután a rendőrfőnökség épületében a szó szoros értelmében nem volt számukra hely. Kun Béla mindenbe beleegyezett, álmos volt és végtére nyugtot szeretett volna.
A rendőrség fogházában az Elisabeth-promenádon éppen az este ürült meg a legjobb

cellák egyike. Az osztrák törvény börtönbüntetést szab ki arra a magánjogi esetre, ha a szerződő felek egyike nem akar kötelezettségeinek eleget tenni. Egy híres bécsi operetténekes, aki szerződésszegést követett el — micsoda különbség a szerződésszegő operetténekes és a törvényszegő operettdiktátor között! — néhány napot kénytelen volt a rendőrség cellájában tölteni. A szerződést rendbehozták, a tenorista feladta ellenállását, ebben a percben énekelt is már a Carltheater színpadán; Kun Béla bevonulhatott a megüresedett cellába.
Végre, egy valóban boldog ember nyújtózott el, vígan, nekivalóan a börtön vaságyán. A zárban megforduló kulcsok különben oly rettenetes zenéje a legszebb muzsika volt most füleinek. Végre igazi biztonságban volt, — lakat és zár mögött, végre nyugta volt. Végre ott volt, ahová való volt, egy cellában. Ha volt érzéke a humor iránt, bizonyára mulatott élete döntő eseményeinek megismétlődésén. Március 21-én egy cellából indult ki uralma, mely százharminchárom napig tartott — ez az idő neki olybá tűnt, mintha csak egy rövid perc lett volna —, és most ismét — ott, ahol kezdődött — egy börtönben ért véget.

XLV.

A csendes cellában eltöltött nyugalmas éjszakának vége volt. Ebben a szituációban, hogy semmi közvetlen veszélytől nem kellett tartania, Kun Béla igen jól érezte magát. Hitványságában értett ahhoz, hogy úgy lássa a helyzetét, ahogy az neki a legkellemesebbnek és legkilátásosabbnak tűnt. A bécsi rendőrség hangsúlyozott udvariasságából, a szabadságból, melyet neki engedélyeztek, a hangból, ahogy bántak vele, jogosan az osztrák kormány gyöngeségére következtetett. Megvetéssel utasított vissza néhány, internálásra vonatkozó javaslatot, holott ez már jegyzőkönyvileg leszögeztetett a magyar követség és a külügyi hivatal között. Ostobaságában a legszívesebben a magyar követségre ment volna. Még mindig remélt... De amily gyorsan csak lehetett, el kellett tűnnie Bécsből. Legelőször az úgynevezett Waldviertelbe került, a Raabs melletti Heidlmühlebe, hogy rendőrök és detektívek erős felügyelete alatt ott várja be a végleges döntést, melyik helyet szemelik ki internálására.
Valóságos „tárgyalásokat" folytattak vele; a kormány, a rendőrfőnökség és Kun Béla állandó összeköttetésben álltak, míg energikus viták után végre megegyeztek a kiszemelt menedékhelyben. Kun Béla gondosan érdeklődött menhelye fekvése iránt, s hogy milyen óvintézkedéseket tett meg a rendőrség, még a lakosság politikai meggyőződése felől is kérdezősködött. Mindent tudni akart, mielőtt megadta beleegyezését.
Hosszas huzavona után gróf van der Straatennak Felső Ausztriában, a cseh határhoz közel fekvő Waidhofen an der Thaya melletti kastélyára, Karlsteinre esett a végleges választás. Meglehetős nagy, aránylag jól berendezett kastély volt ez. A háború alatt magasabbrangú orosz tisztek elszállásolására szolgált, egy jobbfajta hadifogolytábor volt tehát. Kun Béla a legapróbb részletekig kikötötte, hogy és mikor — lehetőleg autóval és a sötétség leple alatt — történjék az elutazás. A hozzátartozók külföldre utazhattak, ha kedvük tartotta, az akkori meglehetősen baloldalt álló olasz kormány megadta néhányuknak a menedékjogot. Kun Béla felesége, Irén, Bolognában hozta világra a nagy férfiú trónörökösét, az ifjú Kunt, akit Miklósnak neveztek el. Karlsteinben kapta meg Kun Béla a boldogító hírt, hogy a világ Kun-szükséglete a legközelebbi jövőre is fedezve lett.
Páni félelem vett erőt az egész társaságon, mikor megtudták, hogy Budapesten megbukott a szakszervezeti-szociáldemokrata kormány és a bolsevisták üldözése teljes erőből kezdetét vette. Féltek, hogy Ausztria kiadja őket, merényletektől rettegtek, az életükért aggódtak. Egy budapesti újság tudósítója, aki Karlsteinbe merészkedett, hogy ott meglátogassa és meginterjúvolja a népbiztosokat, egy riadt hangyabolyt talált; a jövő gondjaitól való félelmükben fejvesztve szaladgáltak az „új világrend" vörös hangyái. Kun Béla egészen megtört az izgalmas események hírére, csöndes ember lett belőle. Csak hadseregének Napóleonja, Pogány József állt még mindig tábornoki egyenruhájában a karlsteini park dombján, jobbjának három ujját zubbonyába rejtve, vagy mellén keresztbefont karokkal, adta a levitézlett generálist. Napóleon őrültje, vagy őrült Napóleon?...

A parkban kódorogtak, már össze is tűztek néha, azok, akiknél kevesebb pénz volt, szidták Kun Bélát, aki többet vitt magával, mint ők, az egymás előtt mind rosszabb színben feltűnő barátok szoros együttléte egyre elviselhetetlenebbé vált. A legtöbb időt a kertben töltötték; menekültek a hajó fedélzetén, egyre a távolba meredtek, félve a repülőgépektől, melyek bombákkal megrakodva jöhetnének Magyarországból, hogy megsemmisítsék őket. Rossz lelkiismeretük, bűntudatuk rettenetes lehetőségeket varázsolt eléjük ijedt fantáziájukban.
Mindennap kishitűbbek lettek, s Kun Béla volt az első, akinek idegei felmondták a szolgálatot. A túl nagy közelség Magyarországhoz nem volt ínyére, és Oroszország különös viselkedése, hogy odautazásának kérdése még mindig nem intéződött el, szintén nagy gondokat okozott neki; félt, hogy a végén még tán eljátszotta Oroszország jóindulatát és nem juthat be — mégis csak jelentőségteljes bolsevista hőstette után — a vörös mennyországba.
Kun Béla sehol sem lelt nyugtot. Csak februárig maradt Karlsteinban. Többször panaszkodott, hogy egészségének árt a karlsteini kastélyban való tartózkodás. Bizottság szállt ki és megvizsgálta az épületet. Eredmény: Kun Béla „rossz egészségi állapota következtében" a Bécs melletti Stockerau nyilvános kórházába szállították. Innen a kommunisták akarták kiszabadítani. El kellett hagynia a kórházat s mielőtt tizenegy hónapi internálás után 1920. július 15-én Oroszországba utazva elhagyta Ausztriát, még egyszer megváltoztatta tartózkodási helyét.
Egy napon, már tavaszra járt az idő, valaki cukorkákat adott le Kun Béla számára. Állítólag bécsi elvtársai akarták ezzel az ajándékkal meglepni. Kun Béla ráveti magát a régóta nélkülözött nyalánkságra, s teletömi magát a csokoládé-bonbonokkal. Örökké megoldatlan marad a nagy probléma, hogy ezek a cukorkák tényleg mérgezettek voltak-e, és a bolsevisták ellenségei csempészték be őket, vagy pedig Kun Béla csak egyszerűen telezabálta-e magát. Bármily kellemetlen is ez a folytonossági hiány az oknyomozó történelemben, nem lehet rajta változtatni. Tény az, hogy Kun Béla ijedt beadványokban fordult az osztrák kormányhoz, beteget jelentett, úgy találta, hogy nem elégségesek az óvintézkedések, és panaszkodott, hogy élete állandóan veszélyben forog. Most már komoly, veszedelmes betegnek tetette magát. Megvizsgálták; az orvosi látlelet kétségtelenül megállapította, hogy — gyomorbajos. Kun Béla ausztriai tartózkodása egyre több fejtörést okozott az osztrák hatóságoknak; tárgyalások, örökös huzavona, az orosz válasz egyre késett. Végtére is még egy harmadik tartózkodási helyet kellett Kun Béla számára kieszelni: a steinhofi tébolydát. Egy szellemes rendőrtiszt kitűnő ötlete volt ez; nem volt más megoldás. Ha Karlstein nem felelt meg Kun Bélának, ha Stockerau nem volt elég biztonságos, ha a volt népbiztos úrtól nem lehetett megkívánni, hogy beérje egy börtönnel, igazán nem maradt más hátra, mint a kórház és a börtön után — az őrültek háza.
A steinhofi tébolyda maga egy kis város, számos épületkomplexuma árnyas, dombos vidéken terül el. Steinhofon meglehetősen nagy a személyzet, és vannak bizonyos pavilonjai, amelyek rendőri felügyelet alatt állottak, mert falaik között oly gonosztevőket őriztek, akik valamilyen pszichikai defektus folytán megmenekültek a törvény üldözése elől. Kun Béla a börtönök örökös tiszteletbeli tagja, a paralitikusok, mániákusok, csendes és hangos őrültek közé került; szerencsétlen betegek közé, akiknek rögeszméik is voltak, és talán akadt olyan is, aki azt hitte magáról, ő a kínai császár.
Most volt aztán az igazi helyén Kun Béla.
A világforradalom őrültje — végre! — a tébolydában.

XLVI.

Az internáltság csendes óráiban „Revoluzzer" lett Kun Bélából. Kurt Mühsam, a német(ül író zsidó) költő, írt egy elmés költeményt a forradalmárról, aki túl gyáva ahhoz, hogy részt vegyen a forradalomban, tehát nyugodtan hazamegy és könyvet ír arról, hogy azt hogy kell csinálni, „wie man revoluzzen tut". Kun Béla, aki reverzálissal kötelezte magát, hogy tartózkodik mindennemű politikai vagy publicisztikai tevékenységtől, természetesen ezt az ígéretét sem tartotta meg, hanem írt egy könyvet. Részben, hogy adott szavát a világért se tartsa meg, részben, mert hisz írni csak kell.
1920-ban jelent meg a könyvecske az osztrák kommunista párt kiadásában. Magyarul

és németül jelent meg egyszerre, s már a címe is elegendő, hogy mint a röntgenlemez, a forradalom csalójának szívét és veséjét megmutassa.
FORRADALOMRÓL FORRADALOMRA írta: Kolozsváry Balázs
volt a könyv címe magyarul.
VON REVOLUTION ZU REVOLUTION von Blasius Kolozsváry
címen jelent meg a korszakalkotó mű németül.
Mint ahogy a grafológusnak elegendő egy aláírás, hogy azt meglátva, a vonások titkaiból az illető jellemére következtessen, úgy világlik ki a szilágycsehi Kohn-gyerek igazi lénye ebből az otromba, teoretizáló, unalmas kommunista dadogásból. Nem is kell az embernek magát a füzet szívós élvezhetetlenségén átrágni, amely olyan emészthetetlen, mint a csizmatalp, elegendő a szélhámos választotta cím „Forradalomról forradalomra" és az épp ily szélhámos módon választott írói álnév, Kolozsváry Balázs. „Ne hazudj, Balázs!" — lett is a címe annak a könyvnek, mely Kun Béláéra válaszként megjelent, és amelyet a szovjetkormány egyik volt tagja írt, szóról szóra bebizonyítván, hogy Kun Béla valamennyi megállapításaiban egyszerűen hazudott. Kun Béla egy eredeti, jó magyar gentry-nevet lopott magának, ezért a fajmagyar „Balázs" és a természetességgel felvett nemesi „y" az írói álnév vezetéknevének a végén. Ezt a nevet a másik partról vette kölcsön, hogy így szinte öntudatlanul tudata alatt is hamisan mutatkozzék. Kohn Bélától Kun Béláig is nagy darab az út, de Kun Béla még messzebb van Kolozsváry Balázstól...
„Habent sua fata libelli" — a könyveknek megvan a maguk sorsa, kiált fel Kun Béla melankolikusan könyvének egy helyén:
„Habent sua fata libelli" — a könyveknek megvan a maguk sorsa. Forradalmi írások sorsa: a forradalmi sors. Már akkor is, mielőtt nyomtatásban látnák a napvilágot. Az oroszországi proletárforradalom második évfordulóján, november 7-én fejeződött be ez az írás, s csaknem két és fél hónapra volt szükség, míg kézirata kijuthatott a demokrácia börtönéből és sok viszontagság után nyomdába kerülhetett. Két és fél hónap a szociális forradalom korszakában sokkal több eseményt vetít a történelem vásznára, mint a békés fejlődésnek két és fél évtizede. Az a két és fél hónap, mely időközben eltelt. eseményeinek gyors egymásutánjával sokat valóra is váltott azokból, amiknek bekövetkeztét a politika egyedül tudományos módszerével: a marxizmus eszközeivel előre megállapítottuk."
Az ötvenöt oldalas füzet hat fejezete a régi jelszón: „világ proletárjai, egyesüljetek!" és a baljós szovjet címeren kívül, melyhez Kun Béla legalább a könyv fedelén hű marad, nem nyújt semmit, egyetlen szót sem a csúfosan elvesztett csatáról, de nincs egy szubjektív mondata sem, mely őt, mint embert őszintén megvilágítaná és tetteit megértetné, őt magát emberileg érzékeltetné vagy közelebb hozná. Ha egy lélekbúvár vizsgálná meg a könyvet, csak egy patologikusan hazudozó svindler beteges ferdítéseit találná fel benne. Ha történész vizsgálja a könyvet, úgy nem talál mást, mint — semmit. Nem a könyvet, a szerzőt kellene megvizsgáltatni s nem a történész, hanem a rendőrorvos és a vizsgálóbíró által.
„A proletariátus magyarországi diktatúrája megbukott."
Még szép tőle, hogy legalább ezt bevallja.
„A nemzetközi ellenforradalom diadala, a Magyar Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság rombadöntése — uralmának ezt a szép és zengzetesen hangzó elnevezését Kun Béla csak utólag eszelte ki — a nemzetközi forradalom egy szakaszát zárta le."
Belátja, hogy Magyarországon még túl gyönge volt a proletariátus, azonban megmarad rögeszméjénél, hogy csak egyetlen államforma létezik, a diktatúra, mindegy, akár jobbról, akár balról jön. Sajnálja, hogy túlságosan szelíd és elnéző volt, amivel — úgy látszik — azt akarja mondani, hogy nem volt neki elegendő a sok száz ártatlan halott, az ezernyi meggyilkolt, a milliók, akiket megcsalt, s egy egész megkínzott ország. Még többet akart...
„A magyarországi burzsoázia erőtlen volt a diktatúra gyakorlására március 2l-e előtt. A diktatúra enyhe kezelése idején azonban erőre kapott."
Másképpen csinálná, ha még egyszer kezdhetné.
„A forradalmi osztályharc, amelynek a munkásosztály forradalmi diktatúrája volt a koronázása, közeledik célja felé..."
Aztán leleplezésekkel fenyegetődzik:
„Nem ez az alkalom a proletariátus magyarországi diktatúrája keletkezése történetének feltárására, de itt is megállapíthatjuk, hogy keletkezésében több

része volt a nemzetközi helyzet alakulásának, mint a magyarországi proletariátus tömegei forradalmi aktivitásának."

Majd hirtelen poétikus lesz:

„Mint az őszi kökörcsin, mely késő ősszel hajt virágot és csak tavasszal nő ki a levélzete, úgy virágzott ki Magyarországon a munkásmozgalom reformista irányzatának minden hajtása, mielőtt jogokhoz, parlamenti képviselethez jutott volna a munkásosztály. az osztályegyüttműködésre vonatkozó készségtől a parlamenti kreténizmusig. A proletárdiktatúra — ez a szocializmusra való nagy nevelőintézet — erős próbára állította Magyarország nemzetközileg azelőtt teljesen jelentéktelen s belpolitikailag csak nemrégiben nagyobb jelentőségre vergődött munkásmozgalmát. A szociáldemokrata pártnak a demokráciáért folytatott választójogi küzdelmeiben a magyar munkásság nem szokott még hozzá az önálló osztályakciókhoz sem."

Fenyegetően hangzik végül a nagy jelszó. Ha politikai program, akkor mindenesetre nagy, szép, „gyilkos" program. Kun Béla tovább akar gyilkolni; a terror himnuszát zengi:

„Az eredménytelen mészárlások, a hosszadalmas áldozati ünnep... az ellenforradalom kannibalizmusa maga fogja meggyőzni a népeket arról, hogy csak egy eszköz van, amely a régi társadalom haláltusáit és az új társadalom szülési fájdalmait megrövidítheti, egyszerűsítheti s koncentrálhatja, csak egy eszköz: a forradalmi terrorizmus."

Így ír az egyetlen lehető kormányzási programról az egykori diktátor, aki a börtönben alakította meg kormányát. Így ír a bukása után... Még szerencse, hogy írása: „Kelt a steinhofi tébolydában."

XLVII.

Elég soká tartott, míg Kun Béla kiszabadult a steinhofi tébolyda külön pavilonjából. Egy egész hosszú esztendei ausztriai tartózkodás után 1920 júliusában végre létrejött Bécs és Moszkva között a megállapodás, amely Kun Béla és valamennyi Bécsben internált elvtársának — ezeknek a valóban kellemetlen külföldieknek — Oroszországba való utazását szabályozta. Csupán az egyes tekintetbe jövő államok átutazási engedélyét kellett még beszerezni, ami szintén eltartott egy ideig. Végre ez a formalitás is elintéződött, és Kun Béla 1920. július 15-én este 8 órakor egy vöröskeresztes vonaton — úgy mint jött, már megint a genfi szimbólum méltatlan védelme alatt — elutazott Oroszországba.

Javában folyt a hadifoglyok kicserélése Oroszország, Ausztria és Magyarország között. A még mindig az egykori Monarchia területén tartózkodó orosz hadifoglyok száma jóval kisebb volt, mint az Oroszországban lévő egykori osztrák magyar hadsereg tisztjeié és katonáié, akik között különösen sok magyart túszként tartottak vissza a letartóztatott bolsevisták kétes értékű életéért. A rettenetes bizonytalanságban élő, visszatartott hadifoglyokért kicserélt bolsevista vezérek utazása igen titokzatosan játszódott le; különös gonddal ügyeltek Kun Béla drága életére, aki még Bécsben találkozott az Olaszországból időközben kiutasított feleségével és gyermekeivel

Passaun, Eydtkuhnon, Kownón és Rigán át vitt az út Oroszországba. Rigában már felkelt a kolozsvári moszkovita vörös napja. A rigai bolsevista követség petersgassei házában folytak az utolsó tárgyalások. Magyarország kiküldötte átvette a megkínzott hadifoglyokat, Kun Béla és társai pedig folytathatták útjukat Oroszországba.

A rigai orosz bolsevista követség egyik képviselője kísérte a bukott kommunista népbiztosok diadalmas menetét, akik egy kis piszkos falu határában, Negoreloje mellett léptek az ígéret földjére. Kun Béla végre a mennyországában volt, az orosz mennyországban. Most ismét elemében érezhette magát, megint a régi komédiás, a hangos szóvivő lett — visszanyerte a hangját — s mikor észrevette, hogy cinkosai érdeklődése az ő személyében összpontosul, kettőzötten igyekezett megmutatni és bizonyítani, hogy ő itt milyen otthonos. És tényleg otthon is volt.

Zinovjev, a III. Internacionálé elnöke, sőt maga Lenin, a bolsevisták bálványai, díszes fogadtatásban részesítették a szélhámost, aki itt is ért ahhoz, hogy túlbecsültesse a maga jelentőségét. Rámutatott állítólagos sebeire, olyanokra, amelyeket sohasem kapott, lelkesen adta elő lehető és lehetetlen hőstetteit, a

rendőrök puskatusos-ütéseit, a fronton végbevitt bátor tetteket, az elszenvedett mártírium minden fokát rikító színekben ecsetelte. Jó összeköttetései révén a vezető újság, a Pravda főszerkesztőjéhez, meglett a lehetősége, hogy önmagát propagálja és a legordítóbb reklámmal vette magát körül. Büszkén vezette körül a vörös paradicsomban a budapesti újoncokat, akik azelőtt nem voltak hadifoglyok, és elégülten mutatta, hogy fényképe itt-ott még látható volt Lenin és Trotzkij fényképei között az óriási piacon, a Suharevkán végig, egyéb lim-lom és zsibvásári cikk között.

Tekintélye, amely pedig sokat vesztett a budapesti uralom végén és még inkább a közös internálás kínosan intim együttléte alatt, ismét napról napra nőtt a társai előtt. Pozíciója erősbítésére ugyanazokkal az eszközökkel élt, mint annak idején Tomszk után Moszkvában, mikor „karrierje" megkezdődött. Orosz nyelvtudás, régi összeköttetései, amelyeket azonnal felújított megnyitották előtte a hivatalok ajtajait, és ahol csak szabaddá vált egy íróasztal, oda rögtön leült éppen úgy, mint valamikor a Kolozsvári Friss Újságnál. Mint egy poloska, minden nyíláson át befurakodott és ott is maradt.

Különösen büszke lett az igazolványára, melyből kitűnt, hogy a V. Z. I. K., a III. Internacionálé tagja, mely körülbelül valami főrendiházi tagságfélének felel meg a szovjetek Oroszországában.

A vele menekült kollégák csodálják gyorsan emelkedő karrierjét és elfelejtik közben, hogy ez ismét a többiek vállára épül. Azzal az ürüggyel, melynek már egyszer jó hasznát vette, hogy megszervezi a magyarokat, sikerül pozícióra, pénzre és megkülönböztetett bánásmódra szert tennie. Az oroszok a bécsi és a többi emigránsok támogatására nagy összegeket bocsájtanak rendelkezésére és ismét „nem stimmel a kassza", mint egykor a kolozsvári munkásbetegsegélyző pénztárnál.

A városon kívül, még a háború maradványaként, áll egy nagy barakktábor, mely kórházként szolgált, egy elárvult protestáns templommal s egy üres paplakkal. Kun Béla apja, az öreg Kohn bácsi, akinek a világ ezt a fényes ajándékot köszönheti, Moszkvában fejezte be életét, az egykori protestáns lelkész házában. Szilágycsehi helyett Moszkvában temették el...

Kun Béla, a szegény „árva" és az egész család, felesége, gyerekei és nővére közben kedélyes otthont rendeznek be maguknak, és a vad bolseviki agitátor békésen éli egy tipikus kispolgár bőséges, hizlaló életét. Néha-néha, egyre ritkábban, találkozik a többi kicserélt kommunistával is, akiknek nemigen felel meg a moszkvai élet. Vissza szeretnének térni Magyarországra, vagy ha az lehetetlen, hát legalább Bécsbe, a régi haza közelébe, unják már az egészet. Ha Kun Béla összekerül ezekkel a defetistákkal, keserű szemrehányásokkal illeti őket, nem tud megszabadulni az összeomlás emlékétől, s ami a legkülönösebb, még mindig hisz annak lehetőségében, hogy visszatérhet Magyarországba.

— Miért nem jártok el az előadásaimra? Osztálytudatos proletároknak nem szabad ily fegyelmezetleneknek lenniük, el kell jönnötök. ha beszélek!

— Köszönjük szépen, nincs többé szükségünk kommunista bölcsességekre! — felelik a kijózanodott elvtársak. — Elég volt, amin keresztülmentünk, tudunk mi már mindent, eleget tanultunk!

— Nem, nem — vitatkozik velük Kun Béla —, az ember holtig tanul, ebből sohasem lehet elég, még sokat kell tanulni, én mindig tanulok!

— Nem gondolják elvtársak, hogy még visszatérhetek egyszer Magyarországra? — ezt a kérdést szüntelen ismétli, ettől a rögeszméjétől nem tud megválni.

— Nem, kedves barátom — válaszolják az őszintébbek —, erre ne is gondoljon többé, erről tegyen le. Maguk a munkások kergetnék el. Olyan idő nem jöhet több, hogy maga vagy Landler magyar gyűlésen még egyszer kinyithassák a szájukat!

Kun Béla mindig csak titokzatosan mosolyog, mint valaki, aki különösen biztos a dolgában. Már megint a régi, aki felgyűri ingujját és közben azt gondolja: „Majd én megmutatom!" Maga sem tudja, hogy mit mutasson, de „meg akarja mutatni!" Mindenesetre sok megértéssel viseltetik a saját zsebe iránt. A legmagasabb fizetést kapja, melyet a szovjetállamban fizetnek, és túlságosan nyugodt magatartása arra enged következtetni, hogy tekintélyes titkos tartalékok is állanak rendezésére, mert ért hozzá, hogy a külügyi népbiztosságtól egyre újabb propaganda-pénzeket szerezzen. Alig van egy éve Oroszországban, és máris piszkos históriák keringenek róla: a bebörtönzött kommunisták támogatására szánt pénzt elsikkasztották. Kun Béla azt állítja, nem tud semmiről, és bizonykodik, hogy a kapott pénzt rendeltetési helyére juttatta. Állításai szerint egy egykori népbiztos sógora útján Bécsből Budapestre utalták át a pénzt, ez azonban ott

sohasem érkezett meg, hanem egyszerűen eltűnt. Egy másik alkalommal nyoma veszett egy csomó ékszernek és több aranyrúdnak. Kun Béla ezt a küldeményt is állítólag Bécsbe irányította... s ez két-három kézen ment keresztül, hogy aztán a kör, mintegy önmagába visszatérő erősen görbe vonal különös geometriai vonalát írja le.
Van valahol egy irodája a Kremlben, még mindig tagja a V. Z. I. K.-nak, egy szerkesztőségi bizottságban is részt vesz és bizalmi embereit is ellátja. Egyikük, Szabados Sándor, még hozzá is költözik, feleségül veszi a sógornőjét, megnagyobbodik a család. Egy másik pedig, Weiss elvtárs, „régi marxista", elvhű kommunista, hű testőrként állandóan gazdája oldalán van, főz rá, vigyáz a gyerekekre, még az asszonyok dolgát is ellátja, mert a dámák még mindig nem tudnak lemondani a politikáról, nem tágítanak a „mozgalom" mellől. Weiss elvtárs kissé túl keveset takarít; az egykori paplakban olyan piszok uralkodik, mint egy disznóólban.
A kínos leleplezések egyre gyakoribbak, a gyanús szenzációk egyre nagyobbak lesznek, a Kremlben is hamar hanyatlóba indul Kun Béla csillaga. A szélhámos, akinek kisebb-nagyobb csalásaira az oroszok is lassan rájönnek, egyre inkább terhére esik a szovjet vezetőségének. Egyre ritkábban sikerül Zinovjev közelébe kerülnie, Lenin és Trockij már tudni sem akarnak róla többé, s ha csoda nem történik, Kun Béla hamarosan eljátssza kisded játékait.

XLVIII.

És csoda történik: véres csoda. Kun Béla, aki két év alatt levitézlett Oroszországban, 1922 júliusában rettenetes szerephez jut.
A Krímből egy meglehetősen komoly ellenforradalom híre érkezik Moszkvába, mely, habár nem fenyegeti az orosz szovjeturalmat egzisztenciájában, mégis igen kellemetlenül érinti. Válogatott terroristák, a gyilkolásban megbízható cseka-csapatok teremtenek rendet a Krímben. Kun Béla önként jelentkezik és vállalkozik erre a feladatra, hisz fényes tapasztalatokkal rendelkezik ellenforradalmi felkelések leverésében. Szívesen hivatkozik a saját és Szamuely tetteire is.
Kun Béla érzi, hogy elérkezett számára a döntő pillanat, ha most kitünteti magát, még megmentheti az elveszett helyzetet. És ez sikerül is neki, alaposan kitünteti magát: a dilettáns, kezdő gyilkosból igazi tömeggyilkos lesz, hallatlan brutalitása nem ismer határt. Végtelen kegyetlenkedései azonban nem hasonlíthatók össze egy őrjöngő fanatikus tetteivel, aki ideáljai megvédelmezéséért harcol, ő nem meggyőződésből gyilkolt — hisz mi köze az erdélyi zughírlapírónak a krimi felkeléshez —, hanem hidegvérű számításból, csak hogy saját szituációját megmenthesse, csak azért, hogy „megmutathassa", megmutatja, mit tud.
Egy orosz orvos, dr. Lodygenski György, az orosz polgárháború segélyezésére alakult vöröskeresztes bizottság egykori igazgatója, beszámol a genfi Vöröskeresztnek azokról a hallatlan, fantasztikus gyilkosságokról, melyek szinte a lehetetlenséggel határosak és minden elképzelhetőt messze túlhaladnak.
Dr. Lodygenski György hivatalosan jelenti:
N. N. asszony (a név meg van nevezve), a polgárháború áldozatai segélyezésére alakult vöröskeresztes delegáció főnővére, aki egyenesen a csodának köszönheti, hogy a Cseka rettenetes kínkamrájának elszenvedése után megmenekült a Krímből, a következőket jelenti Kun Béla tevékenységéről:
„A rabokat pincékbe zárták, melyekben lehetetlen volt lefeküdni. A nőket nem választották el a férfiaktól. A törvényes eljárás annak megállapítására szorítkozott, hogy az illető tagja volt-e a régi, volt cári hadseregnek. Gyakran aggastyánokat lövettek főbe, akik azelőtt az önkéntes hadseregben szolgáltak. Az ítéleteket a vádlottak távollétében hozták. A végrehajtás rendszerint reggel 2 és 3 óra között történt. Az elítélteket teljesen levetkőztették és 300-400 főnyi csoportokban vezették a vesztőhelyre, ahol gépfegyverekkel végezték ki őket. Napközben kényszerítették az elítélteket, hogy saját közös sírjukat ássák meg. Ha sok volt az elítélt, akkor a sír szélére állították és azok szemeláttára lőtték őket agyon, akik utánuk következtek a sorban. Később, nehogy ismét menekülési kísérletek forduljanak elő, az elítélteket kötelekkel kötözték egymáshoz. — A betegeket és sebesülteket teherkocsin szállították a kórházból a vesztőhelyre. A foglyok egyedüli tápláléka nyers búzából és egy kevés sóból

állott, vizet alig kaptak. Theodosiában 7500, Simferopolban 1200, Sebstopolban több mint 1000, Kercsben 6000, Jaltában több mint 5000 embert lövetett agyon Kun Béla, közöttük 17 betegápolónőt és 3 vöröskeresztes orvost. Az alupkai városi kórház kapuja előtt egymásután 272 beteget és sebesültet lőttek agyon. Akik nem tudtak járni, azokat hordágyon vitték. Kun Béla áldozatai számát tízezrekre becsülik a tanúk."

Ártatlan áldozatok légiói árán sikerült Kun Bélának magát a bolsevisták előtt tisztáznia. Embervérrel forrasztotta össze labilissá vált pozícióját. Még ordót is kapott: a Vörös Zászló rendjével tüntették ki.

XLIX.

A Krímben elkövetett gaztettek örökre felderítetlenek maradnak. A szovjet hatóságoknak nem állott különös érdekükben, hogy az ellenforradalmárok kegyetlen lemészárlása után önmaguknak vagy a világnak számot adjanak arról, hogy milyen állatias módon fojtotta Kun Béla és terrorbandája a krími nép felkelését tízezrek vérébe. Tény az, hogy a minden emberi mértéket gigászi módon meghaladó gyilkolás még a legradikálisabb orosz körökben is rossz vért szült. Kun Béla fékevesztett gyilkosművészete magát Moszkvát kínos helyzetbe hozta. Ötévi szovjet uralom után, egy bejelentett és erősen hangsúlyozott konszolidáció útján haladva, a krími vérfürdő egyáltalán nem volt ínyére a moszkvai hatalmasoknak. Kun Béla éppen az ellenkezőjét érte el annak, amit hőstettével el szeretett volna érni: félreállították, és csak megtűrt vendég lett a Kremlben. Cselekedeteiből túlságosan kitűnt a szándék, mely őt elkövetésüknél vezérelte. Az ártatlan áldozatok vérétől piszkos „sikerei" leleplezték valódi lényét. Elvtársai a Kremlben, akik időközben nemzetközi értekező konferenciákra utaztak Génuába és Genfbe és minden igyekezetükkel azon voltak, hogy külföldi összeköttetésekre tegyenek szert, egyre jobban elzárkóztak Kun Béla elől. A levitézlett diktátor, aki a moszkovita bolsevista ideológiát egykor oly dilettáns módon akarta nyugatra plántálni, kellemetlen jöttment lett, akit senki sem akart már látni. Kun Béla azonban továbbra sem nyugodott, még mindig a kolozsvári kávéház strébere volt, kinyújtotta a könyökét és ennyi gaztett, ennyi gyalázat, ennyi vérontás után még mindig „meg akart valamit mutatni".

Néhány évi aránylagos csend után minden lehető és lehetetlen eszközzel újra felvette a küzdelmet. Koldult, könyörgött, ha kellett, zsarolt az ellenzékbe való átpártolással, hogy ismét megfelelő polcra kerülhessen. Sikerült is neki különböző feladatokat, titkos megbízásokat kapnia, melyek gyakran vezették őt kényes, sokszor veszélyes — a közvetlen résztvevők számára mindenesetre veszélyes — missziói alkalmával a külföldre. Egy kommunista felkelés Chemnitzben, egy bolsevista összeesküvés Berlinben néhányszor Németországba szólította, azonban sietve elhagyta működése színhelyét, amint kilétét megtudták.

Magyarország problémája sohasem hagyott neki nyugtot; az általa egykor meggyalázott ország konszolidációja sem tudta arról meggyőzni, hogy ott sohasem lesz többé keresnivalója. A kalandos összeesküvések, melyek öt, hat, hét esztendővel a kommunizmus után meg akarták kaparintani a sokat szenvedett országot, mindig tőle indultak ki, mindig az ő nevét emlegették, mint azét, aki e kilátástalan machinációk, hiábavaló agitációk központjában állt. Ha földalatti kommunista cellákat fedeztek fel Budapesten — mint ahogy a bolsevista szaknyelv a szigorúan titkos pártalapítások földalatti előkészítését nevezi —, mindig az ő keze volt a dologban. Ha Rákosi Mátyás, a volt szocializáló népbiztos tűnt fel Budapesten, vagy Szántó Bélát, a volt hadügyi népbiztost kapták rajta, hogy titkos nyomdát alapított és már meglehetősen előrehaladt az összeesküvés megszervezésében, mindig Kun Béla volt a mozgalom spiritus rectora, a lelke a groteszk, kevés, sőt semmi sikerrel sem kecsegtető próbálkozásoknak. Még Bécsbe is elmerészkedett, de hamarosan eltűnt onnét, mert hisz nem a Németországban vagy Ausztriában felmutatható kézzelfogható eredmény, nem a pozitív siker volt a fontos, hanem a hamis jelentések, a negatív leírások, melyeket Moszkvába küldött, hogy új pénzt és új lehetőségeket szerezzen magának.

Az örökké nyugtalan, egyre a sikert hajhászó Kun Béla fellengzős terveket agyalt ki Magyarország újból való bolsevizálására, egy agitációs központot akart Bécsben felállítani, a bolsevizmus hatalomkörét a Balkánra is kiterjeszteni;

mindezt, hogy elveszett pozícióját megmentse. Örökös balsikerei azonban a Kremlben ülőket is meggyőzték a hivatásos hazug valódi kvalitásairól. Kilenc évvel a nagy coup után, hogy — dőre álom — budapesti szovjet-uralmának tízéves jubileumát egy új, grandiózus szituációban ünnepelhesse meg, mégis valami különöset kellene produkálnia. Valami olyat kellett nyélbeütnie, ami igazán önmaga helyett beszél, mert különben végleg megrendül az oroszok bizalma, és megvonnak tőle minden további sánszot. A sikertelenséggel tetézett szisztematikus hazudozás évei után 1928 húsvétján ismét akcióba lep.
Egy elhízott, hájfejű mérnök, Wagnernek hívják, jelenik meg egy szép napon Bécs bájos kerületében, a csendes Hietzingben. Mint albérlő. Wagner mérnök — az örökös albérlő örökké hamis neveket használ — megkezdi titokzatos működését. Kis lakásán nyugodt-szerényen viselkedik, kora reggel eltávozik és csak késő éjjel tér vissza, térdnadrágot és sportkamásnit visel, egyetlen öltönyében jön-megy, azt lehetne hinni, hogy ő a leglelkiismeretesebb, legambíciózusabb, legkifogástalanabb képviselője hivatásának, aki egész napját szorgalmasan csak munkájának szenteli.
A mérnök úr azonban nem tervez gépeket, nem épít hidakat vagy házakat vagy utcákat, hanem csak beteges fantáziájának légvárait konstruálja. A mérnök úr nem igazi mérnök és ahelyett, hogy irodába járna, minden nap eltűnik a Neubau egyik drogériájában, mely szintén nem igazi drogéria. Gondosan rejtett búvóhelyeken tartja titkos összejöveteleit gyanús alakokkal, mindenre kész, ocsmány emberekkel, akik dacára az elmúlt tíz esztendőnek, még mindig átkozottul ismerősek. Csupa olyan arc, amelyet valahol, rossz körülmények között már láttunk. Népbiztosok, terrorfiúk vagy egyéb csirkefogók. Wagner mérnök fantasztikus terveket kovácsol az ál-drogériában, mérges forradalmi gázokat kever öldöklő terror-robbanóanyagokkal, a derék mérnök a bolsevista forradalmat — akármennyire anakronisztikusan hangzik is ez az 1928-as esztendőben — Bécsből, mint központból akarja ismét Magyarországra és onnét a Balkánra plántálni. Ha Wagner mérnök csak félbolond lett volna, fantasztikus tervei nem érdemelnének különös figyelmet. De a világ felfigyel, midőn a Neubaugasseban folyó suttogás hangosabb lesz, mikor a titokzatos mérnököt leleplezik és elfogják, és Európa figyelme aggódva és kíváncsian, izgatottan és irritálva a gyanús Wagner mérnök felé fordul, mígnem a zárka ajtaja — mint már annyiszor életében — becsapódik mögötte.
A leleplezett Wagner mérnök ugyanis nem más, mint — Kun Béla.

L.

Avégből, hogy helyzetét Oroszországban megjavítsa, elérkezettnek látta ismét az időt, hogy valamit „megmutasson". További működése színhelyéül „pont" a szegény, szerencsétlen, ványadt Bécset szemelte ki, hogy innen szője tovább a bolsevista forradalom hálóját. A rendőrségen lefotografálták Kun Bélát. A visszataszító kép, amely bajusszal ábrázolja, a rendőri felvétel kínosan éles, retusálatlan és cseppet sem hízelgő. A rendőri fényképezőgép lencséjén át másképpen tűnik, mint egy szalonfelvétel objektívjén át nézve, és az eltorzult arc mély barázdáin kívül még valamit láttat ami Kun Béla jellemzését kiegészíti. Hogy nagyon együgyű. Rossz komédiás létére azt hitte, hogy a szájába lógó, megnövesztett bajusz elégséges lesz arra, hogy személye azonosságát elleplezze. Azt beszélte be magának, hogy ő, mint a megtévesztések mestere a maszk művészetében is tökéletes, és hogy még a legbeavatottabbakat is képes lesz megtéveszteni, hogy felismerhetetlenül tud majd Bécsben mozogni.
Wagner mérnök, recte Kun Béla, keservesen csalódott. Egy bécsi országgyűlési képviselőnek, aki csodálatos véletlen folytán azelőtt rendőrtisztviselő volt és pontosan épp akkor volt rendőrtisztviselő és szolgálatban, amikor 1919-ben Kun Bélát Bécsben internálták, egy véletlen találkozás alkalmával Kun Béla arca — melyet csak egyszer kellett látni, hogy az ember többé el ne felejtse — ismerősnek tűnt fel. Amíg a derék képviselő megerőltette a memóriáját, átvizsgálta emlékeit, hogy a gyanús mérnök kilétét megállapítsa, akadt Kun Bélának egy korábbi, vele Karlsteinban egyidejűleg internált cinkosa, Klein elvtárs, aki egykori barátját hűtlenül elárulta. Így került Kun Béla a bécsi rendőrség kezei közé.
Minthogy nem segített a tagadás, beérte azzal, hogy legalább megfelelő hősi

pózba vágta magát. Kétségbe nem vonható azonosságát beismerte, különben azonban csak büszkén és sokatmondóan így szavalt:
— Kun Béla vagyok, azt beismerem. És azzal azt is megmondtam, hogy tőlem nem tudhatnak meg semmit!...
A rendőri gyűjtőfogház zárkájából a törvényszék börtönébe vitték át, és ott ismét elkezdte a régi komédiát, megbetegedett, panaszkodott, Európa lelkiismeretére apellált, azzal az ügyességgel, amellyel mindig elérte, hogy legsajátabb magánügyét politikai kérdéssé, európai problémává tegye. Sorsa további útján fenyegető veszély kísértete jelent meg: Magyarország követelte Kun Béla kiszolgáltatását, de nem mint politikai bűnösét, hanem mint közönséges rablógyilkosét. Német képviselők, cseh kommunisták, francia szabadgondolkozók meglehetősen tájékozatlanul és kétségbevonhatatlan jó szándékukat érdemtelenre pazarolva, mint sorsának újabb irányítói, mint a történelmi grimasz újabb kiformálói ismét kimentették Kun Bélát.
Az osztrák hatóságok Magyarország Kun Béla kiszolgáltatására irányuló kérését kereken elutasították. Kun Bélának csupán tiltott visszatérés, hamis bejelentés, hamis útlevél használata, cselszövés miatt kellett a törvényszék elé állania. Az osztrák törvény a vádpontokat képező kihágásokra összesen csak egy évi fogházat mér, tekintet nélkül arra, hogy itt a megsértett társadalmi rend, egy megsebzett ország és a lemészárolt áldozatok ezrei követeltek elégtételt és bűnhődést. Végül összesen három hónapot kapott. Három hónapot... Még csak nem is 133 napot...
Kun Bélát, a harmadik Internacionálé végrehajtóbizottságának tagját, a Vörös Zászló rend tulajdonosát, jogilag mint orosz állampolgárt — bár Oroszország nem exponálta magát túlságosan az érdekében — végre ki kellett szolgáltatni — kinek másnak? — az orosz Szovjetnek. Ha gondolkozni, ha érezni tudnának a vasúti sínek, amelyeken a Kun Bélát hazaszállító vonat robogott, fellázadtak volna az ellen, hogy a sokszoros gonosztevőt megtűrjék maguk fölött.
Nem, a történelem nem hagyja cserben plasztikusan megformált grimaszát, tartja és növeszti csúf szégyenfoltját: Kun Bélának újból és újból meg kell menekülnie. Horoszkópjában van tán megírva — vajon van-e a planetáriumban egy szovjetcsillag is? —, hogy amíg csak él, mint vörös, kiszámíthatatlan, mindig fenyegető, balszerencsét hozó szfinx tartsa a világot bizonytalan lehetőségek béklyóiban. Nem emberi értékei miatt, amik nincsenek, nem belső jelentőségéből kifolyólag kapcsolódik össze Kun Béla életével egy darab világtörténelem. Nem tehet róla tulajdonképpen, amiért a világtörténelem jónak látta, hogy ily csúfos grimaszt vágjon: Kun Bélát, akinek az élete aztán az európai történelem egy utálatos fejezete lett.
„Forradalomról forradalomra", — ez a címe annak a könyvnek, amelyet Kun Béla Kolozsváry Balázs álnév alatt a bécsi internáltságában írt. Ez a szigorúan akadémikus keretek között tartott mű „az örök forradalmak szükségességéről" egyúttal egyetlen írói munkája is. Ha tárgyilagos és elég őszinte lenne, hogy valóságos életét, élete történetét, a világtörténelem egy vaskos darabját híven írja le, úgy a könyv helyes címe „Zárkából zárkába" vagy „Börtönből börtönbe" lehetne. A börtönzárkák játsszák Kun Béla életében tíz év óta a legfontosabb szerepet:
a budapesti toloncház cellája, amelyben félholtra verték,
a gyűjtőfogház cellája, ahonnan hatalma kiindult,
a bécsi rendőrfőnökség cellája,
a karlsteini cella,
a steinhofi cella, és azután — sok évi szünet után újra —
a bécsi büntető törvényszék fogházának a cellája; ezek élete folyásának méltó állomásai, amely — bármily groteszkül hangzik is —, az európai politika egy el nem mosható epizódjává, a történelem egy el nem tüntethető szégyenfoltjává lett. Stílusos kép, nem annyira Kun Bélára, mint a korszellemre jellemző, amelynek egzisztenciáját is köszönheti, a mai világ jazz atmoszférájára, amelyben egy ilyen palánta fejlődhetik; Kun Béla, ha valamelyik börtön valamelyik zárkájában ül is, örök fegyenc, akinek — ha szabadon is jár, vagy zár alatt van, mindig a fegyház az atmoszférája — szép életbölcsessége a maga primitív nyelvére lefordítva így hangzik: „Mundus vult decipi?..."(= a világ azt akarja, hogy becsapják) Én nem tehetek róla, én ártatlan vagyok benne, hogy a világ mindig csak azt akarja, hogy rászedjék, hogy megcsalják...
És tovább, az utolsó leheletéig, tovább csalja a világot. ... A világtörténelmi szélhámos detektívregényének — úgy látszik — még nincsen vége, egyhamar még nem

is lesz, amíg él és lélegzik, amíg fizikailag egzisztál.
Vége.

A könyv hátsó borítója.

„Nagy porció energia szükséges ahhoz, hogy egy kis Kohn valamire vigye, hogy valami legyen belőle. Hiába volt az örök vigasztalás, hogy az olmützi érseket is Kohnnak hívták, habar C-vel Cohn-nak: A Kohnok, pláne a kis Kohn tudták és érezhették és szenvedhették a nevüknek a súlyát. Semmi esetre sem volt azonban jó, ha a kis Kohnnak még a neve mellett görbe krumpliorra is volt, lelógó csúnya ajka és elálló fülei voltak, otromba szája, szétszórott fogai, tisztátlan bőre, tömzsi rossz termete, ha egy úgynevezett "szép gyerek" volt... ahogyan otthon a családi szeretet szemüvegén át az ilyen szerencsétlent végül mégis szépnek látták.

„Kun Béla, hej, de eredetien, tősgyökeresen és magyarosan hangzik ez a név, milyen jól összepasszol a vezetéknév a keresztnévvel, mintha mindig együvé is tartozott volna, milyen egyszerű formalitás volt az egész, és íme, a kis Kohnból Kun Béla lett. Úgy hangzik a név, mintha a jászok vagy a kunok földjén termett volna. Van is ebből a névből több száz eredeti és igazi, de az sem hangzik másképp, azt sem írják különben."

„Majd én megmutatom" - mondhatta magában gyakran a kis Kohn, a falusi jegyző elsőszülött fia, miközben a kis falu mélységes csendjében nevelődött... „Majd én megmutatom!" suttogják és mormolják, majd mondják, végül bömbölik, állhatatosan olyan soká és olyan erősen és addig ezek az örökké lelkesedő, ezek a valamely elérhetetlen cél felé törekvők, amíg végül valamit tényleg elérnek, amíg valamit tényleg megmutatnak: ők maguk se tudják, hogy mit akarnak, fogalmuk sincs róla, hogy mit akarnak megmutatni vagy mit tudnak megmutatni, és a vége az, hogy mégis csak megmutatják, hogy mit ‚tudnak'..."

Mindazok számára ajánljuk ezt a kis kötetet, akik már nem emlékeznek vagy nem tudják, hogy a kis zsidó Kohn és fajtestvérei mit is „mutattak meg", vagy helyesebben mit is tudtak „megmutatni", valamint azoknak, akik nem hisznek a magyar közmondás igazságában, akik az almát messze keresik fájától, akik kutyát hizlalnak hogy szalonnázhassanak, és azoknak, akik ismét megadták az alkalmat a kis és nagy Kohnoknak, hogy megmutassák: ők sem tudnak egyebet, mint a kis zsidó Kohn, vagy ha jobban tetszik a művésznevén: a nagy Kun Béla. Na, újra itt a agy hajrá kis és nagy Kohnok, a nagy ki mit tud, hogy ki tudja jobban megmutatni. Na, hajrá a a mutatósdira, Júdapest! Hajrá Júda!